T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ

ÖJENİK SİYASET VE TÜRKİYE'DE UYGULANMASI (1918-1945)

ERTUĞRUL ERYÜCEL

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER BİLİM DALI

EYLÜL 2017

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

1926

ÖJENİK SİYASET VE TÜRKİYE'DE UYGULANMASI (1918-1945)

Ertuğrul ERYÜCEL

DOKTORA TEZİ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EYLÜL 2017

Ertuğrul ERYÜCEL tarafından hazırlanan "Öjenik Siyaset ve Türkiye'de Uygulanması (1918-1945)" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı/Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Şenol DURGUN

Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Gelişim Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum. ....

Başkan: Prof. Dr. Gonca Bayraktar DURGUN

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum. ....

Üye: Doç. Dr. Ömer KESKİNSOY

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum. ....

Üye: Doç. Dr. Çiğdem ERDEM

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum. ....

Üye: Yrd. Doç. Dr. Gülsen KAYA OSMANBAŞOĞLU

Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum. ....

Tez Savunma Tarihi: 29/ 09/ 2017

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

....

Prof.Dr. Hilmi ÜNSAL

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Ertuğrul ERYÜCEL

29/09/2017

ÖJENİK SİYASET VE TÜRKİYE'DE UYGULANMASI (1918-1945)

(Doktora Tezi)

Ertuğrul ERYÜCEL

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Eylül 2017

ÖZET

Öjenik siyaset, nüfûsun beden ve dimağ açısından sağlıklı unsurlarının çoğaltılması, sağlıksız unsurlarının ise azaltılması yoluyla insan soyunun geliştirilmesini amaçlayan politikalar toplamıdır. Öjenik politikalar 20. yüzyılın başından itibaren, özellikle de iki dünya savaşı arası dönemde, Avrupa ve Amerika kıtası ülkeleri başta olmak üzere; pek çok dünya ülkesinin aileye, nüfûsa, sağlığa, spora ve bedene ilişkin politikalarında uygulama alanı bulmuştur. Bu çalışma, iki dünya savaşı arası dönemde Batı ülkelerinde ve Türkiye'de uygulanan öjenik politikaları incelemektedir. İncelemeye konu ülkeler Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Sovyet Rusya, İskandinav ülkeleri, Latin Amerika ülkeleri, Orta ve Güneydoğu Avrupa ülkeleri ve Türkiye'dir. Çalışma, dünya ülkeleri ve Türkiye'deki öjenik uygulamaları karşılaştırmalı olarak tartışmayı amaçlamaktadır. Buna göre; ülkelerdeki öjenik pratiğin negatif ya da pozitif yönü, modernite, ulus inşâ süreci, etnik milliyetçilik, ırkçılık olgularıyla ilgisi tartışılmaktadır. Türkiye'deki öjenik uygulamaların daha çok pozitif tedbirler içerdiği, Türkiye'de öjeniğin ırkçı-etnik bir içeriğinin olmadığı bu tezin temel iddiasıdır. Bu çalışma, çok az sayıda çalışmanın bulunduğu öjenik siyaset anlayışına yeni bir kapı aralama gayretidir. Öjenik siyaset konusunda karşılaştırmalı politika analizi niteliğinde olan bu çalışmaya temel oluşturan verilerin toplandığı kaynaklar; ülkelerin aile, nüfûs, spor, sağlık ve beden üzerine politikaları ve yasal düzenlemeleri ile konu ile ilgili yerli ve yabancı dilde yazılmış kitap, makale, dergi, gazete, tez, proje, araştırma raporu gibi belgelerdir.

Bilim Kodu	:	117101
Anahtar Kelimeler	:	Öjenik, modernizm, ulus inşâsı, ırkçılık, etnik milliyetçilik
Sayfa Adedi	:	231
Tez Danışmanı	:	Prof. Dr. Şenol DURGUN

EUGENİC POLİTİCS AND APPLİCATİON İN TURKEY (1918-1945)

(Ph. D. Thesis)

Ertuğrul ERYÜCEL

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

September 2017

ABSTRACT

Eugenic politics is a collection of policies aimed at the development of the human race through the multiplication of healthy elements in terms of body and mind, and the reduction of unhealthy elements. Eugenic policies have been found in the practice of family, population, health, sports and body politics of many world countries, especially in the European and American countries, from the beginning of the 20th century, especially during the two world wars. This study examines the eugenic policies applied in Western countries and in Turkey between the two world wars. The countries subject to the study were the United States, Britain, France, Germany, Italy, Soviet Russia, Scandinavian countries, Latin America, Central and Southeast European countries and Turkey. The study aims to discuss comparatively the eugenic practices in the world countries and Turkey. In this study, the negative or positive aspects of eugenic policies applied in the countries and the interest of these policies in modernity, nation building process, ethnic nationalism, racism are discussed. The basic claim of this thesis: eugenic practices in Turkey have developed more towards positive measures and eugenic politics in Turkey have not had racial-ethnic content. This is an effort to create interest in the subject of eugenic politics in which only a few are working. This study is a comparative policy analysis on eugenic politics. The sources of the data are documents such as books, articles, journals, theses, projects, research reports about the politics and legal regulations of the countries on the family, population, sport, health and body.

Science Code	:	117101
Key Words	:	Eugenics, modernism, nation building, racism, ethnic nationalism
Page Number	:	231
Supervisor	:	Prof. Dr. Şenol DURGUN

TEŞEKKÜR

Tez danışmanım, Prof. Dr. Şenol DURGUN'a eşsiz yol göstericiliği, engin kuramsal desteği ve güler yüzlü tavrı için teşekkürlerimi sunuyor, onun öğrencisi olmanın bir ayrıcalık olduğunu belirtmek istiyorum.

Tez çalışmam boyunca yardımını esirgemeyen ve bitirmem için elinden gelen her türlü fedakârlığı yapan sevgili eşime en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Sayfa

Sayfa

3. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ÖJENİK SİYASET

Sayfa

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

GİRİŞ

Öjenik siyaset, nüfûsun beden ve dimağ açısından sağlıklı unsurlarının çoğaltılması, sağlıksız unsurlarının ise azaltılması yoluyla insan soyunun geliştirilmesini amaçlayan politikalar toplamıdır. Öjenik düşüncenin geçmişi Eski Yunan düşünürlerine dek gitse de; kavram 1883 yılında Francis Galton tarafından ortaya atılmıştır. Darwin'in türlerde evrim sonucu değişimlerin elde edilebileceği ve bunların kalıtım yoluyla gelecek nesillere aktarılabileceği görüşünden hareket eden Galton, iyi doğma imkânlarını veren verasete ait faktörlerin incelenmesini ve insan türünün kendine bunlara göre bilinçli bir gelişim istikâmeti vermesini savunmuştur.

Galton'un eserleri büyük beğeni görmüş ve öjenik 20. yüzyılın başından itibaren Avrupa'da ve Amerika'da en çok tartışılan konuların başında gelmiştir. Büyük öjenik hedefler yeni yeni ortaya çıkan genetik biliminin verileriyle birleşince, insan nesli üzerine kuramsal tartışmalar daha ötelere taşınmıştır. Öjenik düşüncede Galton-Mendel (nature) çizgisi, o dönemde Darwin ve daha başka birçok biyoloğun düşündüğü şekilde, atalardan gelen özelliklerin, kan yoluyla çocuklara intikâl ettiğini; zekâ ve kâbiliyetler gibi bazı hastalıkların da irsi olarak tevarüs ettiğini savunmuştur.

Öjenik düşüncenin Darwin-Galton-Mendel yönünde gelişen nature çizgisinin yanında; birde Lamarck'ın "muhite intibak" kuramı üzerine inşa edilen nurture çizgisi olmuştur. Lamarckian öjenik siyaset, canlıların çevreyle etkileşim sonucunda yeni özellikler kazandıklarını ve bu özellikleri sonraki nesillere kalıtım yoluyla aktardıklarını savunmuştur. Lamarckian öjenik, bu açıdan, insan gruplarının ve ırklarının ayrıcalıklarının değişmez olduğu ve ırki özelliklerin eğitim, çevre vb. faktörlerin etkisiyle değiştirilemeyeceğini iddia eden ırkçı öjenik ile çatışma halinde olmuştur. Lamarckian öjenik, çevresel koşulların iyileştirilmesi üzerine kurulmuştur. Lamarckian öjenik çizgisinin odağı koruyucu sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması, salgın hastalıklarla mücadele, cinsel hastalıklarla mücadele, alkolizm ve uyuşturucu madde kullanımı ile mücadele, püerikültürün geliştirilmesi, anne sağlığı, halkın bakım, beslenme ve barınma şartlarının iyileştirilmesi gibi çevresel koşullar olmuştur.

Öjenik politikalar 20. yüzyılın başından itibaren, özellikle de iki dünya savaşı arası dönemde, Avrupa ve Amerika kıtası ülkeleri başta olmak üzere, pek çok dünya ülkesinin

aileye, nüfûsa, sağlığa, spora ve bedene ilişkin politikalarında uygulama alanı bulmuştur. Öjenik, dönemin otoriter-totaliter devletlerinde olduğu kadar, dönemin demokrat sayılan Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa, Kanada, İsviçre, İsveç gibi ülkelerinde de etkili olmuştur.

Dünya ülkeleri içinde ABD, Almanya, İngiltere ve İskandinav ülkelerinde öjenik siyaset Galton-Mendel çizgisinde gelişirken; Fransa, Rusya, Türkiye ve Latin Amerika ülkelerinde Lamarckian çizgide gelişmiştir. Galton-Mendel çizgisinde gelişen öjenik siyaset anlayışı, daha çok negatif öjenik tedbirler üzerinde yoğunlaşırken; Lamarckian çizgide gelişen öjenik öjenik siyaset anlayışı, pozitif öjenik tedbirler üzerinde durmuştur.

İnsan neslinin geliştirilmesi konusunun çok boyutlu olması ve bunun ekonomik, sosyal ve siyasal reformlar gerektirmesi; öjeniği başta biyoloji, antropoloji, genetik, tıp, sosyoloji ve siyaset olmak üzere birçok bilime konu yapmıştır. Her bilim dalı öjeniğe kendi perspektifinden yaklaşmakla birlikte; tüm bu çabaların arkasında daha büyük bir sorunsal vardır. Öjenik her şeyden önce "modernite" ve onun uzantısı olan "ulus devlet" anlayışının ürünüdür. 19. ve 20. yüzyıllar, modern ulus devletler için kendi ulusunu inşa etme süreci olarak geçmiştir. Ulus devletler bu süreçte kendi ulusunu yaratabilmek için bütün araçları farklı formlarda kullanmışlardır. Öjenik de bu süreçte ulus inşa sürecinin önemli bir aracı olarak ortaya çıkmıştır. Öjenik modern ulus devletin oluşum sürecinde devletin toplumu kontrol ettiği ve yeniden biçimlendirdiği politikalar bileşenidir. Bu açıdan öjenik konusunu geniş bir "modernite" ve "ulus devlet" sorunsalı bağlamında ele almak gerekir.

Öjenik politikalar ile bir taraftan nüfûsun iyi ve kaliteli unsurlarının çoğaltılmasını, diğer taraftan hastalıklı ve üretken olmayan unsurlarının azaltılmasını temin etmeyi amaçlayan moden ulus devletler; bu amaca ulaşmak için evlilik kanunlarından, mâli mevzuata, koruyucu sağlık hizmetlerinden kısırlaştırmaya, püerikültürden beden terbiyesine, kitle iletişim araçlarına ilişkin düzenlemelerden göç politikasına kadar uzanan bir dizi araçtan faydalanmıştır. İnşa edilmekte olan ulus devletlerin amacı; sağlıklı, üretken ve uysal vatandaşlar yetiştirmek olunca aile, sağlık, spor, beden ve nüfûs politikalarıyla eklemlenmiş olan öjenik uygulamalar; 1900'lerin başından itibaren, özellikle de iki dünya savaşı arası dönemde bütün batılı devletler tarafından üzerinde ciddi mesâi sarf edilen bir alan haline gelmiştir.

Bir milletin/ırkın insan kaynağının geliştirilmesi ve bu yolla toplumsal yaşamın her alanında (sosyal, ekonomik, askeri vb) ilerlemenin sağlanabilmesi için insan bedenine ve hayatına hükmedilmesi gerektiğini ifade eden öjenizm, hayatı milletler/ırklar arası bir mücadele olarak gören Sosyal Darwinizm'in tipik bir yansımasıdır. Öjeniğin 20. yüzyılın başından itibaren, özellikle de iki dünya savaşı arası dönemde, Amerika ve Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde uygulanması, bu ülkelerde hâkim olan Sosyal Darwinist düşüncenin ürünüdür.

1900'lerin başında ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde uygulanan öjenik politikaların, iki dünya savaşı arası dönemde hemen hemen tüm Batı ülkelerinde uygulanma alanı bulmasında; Avrupa'nın bu dönemde geçirdiği buhrânın önemli rolü vardır. Öjenik siyasetin böyle bir sıçrama yapmasının nedenlerini dönemin şartlarında aramak gerekir. Öjenik siyasetin bu denli geniş bir uygulama alanı bulması; büyük ölçüde dönemin sosyal, siyasal, ekonomik ve demografik yapısının sonucudur.

İki dünya savaşı arası dönemin siyasası büyük ölçüde nüfûsa dayanmıştır. Nüfûsun artması ve büyüklüğü, nasyonel bir millet varlığının yegâne kaynağı olarak görülmüştür. Bir devletin gücü ve büyüklüğü, nüfûsunun büyüklüğü ile ölçülmüştür. Bu kanaât özellikle iki dünya savaşı arası dönemde körüklenmiştir. İki dünya savaşı arası dönemde nüfûsun fazlalığı ve artmakta oluşu Almanya, İtalya ve Japonya için diğer devletlerin toprakları ve kaynakları üzerinde siyasi hak ve taleplerde bulunmak için mesnet oluşturmuştur. Milletlerin artmak ve üremek kabiliyeti, milletlerin yaşama ve hatta başka milletler üzerinde tahâkküm kurma hakkı olarak ifade edilmiştir. Nüfûsu az ve geri ülkelerin ise topraklarına göz dikilmiş, saldırıya uğramıştır. İkinci Dünya savaşı öncesinde Almanya'nın, İtalya'nın ve Japonya'nın dış siyasalarında özellikle nüfûsun doğurduğu meseleler ve zarûretler rol oynamıştır. Bu siyasanın gerçekleştirilmesini, yine onların nüfûs durumu ve nüfûslarının büyüklüğü mümkün kılmıştır.

İki dünya savaşı arası dönemde, nüfûsun artmakta oluşu her şeyden önce bir milletin yaşama iradesinin, var olma azminin ifadesi olarak görülmüştür. Bu açık realite karşısında dünyada yaşamak, mazisini aramak, mili varlık ve birliğini muhafaza etmek isteyen tüm milletler için nüfûs meselesi hayati önemi olan bir konu olarak ortaya çıkmıştır. İki dünya savaşı arası dönemde her millet kendi varlığını koruyabilmek ve diğer milletlerden üstün olabilmek için sayıca daha çok olmak gerektiğini anlamıştır. Bu ideale ulaşmak isteyen

tüm devletler öjenik tedbirlere başvurmuştur. Öjenik bu dönemde tüm uluslar için nüfûsu artırmanın, nüfûs artarken de niteliği yükseltilmenin yegâne yolu olmuş; pek çok ülkenin aileye, sağlığa, eğitime, spora ve evliliğe ilişkin politikalarında kendine yer bulmuştur. Devletlerin nüfûs ve sağlık politikaları evlenmeyi, çocuk sahibi olmayı, yaşamayı, beslenmeyi ve barınmayı yeni esaslara bağlamıştır.

Bu çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan ilk konu, öjenik ile ırkçılık arasındaki ilişkidir. Öjenik deyince Nazi Almanyası ve buradaki ırkçı uygulamalar akla gelmektedir. Öjenizm ırkçılığın bir uzantısı ve ırkçılıkla bağlantılı bir kavram olarak anlaşılmaktadır. Oysa öjenik "ırkçılık" ve "anti-semitizm"den çok daha fazlasını ifade etmektedir. Bu çalışma, öjenizm ile ırkçılığın aynı kavramlar olmadığını; öjeniğin ırkçı boyutunu oluşturan aşağı ve üstün ırk kuramlarını, anti-semitizmi, yabancı düşmanlığını, göçmenlere yapılan ayrımcılığı, seçilmiş kişiler arası cinsel birlikteliği, yabancılarla evliliği engellemeyi her ülkenin politika düzeyinde benimsemediğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu çalışma iki dünya savaşı arası dönemde, dünya ülkeleri arasında öjenik tedbirleri ırkçı amaçlarını gerçekleştirmek için kullanan ülkeler olduğu gibi; öjenik uygulamaların ırkçı bir boyut kazanmadığı ülkelerin de olduğunu iddia etmektedir. Buna göre, öjeniğin ırkçı boyutu hizmet ettiği amaca değişir.

Bu çalışma, iki dünya savaşı arası dönemde Batı ülkelerinde ve Türkiye'de uygulanan öjenik politikaları incelemektedir. İncelemeye konu ülkeler Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa, İtalya, Almanya, Sovyet Rusya, İskandinav ülkeleri, Latin Amerika ülkeleri, Orta ve Güneydoğu Avrupa ülkeleri ile Türkiye'dir.

Çalışmanın amacı; öjenik kavramını, öjeniğin arkasında yatan nedenleri, dünya devletlerindeki ve Türkiye'deki öjenik uygulamaları ve bu uygulamaların mâhiyetini ortaya koymaktır. Çalışma, dünya ülkeleri ve Türkiye'deki öjenik uygulamaları benzerlikler ve farklılıklar üzerinden karşılaştırmalı olarak tartışmayı amaçlamaktadır. Buna göre; ülkelerdeki öjenik pratiğin negatif ya da pozitif yönü, "modernite", "ulus inşa süreci", "etnik milliyetçilik", "ırkçılık" olgularıyla ilgisi tartışılmaktadır.

Bu çalışma genel olarak tüm Batı ülkelerinde, özel olarak ise Türkiye'de öjenik siyasetin "modernizm" ve" ulus inşa süreci"nin bir aracı olarak gündeme geldiğini ortaya koymaktadır. Yine öjeniğin tüm dünya ülkelerinde ırkçı ve etnik kaygılarla uygulanmadığı,

iki dünya savaşı arası dönemde, dünya ülkeleri arasında öjenik tedbirleri ırkçı amaçlarını gerçekleştirmek için kullanan ülkeler olduğu gibi; öjenik uygulamaların ırkçı bir boyut kazanmadığı ülkelerin de olduğu iddia edilmektedir. Son olarak dünya ülkeleri içinde her ülkenin öjenik pratiğinin kendi yerel ve bölgesel koşulları başta olmak üzere; ülkenin amaçları, kaygıları, nüfûsunun durumu, kaynakları, jeopolitik konumu vb. pek çok faktörün etkisiyle şekillendiği ve bu açıdan her ülkenin öjenik pratiğinin özgün olduğu iddia edilmektedir. Bu çalışmaya göre; öjenik siyaset konusunda ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya'nın ekol ülkeler olduğu, diğer dünya ülkelerinin öjenik siyasalarını bu ülkelerden birini model alarak oluşturduğu tezi geçersizdir.

İngiltere ve ABD, Anglo-Saxon dünyada iki farklı öjenik siyaset anlayışını yansıtmaktadır. ABD'de öjenik devlet tarafından desteklenmiş ve yasal bir program çerçevesinde uygulanmıştır. Oysa bir başka Anglo-Saxon ülke olan İngiltere'de, öjeniğe devlet desteği sınırlı düzeyde kalmıştır. İngiltere'de öjenik düşünce alanındaki canlılık mevzuata yansımamıştır. ABD'de unfitlerin evliliğini kısıtlama ve sterlizasyon bir devlet meselesi olarak kabul edilip yasalaşırken, İngiltere'de evlilik kısıtlaması ve sterilizasyon hiçbir zaman yasalaşmamıştır. ABD'nin aksine; İngiltere'de öjenik mevzuat oluşmamıştır. Bu konudaki tek ve en önemli düzenleme, 1913 yılında yasalaşan "Mentally Deficiency Act"tır. Bunun hâricinde İngiltere'de öjenik konusunda önemli bir düzenleme olmamıştır.

İngiltere ve ABD öjenik siyasetleri arasındaki temel fark, "ırk" ve "sınıfa" yapılan vurgu ile ilgilidir. ABD'nin öjenik politikası başlangıcından itibaren ırkçı bir nitelik taşımıştır. "Evlilik yasaları", "sterilizasyon yasaları" ve "göç yasaları" büyük ölçüde ırkçı öğeler içermiştir. "Göç kanunları" ülkeye alınacak göçmenleri ırki niteliklerine göre bir tasnife tutmuş, birçok eyalette kabul edilen "evlilik kısıtları" farklı ırklar arası evliliği yasaklamış, otuzdan fazla eyalette kabul edilen zorunlu kısırlaştırma uygulaması ise, büyük ölçüde aşağı kabul edilen ırklara yönelmiştir. Öte yandan, İngiltere'de öjeniğin ırkçı değil; sınıfsal bir boyutunun olduğu ifade edilebilir. İngiliz öjenik siyasetinin odak noktası ülke içindeki ya da ülkeye göç edecek yabancı ırklar değil; ülke içindeki yerli alt sınıflar olmuştur. İngiltere'de öjenik modern, sanayileşmiş ve kentleşmiş bir ülkede işsizlik, fakirlik, alkolizm, madde bağımlılığı, hastalıklar ve suça müptelâlıkla anılan alt sınıfların çoğalmasını kontrol altına almak üzere planlanmıştır.

Latin ülkeleri içinde, Fransa ve İtalya'da iki farklı öjenik siyaset anlayışını yansıtır. İki dünya savaşı arası dönemde, İtalya'da öjenik siyaset "sayı kuvvet demektir" parolasıyla "maximum doğum" ve "minimum ölüm" üzerine inşa edilmiş; "doğurganlık" korunması ve yaşatılması gereken üstün İtalyan ırkının öz niteliği olarak sunulmuştur. Yüksek doğum oranları ulusun büyüklüğünün, gücünün, yaşama azminin ve bu azmi gelecek asırlarda devam ettirme isteğinin belirleyicisi olarak görülmüş; İtalya'nın emperyalist politikalarının başarıya ulaşmasının ve dünya siyasetindeki eski konumunu geri kazanmasının güçlü ve kalabalık bir nüfûstan geçtiğine inanılmıştır. İki dünya savaşı arası dönemde İtalya'da öjenik siyaset, Roma'nın dünya imparatorluğu idealinden devralınan büyük devlet iddiasını gerçekleştirmek için Roma rûhuyla aşılanmış yeni bir ırk yaratmayı hedeflemiştir Faşist öjenik siyaseti, başından beri ırkçı öğeler taşımıştır. 1938-1943 yılları arasında çıkarılan "Irk Kanunları" (Leggi razziali) doğrudan Yahudileri ve kolonilerin yerli halklarını hedef almıştır. Nazi öjenik siyaseti Yahudileri kitle halinde katlederken, İtalyan faşistleri haklarını alma, dağıtma ve sürme yöntemlerini kullanmış; İtalyanlar ile Yahudiler ve koloni halkları arasında evliliği ve cinsel ilişkiyi (madamato) yasaklamıştır.

Bir diğer Latin ülkesi Fransa'da öjenik "halk sağlığı" anlamında kullanılmış ve daha çok pozitif öjenik tedbirler çerçevesinde gelişmiştir. Fransız öjenik siyaseti nüfûsun nicelik ve nitelik olarak gerilemesi sorununa çözüm bulmak yönünde gelişmiştir. Pronatalist politikalar, püerikültür ve koruyucu sağlık hizmetleri Fransız öjenik siyasetinin ana hatlarını oluşturmuştur. Fransız öjenik siyaseti "kısırlaştırma", "ayırma", "imhâ" gibi negatif tedbirleri benimsemediği gibi; ırkçı bir içeriğe de sahip olmamıştır. Fransa'da öjenik; millet sağlığını korumanın aracı olarak uygulanmıştır. Öjenik nüfûsu artırmak, ulusu hastalıklara karşı korumak, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı ile mücadele, çocuk ölümlerini engellemek, çocuk bakım bilgisini geliştirmek, ortalama yaşam süresini ve yaşam kalitesini artırmak gibi amaçlara hizmet etmiştir.

İki dünya savaşı arası dönemde en radikal öjenik politikalar ve pratikler Nazi Almanyası'nda ortaya çıkmıştır. Nazi Almanyası'nda öjenik saf ırk (Âri ırk) yetiştirmek amacına hizmet etmiştir. Bu ülkede öjeniğin ırk içindeki yabancı unsurların soyunu kurutma, yabancılarla evliliği yasaklama, kitle halinde sürgünler, toplama kampları ve seçici cinsel ilişki gibi değişik versiyonları ortaya çıkmıştır. Nazi Almanyası'nda 1933 yılında kabul edilen "Genetik Yolla Geçen Hastalıkların Önlenmesi" başlıklı yasa ile irsi (genetik) hastalık taşıyan kişilerin zorunlu olarak kısırlaştırılmasına gidilmiştir. 1935'de

kabul edilen “Alman Kanı ve Onurunun Korunması Yasası” ise; Âri ırktan olan Alman vatandaşlarının, Âri olmayan biriyle evliliğini ve evlilik dışı ilişkisini yasaklamıştır. Nazi öjenik politikası, 1 Eylül 1939’da zihinsel ya da bedensel engeli olan kişiler için T-4 programı çerçevesinde ötenazi uygulanması ile “ölüm-imhâ” siyasetine dönüşmüştür. Nazi Almanyası’nda aşağı kabul edilen ırkların (özellikle Yahudiler ve Çingeneler) önceden tasarlanarak sistemli şekilde imhâ edilmesi yoluna gidilmiştir. II. Dünya Savaşı patlak verdiğinde Nazi öjenik politikası “toplama kampları”,” gaz odaları” ve “krematoryumlar” (insanların yakıldığı fırınlar) gibi dünyanın gördüğü en vahşi ırkçılık metotlarını içermiştir.

İki dünya savaşı arası dönemde Orta ve Güneydoğu Avrupa ülkeleri için Alman ırk hijyeni pratiğinin model olduğu, bu ülkelerdeki öjenik hareketin Almanya etkisi altında geliştiği tezi geçersizdir. Örneğin; zihinsel ve bedensel engeli olanların sterilizasyonunu içeren ilk öneri, diğer öjenik hareketlerden bağımsız olarak ilk defa 1918 gibi erken bir tarihte Polonya’da gündeme gelmiştir. İsviçre’nin Vaud Kantonu 1928 yılında Avrupa’nın ilk sterilizasyon yasasını kabul etmiştir. Estonya ise; 1937 yılında sterlizasyonu yasalaştırmıştır. İki dünya savaşı arası dönemde Orta ve Güneydoğu Avrupa’da öjeniğin “ırkçılık”, “etnik milliyetçilik” ve “anti-semitizm” bağlantısı varolmuştur. Bu durum, diğer Batı ülkelerindeki gelimelerle bağlantılı olmaktan çok; içerdeki yerel koşullara doğrudan bir yanıt niteliği taşımıştır. Orta ve Güneydoğu Avrupa ülkelerindeki öjenik hareketlerin ana hedefi, yeni kurulan ulus devletlerin güçlendirilmesi olmuştur. Öjenik, güçlü bir ulus devlet olmanın en önemli steratejisi olarak kabul edilmiştir. Ulusun korunması ile öjenik arasında doğrudan ilişki kurulmuştur. Öjeniğin görevi, ulusun biyolojik yasalarının korunması olarak belirlenmiştir. Ulus ise; etnik çoğunluk ile tarif ve temsil edilmiştir. Etnik azınlıklara homojen ulus devlet resmi içinde yer verilmemiştir. Orta ve Güneydoğu Avrupa ülkelerindeki öjenik siyaset ile ulusun merkezini oluşturan etnik çoğunluk korunmuş; azınlıklar ise “evlilik kısıtları-yasakları”, “sterilizasyon”, “ayırma” ve “göç ettirme” gibi yöntemlerle elenmiştir. Milletin içinden değersiz ve tehlikeli unsurlar çıkarılarak; tek etnik kimlik üzerine kurulu ulus devletler yaratılmaya çalışılmıştır.

Orta ve Güneydoğu Avrupa’da öjenik ve ırk milliyetçiliği, ulus devletin tanımını da etkilemiştir. Öjenik ve ırk milliyetçiliği, devleti biyolojik kanunlara göre yöneten koruyucu bir devlete dönüştürmüştür. Orta ve Güneydoğu Avrupa’daki öjenik, biyolojik olarak tanımlanmış ulusal aidiyet duygusunu gerçekleştirmek için kurgulanmıştır. İki dünya savaşı arası dönemde Orta ve Güneydoğu Avrupa’da siyasi olaylar ve ulusal kimlikler

biyolojik kuramlar üzerinden açıklanmıştır. Bu dönemde ulus yaşayan bir organizma olarak düşünülmüştür. Ulusal birliğin temel unsuru, ırksal özellikler olmuştur. Ulusal birlik, etno-biyolojik birlik olarak kabul edilmiştir. "Kan", ulusal aidiyetin sembolü olarak görülmüştür. Politik biyoloji, ırksal prensipler üzerine kurulurken; amaç ulusu yeniden inşa etmek olmuştur.

Sovyet Rusya; 1920'li yıllarla sınırlı kısa öjenik tarihinde, insan kaynağının nasıl daha iyi geliştirilebileceği konusunda benzersiz bir anlayış geliştirmiştir. 1917 Bolşevik Devrimi'nden sonraki ilk on yıl içinde, toplumun yeniden organizasyonu için rasyonel bir vizyon projesi olarak gündeme gelen öjenik siyaset, Lamarckian çizgide ve sosyalizmle uyumlu olarak gelişmiştir. Sovyet Rusya, Batı Avrupa'dan ithâl edilen öjenik kavramına büyük ilgi göstermiş, ancak yine de Batı'da uygulanan birçok öjenik pratiğe, özellikle de Kuzey Amerika ve Kıta Avrupası ulusal hukuk sistemleri tarafından keskin şekilde benimsenen "ırkçılık" uygulamalarına ve "negatif öjenik tedbirlere" karşı şüpheyle yaklaşmıştır. Sovyet Rusya'da öjenik unfit kişilerin toplumdan elenmesi yerine; fit vatandaşların sağlık durumlarının geliştirilmesi ve bu konuda onlara daha fazla yardım edilmesi üzerine kurgulanmıştır. Sovyet öjenik siyasetinin vurgusu; "sosyal şartların düzeltilmesi", "öjenik eğitim" ve "önleyici tıp" üzerine olmuştur. Rus öjenik siyasetini Batı öjenik siyasetinden ayıran temel özellik; çevresel faktörlere yaptığı vurgudur. Rus öjenik siyaseti halkın genel sağlık durumunu iyileştirmeyi ve halk sağlığını bozan sosyal/çevresel koşulları ortadan kaldırmayı, vatandaşları temel hijyen bilgisi ve sağlıklı yaşama ilkeleri ile tanıştırmayı amaçlamıştır. Sosyalist Rusya'da insan ırklarının varlığı kabul edilmiş; ancak bu; tarihsel materyalizmin bir aşaması olarak görülmüştür. İnsan ırklarının sosyo-ekonomik şartların sonucu oluştuğu ve tarihteki bir dönemi ifade ettiği kabul edilmiştir. Komünizm altında uluslar ve sınıflar ile birlikte; ırk farklılıklarının da ortadan kalkacağı ve Sovyetler Birliği'nin farklı insanların mutlu bir karışımı olacağı savunulmuştur.

Öjenik konusunda dünya devletlerindeki ulusal politika yörüngeleri, devlet oluşumlarındaki farklılıkların bir sonucu olarak geniş çeşitlilik göstermiştir. Nitekim İskandinav ülkelerinde öjenik siyaset; diğer ülkelerden tamamen farklı bir politik manazara içinde gelişmiştir. İskandinav ülkelerinde öjenik "sosyal refah devleti"nin ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmiş, öjenik politikalar ile sosyal refah devletinin inşâsı iç içe geçmiştir. İskandinav ülkelerinde öjenik, "sterilizasyon" üzerine kurgulanmıştır.

Sterilizasyonun unfitlere yapılan harcamaları kesmek suretiyle ekonomik verimliliği sağlayacağı savunulmuştur. Bu açıdan Nazi Almanyası'ndaki sterilizasyon politikası ile İskandinav ülkelerindeki sterilizasyon politikaları arasında doğrudan bir bağ kurulamaz. İskandinav öjeniği "sosyal refah devleti" tarafından şekillendirilmiştir. Üstelik İskandinav ülkelerindeki öjenik, Almanya'da Nazilerin iktidarına son veren II. Dünya Savaşı'ndan sonra da devam etmiş ve sterilizasyon yasaları 1970'li yılların ortalarına kadar yürürlükte kalmıştır.

İskandinav ülkeleri iki dünya savaşı arası dönemde, "ırksal hijyen"in korunmasına yönelik kolektif bir kaygı taşımışlardır. Tarih boyunca, Danimarka'nın kısa dönemli istisnası dışında; hiçbir dönem sömürge olmayan, daima İsveç ya da Danimarka tarafından domine edilen birlik içinde yönetilen İskandinav adasındaki etnik homojenlik, bu ülkelerde öjenik siyaseti "ırksal hijyeni" (Nordik ırkı) korumaya yöneltmiştir.

İki dünya Savaşı arası dönemde, melez nüfûs yapıları ve kendi doğal kaynakları ile modernleşmeye ve uluslararası alanda kendilerine yer edinmeye çalışan Latin Amerika ülkelerinde öjenik politikaların kapsamı ülkeden ülkeye değişmekle birlikte; genel olarak, Latin Amerika ülkelerindeki öjenik siyaset, Amerika Birleşik Devletleri, Nazi Almanyası ve İskandinav ülkeleri gibi aşırı boyutlara ulaşmamıştır. Meksika'nın Veracruz Eyaleti dışında, "zorunlu sterilizasyon" ya da "ötenazi" politikalarına başvuran ülke olmamıştır. Latin Amerika ülkelerindeki öjenik siyaset; daha çok "önleyici öjenik" konsepti çerçevesinde kamu sağlığı politikalarının ve sosyal altyapı yatırımlarının bir parçası olarak görülmüştür. Kötü yaşam koşullarının düzeltilmesi, cinsel ve bulaşıcı hastalıklarla mücadele, anne ve çocuk sağlığı, püerikültür, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı ile mücadele üzerinde en çok mesai harcanan konuların başında gelmiştir. Latin Amerika'da öjeniğin en uç noktasını göçmen kısıtlama yasaları oluşturmuştur. Latin Amerika ülkelerindeki öjenik siyasetin ırkçı boyutu, 1920'li ve 30'lu yıllarda benimsenen göçmen kısıtlama yasarları ile ortaya çıkmıştır. Ülkelerin göç politikası beyazların göçünün teşviki, siyah ve sarı ırkın göçünün kısıtlanması yönünde gelişmiştir. İki dünya savaşı arası dönemde Latin Amerika ülkelerindeki öjenik siyaset, yerel ve bölgesel koşulların sonucu olarak hem belirli sosyal grupları damgalayan dışlayıcı politikalara hem de farklı toplumsal kesimleri kapsayan sağlık ve sağlıklı yaşam kampanyalarına katkıda bulunmuştur.

İkinci dünya savaşından sonra öjenik akımlar ve öjeniğin tarihi üzerine yazılan eserler incelendiğinde konuya monolitik bir yaklaşım göze çarpmaktaydı. Bu yaklaşıma göre; öjenik konusunda ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya'nın ana akımlar olduğu, bu ülkelerin diğer öjenik hareketler için doğrudan ya da dolaylı olarak model teşkil ettiği kabul edilmekteydi. Dünya ülkelerinin öjenik politikalarını bu ülkelerden birini örnek alarak oluşturduğu savunuluyordu. Son dönemde "öjenik", "ırkçılık", "etnik milliyetçilik" ve "faşizm" üzerine yapılan çalışmalar bu yaklaşımı sorgulamıştır. Bu çalışmalarla öjeniğin tarihi yeniden yazılmaya başlanmıştır. Bu eserlerde her ülkenin öjenik pratiğinin büyük ölçüde özgün olduğu ve yerel ve bölgesel koşullar tarafından belirlendiği savunulmuştur[1].

Bu çalışma öjenik üzerine son yapılan araştırmalarla uyumlu olarak; Türkiye'de uygulanan öjenik siyasetin özgün olduğunu ve bir modeli takip etmekten çok genç Cumhuriyet'in iki dünya savaşı arası dönemdeki şartları tarafından belirlendiğini iddia etmektedir. Buna göre; Cumhuriyet'in öjenik pratiği başta nüfûsun durumu olmak üzere, Cumhuriyet'in hedefleri, kaygıları; sosyal, siyasal, ekonomik ve askeri önceliklerine göre şekillenmiştir. Türkiye belli bir ülkeyi takip etmekten çok, kendi iç ve dış dinamiklerine göre bir öjenik siyasası takip etmiştir. Cumhuriyet'in ulus inşa sürecinde karşılaştığı iç ve dış sorunlar uygulanan öjenik politikaların yörüngesini çizmiştir. Türkiye Cumhuriyeti öjenik tedbirler ile içeride nüfûsu nicelik ve nitelik olarak geliştirmenin yollarını ararken; dışarıda Batı dünyasındaki Türklerle ilgili önyargıları kırmayı, Türk milletinin beden ve dimağ açısından mütekâmil bir millet olduğunu göstermeyi amaçlamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti öjenik siyaset ile içeride uzun savaş yıllarının insan kaynağı üzerinde oluşturduğu tahribatı yok etmeyi amaçlamıştır. Nüfûsu on yıllar boyu süren büyük savaşlarda eriyip giden, kalan nüfûsta açlık, kıtlık, yoksulluk ve salgın hastalıkların pençesinde olan, geniş yüzölçümüne rağmen 12 milyonluk nüfûsu ile ülkesini dolduramayan bir ülke konumunda olan Türkiye'de öjenik siyaset, nüfûsu sayı (kemiyet)

---

[1] Anglo-saxon ülkelerde öjenik siyaset anlayışındaki farklılığı ortaya koyan eser için bakınız: Daniel J. Kev1es, "Eugenics in the United States and Britain, 1890 To 1930: A Comparative Analysis", Division Of The Humanities And Social Sciences California Institute Of Technology Humanities Working Paper 19, Pasadena, California, 1979. Orta ve Güneydoğu Avrupa ülkeleri için bakınız: Marius Turda & Paul J., Weindling, "Blood and Homeland", eds: Marius Turda and Paul J. Weindling, Budapest: Central European University Press,2007. Latin Amerika ülkeleri için bakınız: Nancy Leys Stepan, . "The Hour of Eugenics": Race, Gender, and Nation in Latin America", Cornell University Press, Ithaca and London, 1991. İskandinav ülkeleri için bakınız: Gunnar Broberg and Nils Roll-Hansen, "Eugenics and the Welfare State: Norway, Sweden, Denmark, and Finland", Ed. Gunnar Broberg, Nils Roll-Hansen, 2005.

ve kalite (keyfiyet) olarak geliştirmenin aracı olarak gündeme gelmiştir. Türk Milleti'nin sürekli ve Türkiye Cumhuriyeti'nin güçlü olması için; Türkiye nüfûsunun artması ve ülkenin hiçbir yerini boş bırakmamak üzere her tarafını doldurması "milli dava" olarak kabul edilmiştir. Bir taraftan nüfûs artışı teşvik edilirken; diğer taraftan halkın genel sağlık durumunu düzeltici önlemler alınmıştır. Evlenme ve doğum teşvik edilmiş; doğan çocukların yaşatılmasına ve salgın hastalıkların önlenmesine gayret edilmiştir. Toplum beslenme, barınma ve hijyen konularında fennin ışığında bilgilendirilmiştir.

İki dünya savaşı arası dönemde, Cumhuriyet yönetiminin öjenik politikası, Batı'da o dönem Türklerle ilgili önyargıları ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. Bu dönem Batı bilim dünyasında Türkler uygarlık-kültür dünyasına katkısı olmayan barbar bir millet olarak değerlendiriliyordu. Siyasi-askeri davasını İstiklâl Savaşı ile kazanıp bunu Lozan ile taçlandıran Türkiye, kültür-uygarlık davasında hak ettiği yeri ise; temelini "antropoloji" ve "arkeoloji" çalışmalarının oluşturduğu "Türk Tarih Tezi" ve "Türk Dil Tezi" (Güneş-Dil Teorisi) ile elde etmeye çalışacaktı. Öjenik politikalar ise; söz konusu dönemde bu tezlerle uyumlu ve bu tezlerin tamamlayıcısı olarak gündeme gelecekti. Cumhuriyet'in öjenik siyasası, Türk milletinin beden ve dimağ açısından mütekâmil bir millet olduğunu Batı dünyasına göstermeyi amaçlamıştır. Cumhuriyet'in "sağlam ve gürbüz bir nesil yetiştirme projesi" bu hedefe yöneliktir. Cumhuriyetle birlikte kurumsallaşan, "çocuk bayramı", "gençlik ve spor bayramı", "güzellik yarışmaları" ve "spor müsabakaları" bu kâmil neslin tüm dünyaya sergilendiği törenler olarak işlev görmüştür.

Türkiye'de 1930-1945 yılları arası uygulanan öjenik politikaların etnik-ırkçı bir içeriğe sahip olduğuna dair güçlü bir tez vardır[2]. Bu çalışma, gerek konuyu ele alış yöntemi gerekse ileri sürdüğü tezlerle Türkiye'de söz konusu dönemdeki öjenik siyaset anlayışına yeni bir kapı aralama gayretidir. Türkiye'deki öjenik uygulamaların daha çok pozitif tedbirler içerdiği, Türkiye'de öjeniğin ırkçı-etnik bir içeriğinin olmadığı bu çalışmanın

---

[2] Türkiye'de uygulanan öjenik politikalar üzerine yazılmış az sayıda eserden biri olan "Kemalist Dönemin Öjeni Politikalarında Kadınlığın Kurgulanışı: 1930-1945" adlı tezde Elif Çağlı Türkiye'de söz konusu dönemde öjenik politikaların "etnik milliyetçilik" ve "modernleşme" ile eklemlenerek uygulandığını savunmuştur. Yine Güven Gürkan Öztan "Türkiye'de Öjeni Düşüncesi ve Kadın" adlı eserinde Türkiye'de ulus inşa sürecinin bir aracı olarak uygulanan öjenik politikaların etnisist karakterli olduğunu iddia etmektedir. Orhan Aybers ise; "Eugenics in Turkey during the 1930's" adlı doktora tezinde, Türkiye'deki öjenik hareketin Avrupa'da bu dönemde etkili olan ırkçılık ile benzerlikler taşıdığını ve toplumsal ve fiziksel saflaştırmayı amaçladığını iddia etmektedir. Nazan Maksudyan ise, esas konusu antropoloji olan "Türklüğü Ölçmek: Bilimkurgusal Antropoloji ve Türk Milliyetçiliğinin Irkçı Çehresi 1925-1939" adlı eserinde Türk Milliyetçiliğinin vatandaşlık anlayışının ırkçı-etnik bir içerik taşıdığını, Türkiye'de milletin tanımında ırka atıf yapıldığını ve öjeniğin bu süreçte bilimsellik maskesiyle ırkçılığa hizmet ettiğini savunmaktadır.

temel iddiasıdır. Bu çalışmaya göre; Cumhuriyet yönetiminin öjenik siyaseti "evlilik ve doğumun teşviki", "püerikültür", "halk sağlığının korunması", "salgın hastalıklarla mücadele", "alkol ve uyuşturucu madde kullanımı ile mücadele", "beden terbiyesi ve spor yoluyla sağlıklı nesiller yetiştirme" yönünde gelişmiştir. Türkiye'de "kısırlaştırma", "hadım etme", "ötenazi" ve "ayırma" gibi negatif öjenik tedbirlere yer verilmemiştir. Türkiye'de negatif öjenik bağlamında benimsenen tek uygulama akıl hastaları ve bulaşıcı hastalığı olanlar için getirilen "evlilik yasağı"dır. Öte yandan Türkiye, öjeniğin ırkçı boyutunu oluşturan "aşağı ve üstün ırk kuramlarını", "anti-semitizmi", "yabancı düşmanlığını", "göçmenlere yapılan ayrımcılığı", "seçilmiş kişiler arası cinsel birlikteliği", "yabancılarla evliliği engellemeyi" politika düzeyinde benimsememiştir.

"Öjenik Siyaset ve Türkiye'de Uygulanması (1918-1945) adlı bu çalışmada ilk olarak; "öjenik kavramı" ile öjeniğin boyutlarını oluşturan "negatif" ve "pozitif" öjenik tedbirler ele alınacak; ardından öjeniğin köklerini oluşturan "Darwinizm", "Sosyal Darwinizm", "Genetik Bilimi ve Mendel Kanunları", ve "Eski Yunan'da Öjenik Düşünce" konuları açıklanacaktır. Yine bu bölümde öjenik siyasetin; "modernizm", "ulus devlet" ve" ulus inşa süreci" ile olan ilişkisi üzerinde durulacaktır. Bu bölümde "ırk" ve ırkçılık" kavramları açıklanacak ve öjeniğin ırkçı boyutu üzerinde durulacaktır.

İkinci bölümde öjeniğe zemin hazırlayan dönemin sosyal, siyasal ve ekonomik şartları ile dünya devletlerindeki öjenik siyaset pratiği tartışılacaktır. Bu bölümde ABD, İngiltere, Fransa, İtalya, Almanya, Sovyet Rusya, İskandinav ülkeleri, Latin Amerika ülkeleri ve Orta ve Güneydoğu Avrupa ülkelerindeki öjenik siyasetin mâhiyeti incelenecektir.

Çalışmanın son bölümünde ise; Türkiye'deki öjenik siyaset anlayışı tartışılacaktır. Bu bölümde Türkiye'de öjenik düşüncenin doğuşu ve gelişimi, Türkiye'de ulus inşa süreci ve Türkiye'de nüfûs, sağlık, aile, beden terbiyesi ve spor alanındaki öjenik politikalar ele alınacaktır.

Çalışmamızda konumuz gereği sıklıkla kullanacağımız temel kavramlar, "öjenik", "Darwinizm", "Lamarkizm", "Sosyal Darwinizm", "kalıtım", "modernizm", "ulus devlet", "ulus inşası", "ırk", "ırk/millet sağlığı", "ırkçılık" ve "etnik milliyetçilik"tir. Bu

kavramların çalışmamız açısından ifade ettiği anlamlar, çalışma boyunca ilgili bölümlerde açıklanacak ve tartışılacaktır.

Bu çalışma, iki dünya savaşı arası dönemde Batı ülkelerinde uygulanan öjenik siyaset üzerine karşılaştırmalı politika analizidir. Dolayısıyla çalışmaya temel oluşturan verilerin toplandığı kaynaklar ülkelerin aile, nüfûs, spor, sağlık ve beden üzerine politikaları ve yasal düzenlemeleri ile konu ile ilgili yerli ve yabancı dilde yazılmış kitap, makale, dergi, gazete, tez, proje, araştırma raporu gibi belgelerdir. Bu noktada şunu vurgulamak gerekir ki; bir ülkenin öjenik pratiğinin mâhiyetini belirleyen o ülkenin öjenik mevzuatı ve uyguladığı öjenik politikalarının içeriğidir. Bu açıdan bu çalışmanın esas inceleme alanı, ülkelerin nüfûs, beden, sağlık, spor, aile ve evliliğe ilişkin yasal düzenlemeleri ile bunların politika düzeyinde uygulanmasıdır.

Öjenik konusunun genişliği, çalışmamız açısından hem avantajlı hem de dezavantajlı olmuştur. Konuyla ilgili kaynakların fazlalığı, kaynaklara ulaşılabildiği ve analiz yapılabildiği ölçüde çalışmamız için avantajlı bir durum olarak düşünülebilir. Ancak öjeniğin siyaset tarih, genetik, biyoloji, hukuk, iktisat, antropoloji, demografi, sosyoloji gibi birçok bilim dalını ilgilendirmesi nedeniyle; ilgili kaynaklardan toplanan veriler tarihi-siyasi bir bakış açısıyla ve araştırmanın konusunu yönlendiren soru cümlelerine yönelik olarak sistematik bir elemeye ve değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu açıdan öjeniğin bir başlığını çalışacak kişinin mutlaka başvurması gereken bazı kaynaklara yer sıkıntısından dolayı yer verilememiştir.

Öjenik siyaset konusunu çalışma düşüncesinin oluşumunda iki eser etkili olmuştur. Bunlardan ilki; Şenol Durgun'un "Ulus İnşâsı ve Milliyetçilik" adlı kitabı, ikincisi ise; Zafer Toprak'ın "Darwin'den Dersim'e Cumhuriyet ve Antropoloji" adlı kitabıdır.

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Öjenik Kavramı

Öjenik düşüncenin kurucusu olan Francis Galton (1822-1911), “eugenics” kavramını Yunanca “eu” (iyi, normal) ve “genic (doğurmak, mahsül, döl), kelimelerinden türetmiştir. Sözcük anlamıyla “eugenics”; “doğuştan iyi”, “soydan asil”, “iyi mahsül” anlamlarına gelmektedir (Garver ve Garver, 1991:1109).

Öjenik sözcük anlamı ile “doğumdan önce” alınması gereken tedbirler anlamına gelmektedir. Öjenik anlamda iyi mahsül alabilmek için atalardan anne ve babaya ulaşan kalıtım zincirinin, (irsi hastalıklar, sakatlıklar, sosyal bozukluklar, dâhilik, kabiliyetler gibi…) ebeveynlerin sonradan geçirdiği hastalıkların ve zehirlenmelerin (alkol, firengi, nikotin, verem, kokain vb), ekonomik ve sosyal durumun ve hayat tarzının çok büyük önemi vardır. Bu sebeplerin birçoğunu dikkate almak için pratik sahada daha mahsül (bebek) ortada yok iken işe başlamak gerekir. Bundan dolayı da daha evlilikten ve ilkahtan önce işe koyulmak gerekir. Bu öjeniğin dar anlamda kullanımını içermektedir (Alantar, 1939:3).

Öjenik bağlamda nature/nurture[3] tartışması[4] öjeniğin kapsamını genişletmiştir Öjeniğin geniş anlamda kullanımı, insan soyunun ıslahıyla ilgili tüm görüşleri ve tedbirleri içerir (Şenel,1993:64). Bu anlamı ile öjenik hem doğumdan önce hem de doğumdan sonra alınması gereken tedbirleri içermektedir (Boas, 1916:473).

---

[3] “Nature” sözcük anlamıyla “doğa”, “tabiat” demek. “Nurture” ise “beslemek”, “büyütmek”, “eğitmek”, “terbiye” etmek gibi anlamlara geliyor.

[4] Nature/nurture tartışması insanların zekâ, kabiliyet ve hastalıklarının oluşmasının kökeninde genetik yapı mı (nature) veya kişinin içinde büyüdüğü ve geliştiği çevresel yapı mı (nurture), yoksa her ikisinin birden mi bulunduğu konusunda sürüp giden tartışmadır. Nature taraftarları kalıtımın rolünü vurgularken, nurture yanlıları terbiye, bakım, beslenme ve hijyenin önemini vurgulamaktaydı. Bunun yanında hem genetik yapının hem de çevresel yapının nisbi ölçüde belirleyici olduğunu savunanlar da vardı (McGue& Gottesman,2012:1-2).Öjenik düşünce içinde nature/nurture tartışması, Sir Francis Galton ile başlamıştır. Galton; zekâ ve yetenek gibi kişisel özelliklerin kalıtım-verâset yoluyla gelecek kuşaklara aktarıldığını savunmuştur. Galton ile başlayan nature çizgisi, Mendel ile devam etmiştir. Nurture çizgisi ise; Jean Baptiste Lamarck ile başlamıştır (Paul,2006:229).

Öjenik siyaset, nüfûsun beden ve dimağ açısından sağlıklı unsurlarının çoğaltılması, sağlıksız unsurlarının ise azaltılması yoluyla insan soyunun geliştirilmesini amaçlayan politikalar toplamıdır. Uygulama açısından öjenik siyasetin “pozitif öjenik” ve “negatif öjenik” olmak üzere iki boyutu vardır. “Pozitif öjenik”, çoğalması arzu edilen seçkin bir neslin üremesine yardım etmeyi amaçlamaktadır. “Negatif öjenik” ise irsen hasta-sakat olanlarla; dejenere, asosyal ve millet için tehlike teşkil edenlerin çoğalmasına engel olmayı amaçlamaktadır. O halde öjenikten hem “müsbet” hem de “menfi” cepheden müdahale beklemek gerekir. Hastalıksız ve sağlamların evlenmesine ve çoğalmasına yardım ve teşvik “müsbet öjeniktir”. Buna karşılık soyundan hastalık tevarüs etmiş ve ırk/millet için tehlikeli bir kusurla mâlûl olanların çoğalmasına engel olmak da “menfi öjeniktir” (Uzman,1939:4).

1.1.1. Pozitif Öjenik Tedbirler

1.1.1.1. Mâli Tedbirler

Dünya ülkeleri için toplumun sağlıklı unsurlarla çoğalmasını teşvik konusunda düşünülen ilk tedbir mâli teşvikler olmuştur. Pozitif öjenik açısından mâli teşvikler, ırkın/milletin beden ve dimağ açısından kıymetli şahıslarının teşkil edecekleri aileleri ekonomik olarak desteklemeyi ve kıymetsiz olan kişilerin kuracakları aileleri ise bu destekten mahrum bırakmayı amaçlamıştır. Böylelikle çoğalması arzu edilen kesimler çok sayıda çocuk yapmaya teşvik edilmiştir (Mahmut Şemsi,1933:12).

Öjenik düşünceye göre, bir devletin takip edeceği mâli siyaset biyolojik esasları dikkate almalıydı. Bir başka deyişle; ülkenin “vergi kanunları”, “maaş sistemi”, “ücret sistemi”, “verâset kanunları”,” imar ve iskân kanunları” beden ve dimağ açısından sağlam insanların evlenmesini ve yeterli sayıda çocuk sahibi olmasını teşvik edebilmeliydi. Öjenik düşünceye göre, mümkün olduğu kadar çok para tahsil etmekle maliye görevini yapmış sayılmazdı. Irkın/milletin geleceği açısından mâli siyaset çok önemliydi. Bütün mâli kanunlar nüfûsun mümkün olduğu kadar kaliteli ve güçlü çocuklar yetiştirmek suretiyle çoğalmasını amaçlamalıydı. Bir ülkenin mâli siyaseti doğuma ve evliliğe düşman konumda olmamalıydı. Aksi halde, kısa bir süre sonra ırkın/milletin en kuvvetli unsurlarının toplum içinde kaybolmasına neden olunacaktı (Mahmut Şemsi,1933:18).

Öjenik düşünürler mâli tedbirlerin biyolojik etkilerini tam olarak yerine getirebilmesi için, bu tedbirlerin ailedeki 3. çocuktan itibaren geçerli olması gerektiği ve çocuk sayısı çoğaldıkça yardımların miktarının da çoğaltılması gerektiği üzerinde durmuşlardır[5]. Dönemin istatistiklerine göre; ortalama olarak her aileye üç çocuk isabet ettiğinde, ülkelerin nüfûslarında hafif bir çoğalma başlamaktaydı. Bunun için ailelerin iktisadi olarak korunmasında üçüncü ve daha sonraki çocukları dikkate almak gerekmekteydi (Mahmut Şemsi,1933:17-20).

1.1.1.2. Salgın Hastalıklarla Mücadele ve Koruyucu Sağlık Hizmetleri

İki dünya savaşı arası dönemde pozitif öjenik tedbirler bağlamında üzerinde en çok durulan konulardan biri de "salgın hastalıklarla mücadele" ve "koruyucu sağlık hizmetleri"nin (aşı-serum uygulamasının) yaygınlaştırılması olmuştur. Halk sağlığı açısından, koruyucu sağlık hizmetlerinin yaygınlaşmasının ve vatandaşların sağlığını tehdit eden hastalıkların ve özelliklede kitlesel ölümlere sebep olan salgın hastalıkların önünün alınmasının çok büyük önemi vardı. Çünkü bu tür salgınlar geldiği zaman çok fazla ölüme neden olmaktaydı[6] (Gotschlich,1938:3).

Bu dönemde dünya ülkeleri başta verem, frengi[7], belsoğukluğu, grip, sıtma, tifo, trahom ve cüzzam gibi salgın hastalıklarla ciddi şekilde mücadele etmiştir. Çocuk ve

---

[5] Öjenik uzmanları öjenik açısından özellikle 3. ve 4. çocuk üzerinde durmuştur. Her şeyden önce her doğan çocuk yaşar mı? Bu çocuklardan biri evlat sahibi olmadan, evlenmeden genç iken ölemez mi? Çocuğun biri doğuştan kısır olamaz mı ya da kendi isteği ile evlenmeme ve çocuk sahibi olmama kararı alamaz mı? Bu yüzden bir ülkenin nüfûsunun korunabilmesi ve hafif bir artışın sağlanabilmesi için her aileye en az üç çocuğun düşmesi gerektiği belirtilmiştir (Uzman,1939:8).

[6] Örneğin 1850 yılında toplam ölümlerin yüzde 13'ünün çiçekten kaynaklandığı hesaplanmıştır. 1918-1920 arası etkili olan grip salgınında 50 milyondan fazla insanın öldüğü açıklanmıştır (Irmak,1935:13).

[7] Öjenik açısından bu dönemde üzerinde durulan iki hastalık "belsoğukluğu" ve "frengi"dir. Bu hastalıklar cinsel temasla karşı tarafa bulaştığı için çok hızlı yayılmışlardır. Bu hastalıkların öjenik açısından önemi hastalığa yakalananların sayısının çok olması ve yakalananların çoğunun kısır kalmasıydı. Dönemin tıp istatistikleri kısırlığın yüzde ellisinin sebebinin "belsoğukluğu" ve "frengi" olduğunu ortaya koyuyordu. Buna göre milyonlarca çocuk, ana ve babasının bu hastalıklara müptela olmasından dolayı dünyaya gelemiyordu. "Belsoğukluğu" ve "frengi"yi korkunç kılan, bu hastalıkların mikrobunun bebeğe daha anne karnındayken geçmesiydi. "Frengi" ve "belsoğukluğu" mikrobu taşıyan annelerde düşük ve bebek ölümü çok fazlaydı. Doğanlar ise; hastalıklı ve sakat doğuyordu. İlerlemiş vakalarda bu hastalıklar hem kadın hem de erkek de kısırlığa yol açıyordu. Dolayısıyla iki dünya savaşı arası dönemde halkın sağlığını ve neslin geleceğini tehdit eden iki büyük hastalık "frengi" ve "belsoğukluğu"ydu. Bu açıdan dönemin devletleri "frengi" ve "belsoğukluğu"nu ihbârı zorunlu hastalıklar olarak ilan etmişler ve bu hastalıkları başkalarına bulaştıranlara ciddi cezalar uygulamışlardır (Tiner,1938:17). Evlenecek kişileri ve doğacak çocukları bu hastalıklardan korumak için, evlilik mevzuatı ile evleneceklerin bu hastalıklara karşı uzman doktorlardan oluşan komisyonlar önünde tıbbi muayeneden geçirilmesi şartı birçok ülkede kabul edilmiştir (Akalın,1939:45).

bebekler açısından ise; kızıl, kızamık, suçiçeği, kuşpalazı mücadele edilmesi gereken en önemli salgınlar olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Öjenik düşünceye göre, genel sağlığı korumak için harcanan para daima tasarruf edilmiş demekti. Hastalığın önünü almak paradan, çalışmadan ve zamandan tasarruf etmek demekti. Korumak tedavi etmekten ucuzdu. Her sağlam vatandaş ülke için önemli bir sermayeydi. Ölüm azaltılabilirse, ömür de uzatılabilirdi. Bu yüzden ırkın/milletin ıslâhı meselesine umumi sağlığın korunmasını yaymak ve bu sayede ömrü uzatmakla başlanmalıydı (Akalın,1939:26).

Koruyucu sağlık hizmetlerinin yaygınlaşması ve modern sağlık teşkilatlarının kurulması ile salgın hastalıkların büyük kısmının mikropları tanınmış ve bu hastalıkların önü alınmıştır. Bunun sonucu olarak ülkelerde nüfûs zâiyatı azalmış ve çok hızlı bir nüfus artışı yaşanmıştır (Irmak,1935:13-14).

1.1.1.3. Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanımı ile Mücadele

İki dünya savaşı arası dönemde dünya ülkelerinin pozitif öjenik tedbirler bağlamında üzerinde durdukları bir diğer husus, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı ile mücadele olmuştur. Alkolle birlikte eroin, kokain, heroin, morfin gibi uyuşturucu maddeler insanların sağlığını bozduğu, ömrünü kısalttığı gibi; bu zehirlerin etkilerinin gelecek nesillerde de devam etmesi söz konusuydu (Saleeby,1909:12). Alkol ve uyuşturucu madde kullanımı anne ve babada hücreleri öldürerek tohumun kalitesini düşürmekte ve doğacak çocuklarda birçok hastalığa yol açmaktaydı. Bunların başında organ yetmezlikleri, şekil bozuklukları, sara, akıl hastalıkları ve sinir hastalıkları gelmekteydi. Dolayısıyla alkol ve uyuşturucu madde kullanan kişilerden yetişecek nesiller tereddiye mahkûmdu. Bu kişilerden doğan çocuklarda ölüm oranı da fazlaydı (Cherrington,1925:119-120).

Öjenizm'e göre, alkolün ve uyuşturucu maddelerin yaygın olarak kullanıldığı toplumun iyi irsi özellikleri tahribata uğramakta ve tereddiye uğramış bu hücreler veraset yoluyla gelecek kuşaklara geçerek, değerce düşük bir neslin meydana gelmesine yol açmaktaydı[8]. Bu yüzden alkol ve uyuşturucu madde kullanımı ile mücadele öjenik açısından çok büyük önem taşımaktaydı (Jones,1963:159). Bu zehirlerle mücadele sağlıklı

---

[8] Darwin alkolün veraset yoluyla kötü etkisinin yalnız çocuklarda değil, üç karın ileride doğanlarda da görülebileceğini ifade etmiştir.

vatandaşların bu maddelere yönelmesini engellemeyi ve bu maddeleri kullananların bunları bırakmalarını amaçlamaktaydı. Bu konuda devletlerin başvurabileceği öjenik tedbirler şunlardı: Alkol ve uyuşturucu madde kullanmına karşı cemiyetlerin kurulması, alkollü içeceklerin her yerde satılmasının yasak edilmesi, belli bir saatten sonra alkollü içecek satılmasının yasak edilmesi, belli bir yaştan küçüklere alkollü içecek satışının yasak edilmesi, alkollü içeceklerin tüketildiği yerlerin azaltılması ya da kapatılması şeklindeydi. Devletlerin başvurabileceği önlemler arasında en etkili olanlarından birinin, alkollü içeceklerden alınan verginin yüksek tutulması olduğu savunulmuştur. Bu vergi alkollü içeçecek fiyatının içine gizlendiğinden; fiyatın yüksek olmasına ve dolayısıyla bu içeceklerin kullanımının azalmasına katkıda bulunacağı savunulmuştur.

Yine uyuşturucu maddelerin kullanımı ve ticareti ile ilgili alınacak tedbirler de çok önemliydi. Bu maddelerin kullanımı çoğu ülkede tamamen yasak olmakla birlikte; kaçak yollardan bunların ülkeye sokulması, ticaretinin yapılması ve kullanımının önüne geçilmesi için ciddi tedbirler alınmıştır. Her şeyden önce bu maddeleri kullananlar ve ticaretini yapanlar büyük cezalara çarptırılmıştır. Ayrıca bu maddelerin ülke içinde üretimini ve ülkeye sokulmasını engellemek için güvenlik teşkilatı içinde özel timler kurulması, kaçakçılığa karşı iyi bir kontrol ve takip sistemi geliştirilmesi, gümrük ve sınır bölgelerindeki güvenlik önlemlerinin artırılması gündeme gelmiştir. Ayrıca halkın/milletin alkol ve uyuşturucu madelerin zararları konusunda sağlık kuruluşları, doktorlar, kamu araçları ve kitle iletişim araçları vasıtasıyla sürekli bilgilendirilmesi yoluna gidilmiş, bu maddelerin zararlarını halka anlatmak için kapsamlı ve sürekli bir kampanya sürdürülmüştür (Akalın,1939:43).

1.1.1.4. Göç Politikaları

Öjenizm'e göre; karmaşık yapılı göç hareketleri iyi planlandığı ve düzenlendiği takdirde çok önemli faydaları olabileceği gibi, hesap edilmeyen birçok olumsuzluğa ve sosyal problemlere de yol açabilirdi. Göç eden insanlar, toplumun sağlığını ve düzenini bozarak devletin ve toplumun en önemli sorunu haline gelebilirdi. Bu yüzden göç konusunun düzenlenmesi öjenik açıdan çok büyük bir önem arz etmekteydi (Ludmerer,1972:95-96).

Öjenik düşünceye göre; devletler göç politikasını öjenik amaçlar çerçevesinde iki yönlü olarak düzenlemeliydi. Buna göre; devletler bir taraftan ülkeye insan kaynağı açısından kıymetli olanların göçünü teşvik ederken, diğer taraftan öjenik açısından kıymetsizlerin ülkeye gelmesini engellemeliydi (Laughlin,1934:9).

Buna göre; ülkenin ihtiyaç duyduğu alanlarda göç edecek insan kaynağı ihtiyacı seçilirken, akıl ve beden açısından sağlıklı olanların seçilmesi sağlanmalıydı (Fisher,1921:218). Yine "ekonomi", "akademi", "bilim" ve "spor" hayatı gibi çeşitli toplumsal alanlarda ülkeye büyük faydaları dokunacak kişilerin göçü ayrıca teşvik edilmeliydi. Bir ülkenin beyin gücünün kaliteli olması, o ülkenin dünya siyasetinde, ekonomisinde, bilim ve teknoloji hayatında işgal edeceği yer açısından çok önemliydi. Bu açıdan ülkeye kaliteli beyinlerin girmesini sağlayacak bir göç politikası izlenmeliydi (Patten,1912:63). Bu konuda ülkelerdeki üniversitelerin gelişmişlik düzeyinin, akademik özgürlüğün, bilimsel çalışma olanaklarının, fiziki ve teknolojik kapasitenin, araştırma geliştirme faaliyetlerine ayrılan kaynakların ve bunlara verilen önemin büyük payı vardı. Kaliteli beyinleri ülkesine çekmek isteyen ülkeler, bu alanlara daha fazla yatırım yapmalıydı (Mayo-Smith,1888:51-52).

1.1.1.5. Çocuk Düşürme ile Mücadele

I. Dünya Savaşı tüm ülkelerin insan kaynağında önemli eksilmelere neden olmuştu. Üstelik kaybedilen insan kaynağı, devletler açısından en üretken kesim olan genç ve orta yaştaki insanlardı. Bu açıdan iki savaş arası dönemde doğum oranlarının artması tüm devletler açısından çok büyük bir önem taşımaktaydı. Doğumları artırabilmek için düşük (sıkıt) vakâları ile mücadele de devletler açısından mücadele edilmesi gereken en önemli öjenik alanlardan biri olarak ortaya çıkıyordu (Swain ve Hillel,2010:11).

Öjenik uzmanları bir ülkenin nüfûsunu koruyabilmesi ve hafif yollu bir artışın meydana gelebilmesi için 3. ve 4. çocuk üzerinde duruyordu. Bir milletin varlığı ve gücünü artırarak yaşamaya devam edebilmesi için 3. ve 4. çocuk çok önemliydi. Bir ailenin toplum içindeki varlığını devam ettirebilmesi için 2 çocuk yeterli görülmüyordu. Öncelikle her ülkede hiç evlenmeden hayatını tamamlayan insanlar vardı. Evlendiği halde, isteyerek çocuk sahibi olmayan ya da çocuk sahibi olamadan boşanan insanlar vardı. Toplum içinde kısır olduğu için çocuk sahibi olamayan insanlar da vardı. Savaşlar ve salgın hastalıklar

sonucu yitirilen insanlar da vardı. Ülkedeki çocuk ölüm oranı da önemliydi. Tüm bunlar düşünülünce nüfûsu koruyabilmek ve hafif yollu bir artışı sağlayabilmek için 3. ve 4. çocuk üzerinde duruluyordu (Tiner,1938:38-39).

İşte bu öjenik kaygılalarla iki dünya savaşı arası dönemde birçok ülkede çocuk düşürme kanunla yasaklanmıştır[9]. Sıkıt adli bir suç olarak kabul edilmiş, çocuk düşürme vasıtalarının satışı, reklamı ve tanıtımı yasaklanmıştır (Johnson,1909:23-24).

Öjenik düşünürler isteyerek çocuk düşürmeye karşı ciddi şekilde mücadele edilmesi gerektiğini savunurken, bazı durumlarda devletin kontrolü dâhilinde düşük yapılmasını da önermişlerdir. Buna göre; anne karnındaki çocuğun hasta, sakat doğacağı tıbbi olarak biliniyorsa; çocuğun düşürtülmesine hükmedilmeliydi. Yine doğum annenin hayatı açısından tehlikeliyse, hekimlerin düşük yaptırmasına izin verilmeliydi (Milunsky,1977:484-485).

Diğer taraftan isteyerek düşük yapmanın serbest bırakılmasını savunan düşünürler de vardı. Onlara göre avortman (düşük) yasağının pratik hiçbir kıymeti yoktu. Toplum içinde avortmanı engellemek mümkün değildi. Avortman kanuni olarak yasak edilince, halk gayrı-resmi yollara başvuruyordu. Sahte-yarım doktorlar tarafından ve hijyenik olmayan ortamlarda gerçekleştirilen düşük operasyonları daha büyük kayıplara yol açıyordu. Bu yüzden yapılacak iş, düşük yapmayı legalize etmekti (Neel,1972:221-223).

Çocuk düşürme ile mücadelede ideolojik aygıtların kullanılmı da öneriliyordu. Buna göre; kanuni tedbirlerle bu eylemlerin önünü almak mümkün değildi. O yüzden dönemin ailesinin ve milletinin istikbalini kendi şahsının istek ve eğilimlerine feda eden bireyciliği yerine; yeni bir ruh yeni bir mefkûre yaratılmalıydı. Bu mefkûre milletin gelecekte vârolabilmesi için halkın sağlığını ve doğurganlığını öneriyordu. Herkes bu mefkûre üzerinde mutabık kalmalı ve onu gerçekleştirmek için çalışılmalıydı. Neslin beden ve dimağ açısından kaliteli unsurlarla devâmı fikri, her vatandaş üzerinde etkili olmalıydı (Mahmut Şemsi,1933:19).

---

[9] İki dünya savaşı arası dönemde gebelikten kaçınmak konusunda tüm dünya ülkelerinde genel bir eğilim vardı. Özellikle büyük şehirlerde çocuk düşürme çok yaygındı. Batı ülkelerinin çoğu çocuk düşürme ile mücadeleye çalışıyordu. Fransa, İtalya ve Almanya'da bu araçların satışı yasaktı ve satanlar da cezalandırılmaktaydı. Örneğin; Fransa'da çocuk düşürme vasıtalarının satışı, 6 aydan 3 yıla kadar çıkabilen hapis cezası ile cezalandırılmaktaydı (Tiner,1938:73).

1.1.1.6. Doğum Kontrol

Doğum kontrol usullerin ortaya çıkması ve yaygınlaşması sonucu, insanlar çocuk sayısını kendi istek ve arzularına uydurabilme imkânına kavuşmuştu. Batı ülkelerinde bir taraftan koruyucu sağlık tedbirleri ile ömrün uzaması, diğer taraftan çocuk sayısının devamlı olarak azalması ortaya yepyeni bir sorun çıkarmıştı. Bu sorun gelişmiş devletlerin nüfûsunun yavaş yavaş yaşlanan bir manzara arz etmesiydi. Bütün gelişmiş Batı ülkelerinde 50 yaş üstü insanlar çoğalmakta, gençler ve özellikle iş yapacak çağdaki kitle azalmaktaydı. Bu durumun çok büyük toplumsal ve ekonomik sorunlara yol açacağı aşikârdı. Nüfûsun yaşlanması üretimi kısacağı gibi; bu yaşlı nüfûsun bakım ve geçimi devletler için ciddi bir yük teşkil edecekti. Gerekli tedbirler alınmazsa, nüfûsu sürekli yaşlanan ülkelerin geleceği tehlikedeydi[10] (Pearson,1912:21-24).

İşte iki dünya savaşı arası dönemde doğumların azalması sonucu nüfûsun yaşlanmaya başlaması sorunu, diğer taraftan I. Dünya Savaşı'nın ülkelerin insan kaynağında yol açtığı ciddi eksilmeler; ülkelere azalmakta olan doğum oranlarını artırmak için doğum kontrol usulleri ile ciddi şekilde mücadele edilmesi gerektiğini öğütlüyordu (Quine,1996:17-18). Öte yandan, I. Dünya Savaşı sonrası İtalya'da Mussolini Almanya'da Hitler liderliğindeki faşist ideolojilerin yayılma politikası izlemeleri ve bu politikanın sebebini da artan nüfûslarına yeni yaşam alanları yaratmak olarak ifade etmeleri, yaklaşan dünya savaşı öncesi tüm devletlere doğum oranlarını mümkün olduğu kadar artırmayı öğütlüyordu (Horn,1994:59-60).

İşte bu öjenik kaygılarla iki dünya savaşı arası dönemde doğum kontrol yöntemlerine karşı ciddi bir mücadele başlatılmıştır. Birçok Batı ülkesinde doğum konrol araçlarının üretimi, tanıtımı ve kullanımı yasaklanmıştır (Connelly,2008:53-54).

[10] Bu durum Eski Yunan Toplumu'nda Sparta Şehir Devleti örneği ile açıklamıştır. Buna göre; Persler'le savaşan Sparta, M.Ö. 500 yılında 8000 savaşçı çıkarmıştı, oysa M.Ö. 371 yılında yapılan savaşta 1500 ve M.Ö. 244 yılında yapılan savaşta ise; sadece 700 savaşçı çıkarabilmişti. Savaşlardaki kayıplar sonucu muharip sınıfa mensup olanların azalması, dışarıdan kıymetsiz bir esir ve göçmen kitlesinin Sparta'ya girmesine ve bütün toplumsal mevkiileri elde etmesine yol açmıştır. Bu durum Sparta'nın çökmesine yol açmıştır (Irmak,1935:41).

1.1.1.7. Püerikültür

Çok boyutu olan öjenik konusunun bir boyutunu da "püerikültür" oluşturur. Püerikültür; çocuk bakımı, çocuk hijyeni, çocuk biyolojisi, çocuk patolojisi ve çocuk terbiyesi hakkındaki bilgileri içerir. Kısaca çocuğun nasıl besleneceği, nasıl giydirileceği, nasıl temizleneceği, onun hastalıklardan nasıl korunacağı püerikültürün temelini teşkil eder (Schneider,1986:266-267).

Modern tıp bilimi kurulmadan önce, çocuk ne kadar küçükse; bir hastalığa yakalanma ve ölme oranı o kadar fazla idi. İlk aylardaki ve ilk yaşlardaki çocuk ölümlerini engellemek için modern tıp biliminin önemli bir dalı olan "püerikültür" büyük önem kazanıyordu. Çünkü ilk aylardaki ve yaşlardaki çocuk ölümlerinin çoğu, bakımsızlıktan, bilgisizlikten ve hijyen şartlarına uyulmamasından kaynaklanıyordu. Bu yüzden ebeveynlere çocuk bakımı ve hijyen bigisi mutlaka öğretilmeliydi (Uzman,1939:6).

1.1.1.8. Beden Terbiyesi ve Spor

İki dünya savaşı arası dönemde hemen hemen tüm ülkelerde uygulanan pozitif öjenik tedbirlerden biri de "beden terbiyesi ve spor" olmuştur. Yıpranmış ve özelliklerini kaybetmiş bir ırkı/milleti yenilemenin en kestirme yolu, vatandaşları spor yapmaya teşvik etmekti. Çünkü bu dönemde tüm ülkelerin kabul ettiği hakikat bedenen, aklen ve ahlâken sağlam nesillerin ancak sağlam ve kuvvetli anne-babalardan dünyaya gelebileceği kanaâtiydi (Irmak,1940:30). Bedenin terbiye edilmesi, zihnin disipline sokulması, gençliğin karakterinin milli müdafaa ve iktisadi kalkınma hedefleri doğrultusunda yeniden şekillendirilmesi, halkın sağlığının korunması; ülkeden ülkeye isimleri değişse de beden terbiyesi sistemlerinin arkasında yatan temel motivasyondu (Akın,2004:125).

İki dünya savaşı arası dönemde beden terbiyesi ve sporun kadınlar açısından önem kazanması ise, onların annelik rolüyle bağlantılıydı. Kadınların spora teşvik edilmesinin nedeni, "doğurganlık" fonksiyonlarını tam olarak yerine getirmelerini sağlamaya yönelikti. Çünkü beden terbiyesi ve spor, anne olacak kadınların sağlıklı olabilmeleri ve sağlıklı nesiller dünyaya getirebilmeleri için ön koşuldu. Hareketsizlik, annenin ve anne karnındaki bebeğin sağlığı açısından ciddi riskler taşıyordu. Bu açıdan hamile kadınlar için çok yorucu olmayan hafif egzersizler önerilmiştir. Bu dönemde kadınları spor yapmaya teşvik

etmenin bir diğer yolu da “güzellik yarışmaları” olmuştur. Dünya genelinde ya da ülke içinde yapılan güzellik yarışmalarına katılan kadınlar, popüler dergiler ve gazeteler aracılığıyla verdikleri demeçlerde güzelliklerinin sırrının spor olduğunu vurgulamışlardır. Güzellik yarışmaları, dönemin siyasi elitleri tarafından ideolojik ve politik sebeplerle teşvik edilmiş ve desteklenmiştir (Akın,2004:120).

1.1.1.9. Kitle İletişim Araçlarına İlişkin Düzenlemeler

Kitle iletişim araçlarının öjenik açısından önemi, “intihâr olaylarını” ve “cinayet”, “hırsızlık” gibi suçların haberleştirilmesinden kaynaklanmaktaydı. Öyle ki; bu haberlerin veriliş şekli, yenilerini teşvik edebiliyor ve insanları bu eylemleri yapmaya özendirebiliyordu. İşte bu açıdan, öjenik düşünce içinde bu haberlerin yayınlanmasının yasak edilmesini öneren düşünürler olmuştur (Hyman,1963:142).

Öjenizme göre; kitle iletişim araçları aracılığıyla kitlelere aktarılan intihârlar ve cinayetler daha sonraki intihârlar ve cinayetler için model oluşturmaktaydı. Gazete, dergi vb. dönemin kitle iletişim araçlarında yer verilen intihâr ve cinayet öyküleri, yenileri için doğal reklam işlevi görmekteydi. Öyle ki “Yazıyor yazıyor A cinayetini yazıyor”. “Yazıyor yazıyor B’nin neden intihâr ettiğini yazıyor” şeklindeki sloganlarla satılan gazeteler ve dergilerde; bu haberler en ince ayrıntısına kadar anlatılmakta ve bu anlatım tamamen büyüleyici ve gizemli bir üslûpla yapılmaktaydı. Bu da toplumdaki bazı kişileri istenmeyen bu eylemlere özendirebilmekteydi (Irmak,1941:55). İntihâr ya da cinayet öyküsü ne kadar açık anlatılır, ayrıntıları ne kadar halka açılırsa, insanlar o kadar çok olayın etkisi altında kalmaktaydı.

Bir kısım öjenik düşünür, intihâr haberlerinin gençleri ve özellikle intihâr eğilimi taşıyanları oldukça fazla etkilediğini iddia etmiştir. Bu dönemde, bu konuda yapılmış çok sayıda çalışma gazete, dergi, radyo vb. üzerinden yayılan intihâr öykülerinin; özendirme ve telkinde bulunma yoluyla kamuoyunu etkilediklerini iddia etmiştir. Bu düşünürlere göre; intihârların özendirilmemesi için basına düşen görev, intihârları yücelten ve romantize eden (“*ölüm bile onları ayıramadı*” gibi) tutumlardan kaçınmak ve hatta bir oranda oto-sansür uygulamaktı. Bu dönemde intihâr ve cinayet haberlerinin tamamen yasaklanmasını isteyen düşünürler de olmuştur. İki dünya savaşı arası dönemde intihâr haberlerinin yayınlanması birçok ülkede yasaklanmıştır (Tiner,1938:11-12).

1.1.1.10. Halkı Bilgilendirmeye Yönelik Faaliyetler

Öjenik düşünürlerin çoğuna göre; sadece mâli ve hukûki mevzuatla ırkın/milletin ıslâh edileceğine inanmak mümkün değildi. Bu konuda en önemli nokta, verâset/kalıtım ve toplumsal biyoloji bakımından milletlerin tereddi ve seleksiyonuna dair bilgileri halk arasında yaymaktı. Bu propoganda faaliyeti, vatandaşların tamamını bu büyük milli mesele hakkında düşünmeye sevk edecekti. Öyle ki; atalarından aldığı iyi irsi özellikleri hiçbir zarara uğratmadan gelecek nesillere iletmek, aynı şekilde kötü irsi özellikleri de sonlandırmak tüm vatandaşalar için milli bir ülkü haline getirilmeliydi. Bu yolla akıl, beden, ahlâk ve seciye açısından iyi nesiller meydana getirmenin milli kültür ve milli varlığı muhafaza açısından en önemli vazife olduğunu anlayan halk, öjenik hususlara gereken önemi verecekti (Ludmerer,1972:51).

Öjenizm'e göre toplumlar açısından aile ocağına büyük önem vermek gerekiyordu. Aile, toplumun temeliydi. Toplum birçok aileden meydana gelmiş büyük bir camiâydı. Her aile nüfûs bereketi ile neslinin artmasını ve sıhhâtinin korunmasını temin etmekle mükellefti. Bu fikrin her vatandaşın kafasına yerleşmesi arzu edilmekteydi. Bu fikri genel kanaâtler arasına yerleştirmek için, neslin geleceği açısından her vatandaşın eşit derecede sorumlu alduğunun anlatılabilmesi için "radyo konferansları", "filmler", "dergiler", "broşürler" ve lise ve üniversitelerde "öjenik", "biyoloji" ve "kalıtımla" ilgili derslerin okutulması gibi kültürel tüm araçlara başvurulmalıydı (Uzman,1939:12).

Dönemin istatistikleri, dünyanın her yerinde ırkın/milletin kıymetli unsurlarının geç evlenmekte olduğunu, bazılarının hiç evlenmediğini, evlenenlerin de az sayıda çocuk dünyaya getirdiğini ortaya koyuyordu. Milletlerin en zeki ve seçilmiş unsurları istenildiği kadar çoğalmamaktaydı. Buna karşılık, istatistikler çoğalması istenmeyen kesimlerin dünyanın her yerinde çok fazla çoğaldığını göstermekteydi. Bunun için öjenik düşünce içinde çocukların ilk yaşlardan itibaren yüksek tahsile olduğu kadar, yuva kurmaya da özendirilmesi önerilmiştir (Yalım,1939:80).

1.1.2. Negatif Öjenik

Öjeniğin ikinci cephesi olan "negatif öjenik", irsen hasta-sakat olanlarla; dejenere, asosyal ve millet için tehlike teşkil edenlerin çoğalmasına engel olmayı amaçlamaktadır.

Buna göre; nasıl nüfûsun beden ve dimağ açısından kıymetli unsurlarının çoğalması teşvik ediliyorsa, nüfûsun beden ve dimağ açısından kıymetsiz unsurlarının çoğalması da engellenmelidir. Bu amacı gerçekleştirmek için önerilen tedbirler, "evlilik muayenesi", "kısırlaştırma" (sterilizasyon), "ayırma" (segregation) ve "ötenazi"dir (Saleeby,1909:200-201).

1.1.2.1. Evlilik Muayenesi ve Evlenme Ehliyeti

Seçkin ve sağlam bir neslin meydana gelmesi için tavsiye edilen negatif öjenik tedbirlerinden en önemlisi, sağlıklı ve normal çiftlerin evlenmesi için evlilik konusunun öjenik indikasyonları göz önünde bulundurarak yasal olarak düzenlenmesi ve bunun evlilik öncesi yapılan sağlık muayenesi ile tespit edilmesidir. Buna göre; vatandaşların önemli bir kısmına nasıl evlenmek, çocuk sahibi olmak hak ise, bazılarına da evlenmek, çocuk sahibi olmak yasak olmalıdır. Bu da iyi nesil yetiştiremeyecek derecede sosyal bozuklukları olanların, (cani, mücrim, alkolik, uyuşturucu madde bağımlısı vb), sıhhâtçe bu kabiliyete haiz olmayanların (ırsi hastalık-sakatlık taşıyanlarla bulaşıcı hastalığı olanların) evlenmemeleri yolu ile mümkündü. Öjenik düşünce içinde bu konuya çok büyük önem verilmiş ve hemen hemen her ülkede evliliğin devlet kontrolü altında olması yasal olarak temin edilmiştir (Uzman,1939:9).

Bu çerçevede evlilik mevzuatı ile açıkça evliliğe engel durumlar ilan edilmiş ve yine kanunla evlenecek kadın ve erkeğin evlenmeden önce evliliğe ehil olup olmadıklarının tespiti için tıbbi muayeneye girmeleri zorunlu hale getirilmiştir. Evlilik mevzuâtında yer alan evliliğe engel durumlara sahip olanların evlenmesine izin verilmemiştir. Evlilik mevzuâtları ile evlenmek isteyenler için önce bir yaş sınırı[11] belirlenmiş ve evlenecek çiftlerde akıl hastalığı ile verem, frengi, belsoğukluğu gibi bulaşıcı hastalıkların olmaması hükme bağlanmıştır. Bazı ülkelerde evlilik kısıtları daha da ileri götürülerek cânilerin, mücrimlerin, suç işlemeyi alışkanlık haline getirenlerin, alkoliklerin ve uyuşturucu madde bağımlılarının evlenmesine izin verilmemiştir (Birol,1938:7-8).

Öjenizm'e göre; evlenme meselesini fizyolojik bir ihtiyacın karşılanması olarak kabul etmek imkânsızdı. Erkek ve kadının evlilik yoluyla kurdukları aile, toplumun ve devletin temeli olduğundan dolayı; bu işi tesadüflere bırakmak kadar büyük bir hata

[11] Ülkelerde bu sınır genellikle 17 ya da 18 olarak tayin edilmiştir.

olamazdı (Birol,1938:7). Öjenizm'e göre; evlenme şahsi olmaktan ziyade; toplumsal, milli bir işti; çünkü yetişecek neslin sağlığı ile ilgiliydi. Evleneceklerin sıhhâtlerinden emin olmanın en önemli yolu ise; "evlilik öncesi muayene" idi. Bu yüzden evlilik konusu hemen hemen dönemin tüm ulus devletleri tarafından yasal olarak düzenlenmiştir (Pickens,1968:121-122).

1.1.2.2. Kısırlaştırma (Sterilization)

Toplumda istenmeyen kişilerin çoğalmasının önüne geçmek için ilk olarak "evlilik öncesi muayene" ile irsen sağlıksız nesiller meydana getireceği tespit edilen çiftlerin evlenmesinin yasaklanması düşünülmüştür. Ancak bu usulün uygulanmasında sıkıntılar vardı. Her şeyden önce irsen mâlül de olsa, insanları evlenmekten ve cinsi münasebetten men etmek tatbiki ve kontrolü güç bir işti. Evlenme yasağı uygulamasına gelen en büyük eleştiri, bu kişilerin evlilik dışında da çocuk sahibi olabileceği şeklindeydi Bu sakıncalardan kesin olarak kurtulmak için "kısırlaştırma" yöntemi önerilmiştir (Paul,1973:28; Akalın,1939:50).

Öjenik düşünürlerin bir kısmı, toplumu irsi hastalıklardan ve sakatlıklardan kurtarmak için en etkili ve radikal yöntemelere müracaat edilmesini savunmuşlardır. Buna göre; çocuk yetiştirme hakkı yalnız irsi hastalıklardan muaf olanlara verilmeli, irsen hasta olanlarla câniler, mücrimler, alkolikler ve madde bağımlıları gibi dejenere unsurlar zürriyetten men edilmeliydi (Rentoul,1906:320, Goddard,1914:582).

Bu düşünceyi savunanlara göre; öjenizmde amaç verasetle kuvvetli ve akıllı bir ırk yetiştirmekti. Seleksiyonun ölçüsü, sağlam beden ve sağlam dimağdı. Hayvanlarda birkaç nesil seleksiyona devam edilirse; iyi cins atların, ineklerin, koyunların elde edildiği görülüyordu. Ancak bu yolda başarılı olabilmek için kusurlu, hasta ve sakat olanlar kadrodan çıkarılıyordu. Irkın/milletin ıslahı için de, önce bu gibilerin tasfiye edilmesi gerekiyordu. Ne "evlilik öncesi muayene", ne "ayırma usûlü" (diğer yönetemler) bunu tam olarak sağlayabilecek içeriğe sahip değildi. Bu gibi kişilerin toplum içinde çoğalmaması için alınacak en kesin tedbir "kısırlaştırma ameliyatı" idi[12] (Akaln,1939:50-51).

---

[12] Erkekte "kısırlaştırma ameliyatı" meni yolunun kesilmesi suretiyle gerçekleştirilen bir müdahâledir. (Birol,1938:13). "Kısırlaştırma ameliyatı" erkeklerde meni akan hayalar ile meninin toplandığı kese arasındaki yolu kesmek ile olur. Bu ameliyatı olmuş-kısırlaştırılmış kişi karşı cinsle cinsel gücünde azalma

Öjenik düşünürler kısırlaştırma usûlünün istenmeyen unsurların çoğalmasını kesin olarak engellemekle birlikte, istismâra çok açık olduğunu[13] bu yüzden kısırlaştırma konusunun bir kanunla düzenlenmesini ve kanunda kısırlaştırılacak hastalıkların açıkça belirtilmesini savunmuşlardır (Uzman,1939:10-12).

Öjenik konusunda ilk kısırlaştırma yasası 1909 yılında ABD'nin İndiana Eyaleti'nde kabul edilmiş, 1930'larda ABD'de kısırlaştırmayı kabul eden eyalet sayısı 30'u geçmiştir. Bu dönemde dünyada kısırlaştırmayı kabul eden diğer ülkeler şöyledir: 1928'de İsviçre'nin Vaud Kantonu, 1929'da Danimarka, 1932'de Meksika'nın Veracruz Eyaleti, 1933'de Almanya, 1934'de İsveç ve Norveç, 1935'de Findlandiya, 1937'de Estonya (Birol,1938:15).

1.1.2.3. İzalasyon (Segregation)

İrsen hasta ve dejenere unsurların çoğalmasının önüne geçmek için önerilen bir diğer tedbir, bu kişileri devlete ait hapishâne, tımarhâne, hastahâne gibi kuruluşlarda toplamaktı. Ancak bu usûlün uygulanması çok pahalıydı (Tyor,1972:193).

Segregation usûlü, İngiliz tarzı öjenik siyaset anlayışıdır. İngiltere, 1913 yılında çıkarttığı "Mentally Deficiency Act" ile akıl hastalarının kurumlarda toplanmasına hükmetmiştir.

---

olmadan eskisi gibi cinsel münesebette bulunabilecek, ancak çocuğu olmayacaktır. Kısırlaştırma ameliyatı yalnız erkeklerde değil; kadınlar üzerinde de tatbik olunabilir. Ancak kadınlarda bu ameliyatın icrası daha zordur. Kısırlaştırma ameliyatı kadınlarda, karın açılıp yumurtalıklardan rahime giden boruları bağlamak suretiyle gerçekleştirilir (Akalın,1939:56).

[13] Kısırlaştırma "hadım etme" ile karıştırılmamalıdır. "Kısırlaştırma" (sterilizasyon) ismi verilen cerrahi müdahâle ile "hadım etme" (castration) birbirinden tamamen farklı iki uygulamadır. Hadım etme erkeklerde zürriyetin kaynağı olan husyelerin, kadınlarda ise yumurtalığın çıkarılması demektir. Hadım etme ile kişi yalnız kısırlaştırılmakla kalmaz, ruhi ve bedeni olarak da ağır tahribat görür Bu uygulamaya ancak bazı hastalık durumlarında, hastanın durumunu iyileştirmek için müracaat edilmektedir. Kısırlaştırma için husyelerin çıkarılmasına gerek yoktur. Öte yandan husyelerin vücuda önemli işlevleri vardır. İnsan vücudu husyelerin işlevine muhtaçtır. Bu organın çıkarılması insan yaşayışını çok olumsuz şekilde etkilemektedir. Kısırlaştırmada husyeler çıkarılmaz. Sadece kişinin çocuk dünyaya getirmesine vesile olan meninin dışarı akması engellenir. Bunun için meninin geçtiği yol-damar bağlanır (Akalın,1939:54-55).

1.1.2.4. Ötanazi

İlk defa Francis Bacon[14] tarafından kullanılan "eutanasia" (ötenazi) kavramı Grekçe "iyi", "güzel" anlamına gelen "eu" kelimesi ile ölüm anlamına gelen "thanatosis" kelimesinin birleşmesinden oluşmaktadır. Sözcük olarak "iyi, güzel, tatlı ölüm" anlamına gelmektedir. Günlük dilde/halk arasında "ızdırapsız ölüm" ve "ölüm yardımı" olarak bilinmektedir (Beşiri, 2009:199).

Öjenik düşünce içinde özellikle akıl hastalarının, engellilerin ve yaşamaları toplumsal açıdan yararsız görülen asosyal unsurların, yaşamlarına son verilmesini savunan düşünürler olmuştur. Ancak ötenazi düşüncesi çok fazla taraftar toplayamamıştır. Dönemin devletleri irsen hasta ve asosyal unsurların yaşamlarına son verilmesini desteklememiştir. Bu akım sadece Almanya'da etkili olmuştur. Alman düşünür Nietzche, hasta insanların toplumun parazitleri olduğunu yazmıştır. Nietzche, yaşama zevki kaybolduktan sonra yaşamanın anlamı olmadığını ifade etmiştir Yine Alman Ernst Haeckel, 1868'de Almanya'da, fiziksel ve zihinsel olarak tedavi edilemeyecek bozukluklara sahip kişilerin acısız bir şekilde öldürülmeleri gerektiğini savunmuştur. Ötanazi, Nasyonal Sosyalizm döneminde Almanya'da yaşamaya değer bulunmayanların yaşamlarının sona erdirilmesi için sistematik bir şekilde uygulanmıştır (Noack ve Fangerau,2007:115-117).

1.1.3. Savaşlar ve Öjenik Etkisi

Savaşlar birçok insanın, bazen bir toplumun yok olmasına yol açan başlıca "seleksiyon" faktörüydü. Öjenik açısından önemli bir konu da savaşların bu seleksiyonist etkisiydi. Savaşlar konusunda öjenizmin tutumu, savaşların dönemine ve yapısına göre değişiklik göstermiştir. Öjenizme göre; ilkel çağlardaki savaşlar ile modern savaşlar seleksiyon açısından farklı özellikler taşımaktaydı (Jordon,1913:197).

Buna göre; ilkel çağlardaki savaşlarda mücadeleden en kuvvetli olan, savaş hilelerini en iyi bilen, ordusunu en iyi sevk ve idare eden kavimler galip ayrılırdı. Hayat mücadelesi güçlü olanın yaşamasından yanaydı, zayıf olanlar elenirdi. Bu, güçlülerin hayatta kalması, zayıfların ortadan kaybolması şeklinde müsbet bir seleksiyona neden

---

[14] İngiliz filozofu Francis Bacon'a göre, hekimin görevi kişiye sadece sağlığını geri kazandırmak değil, aynı zamanda hastanın acıları azaltmaktı. Acıları azaltmak görevi ise, yalnız hastayı iyileştirmekle değil; bazen ona kolay ve rahat bir ölümü sağlamakla da olabilirdi.

olurdu. Çünkü ilkel çağlardaki savaşlarda kazanan her şeyi kazanır, kaybeden de her şeyi kaybederdi. İlkel dönemin savaşlarında kazanan taraf, kaybeden tarafın kadınlarına ve mallarına sahip olurdu. Eski savaşlarda kazananlar (en kuvvetli, en akıllı ve en yürekliler) en fazla kadına sahip olurdu. Dolayısıyla bu kişiler geride daha çok çocuk bırakırdı (Tiner, 1938:38).

Savaşların seleksiyon açısından ilkel dönemdeki fonksiyonu ile sonraki dönemlerdeki fonksiyonu birbirinden tamamen farklıdır. Çünkü ilkel dönem savaşlarında kaybeden her şeyini kaybedip yok oluyordu. Vatanı, insanı, malları yani tüm varlığı işgal ediliyordu. Zaman ilerledikçe savaşların bu niteliği değişmiştir. Ateşli silahların bulunması ve teknolojinin askeri alanda kullanılmaya başlanması, fit unsurların daha fazla zarar görmesine yol açmıştır. Bu açıdan öjenizm "savaş karşıtı"dır. Savaş sırasındaki ölümler, yaralanmalar, salgın hastalıklar öjenik ideali olumsuz yönde etkilemektedir. Öjeniğin amacı ile savaşlar çelişki halindedir. Öjeniğin amacı, nüfûsun beden ve dimağ açısından kıymetli kişilerini çoğaltmak, kıymetsiz kişilerini de azaltmak yoluyla nesli ıslâh etmekti. Oysa savaşlar bu ideali zedelemekteydi (Thomson,1915:2-3). Savaşlarda ulusların beden ve dimağ açısından en kıymetli kişileri de yok olmaktaydı. Savaşlar toplumun en kudretli unsurlarını imha etmek suretiyle ırkların/milletlerin istikballeri üzerine olumsuz bir etki meydana getirmekteydi. I. Dünya Savaşı'nda her millet içinde en büyük zaiyâtı, milletlerin bedenen ve dimâğen en güçlü zümresi vermiştir[15](Mahmut Şemsi,1933:22).

Savaşlar bir taraftan nüfûsun kıymetli unsurlarını eritirken; diğer taraftan genel bir fakirleşmeye yol açarak cephe gerisinde kalanları da olumsuz yönde etkilemekteydi. Savaşların sonucu, sadece belli sayıda askerin telef oluşu değildi. Çünkü savaş sırasında toprakların ekilememesinden dolayı meydana gelen kıtlık, ülke kaynaklarının askeri harcamalara ayrılmasından kaynaklanan yoksulluk ve savaş koşullarından kaynaklanan salgın hastalıklar cephe gerisinde kalanları (başta kadınlar, çocuklar ve ihtiyarlar olmak üzere) perişan etmekteydi (Irmak,1935:13). Diğer taraftan savaşlar cephe gerisinde de bir süzgeç görevi görmekteydi. Askerlik öncesi yapılan ayrıntılı askeri muayenelerde, bedenen ve dimağen kıymetsiz olduğu tespit edilen kişiler geride bırakılmaktaydı. Öjenizme göre; savaşların bu yönü de menfi bir seleksiyona yol açmaktaydı. Çünkü bu kişiler yalnız geride

[15] Türkiye'nin yakın tarihi de bu durumu özetlemektedir. Arapların, Arnavutların, Bulgarların, Yunanların, Ermenilerin isyaları, Balkan Savaşları, Trablusgarp Savaşı, I. Dünya Savaşı ve İstiklal Savaşı neticesinde koca imparatorluktan geriye yaklaşık 11-12 milyonluk bir nüfûs kalmıştır. Ülke bedenen ve dimağen en güçlü unsurlarını bu savaşlarda kaybetmiştir (Mahmut Şemsi,1933:24).

kalmakla bitmiyor, evlenerek çocuk sahibi de oluyordu. Bir başka deyişle; gelecek nesli bu unsurlar yetiştiriyordu (Tiner, 1938:30).

Öjenik açısından menfi seleksiyona yol açan en önemli savaş türü, "iç savaşlar"dır. İç savaşlarda taraflar rakiplerinin en kıymetli ve en muktedirlerini imhâ etmek için her yola başvururlardı. İç savaşlarda öncelikle beden, dimağ, ahlâk ve karakter açısından en kuvvetli olanlar yok olurdu. Bu ise; menfi bir seleksiyon meydana getirmekteydi. İyi yetişmiş insanları sayılı olan bir ülke için bu durum tam bir felaketti (Tiner, 1938:30-31).

1.2. Öjenik Düşüncenin Kökleri

1.2.1. Eski Yunan

Veraset yoluyla insan hayatına iyi ve üstün özellikleri vermek, bir başka deyişle öjenik bir ideali tatbik etmek arzusu çok eskidir. İnsanın tefekkür hayatı ile başlamış olması muhtemeldir. Bu anlayışın ilk izlerine Eski Yunan toplumunda rastlanmaktadır. M.Ö. 6. yüzyılda yaşamış Eski Yunan şairi Megaralı Theognis: "*Cins koçlar, cins eşekler, cins atlar arıyoruz ve iyi bir cinsin iyi bir cinsten geldiğine inanıyoruz. Hâlbuki soylu bir adam soysuz bir babanın soysuz kızı ile evlenmekte asla tereddüt etmiyor. Halkımızda soyların bozulduğuna şaşamayınız, çünkü soyluyla soysuz karışmaktadır"* demektedir (akt.Çambel,1946:13-14).

Bundan bir yüzyıl sonra, M.Ö. 5. yüzyılda Platon, "Devlet" adlı eserinde insanların hayatlarının her alanını düzenleyecek prensiplerden bahsetmiştir. Platon, ideal devlet anlayışının sınıflı toplum tasarımında, üstün soy yetiştirme amacı için üstün niteliklilere evlenme ayrıcalığı tanırken; zayıfların üremesini sınırlandırarak, "öjeniği" ve "kalıtımcılığı" savunmuştur.

Platon eserinde, ideal devlet amacına ulaşmak için evlenmelerin nasıl yararlı kılınabiliceğini tartışmıştır. Ona göre iyi köpek ve kuş ırkları elde etmek için, en iyiler en iyilerle çiftleştirilir. Üremede bunlar göz önüne alınmazsa, köpeklerin kuşların ırkı bozulur. İnsan ırkı için de aynı durum söz konusudur. Devlet içinde üstlendiği görevin öneminden dolayı "koruyucu sınıfın" en üstün niteliklere sahip olması gerekir. Bu yüzden koruyucu sınıfının erkekleriyle kadınlarının en iyilerinin en fazla, en kötülerinin de en az

çiftleştirilmesi gerekir. Bu çiftleşmelerden doğan çocuklar devlet tarafından yetiştirilmelidir ki; bu üstün özellikler kaybolmasın. Doğacak çocukların sayısını da devlet adamları belirleyecektir. Bu sayı savaşlara, hastalıklara ve başka sebeplere göre azalıp çoğalacaktır. Öyle ki devlet nüfûsun azalmasını da çoğalmasını da önleyecektir. Ayrıca evlenecek eşler kurnazca düzenlenmiş hileli kuralarla seçilecektir. Böylece soyları iyi olmadığı için seçilmeyen yurttaşlar, devlete değil; kaderlerine küsecektir. Ayrıca savaşta ve başka işlerde devlet adına önemli yararlılıklar gösteren koruyuculara, kadınlarla daha fazla yatma hakkı tanınmalıdır ki; kendilerinden olabildiğince fazla döl alınabilsin (Platon, 2005:458-460).

Platon'dan sonra öğrencisi Aristo da aynı konulara değinmiştir. Aristo'ya göre; bir devletin nüfûsu ne çok fazla, ne de çok az olmalıdır. Çünkü çok büyük bir nüfûsun yasalara uygun olarak yönetilmesi zordur. Eğer bir şehrin nüfûsu çok az olursa, bu kez de zorunlu ihtiyaçların karşılanması sıkıntıya girer. Devlet, işlevlerini en iyi şekilde ne çok büyük ne de çok küçük olduğu takdirde yerine getirebilir (Aristoteles,2010:203-204). Bir başka deyişle; devletin nüfûsu, ihtiyaçlarının tümünü karşılayabilecek kadar büyük ve kolayca denetlenebilecek kadar da küçük olmalıdır. İşte bu ekonomik ve siyasal sebeplerden dolayı, devlet seksüel prodüksiyonu selektif olarak düzenlemelidir. Devlet, selâmeti açısından çocukların daha en başından dünyaya sağlıklı gelebilmeleri için hangi insanların birbirleriyle evlenip, hangilerinin evlenmemesi gerektiğine müdahale etmelidir. Aristotales kitabında gebe kalma dönemi, hamilelik dönemi ve çocuk büyütmeye dair temel prensipleri de belirtmiştir[16].

Eski Yunan medeniyet dünyasında, bu kadar açık şekilde büyük otoriteler tarafından telâffuz edilmiş ve biyolojik veraseti esas alan öjenik ideal; özellikle Hristiyanlığın etkisiyle düşünce hayatından silinmiştir. Hristiyanlığın disjenik sınıfları ve fertleri

---

[16] Çocuk yapmada en önemli şeylerden biri, babanın çocuk yapma yeteneğinin bulunduğu dönemle, annenin çocuğa gebe kalma döneminin birbirine denk düşmesidir. Çünkü çocuklar anne ve babalarının eseridir. Sağlıklı çocuklara sahip olabilmek için bir diğer önemli faktör de gebelik sürecidir. Bu yüzden kadınlar gebelik süresince bedensel ve zihinsel durumlarına çok dikkat etmelidir. Gebe kadınlar iyi beslenmeli ve hareketsiz kalmamalıdır hatta yasa koyucular gebe kadınlar için tanrıların tapınaklarını her gün ziyaret etme koşulu koymalılar ki gebe kadınlar her gün düzenli olarak yürüyüş yapabilsin. Bitkilerin güçlerini topraktan almaları gibi, doğmamış bebekler de, iyiliklerini kendilerini taşıyan annelerinden alırlar. Doğumdan sonraki dönemde çocuğa verilen besin, bedenin ve zihnin gelişiminde çok etkili olduğu için, bebekler iyi beslenmelidir. Beslenmenin yanında çocuklara o çağda yapabilecekleri bütün beden hareketlerinin yaptırılması gerekir. Bundan sonraki aşama beş yaşına kadar sürer. Bu dönem boyunca çocuklar hareketsiz bırakılmamalı, vücutları çalıştırılmalıdır. Aristoteles'e göre bu olanak birçok yolla sunulabilir ama en uygunu oyundur. Çocukların oyunlarına çok dikkat edilmelidir. Bu oyunlar çocuklara yarayacak şekilde, ne yorucu ne de düzenden yoksun olmalıdır (Aristoteles,2005:227-228).

koruyucu tavrı ve Kilise tarafından bu kişilere ve sınıflara yapılan filantropik yardımlar, iyi nesil yetiştirme idealinin rafa kalkmasına neden olmuştur (Çambel,1946:15).

1.2.2. Darwinizm

Öjenikle ilgili düşüncelerin yeniden canlandığı dönem 19. yüzyıldır. Ünlü İngiliz bilgini Sir Francis Galton öjeniğin kurucusu kabul edilir. Öjenik düşüncenin geçmişi, Eski Yunan'da iyi cins kuşların ve köpeklerin yetiştirilmesinde izlenen yolların, insanlara da uygulanılmasının istendiği M.Ö. 6. yüzyıla dek gitse de; "eugenics" terimini ilk defa kullanan ve onu tanımlayan Francis Galton'dur (Şenel,1993:64).

Öjenik, Francis Galton (1822-1911) tarafından kurulmuştur. Galton, kuzeni Charles Darwin'in (1809-1882) "doğal seleksiyon" kuramından faydalanarak öjenik kavramını geliştirmiştir (Galton,1909:287-288; Bashford ve Levine,2010:5).

19. yüzyılda hayatla ilgili kuramların en önemlisi, ismi Charles Darwin'in ismiyle özdeşleşmiş olan evrim teorisiydi[17]. Evrim teorisi, dünyadaki türlerin değiştiğini ve birbirinden hâsıl olduğunu iddia ediyordu. Bu kurama göre; canlılar basitten karışığa doğru sürekli bir evrim geçiriyordu. Türlerdeki bu dönüşüme Türkçe "seçme" ya da "ayıklanma" İngilizce terim kullanılırsa "seleksiyon" deniyordu (Toprak, 2012:323-324).

Charles Darwin, evrimin nedeni olarak özel bir etkeni vurguluyordu. Bu etken hayat mücadelesi yoluyla "doğal seleksiyon"du. Seleksiyon bir doğa yasasıydı. Doğa kendi varlıklarını sürdüremeyenlere acımıyordu. Zayıfların akıbeti ölümdü. Gerek besin maddeleri, gerekse diğer ihtiyaçlar nedeniyle canlılar arasında amansız bir mücadele vardı. Buna "hayat için mücadele" deniyordu. Doğa canlılar için geniş ve serbest bir savaş alanıydı. Her canlı kendine göre silahlarla donamış bir savaşçıydı. Hedefi yaşamak ve bu savaşa katılarak zafere ulaşmaktı. Sonuçta en güçlü ve hak edenin varlığını sürdürmesi

---

[17] Evrim Teorisi'nin ortaya konması ve kabul edilmesi döneme damgasını vuran "Aydınlanma" düşüncesinin ve "Sanayi Devrimi"nin bir sonucudur. Darwin'in içinde yaşadığı dönemde "Sanayi Devrimi" ile beraber "ilerleme" fikri halkın her tabakasında yaygınlaşmıştı. Bu teori ortaya konduğunda, halkın geniş tabakalarından entelektüellerine kadar geniş bir kesimin zihninde "evrim" fikri zaten vardı. Kant ve Laplace, gök cisimlerinin oluşumunu evrimci bir bakış açısıyla açıklamışlardı. Aynı dönemde Lyell, yerkürenin evrimi hakkındaki evrimsel yaklaşımlar sunuyordu (Smith:1997:70). İktisatçı Adam Smith, serbest bir ekonomide her bireyin kendi çıkarını maksizmize etmek istemesi sonucu ulusal çıkarın kendiliğinden maksimize olacağını savunuyordu. İşte 19. yüzyıl Avrupası'nda felsefe, fizik, yerbilimi, sosyoloji, iktisat, tarih gibi alanlarda ön plana çıkan "evrim" kavramı, canlıların dünyasındaki karşılığını Darwin ve Wallace gibi isimlerin çalışmalarında buluyordu (Rifkin,2001:47-50).

sağlanıyordu (Toprak, 2012:324-325). Darwin'in eserinin tam adı bu konuda tam fikir verebilecek nitelikteydi. Türkçeye "Türlerin Kökeni" olarak çevrilen kitabın orijinal ismi: "The Origin of Spicies by Means of Natural Selection or the Preservation of Favoured Races in the Struggle of Life" (Doğal Ayıklanma Yoluyla Türlerin Kökeni ya da Üstün Irkların Hayat Mücadelesinde Ayakta Kalması). Burada üstün ırklar deyiminin hayvan ve bitki ırkları için kullanılmış olması, insan ırklarından söz edilmemesi, Darwin'in yaşam savaşına ve doğal ayıklanmaya ilişkin kuramlarının içine insanları ve toplumları almadığı anlamına gelmez. Çünkü kitapta kuramın insan türüne uygulanmayacağı yönünde bir söz bulunmadığı gibi, Darwin "Türlerin Kökeni"nden on iki yıl sonra yayınladığı the "Descent of Man" adlı kitabında kuramı, insan türüne kendisi uygulamaktadır (Şenel,1993:20-21).

Öjenizm, Darwin'in tezleri üzerine inşa edilmiştir. Nitekim; Galton öjenik kavramını ortaya atarken, Darwin'in kuramından hareket ettiğini ifade etmiştir. Bu açıdan öjenik Darwin'in doğadaki türler için öngördüğü "ayıklanma" kuramının, insan türü için de geçerli olduğu inancından doğmuştur. Öjenik, Darwin'in kuramının insan türüne uygulanması olarak ifade edilebilir (Paul ve Moore, 2010:28-29; Bashford ve Levine, 2010:5-6).

Darwin, "doğal seleksiyon" yoluyla "evrim" fikrini ve evrim sonucu her unsurda oluşan dönüşümün verâset/kalıtım yoluyla yeni nesillere aktarıldığını ileri sürmüştür. Francis Galton, kuzeninin bıraktığı bu mirastan faydalanarak öjenik toerisini oluşturmuştur (Kevles,1986:7-8). Francis Galton ilk olarak 1869 yılında çıkan "Hereditary Genius" (Kalıtsal Dehâ) adlı kitabında zihinsel vasıfların kalıtım/veraset yoluyla gelecek kuşaklara aktarıldığını iddia etmiştir. (Şenel, 1993:64). Francis Galton eserinde "doğal seçme" fikrinden yola çıkarak 300'e yakın seçkin aileyi incelemiş ve dehânın "yetişme" ve "çevre"den ziyade; "yaratılış" ve "kalıtımla" ilgi olduğunu iddia etmiştir (Maksudyan, 2007:28-29).

Araştırmasında akli kabiliyetin kalıtımsal olduğunu kanıtlayan Francis Galton, sonuç olarak insan ırkının ıslâhı imkânı ve bunun arzuya şayanlığı üzerinde durmuştur. Nihayet 1883'de yazdığı "Inguiries into the Human Faculty and The Development" (İnsan Kabiliyeti ve Gelişimi Üzerine Araştırmalar) adlı eserinde "öjenik" (eugenics) kavramını ortaya atmış ve onu şöyle tarif etmiştir: "*Öjenik, gelecek nesillerin bedensel ve ruhsal ırki*

vasıflarını ıslah edebilen veya bozabilen, sosyal kontrol altındaki etkenleri inceleyen bilimdir" (Galton,1883:24-25).

Darwinizm, doğada bir hayat bir mücadelesi olduğunu ve hayat mücadelesinin bir eliminasyon olduğu zaman evrime yol açacağını savunuyordu. Darwinizm'de güçlü olanın hayatta kalması fikri, öjenik düşüncede ırkın/milletin "fit" unsurlarının bir başka deyişle; beden ve dimağ açısından sağlıklı unsurlarının çoğaltılması fikri ile örtüştürülür. İnsanlığın ilerlemesi için sadece "fit" olanlar yaşamalıdır fikri ile desteklenir. Bu durumda devletten beklenen "fit" olanların çoğalmasını sağlamak iken, unfit olanların çoğalmasının önüne geçmektir. Ancak bu şekilde insanlığın evrimi/ilerlemesi gerçekleşecektir (Lynn,2001:17-18).

Darwin'in türlerde evrim sonucu değişimlerin elde edilebileceği ve bunların kalıtımla gelecek nesillere aktarılabileceği görüşü, "öjenizm" ve "Sosyal Darwinizm" için hareket noktası olmuştur. Bu kuramdan hareket eden düşünürler, ırkların/milletlerin gelişimi ve yaşam mücadelesinde üstün hale gelebilmeleri için teoriler geliştirmişler, politikalar önermişlerdir. Tüm bu önlemleri içeren öjenik siyaset, 1900'lerin başından itibaren devletlerin uygulama alanına girmiştir. I. Dünya Savaşı'ndan sonra ise; altın çağını yaşamıştır. İki dünya savaşı arası dönemde, öjenik politikaların tartışılmadığı ve uygulanmadığı Batı ülkesi yok gibidir (Bashford ve Levine, 2010:11; Turda ve Weindling, 2007:6).

1.2.3. Sosyal Darwinizm

Sosyal Darwinizm, 19. yüzyılın sonlarından İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde Avrupa'da ve Amerika'da en yaygın düşünce akımlarından biridir. Sosyal Darwinizm, Darwin'in "Türlerin Kökeni" adlı eserinde geliştirdiği "doğal seleksiyon/ayıklanma" kuramının, gruplar (toplumlar, uluslar veya ırklar) arası ilişkiler için de geçerli olduğu görüşüdür[18] (Ünder,2003:427).

[18] Darwin'in "var olma savaşı" ve "doğal seleksiyon" yoluyla "evrim/ilerleme" fikirlerinin oluşmasında, yaşadığı dönemin etkisi büyüktür. Modern Avrupa'nın kurulması, "Otuz Yıl Savaşları"nın ardından yapılan "Westphalia Barışı" (1648) ile olmuştur. Westphalia modeli, dünyanın egemen devletlerden oluştuğu görüşüne dayanır. Westphalia sonrasında devlet üstü otoriteler etkisini yitirmiştir. "Papalık" dışlanmış, "Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu"nun dağıldığı kabul edilmiştir. Bundan sonra Avrupa, kendi yasalarına göre hareket eden, kendi siyasal ve ekonomik çıkarlarını izleyen, serbestlik içinde ittifaklar kuran ve bozan,

Sosyal Darwinizm, ırkı ve genetiği temel alarak insanlığın evrimini açıklamaya çalışmaktadır. Buna göre; dünyadaki varolan insan grupları arasında bir "yaşam mücadelesi" vardır. Bu açıdan bakıldığında dünya, toplulukların (klan, aşiret, ulus, ırk) sürekli olarak "yaşam savaşı" verdikleri bir arenadır. Mücadelede diğer gruplara üstünlük sağlayanlar (fit olanlar) seçilir. Bu da "milliyetçilikle", "ırkçılıkla", "emperyalizmle" ve "militarizmle" eklemlenir. Örneğin; sömürgeci bir ulus ya da ırk, sömürülen gruba göre göre genetik bakımdan daha üstün olduğu için sömürür, diğeri de genetik bakımdan daha aşağı olduğu için sömürülür. Fit olan ulusun ya da ırkın; fit olmayan üzerinde hâkimiyet kurması, onu ortadan kaldırması normaldir ve hatta "ilerleme" adına arzu edilendir. Savaş, gruplar arası doğa gereği mücadelenin kaçınılmaz bir tezahürüdür. Barış dönemleri geçici bir ateşkesten başka bir şey değildir. Özetle Sosyal Darwinizm bireylerin ve toplumların birbirirne düşman olduğu, hayatta kalmak için birbiriyle dişe diş sürekli mücadele etmek zorunda kaldığı savaş halidir[19] (Ünder,2003:428)

"Yaşam için mücadele" ve "doğal ayıklanma" süreci, devletler ve milletler arasındaki ilişkilere indirgendiğinde güçlü olan devletler/milletler ayakta kalacak; zayıf olanlar yok olup gidecektir. Bu varolma savaşında ayakta kalmak isteyen devletlerin/milletlerin takip etmesi gereken siyasal doktrin gayet basittir: "Öjenizm". Dolayısıyla bazı düşünürler tarafından "Sosyal Darwinizm", "öjenizm" ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Öjenizm toplumsal ilerlemeye biyolojik bir yaklaşımdır. Öjenizme göre; nüfûsun fit unsurlarını çoğaltmak, fit olmayan unsurlarının ise; çoğalmasını engellemek gerekmektedir. Böylelikle toplumda daha üstün bireyler meydana gelecek ve toplumsal ilerleme sağlanacaktır. Bunu gerçekleştirmek için "devlet müdahalesi" ve "toplumsal mühendislik" kaçınılmazdır. Bu görüşleri ilk dile getiren düşünür Darwin'in kuzeni İngiliz

---

savaş ile barış arasında güç dengesi kurallarına göre durum değiştiren, elçi gönderip kabul eden bağımsız ve özgür devletlerden oluşacaktır. Devletlerin üzerinde, onların ilişkilerini düzenleyen herhangi bir üstün otorite yoktur. Çıkar çatışmaları güç kullanarak çözümlenmektedir. Westphalia modeli dünya düzeni, Hobbes'un "Leviathan" da betimlediği "tabiat hali"ne benzer. Devletlerarası ilişkiler herkesin herkese karşı savaşı görünümündedir (Sander,1999:90). Darwin'in yaşam sürecinde de İngiltere, Fransa ile savaşmış (1808-1814), Napolyon 1815'te Waterloo'da yenilmiştir. İngiltere'nin Ortadoğu ve Uzakdoğu'da savaşları vardır, Amerika'da sivil savaş (1861-1865) vardır. Savaşla beraber endüstri devriminin gerçekleştiği bu çağ, aynı zamanda endüstriyel ilerlemenin, vahşi kapitalizmin (Marx komünizme dair fikirlerini bu dönem İngiltere'sini gözleyerek geliştirmiştir), bireysel teşebbüsün serbestliğini savunan liberal görüşlerin hâkim olduğu bir yerdir. İşte böyle bir ortamda "yaşam mücadelesi" içinde "en güçlünün yaşaması" ve "güçsüzlerin elenmesi"ne dayalı "doğal seleksiyon" fikri oluşmuştur. Darwin, Wallace, Spencer gibi "doğal seleksiyon" fikrini ortaya koyanlar aynı dönemde İngiltere'de yaşamışlar ve birbirlerinden bağımsız olarak "evrim" kuramını geliştirmişlerdir (Urbanowicz,1990:26). Westphalia modelinin 1648'den 1945'e kadar sürdüğü söylenebilir

[19] Öyle ki; Sosyal Darwinizm birçok düşünür tarafından Dünya Savaşları ile ulusal düzeyde yaşanan iç karışıklıkların nedeni olarak gösterilmiştir (Doğan,2012:14-15).

Francis Galton (1822-1911) olmuştur. Galton, "Darwinizm"den yola çıkarak" Sosyal Darwinizm"in temellerini atmıştır (Doğan,2012:65-66).

Bir milletin/ırkın insan kaynağının geliştirilmesi ve bu yolla toplumsal yaşamın her alanında (sosyal, ekonomik, askeri vb) ilerlemenin sağlanabilmesi için insan bedenine ve hayatına hükmedilmesi gerektiğini ifade eden "öjenizm"; hayatı milletler/ırklar arası bir mücadele olarak gören "Sosyal Darwinizm"in tipik bir yansımasıdır (Paul,2006:214). Öjeniğin 20. yüzyılın başından itibaren Amerika ve Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde uygulanması, bu ülkelerde hâkim olan Sosyal Darwinist düşüncenin ürünüdür.

En güçlü olanın hayatta kalması ve evrim sonucu elde edilen değişimlerin kalıtım yoluyla gelecek kuşaklara aktırılacağı fikri, diğer bir deyişle; evrimin/gelişimin sürekli olduğu fikri, öjenik için sağlam bir temel olmuştur (Kevles,1986:21). Herkesin herkezle savaşı konumundaki Westphalia düzeninde ayakta kalmak ve ilerlemek isteyen devletler, kendi milletlerinin üstün özellikli olabilmesi için ıslâh esaslarına dayanan tedbirler geliştirmişlerdir. Bunun sonucu olarak öjenik hareket, 1900'lerin başında ilk olarak ABD'de uygulanmaya başlamış; iki dünya savaşı arası dönemde hemen hemen tüm Batı ülkelerinde zirve yapmıştır (Adams,1990:4-5).

1.2.4. Genetik Bilimi ve Mendel Kanunları

Öjenik düşüncenin ortaya atılmasından sonra, kısa süre içinde hızlı şekilde yayılmasına yol açan gelişme; insandaki tüm karakterlerin "gen"ler tarafından belirlendiğini ve "Mendel Kanunları"na dayanılarak seçici biçimde insan üretmenin mümkün olduğunu ileri süren "genetik bilimi"nin kurulması olmuştur. 1900'lerin başından itibaren öjenik uygulamalar, genetik/verâset biliminin esaslarına göre düzenlenmiştir. Böylelikle öjenik düşünce içinde "var olma mücadelesi"nin genetik temelleri de ortaya konulmuştur (Lynn,2001:30).

Genetiğin/verâset biliminin kurucusu Gregor Mendel'dir (1822-1884). Veraset biliminin klasik kanunları Gregor Mendel tarafından bulunmuştur. Brünn Manastırında rahip olan Gregor Mendel; 1860 yılında bitkilerin verâseti üzerine deneyler yapmış, bu deneyler sonucunda ulaştığı kanunları, 1865 yılında matematiksel olarak formüle

etmiştir[20]. Mendel'in binlerce deney sonrasında elde ettiği ve matematiksel olarak ifade ettiği bu esaslara, "Mendel Kanunları" adı verilmiştir. Mendel, kanunlarını çok fazla takip edilmeyen bir dergi de yayınladığı için; bu kanunlar uzunca bir süre tanınmamıştır. 1900'lü yılların başlarında birbirinden bağımsız olarak çalışan Hollandalı "Hugo de Vries", Alman "Carl Correns" ve Avusturyalı "E. Tschermak" isimlerini taşıyan üç biyoloğun bu kanunları keşfedip yeniden gündeme getirmeleriyle, "Mendel Kanunları"ndan tüm dünya haberdar olmuştur (Gotschlich,1938:8).

Mendel, araştırmaları ile veraset/kalıtım özelliklerinin kuşaktan kuşağa geçişi ve bu geçişteki matematiksel mâhiyeti incelemiştir. Mendel'in çalışmaları, o dönemde Darwin ve daha başka birçok biyoloğun düşündüğü şekilde, atalardan gelen özelliklerin "kan" yoluyla yeni oluşan yavruya geçtiğini göstermiştir. Kalıtımı sağlayan ve atalardan yavruya geçen bu parçacıklara Wilhelm Johanssen, 1909 yılında "gen" adını vermiştir (Anfinsen,1961:16).

Genetik/verâset bilimine göre; insan hayatında irsi faktörler sabit olup değişmeden sonraki nesillere intikal ediyordu. Verâset/genetik konusundaki gelişmeler, kişinin sonradan kazandığı özelliklerin sonraki nesle intikal etmediğini gösteriyordu. İstatistik ve deneylerle ortaya çıkarılan veraset kanunları, alınacak öjenik tedbirler için esas teşkil ediyordu (Gotschlich,1938:13). Buna göre; irsi hastalıklar da diğer irsi farikalar gibi "Mendel Kanunları"na uygun olarak gelecek kuşaklara intikâl ediyordu. Yine aynı şekilde zekâ ve resim, müzik, sanat, bilime istidat gibi üstün kabiliyetler de irsi olarak intikâl ediyordu. Buna göre akıl hastalıkları, sar'a, akıl noksanlığı, psikopatlık, doğuştan körlük, doğuştan sağırlık, canilik, serserilik, fahişelik, dilencilik gibi durumların irsi olarak tevarüs ettiği kabul ediliyordu[21].

---

[20] Mendel bu kanunları bulduğunda henüz "kromozomlar" keşfedilmemişti. Verâset taşıyıcıları olan kromozomlar keşfedildikten sonra, Mendel'in Kanunları 1902'de Walter Sutton tarafından kromozomlara bağlandı. 1909'da Wilhelm Johannsen "gen" terimini ortaya attı ve bir varlığın "görünümü" (fenotip) ile "geni" (genotip) arasındaki farkı ortaya koydu. Daha sonra; 1911 yılında Thomas Hunt Morgon kromozomların "gen" adı verilen karakter tayin edici parçacıklar taşıdığını ileri sürdü. Modern genetik ilmi, bu esaslardan doğdu. Müteadit ve esaslı verâset kanunları formüle edildi. Kromozomların yapısı mikroskopla incelendi. Bunların mikrofotoğrafları çekildi, şemaları çizildi, fizyolojik ve patolojik hallerdeki davranışları tetkik edildi (Çambel,1946:20).

[21] "Mendel Kanunları" irsi hastalıkların bazı vakalarda açık olduğu halde (dominant-baskın) bazı hastalıklarda saklı kalmaya (resesif-saklı) eğilim gösterdiğini iddia ediyordu. Buna göre; bazı vasıflar çocuklarda daima kendini göstermeye, açığa vurmaya eğilimliydi. Bu gibi vasıflara "dominant" deniyordu. Buna karşılık; kendini açığa vurmamaya ve verâset plazması içinde saklı kalmaya eğilimli farikalar da vardı. Bunlara da "resesif" adı veriliyordu. Resesif karakterli vasıflar birkaç kuşak atladıktan sonra ortaya çıkma

Mendel çizgisi öjenik anlayışına göre; dünyaya gelen bir bebek Rousseau, Tolstoy ve diğer bazı düşünürlerin iddia ettiği gibi; şekilsiz, nötr ve ancak toplumun etkisiyle iyiye ya da kötüye sevk edilebilen bir canlı değildi. Çocuk yalnız birkaç kilo et ve nötr bir dimağla değil; binbir çeşit inkişâfın tohumları ile dünyaya geliyordu. Bu tohumlar yalnız anne ve babanın değil, tüm atalar zincirinin etksini taşıyordu (Irmak,1941:29).

Mendel taraftarlarına göre; atalarımızdan aldığımız vasıfları değitirme imkânı yoksa bile, gelecek nesillere en iyi özellikleri verebilmek için öjenik tedbirlerden faydalanılmalıydı. Bir taraftan evlilik muayenesi, eş seçimi, kısırlaştırma, hadım etme, izalasyon gibi tedbirlerle istenmeyen unsurlar, zararlı nitelikler bertaraf edilirken; diğer taraftan seçici çiftleşmeler, mali teşvikler vb. tedbirlerle beden ve dimağ olarak üstün unsurların çoğalması teşvik edilebilirdi. Uygulanacak öjenik politikanın amacı; bir taraftan anne ve babada mevcut hastalıkların ve malûliyetlerin gelecek nesillere intikâl etmemesini temin etmekken, diğer taraftan üstün özelliklerin ve kabiliyetlerin olabildiğince çoğalmasını sağlamaktı (Gotschlich,1938:6).

1.2.5. Lamarckizm

Öjenik düşüncenin Darwin-Galton-Mendel yönünde gelişen "nature" çizgisinin yanında; birde Lamarck'ın görüşleri üzerine inşa edilen "nurture" çizgisi olmuştur. Öjenik düşüncede Galton-Mendel (nature) çizgisi, o dönemde Darwin ve daha başka birçok biyoloğun düşündüğü şekilde, atalardan gelen özelliklerin, "kan" yoluyla çocuklara intikâl ettiğini savunmuştur. Bu anlayış, zekâ ve yetenekler gibi akıl hastalıkları, sar'a, akıl noksanlığı, psikopatlık, doğuştan körlük, doğuştan sağırlık gibi bazı hastalıkların ve canilik, serserilik, fahişelik, dilencilik gibi sosyal bozuklukların irsi olarak tevarüs ettiğini savunmuştur. İrsen intikal eden beden ve ruh farikalarının sabit olduğunu iddia eden Galton-Mendel çizgisi, kişilerin sonradan kazandığı özelliklerin ise, çocuklarına intikâl etmediğini savunmuştur.

Öjenik düşüncenin "nurture" çizgisi Jean-Baptiste Lemarck'ın kuramı üzerine inşa edilmiştir. Lamarck'a göre; canlı muhite intibak için mücadele ederdi. Muhit dönüşüme uğrarsa; canlı da yeni koşullara intibâka çalışırdı. İhtiyacı belirleyen muhitti. İhtiyaç

---

eğilimi gösteriyordu. Dominant vasıflı hastalıklarda her kuşakta muhtelif fertlerin hastalanmasına karşılık; resesif vasıflı hastalıklar bir veya birkaç nesil atlayabilmekteydi (Irmak,1935:23-27).

canlının organını dönüştürür ya da yeniden yaratırdı. Bu nedenle türler arasındaki değişimin nedeni, “muhite intibak” yani ortama uyum sağlama meselesiydi. “Lamarckizm” olarak adlandırılan bu kuramın (Toprak,2012:318) öjenik açıdan önemi, canlıların çevreyle etkileşim sonucunda yeni özellikler kazandıklarını ve bu özellikleri sonraki nesillere kalıtım yoluyla aktardıklarını savunmasıdır. Lamarckizm’in kalbi, sonradan kazanılan özelliklerin aktarılması fikridir. Bu kuram, kişinin “eğitim” ve “çevre”nin etkisiyle kazandığı özellikleri sonraki nesillere aktarabileceğini savunur. Lamarckizm bu açıdan, insan gruplarının ve ırklarının ayrıcalıklarının değişmez olduğu ve ırki özelliklerin eğitim, çevre vb. faktörlerin etkisiyle değiştirilemeyeceğini iddia eden ırkçı öjenik ile çatışma halindedir. Lamarckian öjenik, çevresel koşulların iyileştirilmesi üzerine kuruludur. Lamarckian öjenik çizgisinin odağı; koruyucu sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması, salgın hastalıklarla mücadele, cinsel hastalıklarla mücadele, alkolizm ve uyuşturucu madde kullanımı ile mücadele, püerikültürün geliştirilmesi, anne sağlığı, başta alt gelir grupları olmak üzere halkın bakım, beslenme, barınma şartlarının iyileştirilmesi gibi çevresel koşullardır (Schineider,1982:271).

Dünya ülkeleri içinde “ABD”, “Almanya”, “İngiltere” ve “İskandinav ülkelerinde” öjenik siyaset Galton-Mendel çizgisinde gelişirken; “Fransa”, “Rusya”, “Türkiye” ve “Latin Amerika ülkelerinde” Lamarckian çizgide gelişmiştir. Galton-Mendel çizgisinde gelişen öjenik siyaset anlayışı, daha çok negatif öjenik tedbirler yönünde gelişirken; Lamarckian çizgide gelişen öjenik öjenik siyaset anlayışı, pozitif öjenik tedbirler üzeride durmuştur. Öjenik siyasetin ırkçı boyutu Mendel çigisinde daha belirginken; Lamarcian çizgi, ırkçı öjenik ile çatışma halinde olmuştur.

1.3. Ulus Devlet-Öjenizm-Irkçılık

1.3.1. Ulus İnşâ Sürecinin Aracı Olarak Öjenik Siyaset

Modern ulus devlet oluşumu itibariye bir inşâ sürecidir. Tarihsel açıdan bakıldığında ulus inşa sürecinde devletin oynadığı rol çok önemli olmuştur (Durgun,2014:46-47). Ulus devletlerin amacı yeni bir insan tipi yaratmaktı. Başka bir deyişle; eskinin kölelerini/serflerini yurttaşa, eski imparatorlukların tebâlarını da ulusa dönüştürmekti. Modern ulus devletin amacı, kendi ulusunu yaratmaktı. Bu yüzden 19. ve 20. yüzyıl, Batı için modern ulus-devleti kurma ve onun ulusunu oluşturma süreci olarak geçmiştir. Ulus

devletler idaresi altındaki kişiler ile doğrudan ya da dolaylı olarak bağ kurabildiği tüm araçları bu amaç için seferber etmişlerdir. 19. ve 20. yüzyıl modern ulus devletlerin eğitim, sağlık, bürokrasi, hapishane, hastane, ulaşım ve iletişim araçları, teknoloji, bilimler, resmi dil ve ortak tarih gibi araçları kullanarak yönetimi altındaki tüm insanları devletin varlığından haberdar etmek ve onları modern ulus devletin yurttaşı haline getirmek için giriştiği politikalara sahne olmuştur. 19. ve 20. yüzyıl bu açıdan modern devletler için tebâyı yurttaşa, halkı da ulusa dönüştürmek anlamında önemli bir ideolojik uğraş dönemidir (Philp,1991:71).

Modern ulus devletlerin en temel vasfı, tebâsını yönlendirmek, biçimlendirmek ve itaatini kolaylaştırmaktır. Bu yüzden 19. yüzyıl başlarında ortaya çıkmaya başlayan modern ulus devletler, idaresi altındaki tüm vatandaşlara (yurdun en ücra köşesindeki kişilere değin) ulaşmayı ve onların üzerinde ciddi bir denetim, kontrol ve ideolojik koşullandırma kurmayı amaçlamaktadır. Modern ulus devletlerin kullandıkları resmi ve sade bir dil, ortak tarih bilinci, eğitim, bürokrasi, kara ve demiryolu, posta teşkilatı, gazete, telgraf gibi araçlar, bu dönemde halkı bilgilendirmek ve biçimlendirmek için ayrı ayrı kullanılmıştır. Bu anlamda, modern ulus devlet tüm toplumu biçimlendirmeyi amaçlayan "toplum mühendiliği" görevine soyunmaktadır. Modern devlet, toplumsal yaşamın her alanını kontrol eden total bir güç olarak karşımıza çıkmıştır (Pierson,2000:96).

19. ve 20 yüzyılın modern ulus devlet yapıları, tek bir ulusun ya da başat bir ulusun hem belirleyici hem de eskiden olmadığı kadar belirlenen olduğu yapılardı. Modern ulus devlet yapısının en bariz niteliği, yönettiği insanları "toplum mühendisliği" ile kendi çizdiği "yurttaşlık" portresi içine yerleştirmekti. Devlet, sahip olmak istediği yurttaş profilini çizip; bu profili yaratmak için mümkün olan tüm araçları meşrû formda kullanarak bu amacını gerekçeleştirmek gâyesini güdüyordu. Başta eğitim, ordu, hukuk, bürokrasi, mahkemeler, sağlık kurumları, sağlık politikası, ulaşım ve iletişim araçları bu amaç için kullanılan önemli araçlardı. Şüphesiz önceki dönemlerde de devletler vatandaşları ile çeşitli araçlar vasıtasıyla bağlar kurmuş; onları belirlemeye, biçimlendirmeye çalışmıştı. Ancak bu girişimlerin hiçbiri bu anlamda/böylesine total bir amaç gütmediği gibi, birbirinden bağımsız ve birbirini tamamlayan nitelikte değildi. Modern ulus devlet tüm vatandaşlarıyla öğretmen, kolluk, postacı, vergi memuru, öğretmen, doktor vb. kamu görevlileri aracılığıyla düzenli ve sistematik bir ilişki kurmuştur. Periyodik nüfûs sayımları vasıtasıyla doğum, evlilik ve ölüm kayıtlarını tutmuş ve bu sayade vatandaşlarını sürekli

takip etmiş, bu kayıtlara göre yaşı gelenleri zorunlu eğitime ve zorunlu askerliğe tâbi tutmuştur. Tapu, noter gibi uygulamalarla vatandaşlarının mülklerini ve zenginlikleri kayıt altına almış ve vergilendirme ve kurduğu kurumlar vasıtasıyla vatandaşlarının kendisiyle daha doğrudan ilişkiye geçmelerini temin etmiştir. Bu kontrol, denetim ve yönlendirme mekanizması merkezi otorite ile onun en uzak kontrol noktaları arasındaki bağın ne kadar kuvvetli olduğunu ortaya koyar[22] (Hobsbawm,1999:102).

Şüphesiz yukarıda sayılan uygulamalar ve politikalar gibi, öjeniğin arkasında da bu büyük sorunsal vardır. Öjenik her şeyden önce "modernite"nin ve onun ürünü olan "ulus devlet" anlayışının bir ürünüdür. 19. ve 20. yüzyıllar modern ulus devletler için kendi ulusunu inşâ etme süreci olarak geçmiştir. Ulus devletler bu süreçte kendi ulusunu yaratabilmek için bütün araçları farklı şekillerde kullanmışlardır. İşte öjenik de bu süreçte, ulus inşâ sürecinin önemli bir aracı olarak ortaya çıkmıştır. 1900'lü yılların başından itibaren, özellikle de iki dünya savaşı arası dönemde, öjenik bilim dünyasında en çok tartışılan konudur. Bu dönemde öjenik Batılı devletlerin tamamına yakınında devlet politikası olarak uygulanmıştır (Turda,2010:5-6).

Bu açıdan öjenik konusunu geniş bir "modernite" ve "ulus devlet" sorunsalı bağlamında ele almak gerekir. Öjenik modern ulus devletin oluşum sürecinde, devletin toplumu kontrol ettiği ve yeniden biçimlendirdiği politikanın adıdır (Akın,2004:36). Ulus devletlerin ve modernitenin tarihi de ulus yeniden inşâ edilirken kullanılan en etkili aracın "öjenik" olduğunu ortaya koymaktadır (Bashford ve Levine,2010:12-13).

Modernite son iki yüz yılı kapsayan ve devletin nüfûsu her bakımdan rasyonel ve etkin bir şekilde yönetmek için müdahâle ettiği süreçtir[23]. 18. yüzyıldan itibaren yaşanan

---

[22]Bir ulusun vatandaşları toplumsal yaşamın hemen her alanında bu yeni örgütlenme biçimi ile karşılaşmaktadır. Ona vatandaşlık numarası ve vergi numarası ile bağlıdır. Ona bağlılığını somutlaştıran sembolleri üzerinde taşır. Nüfûs cüzdanı ve para gibi... Kısacası onun kontrolünde doğmaktan onun bilgisi dâhilinde ölmeye kadar her alanda onunla karşılaşılır. Öyle ki; modern ulus devlet ebedidir, değişmez. Ülkenin bir ucundan diğer ucuna kadar hep kendine benzer şekildedir. Ovada ve dağda aynı nizamları uygular, aynı vergileri tahsil eder. Çok kalabalık olduğu, herkes kendisine muhtaç bulunduğu, kararları güçlü bir kolluk sistemi ve memurlar tarafından desteklendiği için çok kudretlidir. Sayım yapar, kütüğe geçirir, hafiyelik yapar. Gelirlerimizi bilir ve konduğumuz mirasın bilançosunu çıkarır. Bir eve, bir otomobile, bir bisiklete sahip olup olmadığımızı bilir. Çocuklarımızı okutur ve yediğimiz ekmeğin fiyatını tayin eder. Kibritlerimizi imal eder ve bize tütünümüzü satar. Sanayicidir, armatördür, tacirdir, hakemdir, doktordur, öğretmendir… Ormanları, yolları, hastahâneleri, telefon tekeli vardır… Erkekleri karşısına alır tartar, boylarını ölçer; kalbin, ciğerin, dalağın nasıl işlediğini inceler. Onun haberi olmadan ve o işe karışma bahanesi bulmadan ne tek adım atılabilir, ne de hareket edilebilir… (Gaxotte,1962:8-9).

[23] Modern ulus devletler nüfûsun sosyal, ekonomik ve demografik gelişimini temin edecek politikaları belirleyebilmek için yeni bir bilgi toplama sistemini geliştirmek zorunda kalmıştır. Bu anlamda Anderson,

hızlı nüfûs artışı, tarımsal üretimin ticarileşmesi ve buna bağlı olarak kırsal yapının dramatik boyutlarda değişmesi, modern sanayinin ortaya çıkışı ve şehirleşme ile birlikte; o güne kadar görülmemiş bir fenomen olarak "nüfûs" sorununu ortaya çıkmıştır. Nüfûs sorununun boyutlarını tespit edip onunla baş edebilmek, yeni bir yönetim sanatının ikâmesini gerektirmiştir (Akın, 2004:37-39). Bu açıdan nüfûsun iyi ve kaliteli unsurlarının çoğaltılması, buna karşılık; hastalıklı ve üretken olmayan unsurlarının azaltılmasını temin etmeyi amaçlayan öjenik politikaların, sosyal alanın oluşması bağlamında modern devletin oluşum sürecinin ayrılmaz bir parçası olageldiği söylenebilir. Yeni bir devlet anlayışının ve yönetim zihniyetinin doğduğu 19. yüzyıl başlarından itibaren; nüfûs ve onu oluşturan kişiler, giderek artan oranda onları regüle etmeyi amaçlayan devlet müdahâlesinin nesnesi olmuş, bu bağlamda öjenik ve öjenik politikalar modern ulus devletin gerçek bir sorunsalı haline gelmiştir (Grifin, 2007:419).

Moden ulus devletin ulus inşâ sürecinde öjenik siyasal iktidarlar için vatandaşların bedenleri üzerinde kontrol kurmak, onu istediği gibi biçimlendirmek ve bunu sürekli hale getirmek için en elverişli araç olmuştur (Promitzer vd,2011:2). Öjenik politikalar bir yandan irsi hamulesi kaliteli insanların çoğaltılmasını; irsen hasta olanlarla, asosyal özellikler taşıyanların, frengi ve belsoğukluğu mikrobu taşıyanların üremesini engellemeyi hedeflerken; diğer taraftan ulusun genel sağlık durumunu düzeltmeyi, üretkenliğini artırmayı, onun direncini ve verimini artırmayı, onu alkol ve madde bağımlılığı gibi zararlı alışkanlıklardan korumayı amaçlamıştır (Reed,1913:123-126). Bu amaca ulaşmak için evlilik kanunlarından, mâli mevzuâta, koruyucu sağlık hizmetlerinden kısırlaştırmaya, püeriküıltürden beden terbiyesine, kitle iletişim araçlarına ilişkin düzenlemelerden göç politikasına kadar uzanan bir dizi araçtan faydalanılmıştır. Öjenik politikalar "yeni adamı" (vatandaşı/yurttaşı) bireyesel olarak oluşturmak ve biçimlendirmek amacıyla formüle edilmiştir (Cassata:2013:69-70). İnşâ edilmekte olan ulus devletlerin amacı; sağlıklı, becerikli, üretken ve uysal vatandaşlar yetiştirmek olunca; "sağlık", "spor", "ekonomi" ve "sosyal" politikalarla eklemlenmiş olan öjenik uygulamalar, 1900'lerin başından itibâren,

---

yeni devletlerin ulus inşa etme sürecinde elinde olan en önemli bilgi toplama sisteminin "nüfûs sayımları" olduğunu belirtmiştir. Ülkenin gelecekte yaslanacağı insan kaynağını planlanırken, tüm yurttaşların ayrıntılı olarak istatistiksel verilerinin idareciler elinde olmasının önemi yadsınamaz. "Nüfûs sayımları", devletin kontrol ettiği ya da etmeyi düşündüğü halklara ilişkin ayrıntılı veriler sunar. Aile seceresi tutma, sağlık defteri tutma vb yönetemlerde etkili araçlar olmuştur. Bu araçlar vasıtasıyla elde edilen bilgi siyasal iktidarın çeşitli kurumlar aracılığıyla toplumsal disiplini sağladığı bir yapıya hizmet etmiştir. Bu araçlarla devlet, egemen olduğu coğrafyada yaşayan insanların özelliklerini tespit edip; buna göre bir politika belirler (Anderson,1993:182).

özellikle de iki dünya savaşı arası dönemde, bütün batılı devletler tarafından üzerinde ciddi mesâi sarf edilen bir alan haline gelmiştir (Turda,2010:5).

Nüfûsun siyasal iktidar açısından merkezi bir fenomen olarak ortaya çıktığı bir tarihsel dönemde, öjenik uygulamalar değişik tonlar da almıştır. Bazı Batı ülkelerinde öjenik toplum sağlığını korumanın aracı olarak kullanılırken, bazı devletlerde öjeniğin üstün ırk yaratmak ya da ırk saflığını sağlamak amacıyla "ırkçılığa" ve "soykırıma" kadar varan değişik versiyonları ortaya çıkmıştır (Quine,1996:15).

1.3.2. Irkçılık ve Öjenizm

1.3.2.1. Irk Kavramı

Irk sözcüğünün Batı dillerindeki karşılığı "race" sözcüğüdür. Race Arapça kökenli bir sözcük olup, Batı dillerine buradan geçmiştir. Kavram Arapça'da "kök", "asıl", "cins" anlamlarına gelmektedir (Erdem,1976:23).

Irk kavramı, insanda ve diğer hayvanlarda "tür"ün hemen altında yer alan "taksonomi" birimini ifade eder. "Taksonomi", canlıları sınıflandırma yolunda şöyle bir kalıp geliştirmiştir:

Çizelge 1.1. Canlıları Sınıflandırma

Kategori	**Takson**
Alem	Hayvanlar
Alt Alem	Çok hücreliler
Şube	Kordata
Alt Şube	Omurgalılar
Sınıf	Memeliler
Takım	Primatlar
Cins	Homo
Tür	Sapiens

İnsanın örnek alındığı böyle bir sınıflandırmada, "ırk" ile ilgili son iki kavrama varabilmek için, sınıflandırmaya

Çizelge 1.2. Canlıları Sınıflandırma 2

Alt tür (ırk)	Moğol
Soy	Cengiz Han Sülalesi

basamakları eklenebilir. Tek bir türün (homo sapiens) kaldığı kabul edilen insanda ırk, kişileri birbirinden ayırmada temel ölçüt olarak kullanılmıştır (Şenel,1993:29-30).

Irk sözcüğü daha çok “antropoloji” ve “biyoloji” terimi olarak kullanılmıştır. İnsanların beden yapılarındaki özellikler bakımından kabul edilmiş bir ortak ölçüye göre tasnif edilmeleri ile ilgilenmiştir. İnsanlar bedenlerini meydana getiren uzuvlar yönünden birbirine benzerler, fakat ayrıldıkları noktalar da vardır. İnsanların “deri rengi”, “kafa şekli”, “burun şekli”, “saç şekli” gibi bazı uzuvlar ve dış görünüş bakımından birbirlerinden farklı odukları görülmüş ve bu farka “ırk” denilmiştir (Erdem,1976:23-24; Fontette,1991:11-12).

İnsan topluluklarını sınıflandırmada cilt renginden, kafatasının şekline, saçların şekli ve renginden burun yapısına, boy uzunluğundan elmacık kemiklerinin yapısına kadar birçok kıstas kullanılmıştır. Örneğin insanlar deri renkleri bakımından “beyazlar”, “sarılar”, “siyahlar” olarak; kafa şekli olarak “dolikosefal”, “brakisefal”, “mezosefal” olarak; boy, saç şekli, burun şekli, çene şekli vb (bu örnekler çoğaltılabilir) fizik özellikleri bakımından çeşitli kategorilere ayrılmıştır. Bütün bunlar gösteriyor ki; insanlar beden karekterleriyle birbirinden ayırt edilebilen birçok gruplara ayrılmıştır. Bunlara “ırk” adı verilmiştir. Irklar, “*kalıtsal fizik karekterleri bir birlik gösteren insanların oluşturduğu doğal gruplardır*”. Bu grupların “dilleri”, “adetleri” ve “milliyetleri” bu karakterlerin dışında kalmaktadır[24] (Vallois,1975:1).

Bu tanımlamadaki “fizik” kelimesinin açıklanması gerekmektedir. Bu terim doğrudan doğruya insanların yaratılışına, tabiatına bağlı olan karakterleri içine almaktadır.

[24]İnsan ırkları, kalıtımsal olarak bir fiziki karakterler toplamı sunan insan kümeleridir. Fizik karakter deyimi kalıtımsal olmak şartıyla anatomik, fizyolojik, psikolojik ve hatta patolojik özellikleri de içerir. Bu özellikler antropolojik değere sahiptir ve bir ırkı belirtmek için kullanılır. Siyasi bir topluluğa tekâbül eden özellikler ise, bir “ulusu” ya da “devleti” belirtirler. Uygarlık karakterleri ise, günümüze uygun düşen “etni” deyimiyle ifade edilmektedir. Bu konuyla ilgili terminolojik karışıklıklar ve yanlış kullanımlar ve benzetmeler oldukça yaygındır. İlk olarak ırk, “devlet” ve “millet” gibi politik organizasyonlarla karıştırılmamalıdır. Bazı yazarlar “Fransız ırkı” tabirini kullanır. Bu kullanım antropoloji açısından anlamsızdır. Çünkü Fransa’da fizik karakterleri itibariyle biribirinden ayrılan birçok ırk vardır. Bu anlamda bir İngiliz ırkı değil, İngiliz ulusu; Fransız ırkı değil, Fransız ulusu; Aryen ırk değil, Aryen diller; Latin ırkı değil, Latin uygarlığı, Sami ırkı değil, Sami dilleri vardır. En fazla karışıklık ırkla medeniyet karakterlerinin birliği üzerine, özellikle dil birliği üzerine kurulmuş olan gruplaşmalar arasında ortaya çıkmaktadır. Örneğin Avrupa kavimlarini, “Latin”, “Germen” ve “Slav” olarak ayırmak klasikleşmiştir. Böyle bir ayırma, dil bakımından itiraz kabul etmez, fakat ırk bakımından hiçbir değeri yoktur. “Latin”, “Germen” ve “Slav” dillerinden söz edilir, fakat onları ırk olarak nitelemek hatalıdır. Yine Âri ırk terimi de hatalı bir kullanımdır. Bu kavramla birçok ırk tarafından kullanılan dillerin toplamı söz konusu edilir ve bu ırklardan hiçbirisi bu dili kullandığı için üstünlük iddiasında bulunamaz. Aynı şekilde Semit ırklardan değil; Semit dillerden söz etmek gerekir (Vallois,1975:2; Fontette,1991:10-11).

Örneğin; insanlar kısa veya uzun boyludur, derileri açık ya da koyu renklidir, saçları düz ya da yapağı gibidir, kafatasları uzun ya da yuvarlaktır, kanlarının analizi bazı maddelerin varlığı ya da yokluğunu gösterir. Kısacası birçok karakter ve istidat vardır ki; bunlar ya bedenimizin yapısıyla ilgilidir (anatomik karakterler), ya da organların işlemine bağlıdır (fizyolojik karakterler), yahut beyin mekanizmasıyla ilgilidir (psikolojik karakterler). Bunlara hastalıklara karşı olan tepki de katılabilir. Bu sonuncu kategori patolojik karakterleri teşkil eder. Bu dört karakter grubunun tümü, ırkları tanımlamak için kullanılmıştır (Vallois,1975:2).

Irkları ayırt etmek için kullanılan karakterler çok fazladır. Bu karakterlerin en klasik olanı "deri rengi"dir[25]. İlk antropologlar, insan ırklarını tasnif için deri rengini kabul etmişlerdir. Bu bakımdan insanları üç ya da dört sınıfa taksim etmişlerdir: "beyaz ırk" (Avrupalılılar), "sarı ırk" (Asyalılar), "siyah ırk" (Afrikalılar), "kızıl ırk" (Amerika yerlileri) (Erdem,1976:24-25).

Çok kullanılan bir diğer karakter de "baş biçimi"dir. Baş önden arkaya uzun ise, "dolikosefal" (dolichos Yunanca uzun demektir); enlemesine geniş ise; "brakisefal" (brachus Yunanca kısa demektir) olarak adlandırılmıştır. İkisinin ortası olanlar ise; "mezosefal" olarak adlandırılmıştır. Bu kategorilerin tayini rastgele değildi. Bunları tayin etmek için başın uzunluğu ile başın genişliği karşılaştırılıyor ve başın uzunluğu 100'e eşit olduğu takdirde baş genişliğinin ne olacağını ifade eden sayı, bir formülle hesap ediliyordu. Buna "baş endisi" deniyordu. Bu dolikosefallerde 76'nın altındaydı, yani genişlik uzunluğun yüzde 76'sını aşmazdı. Mezosefallerde 76'dan 81'e kadar gidiyordu; brakisefallerde ise, 81'in üstündeydi (Atasayan,1938:26).

1.3.2.2. Irkçılık Kavramı

Irkçılık, *"biyolojik özelliklere atıfta bulunarak, insan grupları arasında hiyerarşik ilişkiler kuran düşünce biçimi ve bu düşünce biçiminin doğurduğu tutum ve davranışlar*

---

[25] Deri rengi "pigman" adı verilen ve derinin altında esmer-sarımtrak tanecikler halinde bulunan bir maddenin varlığından ileri gelmektedir. Bunların miktarı değişebilir. Çok olduğu zaman deri fazla koyulaşır ve "siyah" renk alır. Pigmanın azlığı halinde ise; deri "sarı" bir renk alır. Eğer pigman mevcut değilse, deri "pembe-beyaz" rengini alır. Pigman maddesinin miktarına ve sıklığına göre deri renkleri elde edilir. Fakat bu renklerden hiçbirinin kırmızı olmadığını belirtmek gerekir. Kızıl derililiEr olarak ifade edilenler, aslında "sarı ırka" mensup kabul edilmiştir. Pigmanın özel olarak dağılışının bir şekli de "Mongol Lekesi"dir. Mavi veya gri leke olarak da adlandırılır. Bazı yeni doğmuş bebeklerin sırtlarının alt kısmında görülür ve 2-5 yaşları arasında kaybolur. Bu leke özellikle "sarı ırka" mensup olanlarda belirgindir (Vallois,1975:3-4).

bütünü" olarak tanımlanabilir (Fontette,1991:20). Irkçılık biyolojik özelliklerden yola çıkarak ırklar arasında sosyo-ekonomik, fikri ve kültürel vb. bakımından farklar olduğunu ileri süren teoridir. Bu teoriye göre, bir ırkın üyelerinin öteki ırkların üyelerinden üstün olduğu iddiasına dayanılarak, insan ırkları hiyerarşik bir sıralamaya tabi tutulur. Irkçı düşünürlerde ırklar arasındaki bu ayrıcalıkların kalıtsal-genetik olduğu düşüncesi hâkimdir. Bir başka deyişle; ırkları hiyerarşik bir sıraya koyma kıstası doğuştan gelen, kanda ya da genlerde mevcut bulunan özelliklerdir ve bu özelliklerin değişmesi hiçbir şekilde mümkün değildir (Maksudyan,2007:16).

Tüm ırkçılık öğretileri fizik nitelikler yanı sıra, psikolojik, düşünsel hatta kültürel niteliklerin de kalıtımla geçtiğini, bu sözde kalıtımsal niteliklerin bazı toplumlarda bulunup bazılarında bulunmadığını, bazılarında az bazılarında çok bulunduğunu, buna bağlı olarak bazı ırkların üstün bazılarının aşağı yeteneklere sahip olduklarını savunur. Sonuç olarak üstün ırkların aşağı ırklar üzerinde onları yok etmekten yönetmeye, çalıştırmaktan sömürmeye dek doğal hakları olduğu savunulur (Şenel,1993:33).

Irkçılık bilinci 18 yüzyılda "sömürgecilik" ve "kapitalizm"le birlikte ortaya çıkmıştır. Bu tarihten önceki dönemlerde ırkçılık bilinci yoktur (Şenel,1993:35). Antik Yunan'dan, Mısır Medeniyeti'nden, Roma İmparatorluğu'ndan örnekler vererek, ırkçılık bilincinin çok eskilere dayandığını iddia eden yazarlar varsa da; 18. yüzyıldan önceki ayrım ırkçılığa dayanmamaktadır. Her şeyden önce Antik Yunan sitelerindeki ayrım; Yunanca konuşup, Yunan kültürünü özümsemiş toplulukları içeren "Helenler" ile onların dışında kalan "barbarlar" şeklindedir. Eski Yunanlılar göçebe ve kentleşmemiş toplulukları "barbar" olarak nitelemiştir. Aynı şekilde Mısırlılar da kendi dillerini konuşmayan herkesi "barbar" olarak nitelemiştir. Dolayısıyla buradaki ayrım "ırk ayrımı" değil, "uygar-barbar" ayrımıdır. Burada bir insan grubunun fiziki özelliklerinden dolayı diğerlerinden üstün ya da aşağı olduğunu gösteren bir anlayış yoktur. Burada var olan "yabancı düşmalığı"dır (Miles,2000:28).

Eski çağlarda ırkçılık bilincinin varolduğunu savunanların en çok üzerinde durduğu iki örnek "kölelik" ve "Yahudi düşmanlığı"dır. Kölelik kurumunun altında yatan yabancı düşmalığıdır. Kölelik kurumunda fiziksel özelliklerden kaynaklanan bir aşağı olma durumu yoktur. Köle bir vatandaş değildir. O bir yabancıdır. Öte yandan Eski Yunan'da ve Roma İmparatorluğu'nda Avrupalı beyaz kölelerle, Etiyopyalı ve Afrikalı siyah kölelerin hatta

borç, savaş vb. nedenlerle köle durumuna düşmüş Helenler'in yan yana çalışmış olmaları, bu dönemlerde köleliğin ırk ayrımına dayanmadığını göstermektedir (Şenel,1993:39).

Yahudilere karşı olan düşmanlık ise; "ırksal" değil; "dinsel" bir içeriğe sahipti. Roma İmparatorluğu zamanında Yahudiler'e karşı dinsel önyargılar vardı. İsa'nın çarmıha gerilmesi olayından dolayı, Yahudiler tanrı katilliği (déicide) ile suçlanıyordu. İsa; Hristiyan olmadan önce Yahudi'ydi. Yahudiler'e karşı düşmanlığın kaynağı ırkçılık değil; hoşgörüsüzlüktü[26] (Fontette,1991:33-36). Dolayısıyla bu dönemlerde ırkçı düşünce henüz mevcut değildi. Ortaçağdaki ayrım dinsel içerikliydi. Ortaçağ'da insanlar arası ayrım ya da yakınlaşma, bir dine ya da mezhebe mensubiyetti. Bu ayrımın biyolojik bir tarafı yoktu. Dolayısıyla dinsel kültürün egemen olduğu ortaçağ toplumlarında, yaygın ayrım "ırkçılık" değil, "ümmetçilik"ti (Pieterse,2002:19).

Yine Feodal Avrupa'da sınıf farklılıklarını belirleyen "soyluluk" anlayışı da ırkçı bir içeriğe sahip değildi. Ortaçağ Avrupası'nda soylular üstünlüklerini iyi bir soydan geldikleri düşüncesine dayandırıyorlardı. Oysa feodal Avrupa'da bu soylularla, serfler muhtemelen aynı ırka mensuptu. Buradaki ayrım bazı sülalelerin diğer sülaleler üzerinde egemenlik kurması sonucu oluşan bir ast üst ilişkisiydi (Balibar,2000:258-259).

Tarihte 18. yüzyıla kadar görülen tüm bu ayrımcı düşünceler ve davranışlar ırkçılıkla değil; "etnosantrizm" (etnik merkezcilik) ile açıklanır. Sözcük anlamı "etnik merkezcilik" demek olan etnosantrizm "kabilecilik" ve "uygar-barbar", "soylu-serf" gibi ayrımları da içine alan geniş kapsamlı bir kavramdır (Şenel,1993:41). Etnosantrizm, bir grubun üyesinin dünyaya bakışında, kendi grubunu çıkış noktası olarak alması ve diğer grupları bu çerçevede değerlendirmesidir. Etnosantrizm kişinin dünyaya kendi grubunu temel alarak bakmasının yanında, diğer gruplara karşı sahip olunan olumsuz düşünce, davranış ve tutumları da içermektedir. Bu bağlamda yabancı düşmanlığı, farklı olandan korkma, çekinme, düşmanca duygu ve düşünceler besleme, "etnosantrizm"in kapsamındadır (Levine ve Campbell,1972:7-8).

---

[26] Yahudilere karşı düşmanlık ne zaman ırkçı bir bakış açısı kazandı? Bu Almanya'da 1880'e doğru ortaya çıkan antisemitizm kavramı ile ırkçı bir içerik kazandı ve bu kavram Yahudi düşmalığı anlamında kullanıldı (Fontette,1991:28-29).

Irkçılık bilinci, bir ucu antropoloji ile ilgili araştırmalara, diğer ucu da siyasete dayanan bir görüş olarak, 18. yüzyılda “sömürgecilik” ve “kapitalizm”in bir uzantısı olarak ortaya çıkmıştır (Bernasconi,2000:82-83).

1.3.2.3. Antropoloji’nin Ortaya Çıkışı ve Irkçılığın Yükselişi

Antropoloji kavramı köken olarak Eski Yunanca, insan anlamına gelen “anthropos” ile söylem ya da bilim anlamına gelen “logos” sözcüklerinin birleşmesinden oluşmaktadır. (Toprak,2012:411). Antropoloji’nin ortaya çıkışını tetikleyen gelişme, “Amerika’nın keşfi”dir. Ortaçağ’dan Yeniçağ’a geçiş sürecinde yaşanan çeşitli gelişmelerin (Ticaretin Gelişmesi, Kentlerin Yükselişi, Rönesans, Reform, Coğrafi Keşifler, Sömürgecilik, Kapitalizmin Doğuşu) ürünü olarak, Avrupa’da büyük bir dönüşüm süreci yaşanmıştır. Yaşanan bu dönüşümde özel bir yeri olan “coğrafi keşifler”, ırklar konusunda yeni soruların gündeme gelmesine yol açmıştır: Denizleri aşan Avrupalılar’ın karşılaştıkları bu iki ayaklı canlılar acaba insan mıydı? Bunlar gerçekten insan soyuna mı mensuptular? Bu soruya evet cevabının verilmesi, gündeme başka bir soruyu getirdi: bunların insan soyuna mensup oldukları varsayıldığına göre, bunlar insan soyunun aşağı ırkları mıydılar? Bu tarihlere kadar ırklar konusunda böyle sorulara rastlanmamıştı (Fontette,1991:39). Eski Ahit’te insanlar Ham, Sam, Yafes’in oğulları olarak ayrılıyordu. Burada ancak Yahudilerin tanıdığı kavimler söz konusu idi ve aralarındaki ayrılıklar çok azdı. Ortaçağ boyunca seyyahların dünya üzerinde varlıklarını bildirdikleri bütün insanlar bu üç kategoriye dâhil edilmeye çalışıldı. Oysa Coğrafi keşifler ile ortaya çıkan yeni insanları hangi kategoriye koymak gerekiyordu. Bu durum Avrupa’da çok çetin tartışmalara yol açtı. Yeni Dünya’nın yerlilerinin nereye koyulacağı sorunu, antropoloji biliminin doğuşuna giden yolu açacaktı (Vallois,1975:7).

15. yüzyılın sonlarından itibaren coğrafi keşifler aracılığıyla Avrupalılar Amerika’yı, Asya ve Afrika’nın uzak bölgelerini keşfetme imkânı bulunca, keşfettikleri yerlerde hem fizyolojik özellikleri hem de kültürel ve toplumsal özellikleri kendilerinden çok farklı olan insan topluluklarıyla karşılaştılar. Batı toplumları sömürgeci bir yayılma süreci içine girince, bu insan topluluklarıyla savaşmaktan, onları yönetmeye, zorla çalıştırmaya, köleleştirmeye dek birçok amaçları için onları tanımaları, bilmeleri gerekiyordu. İşte bu yerli toplulukların toplumsal, kültürel düzeylerini araştıracak bilimsel faaliyetlere ihtiyaç vardı. İşte bu gereksinim 18. yüzyılda antropoloji biliminin temellerinin atılmasına neden

oldu (Şenel,1993:65). Avrupalılar keşfettikleri bölgelerdeki insanları "ırk" kategorileri altında toplayarak onları sınıflandırdılar.

Antropoloji ilk ortaya çıktığı dönemden, 19. yüzyılın ortalarına kadar sadece insan gruplarını târif ve tasnif etmekle ilgileniyordu. Ancak 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren antropologların gitgide yaygın meşguliyeti ölçüm yapmak haline gelmiştir. Eski tanımlayıcı antropolojiden yeni bilimsel antropolojiye geçiş, Paul Pierre Broca[27]nın ilk ölçüm tekniklerini geliştirmesiyle ortaya çıkmıştır ve hızla bu ölçüm dalgası yayılmış, yeni ölçüm teknikleri ortaya atılmıştır (Maksudyan,2007:23).

Antropoloji biliminin ortaya çıkışıyla, ırkçı görüşler bilime dayandırılmaya başlanmıştır. Bundan sonra ırk kavramı çağın bilimsel araştırma birimi haline gelmiştir (Şenel,1993:66). Çünkü bilimsel antropologların yöntemleri sadece gözlemlemek ve tanımlamak değil; saymak, ölçmek ve deney yapmak gibi bilimin o zaman için geçerli tanımına tam olarak uyuyordu. Antropolojideki kesinlik arayışı, dönemin hâkim paradigması "pozitivizm"in etkisiyle sayılardan faydalanılarak kurulmaya çalışılmıştır. Antropoloji insan vücudunun bölümlerini -özellikle kafatası- ölçme bilimi haline gelmiştir (Maksudyan,2007:24)

Charles Darwin'in "Türlerin Kökeni" adlı eseri, antropoloji ve ırklar konusunda yeni tartışmalara yol açmıştır. Darwin eserinde, hayvan ve bitkilerde farklı türlerin olduğunu dile getiriyordu. Hayvan ve bitkiler için geçerli olan bu farklı tür söyleminin insan nesli için de geçerli olup olmadığı tartışması, "monogenesis" ve "poligenesis" kuramlarını beraberinde getirmiştir. "Monogenesis kuramı", insan neslinin tek bir türü olduğunu ve insanların tek bir coğrafyadan dünyaya yayıldığını savunuyordu. "Poligenesis kuramı" ise; insanların atalarının değişik türleri olduğunu ve bu nedenle dünyanın farklı coğrafyalarında hemen hemen aynı dönemlerde farklı insan türlerinin doğduğunu savunuyordu. "Poligenesis kuramı", ırkların farklılığı anlayışını tetiklemiş ve antropoloji için yeni bir tartışma alanları açmıştır. Ayrıca 19. yüzyılda "etnoloji" ve" filoloji" alanlarında yaşanan

---

[27] Antropolojinin bilimsel bir disiplin haline gelmesi 19. yüzyılda Frransa'da Pierre Paul Broca'nın çalışmalarıyla olmuştur. Broca Paris'te 1859 yılında Antropoloji Derneği'ni kurmuş, 1872'de Antropoloji Dergisi'ni çıkarmaya başlamıştır. 1876'da ise; Antropoloji Enstitüsü'nü kurmuştur. Antropoloji, Broca'nın çalışmalarıyla yeni bir bilim dalı olarak kurulmuş ve kısa bir süre sonra diğer Avrupa devletlerinde de antropoloji dernekleri kurulmuş ve antropoloji dergileri çıkarılmaya başlanmıştır (Toprak,2012:382-383).

gelişmeler de antropolojinin alanını genişletmiş[28] dillerin tasnifinde de Âri, Hint-Avrupa ve Hint-Germen ayrımları belirmiştir[29] (Durgun,2014:94-95).

Özetle; antropolojinin ortaya çıkışı ve yükselişi ile ırkçılığın ortaya çıkışı ve yükselişi arasında sıkı bir ilişki vardır. Bir başka deyişle ırkçılığın ve antropolojinin ortaya çıktığı dönemler aynı dönemlerdir ve ikisinin yükselmesi de beraber gerçekleşmiş, ikiside yükselirken birbirine payanda olmuştur. 19. yüzyılın ortalarından itibaren antropoloji ve ırka dayalı determinizm eş anlamlı hale gelmiştir. Antropoloji ve ırkçılık arasında bu yüzyıl içinde ciddi bir geçişgenlik olmuştur (Maksudyan,2007:38).

1.3.2.4. Öjenik Siyasetin Irkçı Boyutu

Öjenik düşüncede Galton-Mendel çizgisi, fiziksel ve zihinsel özelliklerin kalıtsal-genetik olduğunu ve kalıtım yoluyla gelecek kuşaklara aktarıldığını varsaymıştır. Bu varsayım insan ırklarına göre genişletildiğinde, insan ırklarının da kalıtımsal bir yapının ürünü olduğu iddia edilmiştir. Buradan yola çıkarak insan gruplarının ve ırklarının ayrıcalıklarının değişmez olduğu ve ırki özelliklerin gelecek kuşaklara aktarıldığı savunulmuştur. Öjenik düşüncesinin ırkçı politikaların aracı haline geldiği nokta burasıdır. Öjenik fikirler üstün/Âri ırk oluşturma düşüncesiyle birleşince, öjenik tedbirlerin ırkçı amaçları gerçekleştirmek için kullanılmasının önü açılmıştır. Öjenik bazı ülkelerde ırkların saflığını ya da üstünlüğünü sağlamaya dönük uygulamalara yöneltilmiştir. Öjenik uygulamaların ırkçı cephesi bu şekilde ortaya çıkmıştır.

Francis Galton tarafından 1883 yılında ortaya atılan öjenik, 20. yüzyılla birlikte, özellikle iki dünya savaşı arası dönemde, pek çok ülkenin nüfûsa, aileye, sağlığa, eğitime,

---

[28] Antropoloji zamanla dört alana-disipline ayrılmıştır. Bunlardan ilki insan biyolojisinin incelenmesini içeren "fizik antropoloji"dir. Antropolojinin ikinci alt dalı fosil bulguların elde edildiği mekânlarla ilişkisini inceleyen "arkeoloji"dir. Fosil bulguların anatomik özellikleri biyolojik antropolojinin görev alanına girer. Antropolojinin üçüncü alanı kültürel farklılıkları, toplumsal yapı çözülmelerini ve sembolizmi inceleyen "kültürel antropoloji" (etnoloji) dir. Antropolojinin dördüncü dalı ise; antropolojik dilbilim (filoloji) dir. Filoloji; dilin kültürle, insan biyolojisinin idrak ve dille ilişkisini inceler (Toprak,2012:412-414).

[29] Filoloji alanındaki karşılaştırmalı dilbilim araştırmalarının sağladığı bilgi birikimi bir noktadan sonra çeşitli halkların dilleri arasındaki ilişkileri, dil akrabalıklarını ortaya koyabilecek düzeye gelmiştir. Dilbilimdeki bu gelişmelerden yararlanan ırkçılar, dil yakınlıklarından ırk yakınlıklarına, dil farklılıklarından ırk farklılıklarına geçmekte güçlük çekmemişlerdir. Sonuç olarak Sami, Aryan gibi dilsel kavramlar, ırksal anlamlar yüklenerek kullanılmaya başlanmıştır. Max Müller Biographies of Words and the Home of Aryas (1888) adlı eserinde dil benzerliğinden ırk birliği fikrinin çıkarılması ile alay etmiştir. Ona göre etnoloji alimlerinin Aryan bir ırktan, Aryan kandan, Aryan gözlerden bahsetmesi bir dilcinin dolikosefal dillerden veya brakisefal gramerden bahsetmesi kadar saçmadır. Ona göre; "Âri" (Aryan) sözcüğü kana, kemiğe, saça, kafaya işaret etmez. Bu sözcük sadece Âri dili konuşanlara işaret eder (Müller,1888:120).

spora ve evliliğe ilişkin politikalarında kendine yer bulmuştur. İki dünya savaşı arası dönemde öjenik politikaların uygulanmadığı Batı ülkesi yok gibidir. Pek çok ülkede evliliğe ilişkin düzenlemelerden doğum kontrolüne, püerikültürden koruyucu sağlık hizmetlerine, göçmenlere yönelik ayrımcılıktan, Yahudi soykırımına, kısırlaştırmadan, orta sınıfta doğumu teşvik etmeye, hatta Âri ırk oluşturmaya değin farklı düzeylerde uygulanmıştır. Nitekim bu tedbirler açısından öjeniğin ırkçı boyutu tartışmalı bir konudur. “Aşağı ve üstün ırk kuramlarını”, “anti-semitizmi”, “yabancı düşmanlığını”, “göçmenlere yapılan ayrımcılığı”, “seçilmiş kişiler arası cinsel birlikteliği”, “yabancılarla evliliği yasaklamayı”, her ülkenin politika düzeyinde benimsediği söylenemez. İki dünya savaşı arası dönemde, dünya ülkeleri arasında öjenik tedbirleri ırkçı amaçlarını gerçekleştirmek için kullanan ülkeler olduğu gibi; öjenik uygulamarın ırkçı bir boyut kazanmadığı ülkeler de vardır.

Öjeniğin ırkçı boyutu öjeniğin hizmet ettiği amaca göre değişir. Bazı ülkelerde öjenik “üstün ırk”, “saf ırk” yetiştirmek amaçlarına yönelmiştir. Bu ülkelerde başvurulan öjenik önlemler “göç yasalarını ırklara göre düzenleme”, “ırk içindeki yabancı unsurların soyunu kurutma”, “yabancılarla evliliği yasaklama” gibi ırkları hiyerarşik sıralamaya tâbi tutan zihniyetin ürünüdür. Buna karşılık bazı ülkelede öjenik halk/millet sağlığı anlamına gelmiştir. Bu ülkelerde öjenik, halk/millet sağlığını korumanın bir aracı olarak kullanılmıştır. Bu ülkelerde öjenik ırkı/milleti hastalıklara karşı korumak, salgın hastalıklarla mücadele etmek, alkolizm ve uyuşturucu madde kullanımı ile mücadele, çocuk ölümlerini engellemek, çocuk bakım bilgisini geliştirmek, ortalama yaşam süresini artırmak ve yaşam kalitesini geliştirmek gibi amaçlara hizmet etmiştir.

2. BÖLÜM

DÜNYA DEVLETLERİNDE ÖJENİK SİYASET

1900'lerin başında ilk olarak ABD'de uygulanan öjenik politikalar, iki dünya savaşı arası dönemde hemen hemen tüm Batı ülkelerinde uygulanma alanı bulmuştur. Öjenik siyasetin böyle bir sıçrama yapmasının nedenlerini dönemin şartlarında aramak gerekir. Öjenik siyasetin bu denli geniş bir uygulama alanı bulması büyük ölçüde dönemin "sosyal", "siyasal", "ekonomik" ve "demografik" yapısının sonucudur.

2.1. Öjenik Politiklara Zemin Hazırlayan Dünya Şartları

2.1.1. İki Dünya Savaşı Arası Dönemin Siyasal Yapısı

I. Dünya Savaşı, dünya tarihi açısından büyük bir kırılma noktasıdır. Dünya Savaşı ile bütün değerler alt üst olduğu gibi, dünya tarihçilerinin "karanlık çağ", "aşırılıklar çağı", "diktatörükler çağı", "katastrof dönemi" gibi isimler verdiği yeni bir dönemin başlamasına yol açmıştır. Dünya savaşı ile Aydınlanmanın yaşanılabilir bir dünya kurma özlemi ve Fransız Devrimi'nin ilkeleri yerle bir olurken, savaşa katılan tüm devletlerin büyük bir kriz yaşadığı, milliyetçi ve ırkçı görüşlerin yükseldiği, demokrasilerin zayıflayıp otoriterizmin ve totaliterizmin yükseldiği "karanlık" bir döneme (iki savaş arası dönem) girilmiştir.

Eric Hobsbawm, "Aşırılıklar Çağı - Bir Dünya Tarihi 1914-1991" adlı eserinde iki savaş arası dönemi dönemi "Katastrof Çağı" olarak nitelemiştir. Hobsbawm'a göre; iki dünya savaşı arası dönem gerek siyasal gerekse ekonomik açıdan 20. yüzyılın en karanlık dönemiydi. Dünya, 1929 yılında, tarihin gördüğü en büyük ekonomik krizle yüzleşirken; "liberalizmin düşüşüne" tanık olunmuş ve demokratik söylem gerilemişti. Devletlerin giderek içe kapandığı, birçok ülkede milletin temsilciliğini yapan parlamentoların kapandığı görülmüştü. Bu dönemde kitleler nezdinde otoriter ve totaliter rejimler popülerlik kazanmış, çok sayıda ülke otoriterizme doğru kaymıştı. Öyle ki; bu dönemde birçok otoriter/totaliter rejim kurulmuş ve bu dönem dünya tarihine "diktatörlükler çağı" olarak geçmiştir.

Bu dönemde ilk olarak 1917'de Sovyet Rusya'da başlayan otoriterleşme eğilimi, Lenin'in ölümünden (1924) sonra, Stalin tarafından totalitarizme doğru yol alacaktır. İtalya'da Mussoli'nin liderlik ettiği Faşistler, "Roma Yürüyüşü" ile iktidarı ele geçirecek ve totaliter bir rejimin inşâsına girişeceklerdir. İspanya'da 1923'ten sonra General Primo de Rivera askeri diktatörlük kuracak, 1936'da Franco diktatörlüğü başlayacaktır. Portekiz'de 1932'den itibaren Salazar diktatörlüğü başlayacaktır. Almanya'da 1933'te Hitler'in iktidara gelmesiyle totaliter bir rejimin inşâsına başlanacaktır[30]. Polonya'da 1926'da askeri bir darbeyle iktidara gelen Mareşal Pilsudski diktatör olmuştur. Macaristan'ı bu dönemde gittikçe diktatörleşen Amiral Horthy yönetmiştir. Bu dönemde Romanya Kral Karol'un, Yugoslavya'da Kral Aleksandr'ın diktatörlüğü altındadır. Arnavutluk'ta 1928'de Ahmet Zogu'nun baskıcı rejimi başlamıştır. Bulgaristan'da sırasıyla 1923, 1934, 1935 yıllarında askeri darbeler yaşanmış; 1936'dan itibaren Çar Boris'in diktatörlüğü başlamıştır. Yunanistan'da 1936'da yaptığı darbe sonucunda General Metaksas diktatör olmuştur. Avusturya, 1933'de diktatörlük ilan edilmiştir. Yine 1930'lu yıllarda Litvanya, Letonya ve Estonya, diktatörlüğe kaymışlardır (Akşin,1992:248-249).

Bu durum, dönemin Avrupası'nda şartların otoriter ve totaliter rejimler tarafından belirlendiğini ortaya koyuyordu. O günlerin Avrupası'na göz attığımızda; demokrasi düzeyinin hayli düşük olduğu göze çarpıyor. Bu dönemde Avrupa'da demokratik sayılabilecek ülkeler "İngiltere", "İsviçre", "İsveç", "Findlandiya" ve 1940'a değin "Fransa" idi. Avrupa dışında ise, "ABD", "Kanada", "Kolombiya", "Uruguay", "Avustralya" ve "Yeni Zelanda" otoriter olmayan anayasal düzenin işlediği ülkeler idi (Akşin,1992:249).

İki dünya savaşı arası dönemin faşist ve para-faşist rejimleri önce toplumsal çöküş teması üzerinde duruyor, sonra ise arındırıcı önlemlerden bahsediyordu (Iordachı,2015:51). Dönemin faşist para-faşist rejimleri milli ya da etnik yeniden doğuş hayalini gerçekleştirmek amacıyla siyasal iktidarı ele geçirme peşinde koşan rejimlerdi. Bu rejimlerin nihai amacı, etnik-milli aidiyet şuuruna zarar veren toplumsal çöküşü yenmek ve yeni bir ırksal-etnik homojenlik çağına öncülük etmekti (Iordachı,2015:55).

---

[30] "Diktatörlükler dönemi"nin daha başında Max Weber (1864-1920), diktatörlüklerin kuramını yapmış; "karizmatik otorite" tipolojisi ile "Duçe"leri, "Führer"leri, "Lenin-Stalin"leri kavramsallaştırıp tanımlamıştır.

İki dünya savaşı arası dönemde öjenizmin yükselişinde, “Dünya Savaşı”nın ve “Büyük Buhrân”ın ortaya çıkardığı siyasal, sosyal, ekonomik ve demografik çöküş önemli rol oynamıştır (Mosse,2015:158). “Birinci Dünya Savaşı” ve “1929 Ekonomik Buhranı” öjenik siyaset için gereken sosyo-psikolojik şartları hazırlamıştır (Sternhell,2015:100).

2.1.2. İki Dünya Savaşı Arası Dönemin Sosyo-Ekonomik Yapısı

“I. Dünya Savaşı”, savaşa katılan tüm ülkelerde ekonomik çöküntüye yol açmıştır. Bu çöküntü ise; dünya genelinde “1929 Ekonomik Buhranı”nın doğmasına yol açmıştır. Buhranın etkisiyle tüm dünyada talep daralmış, yüksek enflasyon oranlarına şâhit olunmuş ve birçok ülke içe kapanmıştır. Savaşın kaybeden tarafları yerle bir olduğu gibi; kazanan tarafları da büyük bir çöküntü yaşamıştır. İngiltere ve Fransa, Dünya Savaşı’ndan galip çıkmalarına rağmen; ekonomileri çökmüştür. “I. Dünya Savaşı” sonrası Avrupa, savaş öncesindeki ekonomik gücünü yitirmiş, bu güç büyük ölçüde A.B.D.’ye geçmiştir. İtilaf devletleri, savaşın finansmanında ABD’ye borçlanmış ve umutlarını Almanya’dan alacakları savaş tazminatına bağlamışlardı. Ancak; “Versailles Barış Antlaşması” altında ezilen Almanya’nın da ekonomisi çöküntü içindeydi.

2.1.3. İki Dünya Savaşı Arası Dönemin Demografik Yapısı

Birinci Dünya Savaşı yalnızca siyasal ve ekonomik açıdan değil; demografik açıdan da birçok değişimin kaynağını oluşturmuştur. Savaş sonrası dönemde dünya nüfûsu; açlık, ihtiyaç malzemelerinin yokluğu, salgın hastalıklar yüzünden perişan durumdaydı. Erkek nüfûsta büyük bir kayıp olmuştu. Cephelerde yüz binlerce insan açlık ve salgın hastalıktan, ölmüştü. Toplumun üretici ve tüketici dengesi bozulmuş, tüketici olan çocuk, yaşlı ve kadın nüfûsu artarken; üretici yaş grubundaki düşüş üretime ve ekonomiye kötü etki yapmıştı.

Birinci Dünya Savaşı sonrası oluşan siyasi ve demografik koşullar Avrupa’da nüfûsu artırmaya yönelik politikaların hız kazanmasına neden olmuştur. Savaş sonrası özellikle İtalya ve Almanya’da faşist iktidarların işbaşına gelmesi ve bunların güçlenmesi, yakın zamanda yeni bir savaşın çıkabileceği endişesini ortaya çıkarmıştır. Savaşlarda insan varlığının değerinden dolayı, Almanya ve İtalya çok nüfûslu bir politika ortaya koymuşlardır. Bu durum, yaklaşan savaş öncesi diğer ülkeleri de doğumları teşvik etmeye

ve insan kaynağını ıslâha yönlendirmiştir. Dünya Savaşı'ndan çıkan her devlet, savaştan kaynaklanan büyük insan boşluğunu doldurmak bir yana; nüfûsunun eskisinden çok daha fazla olmasına çalışmıştır. Darwinci bir üstünlük mücadelesinin yaşandığı dünya siyasetinde, devletler bu mücadeleyi kazanmanın yolunun ekonomik ve teknolojik güce parelel olarak; nüfûsun çokluğu ve kalitesi ile de doğrudan bağlantılı olduğunu düşündüklerinden; "öjenik" dünya devletleri için ekonomik kalkınma ve ulusal güvenlik meselesi haline gelmiştir (Mazower,2003:93).

Büyük dünya savaşını takip eden dönemde; gerek insan saflarında savaştan dolayı açılan boşlukları doldurmak, gerek kayıtsızlık dolayısıyla insan kaynağındaki akli ve bedeni arızalardan korunmak için her devlet nüfûsunu ıslah etmeye ve sağlığı milli ve toplumsal bir amaç haline getirmeye gayret etmiştir. Tarihin kaydettiği en şiddetli felaketlerden biri olan Dünya Savaşı'nda, milletlerin varlıklarını korumak için ve ne pahasına olursa olsun savaşı kazanmak için canla başla çalışmaları, adeta tırnak ve dişleri ile mücadele etmeleri, bütün dünyada kuvvetli bir milliyet ve ülkü havası yaratmıştır. İki dünya savaşı arası dönemde aynı idealistik hava devam etmiştir. İnsan kaynağını kuvvetlendirmek için her millet hızla çalışmıştır. Bu amaç uğrunda yeniden meydana getirilen teşkilatlar gittikçe genişlemiş ve devletler öjenik konusunda çok faal davranmışlardır. "I. Dünya Savaşı"nın kazanan ve kaybeden tarafların her ikisinde de ortaya çıkardığı acı tablo, bu dönemde tüm ülkeleri öjenik politikalar uygulamaya yöneltmiştir. Nitekim 1900'lerin başında ABD'de uygulanmaya başlanan öjenik politikalar, iki dünya savaşı arası dönemde tüm Batı ülkelerinde gözlenmiştir (Yalım,1939:71-72).

İki dünya savaşı arası dönemin politikası büyük ölçüde nüfûsa dayanmıştır. Bir devletin en büyük maddi gücü olarak nüfûsu kabul edilmiştir. Nüfûsu az olan milletlerin yeryüzünde bağımsız olarak yaşayabilmesi zorlaşmıştır. Bu dönemde nüfûsu artmayan, azalan milletlerin zayıfladığı ve çökmeye doğru yol aldığı; nüfûsu artan ulusların ise kuvvetlendiği ve büyüdüğü anlayışı geçerli olmuştur. Onun içindir ki; bu dönemde İtalya, Almanya ve Japonya başta olmak üzere tüm ülkeler nüfûslarını olabildiğince artırmaya çalışmıştır (Daver,1941:77-78).

İki dünya savaşı arası dönemde, totaliter devletler artmak ve üremek kabiliyetlerini yaşamak ve başka milletlerin toprakları üzerinde tahakküm kurmak hakkı olarak ifade

etmişlerdir. İki dünya savaşı arası dönemde Almanya, İtalya ve Japonya için nüfûs fazlalığı yaşam hakkını genişleten bir sebep olmuştur. İki dünya savaşı arası dönemde Almanya, İtalya ve Japonya'nın tüm dünyaya meydan okumaya kalkışmasının ana saiki, nüfûslarının devlet sınırları ile çevrelenen sahalara sığmaması iddiasından ileri gelmekteydi. İki dünya savaşı arası dönemde Almanya, İtalya ve Japonya nüfûslarının fazla oluşundan dolayı ülkelerine sığmadıklarını ileri sürerek; başka devletlerin topraklarına saldırmışlardır. Bu ülkeler nüfûsun fazla oluşunu ve ülke topraklarının bu nüfûsu besleyemediğini ileri sürerek; kendilerine yeni yaşam alanları bulmak için yayılma politikası izlemişlerdir[31]. Nüfûs yarışında geri kalan milletlerin yaşam hakkını kısmak ve o ülkelerin kaynaklarını ve topraklarını kendi taşkın nüfûslarına yiyim yeri yapmak istemişlerdir (Bilge,1941:62). Nüfûsları fazla olduğu için başka milletlerin topraklarında hayat sahası arayan bu devletlerin, aynı dönemde nüfûs artışını da nasıl kamçıladıklarını gözden kaçırmamak gerekir (Ete,1941:111).

İki Dünya Savaşı arası dönemin en önemli gelişmelerinden biri de tüm uluslarda yaşanan hızlı "sayısallaşma" süreci ve "sayısallaşma"ya verilen önemdir. İki dünya savaşı arası dönemde sosyal olayların anlaşılmasında kullanılan ana argûman sayılar olmuştur. Sosyal olayları sayılarla anlatmaya ve açıklamaya çalışan istatistik bilimine bu dönemde tüm devletler büyük önem vermiştir. Demografi alanına bunun yansıması "nüfûs sayımları"dır (Erdemir,1941:90). İki dünya savaşı arası dönemde devletlerin güçleri nüfûslarının durumu ile ölçülmüştür. Onun içindir ki; devletler bir taraftan nüfûslarını sayısal olarak artırmak peşinde koşarken, diğer taraftan nüfûsu nitelik olarak da geliştirmenin yollarını aramışlardır. Bunu anlamak ve tespit etmek için de düzenli aralıklarla "nüfûs sayımları" yapmışlardır (Irmak,1941:156)

2.2. İngiltere

İngiltere, öjenik düşüncenin doğduğu ülkedir. İngiliz düşünür Francis Galton "Herediter Genius" adlı kitabında, akli kabiliyetlerin gelecek kuşaklara kalıtımsal olarak nakledildiği tezi ile öjenik düşüncenin temellerini atmış; 1883 yılında ise, "İnguiries İnto the Human Faculty "adlı eserinde öjenik kavramını ilk defa kullanmıştır. Kavram ortaya

[31] İki dünya savaşı arası dönemde Almanya, Doğu Avrupa ve Kuzey Avrupa'ya doğru yayılma politikası izlemiştir. İtalya ise; Akdeniz, Balkanlar ve Kuzey Afrika'da yayılma politikası izlemiştir. Japonya ise; 1931'de Çin'in kontrolündeki Mançurya'yı işgal etmiştir.

atılmasından sonra çok hızlı bir gelişim göstermiş ve ülke içinde kurumsal düzeyde temsil edilmeye başlanmıştır (Kevles,1979:1).

Öjenik düşüncenin ortaya atılması ve kabul edilmesi, 19. yüzyıl İngilteresi'ndeki gelişmelerle yakından bağlantılıdır. 19. yüzyılda İngiltere'de "ilerleme fikri", Aydınlanma düşüncesi ve Sanayi Devrimi ile halkın zihnine kazınmıştı. 19. yüzyılda İngiltere endüstriyel ilerlemenin ve vahşi kapitalizmin hâkim olduğu bir ülkeydi. İşte böyle bir ortamda önce Charles Darwin yaşam mücadelesi içinde en güçlünün yaşaması ve güçsüzlerin elenmesine dayalı "doğal seleksiyon" fikrini ortaya attı. Ardından da Francis Galton, Darwin'in fikirlerinden yola çıkarak "öjenik" kavramına ulaştı.

İngiliz öjenik hareketi, öjenik ile "ilerleme" sorunsalı bağlamında bağlantı kurmuştur. İngiltere'de öjenik, ilerleme için engel teşkil eden sosyal problemlerin çözümü için etkili bir araç olarak düşünülmüştür (Macnicol,1989:169). İngiltere'de öjenik düşünce, Sanayi Devrimi'nin ya da daha geniş bir ifadeyle "modernite"nin yol açtığı krizlere, ülke entellektüellerinin çözüm bulma kaygısını yansıtmıştır (Turda-Weindling,2007:7) İngiltere'de öjenik, sanayileşmenin kentlerde ortaya çıkardığı nüfûs problemine eğilmiştir. Sanayi Devrimi sonucu büyük endüstri şehirlerinin kuruluşu ve buna parelel olarak yeni sınıfların ortaya çıkışı, yeni toplumsal sorunları da beraberinde getirmiştir. Sanayi Devrimi öncesi, nüfûsun yüzde yetmişi kırsal kesimde yaşayan İngiltere'de, Sanayi Devrimi sonrası nüfûsun yarısından fazlası kalabalık sanayi kentlerinde yaşar hale gelmiştir. Kırsal alandan kentlere doğru büyük bir göç dalgası yaşanmıştır. Bu büyük göç dalgası, kentlerde büyük bir işsiz kitlesi yaratmıştır. Bunun sonucunda "işsizlik" ve "yoksulluk" çözülmesi gereken çetin nüfûs problemleri olarak ortaya çıkmıştır. Ülkedeki mevcut istatistikler işsizlik ve yoksullukla beraber alkolizm, madde bağımlılığı, zihinsel hastalıklar, bulaşıcı hastalıklar dilencilik, fuhuş, ahlâki düşkünlük, suç gibi sosyal sorunların da arttığını göstermiştir. Bu dönemin hâkim paradigması pozitivimin de etkisiyle; istatistiğin önemi artmıştır[32]. Toplum daha önce görmeği ağırlıkta istatistik bilgiyle tanışmıştır. Her geçen gün, bu bilgi yığınına yeni ciltler eklenmiştir. Bu dönemin nüfûs istatistikleri işsizlik, yoksulluk, hastalıklar, suç, alkolizm, uyuşturucu madde bağımlılığı gibi sorunlarla anılan sosyal problem gruplarının; toplum

[32] İngiliz öjenik düşüncesinin gelişmesinde "biometrika" çok etkili olmuştur. Galton ve Karl Pearson'un kurucusu oldukları bu bilim kalıtım ve seleksiyon konularını matematiksel ve istatistiksel yöntemlerle incelemekteydi (MacKenzie,1976:409).

içinde en çok çoğalan kesim olduğunu göstermiştir[33]. İstatistikler hastalıkların (özellikle zihinsel ve bulaşıcı hastalıkların) ve suçların her geçen gün arttığını söylemiştir (Kevles,1986:72).

Kentlerde hastalıkların ve suçların hızla artması, İngiliz entellektüelleri arasında büyük bir paniğe yol açmıştır. 20. yüzyılın başlarında, sosyal problem grubu olarak nitelenen bu sınıfların sayıca çoğalması ve buna parelel olarak artan talepleri, İngiliz elitlerinde devletin bu sınıfların çoğalmasına müdahale etmesine yönelik istekleri körüklemiştir. İngiliz öjenik düşüncesi 20. yüzyılın başlarında ortaya çıktığı zaman; büyük ölçüde profesyonel orta sınıfın istek ve korkularını yansıtıyordu. İyi eğitimli profesyonel orta sınıf içindeki politik-ideolojik spektrumun tüm kutupları[34] (libralizm, sosyalizm, muhafazakârlık) yoksulluk, suç, alkolizm ve benzeri tüm sosyal sorunların sebebinin kalıtsal olduğunu savunuyordu. Bu sınıfa göre; kalıtsal iyileşme, sosyal ilerlemenin önemli bir parçasıydı. Kalıtsal iyileşme ile sosyal problem grubu olarak ifade edilen bu sınıfların toplum üzerindeki ekonomik yükü azaltılabilirdi (Alemdaroğlu,2006:130).

İngiliz öjenik siyaseti, profesyonel orta sınıf hareketi olarak ortaya çıkmıştır. İngiltere'de öjenik; içinde doktorların, antropologların, politikacıların, istatistikçilerin, biyologların ve akademisyenlerin bulunduğu profesyonel orta sınıf üyeleri tarafından savunulmuştur[35]. Bu sınıf, kentlerdeki yoksul insan sayısının hızla artmakta oluşundan büyük endişe duymuştur. Profesyonel orta sınıf her türlü ahlâki, toplumsal ve demografik sorunda olduğu gibi; iktisadi sorunların altında da elverişsiz bireylerden kaynaklanan biyolojik faktörlerin olduğunu savunmuştur. Dejenere olarak tanımlanan bu sosyal problem grupları, diğer bireyler için iktisadi yük olarak nitelenmiştir. Yoksullar hem genel iktisadi sorunların hem de "kendi yoksulluklarının sorumlusu olarak" görülmüştür (Mazumdar,1980:206-209).

---

[33] Karl Pearson, toplum içindeki yüzde 25'lik yoksul kesimin toplum içindeki çocuk nüfûsun yüzde ellisini oluşturduğu istatistiğini paylaşarak; toplumsal tehlikenin büyüklüğüne dikkat çekmiştir (Pilgrim,2008:273-274).

[34] İngiltere'de öjenik düşünce farklı siyasal gruplar ve toplumsal kesimler tarafından destekleniyordu. İngiltere'de sol entellektüller de öjeniği destekliyordu. Örneğin; Fabian Sosyalistler, işçiler arasında değerli değersiz ayrımına gidiyordu (Alemdaroğlu,131). Öjeniği destekleyen tüm farklı grupların ortak noktası, toplumu daha iyiye doğru şekillendirme yolunda devletin ve kamu kurumlarının gücüne olan inançtı (Mazower,2003:106).

[35] İngiltere'de öjenik düşünceyi ortaya atanların ve savunanaların profiline bakıldığında; bu kişilerin profesyonel orta sınıfa mensup kişiler olduğu gözükür. İngiltere'de öjenik düşüncenin yayılmasında kilit görev üstlenen "British Eugenics Society"nin ilk yıllarındaki üye profiline bakıldığında bu gerçek daha iyi ortaya çıkmaktadır (MacKenize,1976:501).

İngiliz orta sınıf öjenistelerine göre; alt sosyal sınıflar düşük sosyal değerleri paylaşan dejenere bir alt türdü. Eğer bu sınıfların yüksek doğum oranları kontrol altına alınmazsa yoksulluk, alkolizm, suçlar, cinsel hastalıklar gibi sosyal bozukluklar artacak ve insanlığın evrimi tersine dönecekti. Bu kaygıların yanında; imparartorluğun dünya siyasetinde işgal ettiği güçlü konumun sürdürülmesi de amaçlanıyordu (Alemdaraoğlu,2006:130). Buna göre varoşlar fiziki va ahlâki açıdan yozlaşmış kesimlerdi. Devletin çeşitli sosyal politikalarla bu sınıfları koruması, ülkenin kalıtsal birikimine zarar veriyordu. Bu da toplumsal yaşamın her alanında tereddiye yol açıyor ve toplumsal gelişmeyi engelliyordu. Alt sosyal sınıflara mensup insan sayısının sürekli artması, İngiltere'nin emperyal devlet olma hedefiyle çelişiyordu (Mackenize,1976:414-416).

İngiliz öjenik siyasetinin temel vurgusu "ırk" değil, "sınıf" üzerine olmuştur. Orta ve üst sosyal sınıfların seçilmişliği, onların yetenek ve dimağ açısından kalıtsal olarak iyi irsi hamûleye sahip olmalarıyla açıklanmıştır. Buna karşılık; alt sosyal sınıfların kalıtsal irsi hamûlelerinin düşük olduğu ve bu sınıfların içinde yaşadıkları koşullara kalıtsal olarak mâhkum oldukları ifade edilmiştir. Alt sosyal sınıfların içinde bulundukları koşullara kalıtsal olarak mahkûm oldukları fikri; onların fakirlik, yoksulluk, suçluluk, hastalık, suç, alkolizm, madde bağımlılığı ve fuhuş gibi sosyal sorunlarla eşleştirilmesi sonucunu doğurmuştur. Alt sosyal sınıf mensuplarının taşıdığı genetik özellikler, bu sorunları gelecek kuşaklara da iletiyordu. Üstelik bunların o dönem toplum içinde en fazla çoğalan kesim oldukları da göz önüne alındığında; tehlikenin büyüklüğü iki kat daha artıyordu. Bu sınıflar toplum için büyük bir tehlike arz ediyordu. Toplumun gelişiminin sağlanabilmesi adına, bu sınıfların toplum içinde çoğalmasının mutlak surette engellenmesi öneriliyordu. Buna karşılık; iyi irsi hamûleye sahip üst ve orta sınıfların çoğalmasının teşvik edilmesi öneriliyordu (MacKenzie,1976:515-516).

İngiltere'de öjeniğin politika düzeyinde uygulanması, toplum içindeki zihinsel engellilerle ilgili araştırmalar yapmak ve bu insanların kontrolü için alınacak tedbirlerle ilgili önerilerde bulunmak üzere; "Royal Commission on the Care and Control of the Feeble-Minded" adlı komisyonun 1903 yılında kurulması ile başlamıştır. Komisyon 1908 yılında; yaklaşık 32 milyon nüfûsa sahip İngiltere'de, 150 bin insanın (toplam nüfûsun binde 46'sı) zihinsel kusurlu olduğu konusunda uzun bir rapor hazırlamıştır (Welshman,1997:58; Young,1980:124).

İngiliz öjenik düşüncesinde en etkili kurum olan "Eugenics Educational Society" 1907 yılında Francis Galton ve Sybil Gotto tarafından Londra'da kurulmuştur. Galton, topluluğun ilk başkanıdır. Galton'un ölümünden sonra topluluğun başkanı Charles Darwin'in oğlu, Major Lonard Darwin (1850-1943) olmuştur. Topluluk düşüncelerini topluma yaymak amacıyla, 1909 yılında "Eugenics Review" adlı bir dergi kurmuştur. Dergi 1968 yılına kadar yayın hayatına devam etmiştir. Topluluğun adı 1926 yılında "British Eugenics Society" olarak değiştirilmiştir. "British Eugenics Society" 1989 yılında "Galton Institute" adını almıştır (Bland ve Hall,2010:215).

Topluluğun amacı, topluma öjeniği öğreterek öjenik düşüncenin yaygınlaşmasını sağlamaktı. "British Eugenics Society" öjenik alanında araştırmalar yapmak, konferanslar düzenlemek ve öjenik düzenlemelerin yasalaşması için lobi çalışmaları yapmak üzere kurulmuştur (Mackenzie, 1976:504-509).

"Eugenics Society"nin üyeleri doktorlar, antropologlar, biyologlar, istatistikçiler, avukatlar, akademisyenler, politikacılar gibi orta sınıf içinde değerlendirilebilecek profesyonel kişilerdi. Bu yüzden, "Eugenics Society"nin faaliyetleri büyük ölçüde sosyal ve politik durum üzerine; orta sınıfın endişelerini yansıtmıştır. İngiltere de bu dönemde yapılan çok sayıda araştırma, alt sosyal sınıflarda çocuk sayısının çok fazla olduğunu, buna karşılık; orta ve üst sınıflarda çocuk sayısının çok az olduğunu gösteriyordu. Bu araştırmalara göre; alt sınıflar kalabalık aileleri ile çok kötü şartlarda yaşıyordu. "Eugenics Society"e göre; devletin çeşitli politikalarla bu disjenik sınıfları koruması toplumun geleceği için tehlikeliydi (Mazumdar,1992:2). Alt sosyal sınıf üyeleri kötü irsi hamûleye sahip oldukları için yoksulluk, fakirlik, suç, alkolizm, gayri ahlâkilik ve cinsel sapkınlığa kolayca düşüyorlardı. Devletin bu unsurların üremesine izin vermesi, bunların toplum içinde en hızlı çoğalan kesim olduğu da göz önüne alındığında, tam bir felâket demekti (Mackenzie,1976:504-509).

"Eugenics Society"nin üye profili orta sınıfa mensup profesyonellerden oluşmakla birlikte; I. Dünya Savaşı'ndan önce, birçok farklı alandan tanınmış üyeleri de vardı. Geleceğin Muhafazakâr başbakanlarından Winston Churchill[36], liberal iktisatçı William

---

[36] Winston Churchill, öjeniğe İngiltere'nin emperyal devlet olma özelliği açısından yaklaşmış ve zayıf fikirli kişilerin çoğalmasının uluslararası yarış için çok tehlikeli olduğunu savunmuştur.

Beveridge, ekonomide devlet müdahalesinin destekleyicisi olan John Maynard Keynes[37], ünlü yazar H.G. Wells[38], Fabian Sosyalistleri'nden[39] Havelock Ellis, George Bernard Shaw ve Sidney Webb gibi tanınmış isimler de topluluğun üyesiydi (Bland ve Hall, 2010:215-216).

Topluluğun üye sayısı az olmasına rağmen; üyeleri iyi eğitim almış orta sınıf profesyonelleri ve İngiltere'nin tanınmış figürleriydi. Topluluğun politika yapım aşamasında en büyük başarısı 1913 yılında yasalaşan "Mentally Deficiency Act" (Akli Yeterlilik Yasası) tır. Yasa zihinsel engelli olarak nitelenen grupların izalasyonuna izin vererek; bu kişilerin kamu kurumlarında toplanmasına hükmetmiştir (Kevles,1986:99).

Mentally Deficiency Act'a giden yol, Winston Churchill'in Şubat 1912'da Avam Kamarası'nda zihinsel engelliler için zorunlu çalışma kampları kurulması gerektiğini belirttiği konuşmayla başlamıştır. 17 Mayıs 1912'de "Feeble-Minded Control Bill" başlıklı yasa önerisi Avam Kamarası'na sunulmuştur. Öneri, zihinsel hastalığı olanlar hakkında "Royal Commission on the Care and Control of the Feeble-Minded" raporlarında yer alan öneriler dikkate alınarak hazırlanmıştır. Buna göre; zihinsel engelliler için kısırlaştırma reddediliyor ancak; bu kişilerin kayıtlarının tutulması ve toplumdan izole edilmesi (segregation) öneriliyordu. Yasa önerisi, gelen tepkiler üzerine geri çekilmiştir[40]. Ancak 10 Haziran 1912'de bu kez Liberal Parti hükümeti "Mentally Deficiency Bill" adlı tasarıyı Parlamentoya getirmiştir. Tasarı, 1913 yılında parlamento tarafından onaylanıp yasalaşmıştır. Yasa yine büyük ölçüde, zihinsel hastalığı olanlar hakkında "Royal Commission on the Care and Control of the Feeble-Minded" raporlarında yer alan önerileri içermiştir. Yasa, zihinsel engellilerle sosyal bozuklukları olanların kendileri için tahsis edilmiş kurumlarda tutulmasına izin vermiştir. "Mentally Deficiency Act" ile "idiots", "imbeciles", "feeble-minded" and "moral imbeciles" olarak tasnif edilen sosyal problem

---

[37] Ünlü ekonomist John Maynord Keynes, "Eugenics Society"de yöneticilik düzeyinde faaliyet göstermiş, öjeniği sosyolojinin en önemli şubesi olarak nitelemiştir.

[38] H.G. Wells unfitlerin ıslah edilmesiyle ülkenin insan kaynağı stoğunun gelişeceğini savunmuştur (Kevles,1979:94).

[39] İngiltere'de sosyalist düşüncenin temsilcilerinden Fabian Topluluğu'nun Havelock Ellis, George Bernard Shaw, Sidney Webb, Beatrice Webb, Eleanor Marx ve Benjamin Kidd gibi önde gelen isimleri öjenik düşünceyi desteklemiştir. Fabian topluluğuna göre; sosyalizm milliyetçiliğe hizmet etmeliydi. Öjenik politikalar işçi sınıfı üzerinde kontrol sağlayarak ulusun direncini güçlendirecek ve İngiletere'nin emperyalist bir devlet olarak yaşamasını sağlayacaktı (Mottier,2009:2-3).

[40] Ünlü İngiliz yazar Gilbert Keith Chesterton bu yasaya, "Eugenics and Other Evils" adlı eserinde çok sert tepki göstermiş ve alay etmiştir (ayrıntılı bilgi için bakınız: Gilbert Keith Chesterton, "Eugenics and Other Evils", 1923, Chapter 2).

gruplarının toplumdan izole edilmesi sağlanmıştır. “Mentally Deficiency Act” kapsamında 65 bin insan kurumlara kapatılmıştır (Kevles,1986:98-99).

“Mentally Deficiency Act”, “Eugenis Society” için büyük bir zaferdi. Yasa zihinsel engellilerin toplumdan ayrılması konusunda devlet kurumlarına yetki veriyor ve yasaya tâbi zihinsel hastalıklar açıkça belirtiliyordu. Bu durum zihinsel engellilerin kontrol altına alınması için önemli bir adımdı (Kevles, 1986:99).

24-29 Temmuz 1912 tarihleri arasında Londra’da düzenlenen ve ilk uluslararası öjenik kongresi olma niteliği taşıyan toplantı, Eugenics Society’nin bir diğer büyük başarısıdır. Kongreye “Eugenics Society” başkanı olan, Charles Darwin’in oğlu Leonard Darwin başkanlık etmiştir. Kongre bir yıl önce ölmüş olan Galton’a ithaf edilmiştir. Kongre çeşitli ülkelerden 400 delegenin katılımıyla düzenlenmiş ve Kongreye gelecekte İngiltere’de başbakanlık yapacak Winston Churchill ve Lord Balfour’la birlikte; Norveç, Yunanistan ve Fransa gibi Avrupa ülkelerinin büyükelçileri de katılmıştır. Kongre başkanı Major Leonard Darwin açılış konuşmasında, öjenik politikaları kabul eden devletlerin dünya tarihinde hak ettikleri yere ulaşacaklarını ifade etmiştir (Barret-Kruzman,2004:503). Kongre’de söz alan bir diğer İngiliz Winston Churchill ise; zihinsel engellilerin toplum için bir engel teşkil ettiğini ve büyüme hızını yavaşlattığını savunmuştur. Churchill’e göre, zihinsel engellilerin toplum içinde sayılarının artması, uluslararası yarış için dezavantajlı bir durumdu. Churchill öjenik ile bu durumun değiştirilebileceğini iddia etmiştir. Öjenik ile ırkın bozulmasının engelleneceğini, fakirliğin ve suçluluğun azaltılacağını savunmuştur. Churchill, kongrede sterilizasyon için de çağrıda bulunmuştur. Churchill’e göre; zihinsel engelliler toplum içinde en çok çoğalan kesimdi ve sterlizasyon, zihinsel engelli kişilerden kurtulmak için en kesin çözümdü (akt:Pearl,1912:395-396).

I Dünya Savaşı sona erdiğinde İngiltere, savaş öncesindeki siyasi ve ekonomik gücünü büyük ölçüde ABD’ye kaptırmıştı. Savaşı kazanmasına rağmen ekonomisi toparlanamıyordu. İngiltere savaş sırasında ABD’ye borçlanmıştı. İttifak Devletleri’nden almayı umut ettiği savaş tazminatını ise, bu ülkelerin ödeme imkânı bulunmuyordu. Savaş sonrasında tüm Avrupa ülkelerinin ekonomileri çöküntü içindeydi. Buna rağmen iki savaş arası dönemde İngiltere, Avrupa’nın iyi işleyen demokrasilerinden biriydi.

İki dünya savaşı arası dönemde, öjenik düşünce de savaş öncesindeki canlılığını yitirmişti. İngiltere'de öjenik düşüncenin lokomotifi olan "Eugenics Society", 1920'lerde büyük bir durgunluk içine girmişti. Bu durgunluğun sebebi; I. Dünya Savaşı'ydı. Savaş sırasında ve sonrasında, topluluk birçok şubesini kapatmak zorunda kalmış ve ciddi bir üye kaybı yaşamıştı (Searle,1979:160).

1930'larda İngiltere'de öjenik düşüncenin yeniden canlandığı görüldü. "Eugenics Society"nin de faaliyetlerinde bir artış gözleniyordu. Topluluğun üye sayısı tekrar arttı. Topluluk içinde prestijli isimler kurulduğu tarihten itibaren sürekli vardı ama 1930'larda bu isimlere ünlü ekonomist John Maynord Keynes, Profesör Carr-Saunders, Dr. Glass ve Dr. Kuczynski, Julian Huxley, Lord Horder ve Lord Dawson gibi tanınmış isimler eklendi. Bu isimler 1930'larda toplululuğun çalışmalarında etkin rol oynamıştır. 1930'larda topluluk eski prestijini yeniden yakalamıştır. Medyayı, akademiyi, tıbbi kuruluşları ve şöhretli isimleri kullanarak; yeniden karar alma mekanizmaları üzerinde etkili olmaya çalışmıştır (Searle,1979:160).

1930'lu yıllarda İngiltere'de öjenik düşüncenin yeniden güçlenmesine yol açan gelişme, 1929 Büyük Ekonomik Buhrânı'nın ortaya çıkardığı büyük işsizlik dalgasıydı. Egenics Society'nin orta sınıf üyeleri, iki savaş arası dönemin rekor işsizlik düzeyini yine kalıtsal kusurlarla açıklıyorlar ve öjeniği, bu durumu düzeltecek sosyal program olarak etkileyici bir bilimsel dille sunuyorlardı (Saerle,1979:159).

1930'larda "Eugenics Society" içinde yer alan birçok öjenist işsizlik, yoksulluk ve fakirliği genetik kusurlarla açıklıyordu. Öjenistlere göre; işsizlik ve diğer sosyal problemler hatalı sosyal ve ekonomik düzenlemelerin değil; kalıtımın sonucuydu. Simon ve Binet testleri vasıtasıyla zihinsel yeteneklerin derecelendirilmesi sonucu; E. W. MacBride yoksulluğu, zihinsel yeteneklerin düşük oluşuyla açıklıyordu. Julian Huxley de varoşları kötülük üreten bir yer olarak tarif ediyordu. Huxley'e göre; işsizlik ve yoksulluğun sebebi varoşların kötü yaşam koşullarıydı. Huxley'e göre; varoşlarda yaşayanların çoğalması mutlak surette engellenmeliydi. Aksi halde; işsizlik ve fakirlik büyüyerek devam edecekti. Raymond Cattel'de psikometrik araştırmalarının sonucuna dayanarak, 11 Temmuz 1932 de işsizlerin çocuklarının I.Q. testlerinin sonuçlarının, yaşıtları içinde en düşük seviyeyi oluşturduğunu ileri sürüyordu. Raymond Cattel'in istatistikleri, toplum içinde en hızlı çoğalan kesimin de bu sınıflar olduğunu gösteriyordu.

Cattel, bu sorunun çözümü olarak; işsizlerin doğum oranlarının düşürülmesini öneriyor ve bunun hükümet desteği olmadan başarılamayacağını savunuyordu (Searle,1979,159-162).

1930'larda İngiltere'de öjenist tartışmalar kötüleşen ekonomik durumla ilişkilendirilerek yürütülüyordu. "Eugenics Society", "doğum kontrol yöntemleri" ve "gönüllü sterilizasyon" ile işsizlik ve yoksulluğun önünün alınmasını öneriyordu (Saerle,1979:159). İngiltere'de bu dönemde "doğum kontrol yöntemleri" ve "kısırlaştırma" kampanyalarının motivasyonunu ekonomik sorunlar belirliyordu (Searle,1979:168-169).

"Eugenics Society" 1930'lu yıllarda sosyal problem grubu olarak nitelenen işsizlerin doğum oranlarının azaltılması için "doğum kontrol yöntemleri" ve "gönüllü sterlizasyon" üzerine yoğun bir propaganda ve lobi çalışması yürütmüştür (Searle,1979:168-169). "Eugenics Society" (özellikle Dr. C.P. Blacker), kamuoyunu ve Sağlık Bakanlığı'nı söz konusu teklife ikna etmek için büyük çaba sarfetmiştir. Yoğun lobi faaliyetleri sonucunda; 1931 yılında İşçi Partisi milletvekili Archibald Church, "Brock Comitte"nin[41] önerileri doğrultusunda hazırlanan "gönüllü sterilizasyon" yasa teklifini Avam Kamarası'na sunmuştur. Yasa teklifi, zihinsel hastalığı bulunanların kendileri, eşleri, ebeveynleri ya da vâsilerinin onayı üzerine kısırlaştırılmalarını teklif ediyordu. Ancak; yasa önerisi, Avam Kamarası'nda 89 evet oyuna karşılık; 167 hayır oyuyla reddedilmiştir (Mottier,2009:3).

İngiltere'de gerek sol gerek sağ entellektüellerin öjenik konusuna yoğun ilgisine rağmen; devlet düzeyinde öjenik politikalar Almanya, İsveç ve İsviçre gibi dönemin ülkeleriyle karşılaştırıldığında çok sönük kalmıştır. Liberal Britanya'da "evlilik kısıtlaması", "doğum kontrol", "gönüllü sterilizasyon" gibi öjenik uygulamalar yasalaşmamıştır. Eugenics Society "gönüllü sterlizasyon", "evlilik kısıtlaması" ve "doğum kontrol" konularında çok kapsamlı bir kampanya yürütmesine rağmen; politika yapıcılar bu düzenlemelerin yasalaşmasına mesafeli durmuştur (Mottier,2009:3).

İngiltere'de öjeniğin sınırlı bir popüleritesinin olduğu ve devlet tarafından güçlü şekilde desteklenmediği söylenebilir. İngiltere'de öjenik daha çok orta ve üst sınıf profesyonelleri arasında rağbet görmüş, tabana-halka inememiştir. İngiltere'de öjeniğin siyaset düzeyinde etkili olamamasının sebebi, negatif öjenik tedbirlere karşı (unfitler için

[41] "Brock Commitee", öjenik konusunda İngiltere'de kamuyou desteğinin yeterli düzeyde olmaması yüzünden kurulmuştur. Komitenin amacı, öjenik konusunda tavsiyelerde bulunmaktı.

doğum kontrolü, evlilik kısıtlaması, sterlizasyon gibi) büyük kamuoyu desteğinin olmamasıdır. Büyük kamuyou desteğinin olmaması, siyasi karar mercileri üzerinde bu düzenlemelerin hayata geçirilmesi -yasalaşması ya da politik karar olarak uygulanması- noktasında caydırıcı olmuştur (Macnicol,1989:169).

İngiltere'de öjenik siyasetin sınırlı düzeyde kalmasının sebebi, Katolik kesimlerin ve işçi sınıfının öjenik aleyhine muhâlefetinden kaynaklanmıştır. İki dünya savaşı arası dönemde işçi sınıfı ülkede çoğunluktaydı ve bu sınıf öjenik karşıtıydı. "Eugenics Society", yüksek öjenik mirasla ilişkilendirilen orta ve üst sınıfların çoğalmasını arzuluyordu. Öjenik olarak fit görülen sınıflar üst ve orta sınıflardı. Bu sıralamada işçi sınıfı düşük genetik özelliklerle ilişkilendiriliyordu. İşçi sınıfı öjenik siyasette hedefti. Bu yüzden işçi sınıfı öjeniğe karşı cephe almış, öjenik düzenlemelere karşı olmuştur. Bu durum, öjeniğin toplumun geniş kesimleri tarafından desteklenmesini imkânsız kılmıştır İngiltere'de Katolik kesim de "doğum kontrolü" ve "sterlizasyona" karşı çıkmıştır. İşçi Partisi ve Katolikler, negatif öjenik pratiklere karşı ortak bir cephe kurmuştur. Bu koalisyon ezici bir çoğunluğu teşkil ettiği için; demokratik İngiltere'de bu pratiklerin yasalaşması konusunda büyük kamuoyu desteği sağlanamamıştır. Bu durum, "doğum kontrol" ve "strelizasyon" yanlısı siyasetçiler için caydırıcı olmuştur. Sonuç olarak; hükümetler ve parlamento öjenik düzenlemelere soğuk yaklaşmış, öjenik siyaset İngiltere'de sınırlı düzeyde kalmıştır (Alemdaroğlu,2006:131; Kevles,1986:159).

İngiltere'de "sterilizasyon" teklifinin yasalaşmamasında, Almanya'da yaşanan olayların da büyük etkisi olmuştur. İngiliz basını 1930'lu yıllarda Nazi iktidarının uyguladığı öjenik pratikleri yakından takip etmiştir. Almanya'da 1933 ve 1935 yılında kabul edilen yasalar sonucu, "strelizasyon" ve "ötenazi" alanında yapılan gayri insani ve tüyler ürpertici uygulamalar, İngiliz basınında geniş yer bulmuştur. Almanya'da yürütülen sterilizasyon programının içeriği, İngiliz kamuoyunda büyük bir tepkiye neden olmuştur. Özellikle sol muhalefet, dini grupları da yanına alarak; sterilizasyon kampanyasına karşı bir propaganda faaliyetine başlamıştır. "Sterilizasyon" ve "evlilik kısıtlaması" Nazi uygulamarı olarak ifade edilmiştir. İngiltere bu dönemde, Nazi Almanyası'nın uyguladığı pratiklerle anılmak istememiştir.

Sonuç olarak; iyi örgütlü işçi sınıfının ve Katolik dini grupların sert muhalefeti ve Nazi Almanyası'ndaki uygulamaların kötü şöhreti, İngiltere'de "sterilizasyon", "doğum

kontrol" ve "evlilik kısıtlaması" gibi uygulamaların yasalaşmasını engellemiştir. İngiltere'de öjenik düşünce alanındaki zenginlik yasal-politik alana yansımamıştır. Devlet öjenik düzenlemelere mesafeli durmuştur. İngiltere'de 1913 tarihli "Mentally Deficiency Act" dışında öjenik mevzuât oluşmamıştır (Mottier,2009:4).

İngiltere ve ABD, Anglo-Saxon dünyada iki farklı öjenik siyaset anlayışını yansıtmaktadır. ABD'nin aksine; öjenik siyaset İngiltere'de aktif olamamıştır. ABD'de unfitlerin evliliğini kısıtlama ve sterilizasyon bir devlet meselesi olarak kabul edilip yasalaşırken, İngiliz öjenik hareketine parlamento ve hükümet desteği sınırlı düzeyde kalmıştır. ABD'de 1930'larda otuzdan fazla eyalet sterilizasyon yasalarını kabul ederken; İngiltere'de "evlik kısıtlaması" ve "sterilizasyon" hiçbir dönem yasalaşmamıştır. ABD'nin aksine; İngiltere'de öjenik mevzuât oluşmamıştır. Bu konudaki tek ve en önemli düzenleme 1913 yılında yasalaşan "Mentally Deficient Act"tır. Bunun haricinde öjenik konusunda önemli bir düzenleme olmamıştır.

İngiltere ve ABD öjenik siyasetleri arasındaki temel fark, "ırk" ve "sınıfa" yapılan vurgu ile ilgilidir. ABD'nin öjenik siyasetinin temelinde "ırk" vardır. ABD, nüfûsun ırki açıdan üstün olan insan gruplarıyla artmasını sağlamaya yönelmiştir. Birçok eyalette kabul edilen "göçmen kısıtlama yasaları" bu amaca hizmet etmiştir. Göç başvuruları kabul edilirken, göçmenlerin geldikleri ülkeler göz önünde bulundurulmuştur. ABD iki dünya savaşı arası dönemde Kuzey Avrupa'nın beyazları ile çoğalmak istemiştir. Asyalıların ve Afrikalıların göçü sınırlandırılmıştır. Diğer taraftan "sterilizasyon yasaları" da büyük ölçüde unfit olarak nitelenen istenmeyen ırklara yönelmiştir. ABD'de "göçmen kısıtlama yasaları" ve "kısırlaştırma kanunları" ile kuzeyin beyazları; Asyalılara, Afrikalılarla ve Doğu Avrupalılara karşı korunmuştur.

Öte yandan İngiliz öjenik siyasetinin temel vurgusu ırk değil; "sınıf" üzerine olmuştur. İngiltere'de ırkçı bir göç yasası hiçbir zaman kabul edilmemiştir. İmparatorluğun değişik yerlerinden-kolonilerinden gelen göçmenler ülkeye kabul edilmiştir. İngiliz öjenik uzmanları tüm güçlerini sosyal problem grubu olarak tanımlanan alt sosyal sınıfların kontrolü için harcamıştır (Kevles,1986:98). İngiltere'de melezleşmeyi önlemeye yönelik yasalar hiçbir dönem kabul edilmemiştir. Yabancılarla evliliği veya ilişkiyi yasaklayan -suç sayan- düzenlemelere yer verilmemiştir. İngiltere'nin bir Albert Johnson'u

olmamıştır[42]. İngiltere'de öjenik politikalarla amaçlanan toplumsal sorunları çözerek; toplumun gelişmesini sağlamaktı. İngiliz öjenik politikasının odak noktası, ülke içindeki yabancı ırklar ya da ülkeye göç edecek göçmenler değil; ülke içindeki yerli alt sınıflardı. İngiltere'de öjenik modern, sanayileşmiş ve kentleşmiş bir ülkede işsizlik, fakirlik, alkolizm, madde bağımlılığı, hastalıklar ve suça müptelâlıkla anılan alt sosyal sınıfların çoğalmasını kontrol altına almak üzere planlanmıştır (MacKenzie,1976:499).

2.3. Amerika Birleşik Devletleri

ABD'de öjenik düşüncenin gelişimi, 1800'lü yılların sonundan itibaren istenmeyenlerin çoğalmasını önlemeye yönelik tedbirlerin tartışılmasıyla başlamıştır. Önerilen tedbirler arasında "evlilik kısıtları", "göçmen kısıtlama yasaları" ve "kısırlaştırma" başı çekmiştir. ABD'de öjenik siyaset daha çok istenmeyenlere yönelik negatif öjenik tedbirler çerçevesinde gelişmiştir.

1900'lü yılların başında ABD'de genetikçi, psikolog ve antropologlardan oluşan öjenistler ırk bozulması tehlikesine dikkat çekmişlerdir. Özellikle Henry Goddard'ın[43] göçmen öğrenciler üzerinde uyguladığı IQ testleri ve Carl Brigham'ın[44] ordu içindeki değişik ırktan askerler üzerinde yaptığı zekâ testleri, ülkeye giren göçmenlerin zihinsel yeteneklerinin sınırlı olduğunu ortaya koyuyordu. Üstelik bu girişlerin artarak devam ettiği

---

[42] ABD Kongre üyesi olan Albert Johnson, konumunu büyük ölçüde öjenik önerilen yaslaşması için kullanmıştır. "Göç ve Vatandaşlığa Kabul Komisyonu"nun başkanlığını da yapan Johnson, 1924 yılında kabul edilen göçmen kısıtlama yasasının da baş aktörüdür. Kongre içindeki tüm gücünü yasanın geçişi için kullanmıştır. Johnson, ırklar arası evliliğe karşı çıkan ve zihinsel engellilerin kısırlaştırılmasını savunan "Eugenics Research Association" adlı kuruluşun da başkanlığını yapmıştır.

[43] Amarikan psikolog Henry H. Goddard, ülke içindeki zihinsel olarak yetersiz çocukları tespit etmenin yollarını içeren; hafıza, konuşma ve sözel yetenek gibi nitelikleri ölçen bir dizi testten oluşan "Simon-Binet testlerini" 1908 yılında ABD'ye getirmiştir. Goddard, bu testler ile zekânın nicel olarak ölçülebileceğini ifade etmiştir. Goddard bu testleri kullanarak New Jersey'de öğrenciler üzerinde ölçümler yapmıştır. Goddard, test sonuçlarının zekâ yetersizliğine göre geniş kategoriler ortaya koyduğunu ifade etmiştir. Test ölçümleri sonucu elde ettiği değerleri kategorilere dönüştüren Goddard, sonuç olarak zihinsel yetersizliği idiot, moron, aptal gibi kategorilere ayırmıştır (Goddard,1910:18-19). Goddard öğrenciler üzerinde uyguladığı testlerin sonuçlarına dayanarak, 1912 yılında "The Kallikak Family: A Study in the Heredity of Feeblemindness" adlı çalışmasını yayınlamıştır. Goddard bu eserinde Kallikak ailesinin soyağacından yola çıkarak; zihinsel hastalıkların bir aile içinde genetik olarak nasıl sürüp gittiğini açıklamıştır (Goddard,1912). İki yıl sonra yayınladığı "Feeble-mindedness: Its Causes and Consequences" adlı eserinde ise; zihinsel engelli insanların gelişmemiş bir insanlık biçimi olduğunu ileri sürmüştür (Goddard,1914:4).

[44] Ünlü Amerikan psikoloğu Karl Brigham, ordu üzerinde uyguladığı testlere dayanarak 1923 yılında "A Study of American lntelligence" adlı kitabını yayınlamıştır. Brigham ordu içindeki Alpin ve Akdenizli ırka mensup askerlerin testlerdeki performansı üzerine odaklanmış ve bu ırkların zihinsel kapasitesinin Kuzeyin beyaz ırklarından daha düşük olduğunu iddia etmiştir. Brigham, Doğu ve Güneydoğu Avrupa'dan göçler arttıkça, ulusun entellektüel kapasitesinin de azaldığını savunmuştur. Brigham orduya ait verileri incelediği eserinin, değişik ırklar arasındaki zihinsel farklılıkların ortaya çıkarılmasında ilk önemli araştırma olduğunu iddia etmiştir. (Brigham,1923:107).

vurgulanıyordu. ABD öjenik hareketinin fikir babası olarak bilinen Charles Benedict Devenport[45] ise; özgürlük anıtının sembolik anlamı ne olursa olsun, ulusun geleceğinin düşünülmesi gerektiğini savunuyordu. Göç politikası değişmediği takdirde; ülkenin iki yüz yıl içinde insan kaynağı açısından yetersiz hale geleceğini iddia ediyordu (Kevles,1986:94).

ABD öjenik siyasetinin temel vurgusu "ırkçılık" üzerine olmuştur. ABD'de Kuzey Avrupa'nın beyazları (Nordik ırk) üstün ırk olarak kabul edilmiş, Orta ve Güneydoğu Avrupadan gelenlerle birlikte; Asyalılar, Afrikalılar ırki açıdan düşün niteliklerle eşleştirilmiştir. Mendel çizgisinde gelişen ABD öjenik siyaseti, asil kan olarak nitelenen Kuzeyin beyazlarının çoğalmasını teşvik için her yola başvururken; diğer ırkların ABD'de çoğalmasını "evlilik kısıtları", "göçmen kısıtlama yasaları" ve "sterilizasyon yasaları" gibi sert negatif tedbirlerle sınırlamıştır. Hiyerarşik açıdan düşük niteliklerle eşleştirilen siyah ırk ve sarı ırkla birlikte; beyaz ırkın Alpin ve Akdenizli kolunun ülke içinde çoğalmasının ABD'nin çöküşünü hazırlayacağına inanılmıştır[46]. Medeniyet yaratma potansiyeline sahip tek ırk olduğuna inanılan Nordiklerin üreme düzeyinin sınırlı kalması, "ırk intihârı" olarak nitelenmiştir (Kühl,2002:16-17).

---

[45] Charles Benedict Davenport, öjenik araştırmalarına 1904 yılında "Station for Experimental Evolution" da başlamış, daha sonra bu kuruluş "Carnegie Department of Genetics" adını almıştır. Devenport, "American Breeders Association" içinde de aktif olarak çalışmıştır. Devenport'u esas şöhretine kavuşturan, Amerikalı'ların tıbbi geçmişinin kayıtlarını tutarak ABD öjenik siyasetinin temelini teşkil eden, "Eugenics Record Office"in 1910 yılında kuruluşudur. Devenport kaliteli soy ağacına sahip olanların toplum içinde çoğalmasını sağlamadan, iyi bir insan kaynağı stoğunun oluşturulamayacağını savunmuştur. Devenport'a göre; yetenekler ve dimaği melekeler gibi, hastalıklar ve sosyal bozukluklar da irsi idi. Bu yüzden insanların üremesi düzenlenirken, devlet mutlaka evlenecek ailelerin soyağaçlarını incelemeliydi. Devenport'un iyi bir insan kaynağı stoğunun ortaya çıkması konusundaki endişesi, onu disjenikler için negatif öjenik tedbirleri savunmaya yöneltmiştir. Devenport, kaliteli insan stoğunun korunması amacıyla, seçici bir göç politikası uygulanmasını önermiştir. Ülke içindeki aileler hakkında tutulacak soyağaçları ile de disjenik olduğu tespit edilenlerin sterilizasyona tâbi tutulmasını istemiştir (Diner,1998:76-77).

[46] Dejenerasyon konusunda İngiliz ve Amerikan endişeleri arasında önemli farklılıklar vardı. ABD öjenik uzmanları ulusal çürüme ve dejenerasyonun kaynağını dışarıda aramıştır. ABD öjenik akımı Asya, Afrika ve Doğu ve Güneydoğu Avrupa'dan gelen güçlü göçmen akımından fazlasıyla rahatsız olmuştur. Öte yandan İngiliz öjenik uzmanları, dejenerasyonun sebeplerini dışarıda değil; ülke içindeki sınıflara ait farklı doğum oranlarında aramıştır. Amerikan öjenik uzmanları Avrupa'nın kuzeyinden gelen beyaz Nordikler dışındaki göçmen grupları Amerikan kültürü ve toplumu için tehdit olarak algılamışlardır Buna karşılık, İngiliz öjenistleri, uluslarının, özellikle de Fransa ve Almanya'ya karşı rekabet yeteneklerini zayıflatma tehlikesinin altını çizmişlerdir. İngiliz öjenik çevrelerinin ulusal çürüme ve dejenerasyon konusunda en çok başvurdukları veriler, "Boer Savaşı" sırasında Manchester'daki İngiliz Ordu görevlilerinin fiziksel yetersizliği üzerine ölçümlerdir. Yine ırkçılık İngiliz öjenik hareketinde örtülü iken, ABD'de öjeniğik siyasetin temel vurgusu ırkçılık üzerinedir. ABD'de ırkça farklı olduğu varsayılan siyahlar ve göçmenler önemli bir oran teşkil ediyordu. ABD'de kuzeyin beyazları ile diğer ırklar arasında genetik farklar olduğu düşüncesi hâkimdi. Oysa aynı dönemde İngiliz toplumu, ırkça homojen bir yapıdaydı (Kevles,1979:3-5).

ABD’de ırkçı öjeniğin uygulanmasına istatistik biliminin katkısı büyük olmuştur. Öjenik siyaset, sayıların gücünden fazlasıyla yararlanmıştır. İstatistikler, devlete yürütülecek öjenik siyasetin kapsamı ile ilgili temel verileri sağlamıştır. ABD’de bu dönemde göç oranları, göç edenler içinde değişik ırkların oranları, ülke içindeki ırkların doğum oranları, okullarda göçmen çocuklarının zekâ seviyelerinin ölçülmesi, ordu içinde değişik ırklardan insanların zekâ seviyelerinin ölçülmesi, alkolizm ve madde kullanımı gibi alanlarda kapsamlı istatistikler tutulmuştur. Yine bu istatistikler kullanılarak aşağı ırkların ABD’de çok hızlı şeklide çoğaldığına, buna bağlı olarak da alkolizm, madde kullanımı ve suçların arttığına dair bir kamuoyu oluşturulmuştur. İstatistikler kullanılarak ABD ulusal kültürüne yönelik bir tehdit algısı oluşturulmuştur. Açıklanan istatistiklerle ülke içindeki Nordiklerin doğum oranlarının düşük olduğu, buna karşılık; ülke içindeki aşağı ırkların çok hızlı çoğaldığı, göç yoluyla ülkeye girenlerin büyük oranda aşağı ırklara mensup kişiler olduğu konusunda yoğun bir propaganda faaliyeti yürütülmüştür (Scheerenberger.1983:155-159). Bu propaganda faaliyetlerinin yürütülmesinde “Immigration Restriction League”, “American Breeder’s Association”, “Eugenics Record Office”, “American Eugenics Society” gibi öjenik kuruluşlar ve “Eugenics Review”, “Journal of Heredity”, “Eugenics News” gibi popüler öjenik yayınlar çok etkili olmuştur (Stern, 2005:82-91).

ABD’de öjenik mevzuâtın oluşmasında öjenik kuruluşlar çok etkili olmuştur. Öjenik kuruluşlar “göçmen kısıtlama yasalarının”, “evlilik kısıtlaması içeren yasaların” ve “sterilizasyon yasalarının” kabul edilmesinde önemli rol oynamışlardır (Kevles,1986:100). Bu kuruluşlardan ilki; 1894 yılında kurulan “Immigration Restriction League” (Göçmen Kısıtlama Ligi) dir. “Immigration Restriction League”, disjenik kabul edilen ırklara mensup kişilerin ABD’ye girmesini engellemeye yönelik olarak siyasal karar mercileri üzerinde lobi faaliyeti yürütmüştür. Lig, ülke içinde çoğunluğu oluşturan üstün Nordik ırk stoğunu korumayı amaçlamıştır. Lig, karar mercileri üzerinde daha etkili olmak amacıyla “American Breeder’s Association” ile ittifak kurmuştur. Lig içinde Madison Grant, Francis Amasa Walker gibi ünlü öjenistler faaliyet göstermiştir (McWhorter, 2009: 204).

ABD’nin önemli öjenik yapılarından biri de 1903 yılında kurulan “American Breeder’s Association”dır. Kuruluş, öjenik üzerine araştırmalarını yayınlamak için “Journal of Heredity” adlı dergiyi çıkarmıştır. “American Breeder’s Association” insan ırkında kalıtım üzerine araştırmalar yapmış ve raporlarında üstün ırkların kanının değerini

vurgulamış; alt ırkların çoğalmasının ise, ulusal kültür açısından tehlike oluşturduğuna dikkat çekmiştir. Topluluk, Charles Benedict Devenport'un yanında Alexander Graham Bell ve David Starr Jordan gibi ünlü isimleri bünyesinde barındırmıştır (Selden, 2005:206)

ABD öjenik siyasetinde en etkili olan kuruluş, 1910 yılında Charles Benedict Devenport ve Harry H. Laughlin[47] tarafından "Cold Spring Harbor" bünyesinde kurulan "Eugenics Record Office"dir. Kuruluş uzun süre "Rockefeller Ailesi" ve "Carnegie Enstitüsü" tarafından finanse edilmiştir. "Eugenics Record Office" ABD'deki ailelerin ırk, hastalık vb. konularda soyağacı secerelerini tutmuş, uygulanacak öjenik program için temel verileri hazırlamıştır. "Eugenics Record Office"in tuttuğu kayıtlar ırkçı ve göçmen karşıtı bir içerik taşımıştır. Kuruluş bünyesinde, Harry H. Laughlin, Henry H. Goddard ve Medison Grant[48] gibi ünlü isimler faaliyet göstermiştir (Witkowski,2008:52).

"Eugenics Record Office" aynı zamanda ABD'nin öjenik uzmanlarını yetiştiren bir okul işlevi görmüştür. ABD öjeniğine damga vuran uzmanların çoğu bu kurumdan yetişmiştir. "Eugenics Record Office" bünyesinde yetişen uzmanlar, görev aldıkları eyaletlerde yaptıkları araştırmalarla öjenik yasaların hazırlanmasında ve uygulanacak öjenik politikaların içeriğinin belirlenmesinde etkili olmuşlardır (Kevles,1986:101).

Charles B. Davenport ve arkadaşları 1913 yılında öjenik alan çalışmalarını tartışabilecekleri bir platform olan "Eugenics Research Association"ı kurmuşlardır. 1916'da ise; "Eugenics Record Office"in araştırmaları için bir bülten olan "Eugenical News"i yayınlamışlardır (Kevles,1979:11). Davenport, Alexander Graham Bell ve Luther Burbank'ın katkılarıyla ülke çapında öjenik hareketin organize edilmesi amacıyla, 1923 yılında bu kez "American Eugenics Society" kurulmuştur. Topluluk kısa süre içinde 28 eyalette şube açarak hızla kurumsallaşmıştır (Kevles,1986:59).

Öjenik kanunları ve öjenik tedbirleri ilk benimseyen ülke ABD'dir. Irkın saflığını koruma ve ıslâh etme hareketi, ABD'de 19. yüzyılın sonunda birçok eyalette kesin olarak

---

[47] Harry H. Laughlin, ABD öjenik hareketinin şekillenmesinde Charles B. Devenport'tan sonraki en önemli isimdir. Devenport'un yakın arkadaşıdır. Eugenics Record Office'i beraber kurmuşlardır. Laughlin 1921-1931 yılları arasında ABD'de "Göç ve Vatandaşlığa Kabul Komitesi"nde (Committee on Immigration and Naturalization) görev almıştır. Doğu ve Güneydoğu Avrupa'dan gelen göçmenleri istenmeyenler olarak tarif etmiştir. Laughlin, istenmeyenler için göçmen kısıtlama yasalarına, evlilik kısıtlarına ve sterilizasyona başvurulmasını önermiştir. 1922 yılında yayınlanan "Eugenical Sterilization in the United States" adlı eseri birçok eyalette çıkarılan sterlizasyon kanunlarına esin kaynağı olmuştur (Hassencahl,1970:247).

[48] Medison Grant, istenmeyenler için "evlilik kısıtlaması", "göçmen kısıtlama yasaları" ve "sterilizasyon" yeterli olmadığı takdirde; "imhâ" uygulamasına başvurulmasını önermiştir.

ortaya çıkmıştı (Erdem,1976:12). İlk olarak evlilik kanunlarına konulan öjenik kriterlerle başlayan süreç, “göçmen kısıtlama yasaları” ve “zorunlu kısırlaştırma yasaları” ile devam etmiştir. ABD’nin öjenik politikası başlangıcından itibaren “ırkçı” bir nitelik taşımıştır. Evlilik yasaları doğuştan sağırlık, doğuştan körlük, cinsel hastalık ve bulaşıcı hastalık taşıyanların evliliğini yasakladığı kadar; ırklar arası evliliği de yasaklamıştır. Yine “göçmen kısıtlama yasaları” da büyük ölçüde ırkçı bir nitelik taşımıştır. Göç kanunları, ülkeye alınacak göçmenlere ırki niteliklerine göre kotalar getirmiştir.

ABD öjenik siyasetinin temeli, Kuzey Avrupa kökenli (Nordik) beyazların genetik olarak farklı oldukları varsayımına dayanmıştır. Bu varsayıma göre; Kuzey Avrupa’nın beyaz ırkları medeniyet yaratma potansiyeline sahip ırk olarak kabul edilmiştir. Oysa bu tarihlerde göç yoluyla Doğu ve Güneydoğu Avrupa’dan gelenlerin sayısının sürekli artması, ülkenin geleceği için tehlike olarak kabul edilmiştir. Medison Grant 1916 yılında yayınlanan “Passing of the Great Race” adlı eserinde, beyaz ırk içinde Kuzeyin beyazlarına üstünlük tanımış; Akdeniz ve Alpin ırkların kaçınılmaz olarak Moğollaştığını ileri sürmüştür (Kevles,1986:75).

Bu dönemde aşağı ırkların zihinsel kabiliyetlerinin düşük değerli olduğunu göstermek amacıyla IQ testlerine başvurulmuştur. Özellikle Goddard tarafından ABD’ye getirilen “Simon-Binet testleri” bu amaç doğrultusunda etkin şekilde kullanılmıştır. IQ testleri ile aşağı ırkların entellektüel, ahlâki ve fiziksel açıdan sınırlı oldukları, bu yüzden de fakirlik, yoksulluk, alkolizm, işsizlik, madde kullanımı, suça müptela olma, fuhuş, dilencilik, serserilik gibi sosyal bozukluklara meyilli oldukları ileri sürülmüştür (Ordover,2003:9-15).

ABD öjenik siyaseti, açık olarak ırklar arası eşitsizliği ve Nordik ırkın diğer ırklara üstünlüğünü vurgulamıştır. Bu anlayış döneme damgasını vuran ve ABD’de çok etkili olan “Sosyal Darwinizm”in tipik bir yansımasıdır. Bu anlayışa göre; hayatta kalma mücadelesine bazı grupların daha kolay ve daha yüksek seviyede uyumluluk gösterdiği öjeniğin temel savı idi. ABD öjenik düşüncesine göre; Kuzeyin beyazları evrim sürecinde en üst basamakta yer alıyordu. Irkların karışması engellenerek, aşağı ırkların çoğalmasının önüne geçerek, ırk içindeki dejenere unsurlar da elimine edilerek beyaz ırkın korunması hedefleniyordu. “Evlilik kısıtları”, “kısırlaştırma” ve “göçmen kısıtlama yasaları” bu amaca hizmet ediyordu (Kühl,2002:73-75).

ABD'de öjenik siyaset yasal bir program çerçevesinde yürütülmüştür. ABD, öjenik yasalar açısından dünyanın en zengin örneklerinden birini teşkil etmiştir. İngiltere'nin aksine; ABD'de öjenik yasa çok fazlaydı. ABD'de öjenik düzenlemeler ulusal hükümetin değil, eyaletlerin düzenlemesine konu olmuştur[49]. ABD'de öjenik uzmanlar ve öjenik baskı grupları ulusal hükümet değil, eyaletlerin karar mercileri üzerinde etkili olmaya çalışmışlardır. ABD'de öjenik bağlamda ulusal düzeyde ele alınan tek konu "göç"tür. Diğer kıtalardan gelen göç dalgası elbette eyalet politikalarından ziyade; federal bir meseleydi. Bu yüzden ulusal düzeyde öjenik düzenlemeler sadece göç alanında çıkarılmıştır. Bunun dışında "evlenme", "cinsel eğitim" ve "sterilizasyon" eyaletler düzeyinde ele alınmıştır (Kevles,1986:96).

ABD'de öjenik bağlamında ilk düşünülen konu "evlilik" olmuştur. 19. yüzyılın son çeyreğinde ABD eyaletlerinde alkolik, frengili, epilektik, zihinsel engelli kişilerin evliliklerine sınırlama getiren evlilik yasalarının kabul edildiği görülmüştür[50] (Tiner,1938:62). Evlilik kısıtlaması getiren yasaların ilki; 1896 yılında Connecticut Eyaleti'nde kabul edilmiştir. Yasa, öjenik olarak unfit kabul edilenlerin evliliğini yasaklamış ve bu kişilerin yasaya aykırı olarak evlilik dışı ilişkilerinin ise; asgâri 3 yıl hapis ile cezalandırılmasına hükmetmiştir. Connecticut örneği, diğer eyaletler için de model teşkil etmiş ve bu yasaya benzer yasalar diğer eyaletlerde de kabul edilmiştir. Ancak; kabul edilen evlilik kısıtlama yasaları içinde en dikkat çekici olanı Indiana'da kabul edilen yasadır. 1905 yılında kabul edilen yasa, cinsel hastalık taşıyanların, uyuşturucu madde bağımlılıarının ve zihinsel hastalığı olanların evliliğini yasaklamıştır. Yasa, evlilik öncesi bu durumlardan muaf olunduğuna dair sağlık raporu sunulmasını zorunlu kılmıştır. Yasa, diğer eyaletlerde yapılan evliliklerin tamamını da geçersiz saymıştır (Kevles, 1986:100).

ABD eyaletlerinde kabul edilen evlilik yasaları içinde ırklar arası karışımı-melezleşmeyi (anti-miscegenation laws) önlemeyi amaçlayan yasalar da vardı. Bu yasalar üstün Nordik ırk stoğunu korumak üzere kurgulanmıştır. Irklar arası ayrılığı en belirgin şekilde vurgulayan yasa, 1924 tarihinde Virginia parlamentosu tarafından onaylanan

[49] Bir başka Anglo Saxon ülke olan İngiltere'de "evlilik yasaları" ve "sterilizasyon" konuları ulusal düzeyde ele alınmıştır (Kevles,1979:10).

[50] İngiltere'de zihinsel hastalığı olanların evliliğini yasaklayan kapsamlı bir düzenleme hiçbir dönemde yasalaşmadı. Oysa; 1914 yılına kadar ABD eyaletlerinin yarıdan fazlası, yeni evlilik yasalarını kabul ettiler. Bu yasalar ile zihinsel hastalığı olanların, cinsel hastalığı olanların evliliği kısıtlandı.

"Virginia Racial Integrity Act"tır. Yasa 1967 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. ABD Yüksek Mahkemesi (US Supreme Court), 1967 yılında yasayı ABD Anayasası'na aykırı bulmuştur. Bu tarihten itibaren ırklar arası evliliği yasaklayan "anti-miscegenation" yasalar diğer eyaletlerde de anayasa aykırılığı gerekçesiyle yürürlükten kaldırılmıştır (Lombardo,1988:421-423).

ABD'de istenmeyenlere karşı düşünülmüş bir diğer öjenik tedbir "göçmen kısıtlama yasaları"dır. 19 yüzyılın sonlarından itibaren ABD öjenik uzmanları göçmen kısıtlama yasaları için lobi yapmaya başlamışlardır. Bu çabaların arkasında öjenik sebeplerle birlikte; ekonomik kaygılar (fazla göçün yol açacağı işsizlik, işçi ücretlerinin düşmesi, enflasyon gibi) ve radikalizm korkusu da vardı[51]. (Kevles,1986:96).

ABD kurulduğu tarihten itibaren yoğun göç alan bir ülkeydi. Bu yüzden ABD göç konusunda diğer ülkelere nazaran çok daha hassas davranmıştır. ABD'de öncelikle göç eden kişilerin niteliklerine çok büyük önem verilmiştir. Burada göç eden kişilerin yalnız muayyen bir sermayeye mâlik olmaları değil; bir takım bedeni, ruhi ve irsi niteliklere de haiz olmaları istenmiştir (Sadi,1935:11).

ABD'de kabul edilen "göçmen kısıtlama yasaları", göçmenleri geldikleri yere göre hiyerarşik bir derecelendirmeye tâbi tutmuştur. ABD göçmen yasaları, beyaz Nordik ırkı iyi-gerçek vatandaş olarak kabul etmiş, bu ırkın korunmasını ve ulus içinde çoğalmasını hedeflemiştir. Bu hedef doğrultusunda Asyalılar ve Afrikalılarla birlikte; beyaz ırkın Alpin ve Akdenizli kolu da istenmeyen ve çoğalması engellenmesi gereken ırk grupları olarak tasnif edilmiştir[52] (Spiro,2009:297-300).

ABD göç konusunu öjenik kaygılarla yönetmiştir. ABD, göç konusunda işi daha ileri götürerek; bazı ülkelerin vatandaşlarına göçü tamamen yasaklamıştır. Bu doğrultuda süreç ilk olarak 1882 yılında çıkarılan "Chinese Exclusion Act" (Çinlileri Dışlama Yasası) ile başlamıştır. "Chinese Exclusion Act" ile Çinlilerin ABD'ye göçü yasaklanmıştır. 1907 yılında Japonya ile yapılan "Gentleman's Agreement" (Centilmenlik Antlaşması) ile Japonya vatandaşlarına sınırlar kapatılmıştır. 1917 yılında çıkarılan bir kanunla da

---

[51] Aşağı kabul edilen ırklara mensup kişilerin, geldikleri yerlerdeki radikal görüşleri de ABD'ye sokacağından endişe edilmiştir.
[52] Bu süreç ilk olarak 1891 yılında ünlü ekonomist Francis Amasa Walker'ın göçmenlerin beyaz Nordik unsurlardan daha çok çoğaldığını göstermesiyle başlamıştır (Kevles,1986:72).

Hintlilerin göçü yasaklanmıştır. Bu düzenlemeler ile Asyalıların ABD'ye göçü büyük ölçüde kısıtlanmıştır. Bu açıdan ırkçılığın; göçmen kısıtlama yasalarının temel figürü olduğu söylenebilir (Tiner,1938:77).

ABD'de istenmeyen ırk gruplarının ülkeye girişleri belli kotalar çerçevesinde kısıtlanmıştır. Göçmen kısıtlama yasalarının en kapsamlısı, 1917 yılında çıkarılan yasadır. Bu yasa ile Slavların, İtalyanların, Yahudilerin, Polonyalıların, Çinlilerin ve Meksikalıların ülkeye göç etmesi kısıtlanmıştır. Bu yasa, 1910'lu yıllarda Doğu ve Güneydoğu Avrupa'dan Amerika'ya gelen yoğun göç dalgası karşısında, Nordik ırkı koruma refleksini yansıtmaktadır (Ordover,2003:9-13).

1924 tarihli "Immigration Act" (Göçmen Yasası) ise; Amerikan parlamentosunun iki kanadında da ezici çoğunluklarla kabul edilerek yasalaşmıştır. Yasa ile yalnız beyazların ABD'ye göçüne izin verilmiştir. Bu da 1920 nüfûs sayımında, ülke içindeki ataların toplam nüfûs içindeki payına göre sınırlandırılmıştır. Yasa ile ilgili kamuoyuna açıklama yapan dönemin başkan yardımcısı Calvin Coolidge yasanın amacını, Amerikan kanını saf ve temiz tutmak olarak açıklamıştır. Coolidge'e göre; Amerikalılar Amerika'da tutulmalıydı. Biyolojik yasalar, Nordik ırkın diğer ırklarla karıştığında bozulduğunu söylüyordu. Bu yüzden yasa ile Doğu ve Güneydoğu Avrupa'dan gelen göçmen sayısı kısıtlanmıştır (Kevles,1986:98).

Amerikan öjenik düşüncesine göre; Britanya yöntemiyle "elverişsizleri" tımarhane, hapishane, hastahâne gibi devlet kurumlarında tutmak pahalı bir yöntemdi. Bu yönteme göre; "kısırlaştırma" daha ucuz ve daha kolay uygulanabilir bir yöntem olarak görülüyordu. Amerikan öjenik uzmanları 1880'lerin başından itibaren sterilizasyon politikasını savunmaya başlamışlardır (Mazover,2003:111).

ABD öjenik amaçlarla "zorunlu kısırlaştırma yasaları"nı çıkaran ve uygulayan ilk ülkedir. Amerikan sterilizasyon programının temel hedefi zihinsel engellilerdi ancak birçok eyalette sağırlık, körlük, epilepsi, alkolizm, madde bağımlılığı da sterilizasyon programının kapsamına dâhil edilmiştir. Bununla birlikte ceza infaz kurumlarındaki tecavüz gibi bazı özel suçlardan mahkûm olmuş kişilerle, suça müptela olmuş -suç işlemeyi alışkanlık haline getirmiş- kişiler de programa dâhil edilerek kısırlaştırılmıştır (Reilly,1991:30-35).

İlk olarak; 1889 yılında Pennsylvania Elwyn'deki "Training School for Feebleminded Children" adlı okulda Dr. Isaac Newton Kerlin, tarafından ebeveynlerinin izni alınarak, zihinsel engelli çocukların bir kısmı kısırlaştırılmıştır. Bu uygulama gerçekleştiğinde ABD'nin hiçbir eyaletinde sterilizasyona izin veren yasalar yoktu, fakat sterilizasyon ABD'de uygulanıyordu[53]. 1899 yılında Indiana Cezaevi'nde doktor Harry C. Sharp tarafından bazı suçlular üzerinde sterilizasyon yasal dayanağı olmadan uygulanmaya devam edilmiştir. 1907 yılına kadar, Dr. Sharp cezaevinde 465 suçluyu kısırlaştırmıştır (Paul,1973:28-29).

Indiana'da, sterilizasyon yasaları ortada yokken uygulanmaya başlanan kısırlaştırma ameliyatları, 1907'de çıkarılan yasa ile hukuki dayanağa kavuşmuştur. Indiana, sterilizasyon yasalarının kabul edildiği ilk eyalettir. Aynı yıl Connecticut ve California Eyaletleri de benzer yasaları kabul etmiştir. 1911 yılında Nevada, Iowa ve New Jersey Eyaletleri de kısırlaştırma yasalarını kabul etmiştir. 1912 yılında ise, Kansas, Michigan, North Dakota ve Oregan Eyaletleri kısırlaştırma yasalarını çıkarmıştır (Ordover,2003:79-80). 1907 ile1917 yılları arasında sterilizasyonu yasalaştıran eyalet sayısı on beşe çıkmıştır. Bu yasalar içinde en kapsamlısı Iowa'da çıkarılan yasaydı. "Iowa Sterilizasyon Yasası", kimlerin unfit olarak değerlendirilip kısırlaştırılacağını açıkça gösteriyordu. Buna göre; suça müptela olanlar, idiotlar, geri zekâlılar, embesiller, alkol va madde bağımlıları, epilepsi hastaları, frengi mikrobu taşıyanlar, ahlâki ve cinsel sapkınlık gösterenler kısırlaştırma düzenlemesinin hedefindeydi. Iowa'da kabul edilen yasa, diğer eyaletler tarafından da model olarak alınmıştır (Kevles,1986:100).

İlk olarak 1907 yılında İndiana'da kabul edilen zorunlu sterilizasyon yasası, daha sonra 30'dan fazla eyalette kabul edilmiştir. 1935 yılına gelindiğinde, ABD'de 20000 insan yasalar çerçevesinde kısırlaştırılmıştır. Bu sayının 10000'e yakını sadece Kalifornia'da kısırlaştırılmıştır (Kevles,1979:9). 1927 yılında ABD Yüksek Mahkemesi (US Supreme Court) Virginia Eyaleti'nin, 1924 Virginia Sterilisation Act'a dayanarak yaptığı kısırlaştırmaya ilişkin davada - Buck v. Bell davası[54] - Virginia eyaletinin uygulamasını

[53] ABD'de sterilizasyon uygulaması, henüz sterilizasyon yasaları ortada yokken başlamıştı. Pensilvanya ve Indiana'da hiçbir yasal dayanağı olmadan kısırlaştırma ameliyatları uygulanmıştır. Özellikle Indiana'da Dr. Sharp'ın kısırlaştırdığı kişi sayısı çok fazladır (Kevles,1986:100).

[54] ABD'de sterlizasyon konusu; Virginia eyaletinde kendisi, annesi ve kız kardeşi "Simon-Binet Testleri"ne göre; "moron" olarak sınıflandırılan Carrie Buck adlı 17 yaşındaki kız çocuğunun sterilize edilmesi üzerine açılan dava ile hukuki bir konu haline geliştir. Davalı taraf olan Virginia Eyaleti'ni davada Virginia müfettişi John H. Bell temsil ettiği için dava literatüre "Buck v. Bell" adıyla geçmiştir. Carrie Buck adlı kız çocuğunun

anayasaya uygun bulmuştur. Böylece ABD'de sterilizasyon uygulamasının hukukiliği netleşmiştir (Lombardo,1985:31).

Kısırlaştırma ABD'de eyaletler düzeyinde ele alınmış ve uygulanmıştır. Kalifornia, en çok kısırlaştırmanın gerçekleştirildiği eyalettir. Kalifornia'da sterilizasyon uygulaması 1963 yılına kadar devam etmiştir. Oregon'da ise; kısırlaştırma kanunları 1980'e kadar yürürlükte kalmıştır.

Anglo-Saxon ülkeleri olan ABD ve İngiltere'de iki ayrı öjenik siyaset anlayışı ortaya çıkmıştır. ABD'de öjenik devlet tarafından desteklenmiş ve yasal bir program çerçevesinde uygulanmıştır. Oysa bir başka Anglo-Saxon ülke olan İngiltere'de, öjenik devlet tarafından desteklenmemiştir. İngiltere'de öjenik yasal bir statüye kavuşamamıştır. İngiltere'de devlet mekanizması öjeniğe mesafeli durmuştur. Düşünce alanındaki canlılık mevzuâta yansımamıştır. İngiliz öjenik uzmanlarının ve Eugenics Society'nin en büyük başarısı 1913 tarihli "Mentally Deficiency Act"tır. Bunun dışında İngiltere'de öjenik bir düzenleme yasalaşmamıştır. 1930'ların başında zihinsel engellilerin "gönüllü sterilizasyonu" için yapılan girişimler her defasında başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Oysa ABD'de öjenik tedbirler hızla yasalaşmış ve uygulanmıştır (Kevles,1986:100).

2.4. Fransa

Fransa, iki dünya savaşı arası dönemde İngiltere ve İsveç'le birlikte; Avrupa'daki az sayıdaki demokrasiden biriydi. İki dünya savaşı arası dönemde, Fransa'da III. Cumhuriyet (1870-1940) idaresi vardı. III. Cumhuriyet döneminde Fransa'da istikrarsız hükümetlerin birbirini izlediği parlamenter demokratik sistemin varlığından bahsedilir[55] (Çam,2000:155).

III. Cumhuriyet, Almanlara karşı kaybedilen "Sedan Savaşı" sonrasında oluşan kaos ortamında doğmuştur. III. Cumhuriyet yönetiminin ilk icrâatı, Almanya ile yapılan barış antlaşmasıdır. Bu antlaşma ile ağır savaş tazminâtına ek olarak; "Alsace" toprakları da Almanlara terk edilmiştir (Roskin,2009:115).

---

kısırlaştırılması önce 1925 yılında Virginia Supreme Court (Virginia Yüksek Mahkemesi) tarafından hukuka uygun bulunmuştur. Ardından da 1927 yılında United States Supreme Court (ABD Yüksek Mahkemesi) Virginia Yüksek Mahkemesi'nin kararını ABD Anayasası'na uygun bulmuştur (Lombardo,1985:31-32).

[55] Fransa'da III. Cumhuriyet döneminde istikrarsızlığın en önemli nedeni, siyasal hayat içinde yer alan farklı kutuplardan birçok partinin sert ve yıpratıcı bir iktidar mücadelesidir (Çam,2000:155).

I. Dünya Savaşı ile Fransa Almanya'dan Alsace'ı geri almış ancak; savaş sonrası tüm Avrupa ülkeleri gibi; ekonomik ve sosyal açıdan kaybı büyük olmuştur. Savaş sonrası Fransa kazanan tarafta olmasına rağmen; savaşın bilançosu Fransa'yı hezimet içinde bırakmıştır (Roskin,2009:116).

Fransa'da iki dünya savaşı arası dönemde öjenik siyaset, III. Cumhuriyet yönetimi altında uygulanmıştır. III. Cumhuriyet yönetimi boyunca ekonomik büyüme ve nüfûs artış hızı yavaştı. III. Cumhuriyet yönetiminin en önemli politikası ise; nüfûs üzerineydi. Fransa, hızla büyüyen Almanya'nın gerisinde kalmıştı. İki dünya savaşı arası dönemde Almanya'nın nüfûsu muntazam artarken, Fransa'da nüfûs artış hızının çok düşük oluşu tereddi, uluslararası yarışta bir gerilik olarak gösteriliyordu (Bilge,1941:62; Mumcuoğlu,1941:165).

Fritz Neumark Fransa'nın nüfûs tenakûsunun yaklaşık olarak bir asırdan beri devam ettiğini yazıyordu (Neumark,1941:172). Neumark'ın verdiği istatistiklere göre; 1800 yılında Fransa'nın 27 milyon, Almanya'nın 25 Milyon, İngiltere'nin 16 milyon nüfûsu vardı. 1870 yılında Fransa 36 milyon, Almanya 41 milyon, İngiltere 32 milyon nüfûsa ulaşmıştı. 1925'de ise, Fransa 42 milyon, Almanya 65 milyon, İngiltere 49 milyondu. Fransa, Avrupa'nın bu üç büyük gücü arasında 130 yıl önce en fazla nüfûsu olan devlet iken; 1935'de an az nüfûslu devlet haline gelmişti. 1925 yılında İtalya'nın nüfûsu ise 42 milyondu (Neumark,1941:185).

Türkiye İstatistik Kurumu müdürü Celal Aybar'ın (1941:48) verdiği istatistiklere göre, 1940 yılı itibariyle Avrupa ülkelerinin nüfûs artış hızı son sayımlara göre şu şekildeydi:

Çizelge 2.1. 1940 Yılı İtibariyle Avrupa Ülkelerinin Nüfus Artış Hızı

ÜLKE	ORAN-BİNDE
YUNANİSTAN	15,21
BULGARİSTAN	13,67
ROMANYA	13,14
YUGOSLAVYA	14,73
İTALYA	6,44
ALMANYA	5,51
FRANSA	0,34
İNGİLTERE	5,45
AMERİKA BİRLEŞİK DEV.	16,15

1800’lü yılların başından itibaren, Fransa’daki doğum oranlarının sürekli olarak düşmesi, ülkenin nüfûs artış hızının Almanya, İtalya, İngiltere gibi dönemin güçlü Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında çok gerilerde kalması, nüfûsun beden ve sağlık yapısına ilişkin verilerin –özellikle askeri muayenelerden elde edilen veriler- ulusun biyolojik kalitesenin bozulduğuna işaret etmesi, Fransa’nın öjenik tartışmalara ve öjenik bir siyaset anlayışına doğrul yol almasının temel sebepleridir. Fransız öjenik siyaseti, nüfûsun nicelik ve nitelik olarak gerilemesi sorununa çözüm bulmak yönünde gelişmiştir. Ulusun biyolojik ve askeri olarak sönmesi-çökmesi tehlikesine karşı, devlet öjenik tedbirlere yönelmiştir[56] (Schneider,1990:70-71).

1860’larda ortaya çıkan Prusya’nın askeri tehdidi karşısında, devlet iktidarının doğum oranlarına bağlı olduğu inancı, doğurganlık oranı Avrupa’nın tüm ülkelerinden önce düşmeye başlayan bir ülkede, pro-natalist politikaları zorunlu kılmıştır. I. Dünya Savaşı’ndan sonra, bu fikirler siyaset ve yönetim dünyasında yaygındı ve yeni bir nüfûs politikası için gerekli tohumları ekmişti. Fransa’nın iki dünya savaşı arası dönemdeki nüfûs politikası pro-natalistti (Rosental,2012:540-541). Fransız öjenik siyaseti bu amaçla “doğurganlık” ve “püerikültür” üzerine kurulmuştur. Doğumları artırmak ve doğan bebekleri yaşatmak; Fransız öjenik siyasetinin temelini oluşturmuştur. Fransız öjenik siyaseti, bir taraftan doğumları artırmaya çalışırken; diğer taraftan doğan ve doğacak çocukların yaşaması için anne ve çocuk sağlığı üzerine tıbbi yardımda bulunmayı içermiştir (Turda-Weindling,2007:11). Fransa’nın nüfûs politikası pro-natalist olduğu için, nagatif öjenik tedbirlere başvurulamazdı. Sağduyu, nüfûsun niceliği ve kalitesi arasında bir çelişki görmek için çok erken olduğunu söylüyordu (Rosental,2012:541).

Fransız öjenik siyaseti Almanya, İngiltere ve ABD gibi çağdaşlarından oldukça farklı bir çizgide gelişmiştir (Schneider,1982:269). Öjenik siyasetin pozitif öjenik tedbirler yönünde geliştiği ve öjeniğin “halk sağlığı” olarak anlaşıldığı Fransa, öjenik siyasetin sadece Anglo-Saxon dünyası, İskandinav ülkeleri ve Almanya ile sınırlı kalmadığı; öjeniğin “Galton-Mendel çizgisi” dışında farklı yönelimlerinin de olabileceğini göstermesi açısından oldukça önemlidir (Schneider,1990:70).

---

[56] 19. yüzyılda Avrupa’da ve Amerika’da dejenerasyon konusu, üzerinde ciddi mesai harcanan konuların başında geliyordu. Fakat, Avrupa ve Amerika ülkeleri içinde dejeneasyonun en açık şekilde gözlendiği ülke Fransa idi. Benzer korkular ABD ve İngiltere’de de vardı ama bu korkuyu en açık hisseden Fransa idi. Ülke 1870-71 Savaşın’nda Prusya’ya karşı ağır bir yenilgi almıştı. Üstelik ülkede doğum oranları son bir yüzyıldır sürekli azalıyordu. Biyolojik ve askeri çöküş korkusu -ulusun sönmesi korkusu- Fransa için büyük endişe kaynağıydı (Schineider,1982:269).

Fransız öjenik siyaseti “kısırlaştırma”, “ayırma”, “imha” gibi negatif tedbirleri benimsemediği gibi; ırkçı bir içeriğe de sahip olmamıştır (Turda-Weindling,2007:11). Ülkenin kendine mahsus bazı özellikleri, burada ırkçılığın kök salmasını engellemiştir. Bunlardan ilki; Fransa’nın “vatandaşlık” anlayışıdır. Fransa’nın çok etnili yapısı ve bununla bağlantılı olarak bu ülkede ortaya çıkan “teritoryal vatandaşlık anlayışı”, ırk birliğine dayanmamıştır. “Teritoryal vatandaşlık”, bir anayasanın ve ortak bir siyasal tarihin üzerine inşâ edilmiştir. Etnik köken ve dini inançtan bağımsız olarak; ortak bir anayasaya bağlılık ve hukuk önünde eşitlik ilkesi söz konusudur. Bu vatandaşlık anlayışında organizmacı bir belirlenim esas değildir.

Fransa’da öjenik siyasetin ırkçı bir içerik kazanmasını engelleyen bir diğer husus; ülkede Lamarkizm’in hâkim konumudur. Darwinizm Fransa’da, diğer ülkelerde yarattığı etkiyi yaratamamıştır. Bunun sebebi ise; Fransa’da Lamarkizm’in güçlü olmasıdır. Lamarck’ın “evrim teorisi”nin kalbi, sonradan kazanılan özelliklerin aktarılması fikridir. Bu kuram, kişinin “eğitim” ve “çevre”nin etkisiyle kazandığı özellikleri, sonraki nesillere aktarabileceği anlamına geliyordu. Bu açıdan Lamarckizm; insan gruplarının ve ırklarının ayrıcalıklarının değişmez olduğu ve ırki özelliklerin eğitim, çevre vb. etkisiyle değiştirilemeyeceğini iddia eden ırkçı öjenik ile çatışma halindeydi.

Fransız öjenik siyaseti, hastalıkların ve yeteneklerin “kan” yoluyla geçtiğini savunan “Galton-Mendel çizgisi” yerine, kalıtımı geçmişteki ve gelecekteki çevresel koşulları da dikkate alarak açıklayan “Lamarck” çizgisini takip etmiştir. Bu çizgiye uygun olarak; Fransa’da öjenik “halk sağlığı” anlamında kullanılmış ve daha çok pozitif öjenik tedbirler çerçevesinde gelişmiştir. Bu kapsamda “kısırlaştırma”, “ayırma” ve “ötenazi” gibi negatif tedbirler yerine; ulusun “bakım”, “beslenme”, “barınma” şartlarının iyileştirilmesi, “salgın hastalıklarla mücadele”, “alkol ve uyuşturucu madde kallanımı ile mücadele”, “çocuk bakım bilgisinin geliştirilmesi”, başta alt gelir grupları olmak üzere; tüm toplumsal grupların yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve özellikle doğum oranlarını artırmak üzerine bir sosyal güvenlik sisteminin kurulması gibi pozitif öjenik önlemler üzerinde durulmuştur (Schneider,1990:70-71).

Fransa’da ırkçı öjeniğin varolmasını engelleyen bir diğer husus, bu dönemde ülkede sosyolojinin ve özellikle “Durkheim Sosyolojisi”nin güçlü olmasıdır. ABD ve Almanya’da çok güçlü olan “Sosyal Darwinizm”, Fransa’da aradığı zemini bulamamıştır. Fransız kültür

kodları, uzlaşma ve sosyal dayanışma üzerine kurulu "sosyoloji"yi beslemiştir[57]. Fransız sosyolojisinin temel değeri ise; "dayanışma" (solidarité) olmuştur. Sosyoloji, toplumsal olayların toplumsal nedenleri ile ilgileniyordu. Sosyologların toplumsal olayları "ırk", "kan" gibi fıtri durumlarla açıklaması beklenemezdi[58]. Irkların özel bedensel ve zihinsel yeteneklerinin olup olmadığı bilinemezdi Görünürde olsa bile; bunları belirli fizik özelliklerle ilişkilendirmek ne derece bilimseldi? Bu açıdan, bu konular sosyolojinin uğraş alanının dışındaydı. "Durkheim Sosyolojisi", toplumsal olayları toplumsal nedenlere gönderme yaparak açıklamak çabası içindeydi. Verâset kaynaklı biyolojik etmen, açıklayıcı unsur olarak kabul edilemezdi Sosyologlar ırkçı öjeniğe kuşkuyla bakacaklardı. Nedeni, sosyal olayları bir sonuç gibi gören bu tür bir yaklaşımın, sosyolojiyi gereksiz kılacağı kuşkusuydu (Toprak,2012:30-32).

Fransa'da öjenik ırk saflığına yönelmemiştir. Aksine, Fransa'da ırkların saflığının değil; karışımın uygarlığı yükselttiği savunulmuştur. Bu çerçevede bir bütün olarak ulusun sağlığını etkileyen çevresel koşulların iyileştirilmesi amaçlanmıştır. Çevresel koşulların düzeltilmesi ile nüfûsun nicelik ve nitelik olarak gelişeceği savunulmuştur. Bu doğrultuda başta "püerikültürün geliştirilmesi", "alkolizm ve uyuştucu madde kullanımı ile mücadele", "salgın hastalıklarla mücadele", "cinsel hastalıklarla mücadele", "doğum kontrol yöntemleriyle ve kürtajla mücadele" ve "çok çocuklu aileler için mâli yardımlar" olmak üzere pozitif tedbirler üzerinde durulmuştur. Tüm ulusun "barınma", "beslenme" ve "hijyen" şartlarının düzeltilmesine çalışılmıştır (Rosental,2012:542).

Fransa'yı negatif öjenikten bağışık kılan bir başka faktör Katolik Kilisesi'nin negatif tedbirlere karşı muhalefetidir. Papalık 31 Aralık 1930 tarihinde negatif öjenik tedbirlere karşı çıkan "Casti Connubii"yi resmi olarak düzenlemiştir (Rosental,2012:540-541).

Fransız öjeniğinin temeli tıp çevreleri tarafından atılmıştır. Fransız öjeniğinin kökeninde "Adolphe Pinard" (1844-1934) "Robert Debré" (1882-1978) "Charles Richet"

---

[57] Fransa'daki sosyololjik damara oldukça uzak bir konum alan Vacher de Lapouge ise; "Les Sélections Sociales" ve "L'Aryen" adlı eserlerinde sistematik seleksiyonu ve ırkçılığı savunuyordu. Ona göre dejenere kişiler ve ırklar toplum içinden elenebilirdi. Lapouge, sistematik seleksiyon ile üstün bir ırk yaratılmasını amaçlıyordu. Ona göre, devlet insanların biyolojik üretimini düzenlemeliydi. Bu istenmeyen kişiler ve dejenere ırklar için "sterilizasyon" ve "castration"u da kapsıyordu. Ancak Lapouge'un fikirleri ülkesi Fransa yerine, Almanya'da birçok destekçi bulmuş ve etkili olmuştur (akt: Toprak,2012:23).

[58] Böyle bir girişim özünde sosyolojiyi gereksiz kılacak, tarihsel olayları kan, kafatası şekli, ten rengi gibi fizik özelliklerle açıklayan antropolojiyi güçlendirecekti.

(1850-1935) ve "Édouard Toulouse" (1865-1935) gibi ünlü tıp doktorları vardır (Rosental,2012:542).

Fransa'da öjenik bir topluluk, dönemin ülkelerine kıyasla geç oluşmuştur ve bu örgüt hiçbir zaman üye sayısı açısından güçlü olamamıştır (Popenoe,1923:275). "Fransız Öjenik Topluluğu" (Société Francaise d'Eugénique) 1912 yılında Adolphe Pinard[59] tarafından kurulmuştur. Topluluk 1913 yılından 1926 yılına kadar "Eugenics Review" adlı dergiyi çıkarmıştır. Topluğun öjenik anlayışı "Neo-Lamackian" çizgide gelişmiştir. Topluluk nüfûsun nicelik ve nitelik olarak geliştirilebilmesi için "çevre"nin etkisi, ekonomik ve sosyal durum, yasalar ve geleneklerin dikkate alınacağı bir öjenik siyaset anlayışının savunucusu olmuştur. Pinard özellikle "püerikültür"ün önemi üzerinde durmuştur (Schneider,1990:73-74).

"Fransız Öjenik Topluluğu" üyeleri tarafından verilen dersler ve konferanslar bir kitap haline getirilmiştir. Bu kitap, öjenikle ilgili Fransa'daki ilk eserdir. Kitap, Fransa'daki öjenik düşünce ile ilgili kapsamlı bilgiler içermektedir. Topluluğun eski başkanlarından Edmond Perrier (1844-1921) kitap içindeki yer alan bildirisinde; medeni bir ülkede hiç kimsenin, kalıtsal hastalığı olanların üremesini önlemeyi hayal bile edemeyeceğini belirmiştir. Frédéric Houssay ise; yazısında genetik hastalar üzerine değil; genetik hastalıklar üzerine savaş yürütülmesi için çağrıda bulunmuştur. Houssay'a göre; genetik kusurları ortadan kaldırmanın yolu, hastaları ortadan kaldırmak değil; hastalığı ortadan kaldırmaktı (Popenoe,1923:275).

Bu eserde yazarlar tarafından çeşitli önlemler de önerilmektedir. "Fransız Öjenik Topluluğu" sekreteri G. Schreiber, evlilik öncesi zorunlu tıbbi muayenenin öneminden bahsetmiş; Fransa'da uygulanmasını önermiştir. Apert ise, Fransız öjenik siyasetinin bebek ölümleri, tüberküloz, frengi ve alkolizmden oluşan dört sıkıntılı alan üzerinde yoğunlaşmasını önermiştir (Popenoe,1923:275-276).

---

[59] Fransız öjenik düşüncesinin en önemli temsilcisi Adolphe Pinard'dır (1844-1934). Pinard, Fransa'da püerikültürün öncüsüdür. 1912 yılında kurulan "Fransız Öjenik Topluluğu"nun kurucusu ve ilk başkanıdır. Pinard'ın öjenik fikirleri "püerikültür" kavramı ile ifade edilebilir. 1919-1928 yılları arasındaki Radikal Parti milletvekilliği yaptığı dönemde, parlamento içinde de "pro-natalist" politikaları savunmuştur. 1926 yılındaki "evlilik öncesi tıbbi muayene" uygulamasını öngören kanun tasarısının mimarıdır, ancak bu tasarı parlamento tarafından geri çevrilmiştir (Schneider,1990:71-72).

Fransa için hayati bir durum arz eden nüfûs meselesinin önemini idrak eden çeşitli Fransız hükümetleri de nüfûsun azalışının ve yaşlanmasının önüne geçmek, doğum oranlarını ve nüfûs artış hızını yükseltmek amacıyla çeşitli tedbirler almışlardır. Bunlardan belli başlıları şunlardır: çocuk dünyaya getiren ailelere ikramiye vermek, kalabalık ailelerle devlet tarafından ödenek vermek, diğer ülkelerden gelecek genç göçmenlerin ülkeye kabulünü teşvik etmek, doğumları teşvik mâhiyetinde fikir cereyanını takviye etmek…Tüm bu teşviklere rağmen; Fransa tek çocuk sisteminden tamamen kurtulamamıştır. Bunun sebebi ise; Fransız milletinin yaşam şekli olarak ifade edilmiştir (Ete,1941:106).

Fransa'da uzun yıllardır gebelikten kaçınmak için bir eğilim vardı. Doğum kontrol yöntemleri ve bu araçların kullanımı özellikle orta ve üst sınıflarda çok yaygındı. Fransa iki dünya savaşı arası dönemde bu konu ile mücadele etmiştir (Tiner,1938:73). Fransa'da ceza kanunu kapsamında 26 Temmuz 1920 tarihinde kabul edilen kanunla, doğum kontrol araçlarının kullanımı ve satımı ile reklam ve tanıtımı yasaklanmıştır. Çocuk düşürme de bu kanunla yasaklanmış, sadece annenin gebeliği dolayısıyla hayati tehlikesinin olduğu durumlarda doktorların düşük yaptırabileceği kabul edilmiştir. Bunun dışındaki çocuk düşürme ve düşürtme vakaları, "cinai suç" olarak kabul edilmiş ve kanunla altı aydan üç yıla kadar hapis ile cezalandırılmıştır (Akalın,1939:48).

İki dünya savaşı arası dönemde, Fransa'da ailelerin çocuk sayılarının acilen artırılması, özellikle genç çiftlerin çocuklarının daha sağlıklı olacağı kabulünden hareketle üçüncü ve dördüncü çocuğu teşvik eden bir sosyal güvenlik sistemi oluşturulmaya çalışılmıştır (Rosental,2012:559).

13 Temmuz 1913 tarihli yasa ile on üç yaşın altında üçten fazla çocuğa sahip olan ailelere, çocuk başına her ay belli miktarda devlet yardımı yapılması hükme bağlanmıştır. Yasa, her çocuk için bu yardımın on üç yaşına kadar devam edeceğini belirtmiştir. Bakanlıkların, mahalli idarelerin ve komünlerin bu ödemeler için mâli hükümlere katılacağı belirtilmiştir (Popenoe,1923:276).

28 Haziran 1918 tarihli yasa ile bu kez dörtten fazla çocuğa sahip olan ailelere devlet yardımı yapılması hükme bağlanmıştır. Bu yasa ile sadece çok çocuklu ailelerin çocuklarına bakabilmesi için bir ödenek tahsis edilmekle kalınmamış, aynı zamanda

çocukların büyüdüklerinde kullanabilecekleri bir fon oluşturulmaya çalışılmıştır (Popenoe,1923:276).

Yine sanayi kuruluşlarına ilişkin çıkarılan bir yasayla yetmişten fazla çalışanı olan büyük sanayi kuruluşlarının çalışanları için karşılıklı yardım birlikleri kurulması sağlanmıştır. Yasaya göre; her çalışanın ailesindeki kişi sayısına göre belirlenen miktarlarda hem işveren hem de çalışan bu fona katkıda bulunacaktı. Aileler büyüdükçe oranlar da büyüyecekti. Bu yasa ile sanayi ve hizmet çalışanları için, ailelerindeki artışlarla orantılı olarak düzenli bir ücret artışı elde etmelerinin sağlanması amaçlanmıştır (Popenoe,1923:276).

Fransa'da evliliği ve doğumları artırmaya yönelik bir diğer tedbir, "bekârlık vergisi" uygulamasıdır. Fransa'da kabul edilen bu vergi ile otuz yaşına geldiği halde evlenmemiş olanların vergisine yüzde 25 oranında ilave yapılacağı, evlendiği halde iki sene içinde çocuğu olmayanlara ise, yüzde 10 oranında ilave yapılacağı hükme bağlanmıştır. Yine vergi kanunları ile çok çocuklu aileler için istisnalar sağlanmıştır. Bir başka uygulamayla da çok çocuklu aileler ulaşım ücretlerinden muaf tutulmuştur (Tiner,193875-76; Popenoe,1923:276).

Doğumları teşvik etmek amacıyla, yaşayan beş çocuğu olan annelere bronz madalya, yaşayan sekiz çocuğu olan annelere gümüş madalya, yaşayan on çocuğu olan annelere ise; altın madalya verilmesi kabul edilmiştir. Ayrıca on birinci çocuktan itibaren, çocuğa devlet reisinin ad koyacağı, vaftizini de rütbece büyük bir papazın yapacağı hükme bağlanmıştır.

Çocuk sayısını ve nüfûsun artmasını özendirici bir başka politika ise; "verâset vergisi" alanında benimsenmiştir. Bu kapsamda verâset vergisi oranları ailedeki çocuk sayısına göre taksim edilmiştir. Az sayıda çocuğu olanlardan yüksek oranda, çok sayıda çocuğu olanlardan ise; çocuk sayısına göre bu verginin hiç alınmayacağı ya da çok daha az oranlarda alınacağı hükme bağlanmıştır (Tiner,1938:77).

Fransa'da nüfûs artışını özendirici bir başka politika da "banka kredileri" uygulamasıdır. Bu yönteme göre; ev yaptırmak isteyen kişilere üçüncü çocuktan başlayarak; çocuk sayısı arttıkça artan oranda devlet yardımı yapılacağı, ayrıca evin yapımı

için gereken diğer kısmın devlet bankalarından cüzi bir faizle kredi olarak tedarik edilebileceği hükme bağlanmıştır (Tiner,1938:77).

II. Dünya Savaşı'nda Fransa'nın Almanya'ya yenilmesi, ülkenin Alman işgali altına girmesine neden olmuştur. Savaş sonrası ortaya çıkan "Vichy Yönetimi", tamamen Alman hayranı kadrolardan oluşmuştur. "Marshal Pétain" devlet başkanı, "Pierre Laval" ise; seçilmeden başbakan olmuştur (Roskin,2009:117). Vichy rejimi ilk olarak "evlilik öncesi tıbbi muayene" usûlünü kabul etmiştir. 24 Ekim 1945 yılında "Institut National d'Études Démographiques" (INED) kurulmuştur. Ünlü öjenikçi "Jean Sutter" ve ünlü demograf "Alfred Sauvy", INED bünyesinde görev yapmıştır. INED, Nüfûs ve Halk Sağlığı Bakanlığı'nın gözetimi altında faaliyette bulunmuştur. Bağımsızlığı yoktur. Harcamaları Maliye Bakanlığı'nın sıkı denetimi altında bulundurulmuştur. Kuruluş kararnamesi INED'i, ülke nüfûsunun niceliksel ve niteliksel gelişimi için araştırma yapmakla yükümlü kılmıştır. INED'in görevlerinden biri de halkı güçlü ve yaşayabilir bir demografi konusunda eğitmekti. Bu doğrultuda yüksek doğum oranlarını teşvik etmek, göçü seçilmiş kişilerden oluşacak şekilde yönetmek ve sosyal hijyen konusunda halkı eğitmek INED'in görevleriydi. INED bu amaçla "Travaux et Documents" adlı bir yayın dizisi çıkarmıştır (Rosental,2012:546).

Fransız öjenik siyasetinin temelinde "pro-natalist" politikalar ve "toplumsal sağlık" fikri yatmaktaydı. Vichy döneminde kabul edilen "evlilik öncesi tıbbi muayene" usûlü dışında, Fransa'daki öjenik siyasetin pozitif tedbirleri içeren bir yasal mevzuât çerçevesinde geliştiği söylenebilir. 19. ve 20. yüzyılın demografik istatistiklerine göre, nüfûsu hem nicelik hem de nitelik olarak gerilediği kabul edilen Fransa'da, pro-natalist politikalar -özellikle üçüncü ve dördüncü çocuk üzerinde durulmuştur- bakım, barınma, beslenme koşullarının iyileştirilmesi; alkolizm ve uyuşturucu madde kullanımı ile mücadele, salgın hastalıklarla mücadele, cinsel hastalıklarla mücadele; püerikültürün geliştirilmesi gibi çevresel koşulların iyileştirilmesi ile nüfûsun yenilenebileceği fikri üzerinde durmuştur. Bu tedbirler öjenik konusunda "Lamarckian" anlayışı ifade etmektedir. Fransız öjenik siyaseti Alman, İngiliz, İskandinav ve Amerikan öjenik siyaset anlayışlarından bu noktada farklılaşır. Lamarckian çizgide gelişen Fransız öjenik siyaseti, insanlığın gelişimi için çevresel koşulların iyileştirilmesi gerektiği fikri üzerinde durur. Bu anlayışa göre; zekâ ve yetenekler gibi, hastalıklar da kötü çevresel koşulların sonucudur. Oysa "Galton-Mendel" çizgisinde gelişen ABD, İngiltere ve Almanya öjenik anlayışına

göre; zekâ ve yetenekler gibi hastalıkların da "kan" yoluyla gelecek kuşaklara intikal ettiği savunuluyordu (Fogarty-Osborn,2010:332).

2.5. İtalya

1912 yılında Leonard Darwin başkanlığında Londra'da toplanan "I. Uluslararası Öjenik Kongresi"nden sonra, öjenik düşünce İtalya'da yayılmaya başlamıştır. Londra'daki kongreye katılım, İtalya'da sadece öjenik kurumsallaşma sürecini başlatmakla kalmamış; aynı zamanda İtalyan düşünürlerin öjenik konusuna yaklaşımının özgünlüğünü de ortaya çıkarmıştır (Cassata,2013:9-10).

1912 yılında antropolog Guiseppe Sergi, ünlü demograf ve pronatalist politika yanlısı Corrado Gini ile birlikte "İtalian Eugenic Society"yi kurmuştur (Quine,1996:29). İki dünya savaşı arası dönemin öjenik politikaları büyük ölçüde Corrado Gini'nin görüşlerini yansıtmıştır. Gini, 1912 yılında yayınladığı "Demographic Factors in the Evolution of Nations" adlı eserinde "pronatalizm"i savunmuştur. Gini, doğurgan bir nüfûsun güçlü bir ulusun temeli olduğunu savunmuştur. Gini, eserinde yüksek doğum oranlarını uzun ömürlülük ve hastalıklara karşı direnç gibi bir dizi arzulanan ırk özellikleriyle ilişkilendirmiştir. Gini'nin pronatalist önerileri, iki savaş arası dönemde Faşist İtalya'nın doğum yanlısı politikalarının temelini oluşturmuştur. Gini'nin teorisindeki "yüksek doğurganlık" ve "fiziksel sağlık" arasındaki doğrusal ilişki, daha sonra Faşist rejim tarafından "maximum doğum" ve "minimum ölüm" politikası olarak ilan edilmiştir. Bu politika temelinde, Gini'nin yüksek doğum oranlarının birçok olumsuzluğu yok ederek ölüm oranlarını azaltacağı savına dayanıyordu (Quine,1996:29-31).

İtalya'da öjenik siyaset 1927-1938 yılları arasında "Faşist nüfûs politikası"nın bir aracı olarak kurgulanırken, (Horn,1994); 1938-1943 yılları arasında "Faşist devlet ırkçılığı"nın bir aracı olarak kurgulanmıştır (Gillette,2002). 1938 yılına kadar İtalyan öjenik siyaseti ırkçı öğeler içermez. 1938 yılında ırkçı yasaların kabulüyle İtalya'da öjenik ırkçı bir içerik kazanmıştır. İtalya'da 1938-1943 yılları arasında "Faşist ırkçılık" olarak da adlandırılan resmi devlet ırkçılığı uygulanmıştır. Bu dönemde İtalya'da öjenik de ırkçı bir çizgiye kaymıştır (Bernardini 1977:449).

I. Dünya Savaşı öncesi dönemde İtalya; siyasi birliğini geç sağlamış, sömürgecilik yarışına geç dâhil olmuş, sanayi kaynakları ve askeri gücü kısıtlı bir ülke görünümündeydi. İtalya, "İttifak Devletleri" safında girdiği I. Dünya Savaşı'nda, daha fazla toprak kazanmak ve daha fazla destek alabilmek amacıyla saf değiştirerek; İngiltere, Fransa ve Rusya'dan oluşan "İtilâf Devletleri" tarafına dâhil olmuştur. Ancak; İtalya savaş sonrası kendisine vaat edilen toprakları elde edemediği gibi, savaşın yol açtığı ağır ekonomik, siyasi ve toplumsal sorunlar ile mücadele etmek zorunda kalmıştır: ülke içindeki siyasi ve ideolojik çatışmalar, yüksek enflasyon, yüksek işsizlik, halkın gelir düzeyindeki gerileme, istikrarsızlık, kaos… Böyle bir ortamda Benitto Mussolini'nin liderlik ettiği Faşist hareket, 1922 "Roma Yürüyüşü" ile iktidarı ele geçirmiş ve 1943'e kadar ülkeyi yönetmiştir (Yavaş,2015:192-194).

Mussolini, iktidarının ilk yıllarında siyasi partileri ve anti-faşist örgütleri yasaklamış ve kendi lider (duce) kültüyle "faşist" bir model kurmuştur. İtalya'da faşist rejim 1925'den sonra, konsolide olduktan sonra, insan yaşamının her alanını kontrol etmeyi amaçlamıştır (Iordachi,2015:60). Faşist devlet, devlet olmanın gereği olarak fiziksel görünüşler de dâhil olmak üzere; halkı toptan dönüştürme hakkını talep etmiştir (Sternhell, 2015:103). Faşizm, yeni bir toplumsal düzen yaratmaya çalışan ideoloji idi (Mosse, 2015:115). Antik Roma'nın dünya imparatorluğu idealinden devralınan büyük devlet iddiası, İtalyan Faşizmi'nin temel düşüncesiydi (Mosse,2015:118). Mutlu son kesindi. Ancak insanlar önce kendilerini aşmak zorundaydı. Mutlu son, Yeni Roma'yı getirecekti. Bu yolu açacak olan ise; yeni üstün-faşist insan idi (Mosse,2015:142).

Faşist İtalya'da devlet propagandası iki alanda yoğunlaşıyordu: "nüfûs kampanyası" ve "emperyalizm". Mussolini'nin amacı, emperyalist yayılma idi. Afrika'daki savaş, (Etiyopya ve Libya'da) kaybedilen kolonilerin geri alınması içindi. Amaç İtalya'nın dünya siyasetindeki eski konumunu geri kazanması idi (Kershaw,2015:398-399). Mussolini'ye göre; İtalya'nın emperyalist politikalarının başarıya ulaşması güçlü ve kalabalık bir nüfûstan geçiyordu. Bunun için "sayı kuvvettir" sloganı ile doğum oranlarını artırmak için güçlü bir kampanya başlatılmıştır. Öte yandan; emperyalist amaçları gerçekleştirmek yolunda Etiyopya işgal edilmiştir. Arnavutluk'un Nisan 1939'da işgal edilmesi, Hırvatistan topraklarının Nazi Almanyası ile bölüşülmesi, Yunanistan'ı istilâ girişimi, İngiltere ve Fransa'nın Akdeniz'deki kolonilerinin ele geçirilmesi gibi uzun vadeli planlar Mussolini'nin Afrika ve Avrupa'da yayılma amacını ortaya koyuyordu. Etiyopya'nın

işgali, Roma İmparatorluğu'nun yeniden canlandırılması biçiminde haklılaştırılıyordu. Arnavutluk ve Yunanistan ile birlikte Akdeniz'in bir Roma Gölü haline dönüştürülmesi projesi ise; Faşist rejimin uzun vadeli amacıydı (Griffin,2014:129-130).

İtalya geç endüstrileşmeye başlamış bir ülke olarak; I. Dünya Savaşın'ndan istediğini alamamıştı. Mussolini, İtalya'nın I. Dünya Savaşı'nda yarım kalan zaferini tamamına erdirmek istiyordu. İtalya'nın yüksek doğum isteği askeri ve ekonomik nedenlere dayanıyordu. Mussolini'ye göre; İtalya'nın İngiltere ve Fransa gibi güçlü bir devlet olabilmesinin koşulu buydu. Nicelik ve nitelik açısından yeterli bir nüfûs, ekonomik ve askeri güç için gerekliydi. Nüfûs büyüklüğünü ulusal gücün en önemli belirleyicisi olarak gören bu dürtü, bizzat Mussolini tarafından yazılan "Numbers as Force" (Sayı Kuvvettir) başlıklı makalede açıkça ifade edilmiştir. Mussolini makalesinde, geçmiş büyük uygarlıkların çöküşünün fitilini her zaman doğum oranlarındaki düşüşün ateşlediğini savunmuştur. Mussolini'ye göre; doğum oranlarının artırılması siyasi bir öncelik taşıyordu, çünkü uluslar arasındaki çatışma doğal düzenin değişmez bir kanunuydu. Mussolini'ye göre; İtalyan'lar geleceği korumak için yeterli sayıda çoğalmıyordu. Gelecek, İtalyan'lara aşağı ırklar üzerinde ezici üstünlüklerini gösterebilmek için gerekli şartları sunacaktı. İktidarın ve gücün gösterisi, dünya siyasetinin tümüyle ilgili idi. Bu yüzden, İtalya'nın gelecekteki büyük savaşa yetebilecek kadar çok insana ihtiyaç vardı (Quine,1996:33-34).

Mussolini, 26 Mayıs 1927'deki "Yükseliş Günü Konuşması"nda, rejimin amaçlarını belirlemiştir. Bu amaçların başında nüfûs artışı hedefi vardı. 1927 yılında, Mussolini Faşist İtalya'nın nüfûs hedefini 1950 yılında 60 milyon olarak açıklamıştır. Mussolini, bu amaca ulaşmak için nüfûs politikasınının temelini "maximum doğum" ve "minimum ölüm" olarak belirlemiştir. Faşist pro-natalizm, "doğurganlığı" korunması ve yaşatılması gereken üstün İtalyan ırkının öz niteliği olarak sunmuştur. Pro-natalist milliyetçilik, İtalyan halkını asil bir Roma uygarlığının hâmileri ve Yeni Faşist İmparatorluğun yaratıcıları olarak; ortak bir kader paylaştığına ikna etmeyi amaçlıyordu. Pro-natalist ideoloji, diktatörlüğün siyasi hedeflerini meşrulaştırmak için, ırkın muhteşem geçmişi ve geleceğine atıfta bulunuyordu (Quine,1996:30-37).

Mussolini tarafından nüfûs konusunda "Sayı Kuvvettir" başlığıyla kaleme alınan makalede, Duçe doğum oranını sadece devletin büyüyen kuvvetinin alâmeti değil; Faşist milleti, Avrupa'nın diğer milletlerinden ayırt edecek özellik olarak ifade etmiştir.

Mussolini’ye göre; doğum oranındaki artış, milletin hayatını ve bu hayatı gelecek asırlara devretmedeki azmini göstermekteydi (Ete,1941:106).

Demografik kampanya, İtalya’daki faşist egemenliğin merkeziydi. “Battle for the birthrate” (doğum için savaş), faşizmin daha büyük dış politika ve siyasi amaçlarıyla bağlantılıydı (Quine,1996:35). İki dünya savaşı arası dönemde Faşist İtalya, nüfûsu artırmak hususunda en fazla gayret sarf eden ülke konumundaydı. İtalya Habeşistan’ı işgal ederken, Orta Avrupa’da ve Balkanlar’da, Kuzey Afrika’da ve Akdeniz havzasında egemenlik iddiasında bulunurken; daima artan nüfûsuna, milletin yaşama arzusuna atıfta bulunmuştur. Mussolini emparyalist-yayılmacı politikasını mâzur göstermek için İtalya nüfûsunun fazla oluşunu ve günden güne artmakta oluşunu ve küçük İtalya yarım adasının bu kadar nüfûsu besleyemeyeceğini ileri sürmüştür. Mussolini, nüfûs çokuluğunun büyük iddialarda bulunmaya hak kazandıracağına o kadar inanmıştır ki; iktidar mevkiine geldiğinden beri İtalyan nüfûsunu sayıca çoğaltmak, bedenen sağlamlaştırmak, fikren ve ruhen yükseltmek için çok fazla gayret sarf etmiştir. İtalya sağlık hizmetleri, Mussolini döneminde eskiyle mukayese kabul etmeyecek derecede iyileştirilmiştir. Özellikle doğan çocuk sayısının artması, Mussolini’nin ana amacı olduğundan, doğumu teşvik ve doğan çocukların yaşatılması için her türlü teşvik yapılmıştır. “Sayı Kuvvettir” parolasına, “maximum doğum” ve “minimum ölüm” formülü ilave edilmiş ve nüfûs siyasası muhtelif siyasalarla bütünleştirilmiştir (Ete,1941:109).

İki dünya savaşı arası dönemde, nüfûs siyasetine en fazla önem veren iki ülkeden biri olan İtalya’da, nüfûs toprağa göre çok kalabalıktı. İtalya ülkesi, Fransa topraklarının yarısı kadardı. Oysa İtalya’nın nüfûsu, Fransa’nın nüfûsundan daha fazlaydı (Togay:1941:241). Buna rağmen; İtalya’nın takip ettiği genişleme-yayılma politikası, nüfûsun hiç durmadan artmasını emretmekteydi. İtalya’da nüfûsun hem çokluğunu hem de özlüğünü temin etmek için birçok tedbir alınmıştır. Nüfûsun çokluğunu temin için takip edilen siyaset “sayı kuvvettir”, özlüğünü temin için takip edilen siyaset de “sıhhâti yerinde olmayan fertler cemiyetin omuzlarında yüktür” prensibine istinad eder. Nüfûsun çokluğunu temin için doğumları mümkün olduğu kadar çoğaltmak, ölümleri azaltmak ve göç hareketlerini kontrol altına almak yönünde politikalar izlenmiştir (Yerel,1941:265).

İtalya’da bu dönemde “maximum doğum” oranlarına ulaşmak için evlilik teşvik edilmiş, evlilik birliği koruma altına alınmış, kadınlar doğuma teşvik edilmiş, doğum

aleyhine yayınlar yasaklanmış, doğum kontrol ürünlerinin satışı, reklamı ve kullanımı yasaklanmış ve yaşam araçları nüfûsun gelişimine uydurulmaya çalışılmıştır. İtalya'da "minimum ölüm" oranlarına ulaşmak amacıyla ölüm sebeplerinin tümüne karşı genel bir savaş başlatılmış, annenin ve çocuğun korunması için gerekli düzenlemeler yapılmış, kurumlar oluşturulmuş, İtalyan gençliğinin bedeni terbiyesi ve ırkın sağlamlaştırılması için beden terbiyesi ve spora ilişkin tedbirler alınmıştır. Göç alanında ise; İtalyan'ların ülke dışına göçünü durdurmak, ülke dışındaki İtalyan'ların ülkeye dönüşünü teşvik etmek ve buna bağlı olarak; imar faaliyetlerini tanzim etmek yönünde düzenlemeler yapılmıştır (Zingali,1932:4).

Evliliği teşvik amacıyla, evlilik şartları hafifletilmiş, boşanmalar engellenmeye çalışılmıştır. İtalya'da evlenme ile ilgili "yaş", "akrabalık" ve benzeri konularda sınırların yumuşatılması yoluna gidilmiş, ordu mensuplarının/subaylarının evlenebilmesi konusundaki rütbe ve gelir sınırı indirilmiştir. Subayların evlenebilmesi için öngörülen 25 yaş sınırı, 1929 yılında kaldırılmıştır. Evli kadınları memuriyetin dışında tutan ve bekâr kadınlara öncelik tanıyan hüküm ilga edilmiştir. Bir taraftan bu engeller kaldırılırken, diğer taraftan evli çiftlere kolaylıklar sağlanmış; bekârlar 25 yaşından 65 yaşına kadar bir vergiye (bekârlık vergisi) tâbi tutulmuş, verginin hesaplanmasında artan bir vergi usûlü tatbik edilmiştir. Bekârlardan elde edilen fazla gelirler, anne ve çocuğun korunmasına tahsis edilmiştir. Bu amaçla İtalya'da anne ve çocuğun himaye edilmesi ile ilgili onlarca kuruluş faaliyete geçmiştir. Papalık ile yapılan antlaşma gereği, boşanmaların reddi sağlanmış ve evliliğin ekonomik bir şekilde yapılmasını temin etmek yoluyla evlilik bağı korunmuştur. Üzerinde en çok durulan tedbir, evliliklerde doğum sayısını teşvik etmeye yönelik olandır (Ete,1941:108; Zingali,1932:7-9). Çok çocuklu ailelerin sayısını artırmak amacıyla fazla çocuğu olan aileler için dolaylı ve dolaysız vergilerden muafiyet şartı getirilmiştir. Devlet personeline reşit olmamış her çocuk için "aile zammı" adı altında para ödemesine gidildiği gibi, bu zamların üçüncü çocuktan sonra iki katına çıkarılması uygulamasına da gidilmiştir. Ayrıca, gebelik dönemlerinde annelere çeşitli yardımları öngören tedbirlerin alınması yoluna da gidilmiştir (Güriz,1975:53).

Annenin ve çocuğun korunması konusunda bir kanunla İçişleri Bakanlığı'nın kontrolü altında milli bir kuruluş tesis edilmiştir. Bu kuruluşun amacı, muhtaç anneleri korumak ve kimsesiz çocuklara yardım etmekti. İtalya'nın birçok yerinde şubesi olan bu kuruluş, bu işlerle ilgili diğer müesseseleri de kontrolü altında tutuyordu. Hastahâneler

dispanserler ve kreşler aracılığıya geniş bir faaliyet alanı vardı (Ete,1941:108; Zingali,1932:10-11).

İtalya'da nüfûs artışını sağlamak amacıyla çocuk düşürmeye karşı da bir mücadele başlatılmıştır. Çocuk düşürmeye karşı sert ve keskin tedbirler alınmıştır. İtalya'da, 1929 yılında çıkarılan bir kanunla, doğuma ve gebeliğe engel olan vasıtaların satışı, reklamı ve propagandası yasaklanmıştır. Ceza kanununa konulan hükümlerle, bu vasıtaların satışını ve reklamını yapanların cezalandırılacağı hükme bağlanmıştır. 1931 yılında çıkarılan Ceza Kanunu'nun "Irkın Sıhhât ve Tamamiyetine Karşı İrtikap Eden Cürümler" başlıklı faslında yer alan hükümlerle; çocuk düşürme önceki kanunla mukayese edilemeyecek ölçüde ağır biçimde cezalandırılmış ve bu konuda yeni bir suç tanımı yapılmıştır (Güriz,1975:53). Ceza kanunu ile çocuk düşürmeyi teşvik, kasten kısır kalmak, belsoğukluğu ve firengi bulaştırmak fiilleri suç sayılmıştır (Ete,1941:109; Zingali,1932:12).

İtalya'da doğumları teşvik için iktisâdi teşviklerde düşünülmüştür. Faşist yönetim nüfûsun artmasının iktisâdi koşullara da bağlı olduğunu idrak ederek; iktisâdi kalkınmayı gereçekleştirmek amacıyla geniş bir imar faaliyetine girişmiştir. Yol ve konut inşaatları, bataklıkların kurutulması, temiz içme suyu sağlanması gibi nüfûsun artmasına yardım edecek birçok altyapı yatırımı yapılmıştır. Özellikle hijyen şartlarına uygun konutların yapımını sağlamak amacıyla konut inşaatı vergiden muaf tutulmuştur (Ete,1941:109).

Faşist İtalya'nın nüfûs siyaseti, asgari ölüm siyasetine yönelik olarak alkol ve keyif verici madde kullanımına karşı ciddi bir mücadele başlatmış, salgın hastalıkları önlemeye yönelik aşı ve koruyucu sağlık hizmetleri genişletmiş, hijyen konusunda halka dönük eğitim faaliyetleri yürütmüş, temiz hava, temiz mesken ve temiz içme suyu temini için mücadele etmiştir (Ete,1941:109; Zingali,1932:15-16).

İtalya'da gençliğe yönelik olarak; beden ve dimağ açısından sağlam bir nesil yetiştirmek ve ırkı sağlamlaştırmak amacıyla gençlik teşkilatları kurulmuştur (Ete,1941:109). Ülke çapında örgütlenen bu teşkilatlar, 6 ila 21 yaşları arasındaki İtalyan gençleri bünyesine katmıştır. Bu teşkilatların en önemli özelliği ise; paramiliter oluşlarıydı. Teşkilatların görevi, beden terbiyesi ve spor yoluyla İtalyan gençliğini askerliğe hazırlamak, gençlerin ekonomik verimliliğini sağlamak, uysal ve itaatkâr vatandaşlar yetiştirmekti ("İtalyan Gençlik Teşkilatı,1939:46).

Faşist İtalya'da yaşamı disiplin altına almak için kapsamlı düzenlemelere gidilmiştir. "Opera Nazionale Dopolovaro"nun kurulması ile milyonlarca İtalyan vatandaşı spor, gezi, bisiklet, piknik, sinema gibi modern boş zaman faaliyetlerine katılmıştır. Dopolovaro aynı zamanda tarımsal alanlarda popüler tarım festival ve törenleri düzenleyerek kırsal hayatın saflığına yönelik vurguyu pekiştirmiştir (Griffin,2014:127).

Göç konusunda Faşist yönetim dışarıya olan göçleri azaltmayı, ülke dışında olanların ise; geri dönmesini sağmayı amaç edinen bazı tedbirleri uygulamaya sokmuştur (Güriz,1975:53-54). Çünkü İtalya, iki dünya savaşı arası dönemde yabancı ülkelere en fazla insan ihraç eden Avrupa ülkesi konumundaydı. 1935 yılında 9 milyon'dan fazla İtalyan vatandaşının diğer ülkelerde yaşadığı tahmin ediliyordu. Bu sayı, o tarihte İtalya'nın nüfûsunun beşte birine denk geliyordu (Fenik,1941:117).

İtalya'da ülke içinde ve ülke dışına göç hareketlerini yürütmek üzere bir göç teşkilatı oluşturulmuştur. Bu teşkilat bir taraftan dışarıya göçü engellemeye çalışırken, diğer taraftan özellikle ülke dışındaki İtalyanlar ile yakından alâkadar olmuş ve onların ülkeye yeniden dönüşünü teşvik etmiştir. Örneğin; İtalya'ya dönecek olan vatandaşların seyahat masraflarının karşılanması ve gerekli maddi ve kanuni korumanın sağlanması en önemli tedbirlerdendir. Yine göç politikası çerçevesinde, ülke dışındaki İtalyanların kimliklerini unutmamalarına yönelik faaliyetlere ağırlık verilmiştir (Ete,1941:109; Zingali,1932:20-23).

1938 yılına kadar İtalyan öjenik siyaseti ırkçı öğeler içermez. İtalya'da 1938-1943 yılları arasında "Faşist ırkçılık" olarak da adlandırılan resmi devlet ırkçılığı uygulanmıştır. Bu dönemde İtalya'da öjenik de ırkçı bir çizgiye kaymıştır. 1938 yılında ırkçı-anti-semitik yasaların kabulüyle, İtalya'da öjenik ırkçı içerik kazanmıştır. "İtalyan Irk Kanunları"(İtalyanca Leggi razziali), çoğunlukla İtalyan Yahudilerine ve kolonilerin yerli halklarına yönelik olarak, ırk ayrımcılığını uygulamak için 1938-1943 yılları arasında Faşist rejim tarafından kabul edilen kanunlar dizisidir (Rodogno,2006:65-68).

Uzun süre yapılan araştırmalar, İtalyan öjenik siyasetinin ırkçılığa kaymasının 1937 Roma-Berlin ittifakından sonra, Nazi baskısının bir sonucu olduğunu iddia ediyordu. Bu yaklaşım, Faşizmin Nazizmin aksine, köken olarak ırkçı-antisemitist olmadığını, antisemitizmin Faşizme Almanya'yla Mihver ittifakını kurduktan sonra; Alman etkisiyle dâhil olduğunu savunuyordu (Bernardini, 1977:449). Yeni çalışmalar, bu bakış açısını

şüpheli bulmaktadır. Bu çalışmalara göre; "ırkçılık" ve "antisemitizm" daha önce düşünüldüğü gibi, 1930'ların sonlarına doğru faşizme dâhil olmamış; her zaman faşizme içkin olarak varolmuşken, yıllar süren radikalleşme sonucu ön plana çıkmıştır. 1938'den sonraki Yahudi düşmanı yasal düzenlemeler bu radikalleşmenin sonucudur. Ancak; Nazi devleti Yahudileri kitle halinde katlederken, İtalyan faşistleri "haklarını alma", "dağıtma" ve "sürme" yöntemlerini kullanmıştır (Griffin,2014:129; Mosse,2015:149).

Roger Griffin'e (2014:131) göre; Faşist rejimin altında yatan mit "palingenetik yeniden doğuş"tu. Antik Roma'nın dünya imparatorluğu idealinden devralınan büyük devlet iddiası, İtalyan faşizminin temel düşüncesiydi. Faşist İtalya, kendini Roma İmparatorluğu'nun doğrudan mirasçısı olarak görüyordu. İtalyanlar ölümsüz Roma ruhuyla aşılanmış yeni bir ırk yaratmalıydılar. Nüfûs kampanyası emperyalizm ile birlikte düşünüldüğünde, Faşist dünya görüşünün en başından beri içinde ırkçı öğeler taşıdığı görülüyordu[60] (Griffin,2014:129).

İtalya'nın Etitopya'yı işgali sonrası, İtalyanlar ile Etiyopyalılar arasında ırklar arası ilişkinin artması, Faşist rejim üzerinde endişe yaratmıştı. Faşist rejim, bu endişeleri gidermek için ilk ırkçı yasaları kabul etmiştir. Bu yasalar "madamato"ya[61] karşı çıkartılmıştı. Bu yasalar İtalyan erkekleri ile Etiyopyalı (Habeş) kadınlar arasında "Darmon" geleneklerine göre göre yapılan evlilikleri geçersiz sayıyor ve "madamato" için bir yıldan beş yıla kadar hapis cezasına hükmediyordu (Livingston,2014:37-40).

İtalya'da ırk yasalarına giden yol kapsamlı bir basın kampanyası ile başlamıştır. Mussolini, İtalya içinde Yahudi düşmanlığını körüklemek için basın ve yayın yoluyla kapsamlı bir propagandaya girişmiştir. Yahudiler; Tanrı katili olmakla, ülke içinde gizli faaliyetler yürütmekle, yüksek gıda fiyatlarının ve işsizliğin müsebbibi olmakla suçlanmıştır. Buna ek olarak; 14 Temmuz 1938'de Faşist bilim adamlarına[62] hazırlatılan "The Manifesto of Race" ile İtalya uygarlığının Aryan kökenli olduğu, tarih boyunca saf

---

[60] Mussolini, ilk olarak 1936 yılında Etiyopya'nın işgali sırasında Roma İmparatorluğu'nu yöneten Romalıların üstün bir ırk olduğunu ve İtalyanların bu ırkın torunları olarak üstünlük taşıdıklarını ileri sürmüştür. Faşist İtalya Etiyopya'yı (Habeşistan) işgal ederken bu "üstün ırk" söylemine dayanmış ve siyah derili Etiyopyalıların İtalyanlara boyun eğmek zorunda olduğunu, bunun doğal bir ırk hiyerarşisi olduğunu savunmuştur (Livingston,2014:37-38).

[61] Bu yasalar işgal altındaki topraklarda İtalyanlar ve Afrikalı kadınlar arasındaki münasebetleri engellemeyi amaçlıyordu.

[62] "The Manifesto of Race"e imza atan bilim insanları arasında iki bilim doktoru (S. Visco ve N. Fende), bir antropolog (L. Cipriani), bir zoolog (E. Zavattari) ve bir istatistikçi (F. Savorgnan) vardı.

bir İtalyan ırkının var olduğu ve Yahudilerin bu ırka mensup olmadıkları ilan edilmiştir. Irk yasaları bu manifestoya dayandırılmış ve çıkarılacak ırk yasaları için bilimsel destek sağlanmıştır (Gillette,2001:188-190).

İtalya'da ırkçı-antisemitik yasalar için ilk tedbir, 22 Ağustos 1938 tarihinde Yahudilere özel yapılan nüfûs sayımıdır. İtalya'daki ırkçı-antisemitik yasalar, Yahudilere özel bu sayımın sonuçları baz alınarak hazırlanmıştır. Bu sayım ülke içindeki Yahudilerin sayısı, malvarlıkları, eğitim gören çocuk sayısı gibi birçok parametreyi Faşist yönetimin dikkatine sunmuştur. Bu sayım ırkçı yasaların uygulanmasında temel verileri sağlamıştır (Livingston,2014:40).

2 Eylül 1938 ve 17 Kasım 1938 tarihleri arasında İtalya'da çıkarılan "Irk Yasaları" uyarınca, İtalyanlar ve Yahudiler arasındaki evlilikler yasaklanmıştır. Yahudilerin İtalya ve sömürgelerine yerleşmesi, hükümet, bankacılık, sigortacılık, eğitim, eğlence, endüstrisi ve hukuk alanlarında mesleki faaliyette bulunmaları ve eğitim kurumlarına girmeleri yasaklanmıştır. Yahudi mülklerine el konulmuştur. Yahudilerin yurttaşlık hakları iptal edilmiş ve yurttaşlığı iptal edilenlerin ülkeyi terk etmesine hükmedilmiştir (Levy,2005:585).

2.6. Almanya

Öjenik konusunda üzerinde en çok durulan ülke Almanya'dır. Almanya'da öjenik "III. Reich" döneminde zirveye ulaşsa da, geçmişi çok daha öncelere dayanır. "Kaiser Dönemi" Almanya'da, Ernst Heackel ve Agust Weismann öjenik düşüncenin temellerini atmıştır. Heackel ve Weismann biyolojik açıdan unfit kişileri ayıklamak için öjeniğe başvurulmasını önermişlerdir. Almanya'nın en önemli öjenik düşünürlerinden Alfred Ploetz ise, devletin çeşitli sosyal politikalar ve kamu harcamaları yoluyla unfitleri korumasınını eleştirmiş, bu durumun unfitlerin toplum içinde çoğalmasına yol açtığını savunmuştur. Ploetz, öjenik düşüncesini Âri ırkın üstünlüğü üzerinden geliştirmiştir. Wilhelm Schallmayer ise, akıl hastalıkları üzerine çalışmış ve akıl hastalarının toplumdan elenmesini önermiştir (Graham,1135:1977).

Almanya'daki ilk öjenik teşkilat, 1905 yılında kurulan "Irk Islahı Topluluğu"dur. Topluluğun kuruluş amacını Alfred Ploetz, Alman ırkının beden ve dimağ özelliklerini

korumak ve gelecek kuşaklara aktarmak olarak açıklamıştır. Ploetz, beden ve dimağ sağlığının sosyal, siyasal, ekonomik ve askeri başarı ile eş anlamlı olduğunu belirtmiştir. Ploetz, sağlıklı ailelerin iki çocuktan daha fazlasına sahip olması gerektiğini belirtmiştir. Ploetz, sağlıklı unsurların yeterince çoğalması için erken yaşta evliliğin teşvik edilmesi amacıyla mâli mevzuâttan yararlanılması yoluna gidilmesinin, alkolizm ve uyuşturucu madde kullanımı ile mücadelenin, toplumun hijyen koşullarının düzeltilmesinin topluluğun amaçları arasında olduğunu belirtmiştir. Ploetz, unfit ailelerin çoğalmasının önüne geçmek için; ailelerin sağlık ve hastalık secerelerinin tutulması, evlilik öncesi muayene ve evlilik kısıtlarını önermiştir (Wess,1990:23-27).

Weimar dönemi Almanya öjenik düşüncesi, “dejenerasyon” korkusu atrafında şekillenmiştir. Bu döneme damgasını vuran Fritz Lenz, ırksal özelliklerin kalıtsal olduğunu, dünyadaki ırklar arasında bir hiyerarşinin olduğunu ve bu hiyerarşi içinde Âri ırkın en üstün ırk olduğunu savunmuştur. Lenz’e göre; Weimar döneminde Âri ırk dejenerasyon tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Dejenerasyon tehlikesi toplumun sağlıklı kesimlerinin yeterince çoğalmamasından kaynaklanıyordu. Lenz, beden ve dimağ sağlıkları olmadığı için toplumsal üretime faydaları olmayan kesimlerin, toplumun sağlıklı kesimleri üzerindeki yüklerinin de hafifletilmesi gerektiğini savunuyordu (Klautke,2007:23-24).

Weimar döneminde devlet, nüfûs meselesi ile ciddi şekilde ilgilenmiş ve birtakım önlemler almıştır. Fakat Almanya’da nüfûs meselesi ile topyekûn olarak ilgilenmek “Nasyonel Sosyalizm” iktidarı ile başlar. Almanya’nın istikbâlini nüfûsun kemiyet ve keyfiyet olarak inkişafında gören III. Reich hükümeti, total/kapsamlı bir nüfûs siyaseti yürütmüştür (Ete,1941:109).

Naziler için nüfûs fazlalığı, yaşam hakkını genişleten bir sebep olmuştur. Almanya’nın iki dünya savaşı arası dönem dış siyaseti, artmakta olan nüfûsuna yeni yaşam alanları bulmak hedefini takip etmiştir. Almanya’nın tüm dünyaya meydan okumaya kalkmasının ve yayılmacı bir politika izlemesinin en önemli sebebi, nüfûsunun ülke sınırları ile çevrelenen sahalara sığmama iddiasıydı. Almanya, Doğu ve Kuzey Avrupa’da yayılma politikası izlerken; daima artan nüfûsuna ve Almanya ülkesi topraklarının bu nüfûsu beslemeye yeterli gelmemesine atıfta bulunmuştur (Togay,1941:241). Nüfûsu ve nüfûs artış oranı fazla olduğu için, başka milletlerin topraklarında yaşam alanı arayan Nazi

Almanyası'nın, bu dönemde nüfûs artışını nasıl kamçıladığını da unutmamak gerekir (Ete,1941:111). Almanya, Hitler'den önce her aileye en az üç çocuk usûlünü kabul eder ve bunu "dreikinder sistemi" olarak adlandırırdı. Hitler, bu sayıyı az görerek dörde çıkarmıştır. Nazi Almanyası bir taraftan "nüfûsumuz çok, geçinemiyoruz, bize yeni hayat sahaları lazım" diye propaganda faaliyeti yürütürken; diğer taraftan da ulusu nüfûs artışına teşvik için her türlü tedbire başvurmuştur. Nazi Almanyası, II. Dünya Savaşı'nda bir milyon insan kaybetse bile, onların yerine iki milyonluk bir neslin hazırlanacağına kesin olarak inanıyordu. Almanya'nın nüfûsu muntazam artarken; Fransa'nın nüfûsunun aynı oranda artmaması bir tereddi, uluslararası yarışta bir gerilik olarak gösteriliyordu[63] (Bilge,1941:62).

Almanya'nın öjenik siyasetinde çok çocuklu ailelere nakdi yardımlar, kalabalık ailelerin gelirini artırmak, vergi indirimi, ana ve çocuklara yardım, bekârlara vergi uygulaması vardı. Köyde iskân edenlerin şehirde iskân edenlerden daha üretken-doğurgan olduğunu dikkate alan Nazi yönetimi, köyde iskân teşkilatına çok büyük önem vermiştir. Nazi iktidarı, çok çocuklu ailelere sağlıklı mesken tedârikinde devlet yardımı ve faizsiz kredi uygulamalarına gitmiştir. Ülkenin her yanında yeniden tesis edilen çocuk yuvaları, bakıma muhtaç çocukların bakımını üstlenmiştir. Nüfûs artışını teşvik etmek için Almanya'da yapılan propaganda faailiyetlerinin, diğer ülkelere kıyasla çok daha etkili olduğu gözlenmiştir (Ete,1941:111).

Nazi iktidarının konsolidasyonu ile birlikte; resmi söyleme egemen özgün bir ırksal ütopya öne çıkarılmıştır (Iordachi, 2015:61). Naziler milleti ilkel "Volksgeist" ve "kan birliği"ne dayanan topluluk olarak görme eğilimindeydi (Eatwell,2015:242). Nazilerin uzun vadeli hedefi ırksal hâkimiyetti[64]. Hitler, Almanya'ya "Versailles" utancını ortadan

---

[63] Nazilere göre; bu dünyadaki en genel ve acımasız savaş yaşamak üzerineydi. "Yaşam savaşı"nda ayakta kalmanın ve ulusal kalkınmanın ana motoru ise, nüfûsun/ırkın üreme yoluyla sürekli yenilenmesiydi. Yeterince üremeyen halklar dünya tarihinden yitip gitmeye mahkûmdu. Bu ırklar belli bir süre sonra doğurganlıkları yüksek olan, nüfûs fazlalıkları seçilim için gerekli kuvveti sağlayan diğer ırklara boyun eğeceklerdi (Milza,2016:69).

[64] Nasyonel Sosyalist Alman İşçi Partisi programının 25 maddesi, Nazilerin amaçlarını-hedeflerini açıkça ortaya koyuyordu. Birinci madde, Nazilerin bütün Almanların birleşmesini ve Büyük Almanya'yı kurma isteğini dile getiriyodu. 2. madde, bu amaç doğrultusunda Versailles ve St. Germain antlaşmalarının kaldırılmasını içeriyordu. 3. madde, Alman halkının yiyecek ihtiyacını karşılamak ve fazla nüfusun yerleşmesini sağlamak için diğer ülkelerin toprakları üzerinde yeni yaşam alanları isteğini dile getiriyordu. 4. madde, yalnız Alman kanı taşıyanların vatandaş olarak kabul edileceğini ilan ediyordu. 5. madde, tüm devlet memurluklarının Alman kanından olanlar tarafından deruhte edilemesini istiyordu. 6. ve 7. madde, yabancı ırktan/milletten olanların sınır dışı edilmesi isteğini bildiriyordu. 23. madde ise; bütün basın yayın organlarının Alman ırkından olanlara ait olmasını, sahibi Alman olmayan basın yayın kuruluşlarının

kaldırmayı vaat ediyordu. Nazilerin gelecek hayalinin kökleri, geçmişte yatmaktaydı. Naziler gelecek için “volk”a vurgu yapıyorlardı. Geçmişin örnekleri Naziler için önemliydi (Mosse,2015:118-124). Norbert Elias, “The Germans” adlı kitabında, Alman milliyetçiliğinin oluşumunu uzun dönem boyunca süren yenilgiler sonucu kırılan Alman milli onurunu onarmak ve gelecekte yeniden o görkemli günlere kavuşulacağını müjdelemek için geçmişin yüceltildiği bir süreç olarak anlatır (akt.Maksudyan,2007:52).

Âryan efsanesine dayanan Nazi iktidarının amacı, hem Büyük Alman İmparatorluğu’nu yeniden kurmak hem de Slavları üstün bir ırka tabi kılmak ve fiziksel - zihinsel engellilerin ve Çingenelerin ve her şeyden önce de Yahudilerin kökünü kazımaktı. Savaş ve çatışmayı yücelten Nazizmin düşmanlara ihtiyacı vardı. Bu düşmanların en önemlisi Yabancı milletlerdi. Yabancı milletlerin yeterice yakın ve somut olmadığı durumlarda ise; iç düşmanlar önem kazanıyordu. Irkçılık, Yahudiler ve Çingeneler gibi somut düşmanlara odaklanmıştı. Fakat daha genel bir kategori olarak; toplumsal bilinçten yoksun oldukları iddia edilen asosyaller kategorisini de kullanmışlardır. Bu asosyal kategori dilenciler, evsizler, serseriler, zihinsel ve fiziksel engelliler, fahişeler ve cinsel sapıklardı. Bunlar genellikle aşağı bir ırka mensup kişiler değil, ancak yozlaşmaya yol açacak şekilde millet ya da ırkın temellerini zayıflattıkları düşünülen Almanlar’dı (Mosse,2015:154-157).

Hitler’in “Mein Kampf” (Kavgam) adlı kitabı bir doktrin kitabı olmayıp, bir mücadele ve eylem kılavuzu kitabı niteliği taşımaktadır. Hitler kitabında aşağı ırkları doğrudan tasvir etmiştir. Hitler kitabında sarışın, mavi gözlü efendiler ırkına; melezleşmiş aşağı ırklara karşı yürütülecek kanlı mücadelede öncülük etme sözü vermiştir. Nazi propagandasının en önemli konularından biri, Yahudiler ile Marksizm arasında varolduğu iddia edilen gizli ittifak olmuştur. Nazi propagandası Marksizm’i; devletin, vatanın ve ırkın önemini reddeden bir Yahudi doktrini olarak nitelemiştir. Naziler, Marksizmi doğanın tanrısallığına karşı çıkan, uyum içinde işleyen toplumsal düzeni tahrip eden bir doktrin olarak nitelemiştir. Toplumdaki tüm kötülüklerin kaynağı olarak Yahudiler gösterilmiştir. Yahudiler basın, yayın, sanat, edebiyat, sinema ve tiyatro gibi toplumun en önemli yaşam alanlarına kadar el atmış yıkıcı unsurlar olarak nitelenmiştir. Nazi propagandasına göre; tüm Avrupa ülkelerinin içine sızmış olan Yahudiler, önemli yaşam alanlarındaki

kapatılmasını ve Alman ırkının moral ve geleneklerine tehlike teşkil etmeyen tüm dinlere devlet içinde özgürlük tanınmasınından bahsediyordu (Erdem,1976:152-155).

faaliyetleri ile direkt olarak ruhları zehirliyordu (Fontette,1991:80-82). Kurnazca asimile olmuş rolü yaparak yerleşik halklar arasına karışan Yahudiler, tacir oyunlarıyla içinde yaşadıkları toplumun emeklerini sömürüyor, daima toplumsal yaşamın en önemli makamlarını ellerinde tutuyor ve içinde yaşadıkları toplumun ruhunu kalleşçe mayınlayarak iktidarı ele geçirmeye çalışıyorlardı (Milza,2016:69).

Hitler, Avrupa kanının kirlenmesinin sorumlusu olarak "Yahudi", "Siyah" ve "Fransa" üçlemesini gösteriyordu. Yahudilerin amacı, nefret ettikleri Âryan ırkını melezleştirip soysuzlaştırmaktı[65]. Siyahları, gizli amaçları doğrultusunda Ren kıyılarına getirenler de Yahudilerdi. Bu durumun sorumlusu da Fransa idi. Fransa evrensel egemenlik kurma yönündeki hedefi doğrultusunda, kendi vatandaşlarını Yahudilerle ve siyahlarla eşit kabul eden vatandaşlık anlayışı ile birbaşka deyişle; Yahudilere ve siyahlara sağladığı destek ile beyaz ırkın Avrupa'daki saflığını tehlikeye sokmakta idi. Esas düşman Yahudiler olmakla birlikte siyahlar da gerçek anlamda aşağı bir ırk idi (Fontette,1991:83).

Nazi ırkçılığı inşa edilirken doğaya/Tanrı iradesine atıf yapılıyordu. Buna göre; doğanın yaşama iradesinin tüm biçimleri aynı yasaya tabi idi. Hiçbir hayvan kendi ırkından olmayan bir hayvanla çoğalmazdı. Kurt kurtla, balık balıkla, kartal kartalla çoğalırdı. Doğa yasası, üstün bir ırkın aşağı bir ırkla birleşmesine karşı idi. Irkların karışımı, Tanrı'nın-doğanın iradesine karşı işlenen bir günahtı. İnsan iradesinin doğayı-Tanrıyı yenebileceği düşüncesi gülünç bir iddiaydı ve Yahudilere özgüydü. Melez ırklar dağa yasası gereği yenilmeye ve tarih sahnesinden çekilmeye mahkûmdu. Bu adaletsizlik olmayıp, adaletin bizzat kendisiydi. Nazi ideolojisine göre, Yeryüzünün ilk günahı "kana" ve "ırka karşı" işlenmiş günahtı ve buna teslim olmak insanlığın yok olması demekti. Aryanlar, Tanrı/doğa yasası uyarınca üstün ırktı. Dünya üzerinde medeniyet namına ne varsa, Aryanlar tarafından yaratılmıştı. Medeniyet yaratan ve medeniyet yaratma potansiyeline sahip tek ırk; Kuzeyin "beyaz tenli", "sarı saçlı", "mavi gözlü" Aryanlarıydı. Bu özellikleri doğuştan geliyordu. Birbaşka deyişle; Tanrı-doğa iradesinin bir sonucu idi. Aryan ırkın saflığını bozan, onun fiziki ve ahlâki çöküşünün tohumlarını atan her ideoloji ve inanç yok

---

[65] Bu dönemde benzer örnekleri de çokça olan romanların en ünlüsü Arthur Dinter'in yazdığı "Kana Karşı İşlenen Günah"tır. İki savaş arası dönemde çok büyük yankı uyandırmış ve ardından kendi konusunda benzer birçok romanın ortaya çıkmasına yol açmış bu kitabın konusu şöyledir: Genç bir Alman kızı Yahudi'yle ilişki kurar, hamile kalır ve doğum yapar ancak çocuk yaşamaz. Daha sonra bir Aryanla evlenir, bu kez doğruduğu çocuk karikatürlerde rastlanan Yahudi tipindedir ve ölen kardeşine benzer. Bu roman evcil hayvan yetiştiricilerinin çoğunda görülen bir saplantıyı, kalıtımsal içselleştirmeyi çağrıştırmaktadır.

edilmeliydi[66]. Bunun başında da Yahudiler ve bir Yahudi doktrini olan Marksizm geliyordu (Fontette,1991:82).

İki dünya savaşı arası dönemde, öjenik konusunda en dikkat çekici ülke Nazi Almanyası olmuştur. En radikal öjenik politikalar Nazi Almanyası'nda ortaya çıkmıştır. Alman öjenik politikası kapsamlı bir "sterilizasyon" ve "ötenazi" programına dayanmıştır. Nazi liderleri, ırklarının üstünlüğünü perçinlemek için hiçbir ahlaki ve insâni kuralı tanımadan her çeşit uygulamaya girişmişlerdir. Öjenik, Nazi liderleri tarafından Yahudi düşmanlığı ve saf ırk yetiştirme siyasetini haklı çıkarmaya yarayan bir araç olarak kullanılmıştır. Nazi öjenik politikası "kitle halinde sürgünler", "toplama kampları", "seçici cinsel ilişki", "geniş bir sterelizasyon programı", "kapsamlı bir ötenazi programı" ile birlikte yürütülmüştür. Nazi öjenik politikası "soykırım"la sonuçlanmıştır. Naziler katliamlarını "ırkçılık" idealizmini ileri sürülerek haklı göstermeye çalışmışlardır. Nazi liderleri, Alman halkının kafasına Alman ırkının biyolojik olarak üstün olduğu fikrini yerleştirmek için her yola başvurmuşlardır. Sürekli bir propaganda ile bedenleri ve kanı her türlü pislikten uzak tutma, erkekçe bir iradenin ve doğurgan bir analığın aracı olarak bedenleri spor yaparak güçlendirme; okul çağından itibaren tüm Almanlara öğütlenmiştir (Erdem,1976:11-12).

Heinrich Himmler tarafından geliştirilerek hayata geçirilen "Lebensborn" kurumu (Yaşam Kaynağı Birlikleri) ve "Irk ve Nüfûs Yüksek Ofisi" (RUSHA) ise; saf Âryan ırkının yaratılması ve güçlendirilmesi konusunda araştırmalar yapmak üzere kurulmuştur. Bu iki kurum araştırmaları için ülke içinden damızlıklar topladığı gibi; işgal edilen ülkelerde Aryan ırkına özgü olduğu kesin olan hatlara sahip genç çocuklara da el koymuştur (Weindling,2015:53-54).

Nazilere göre; ırkı ıslâh etmek ve korumak gerekiyordu. Hastaların ve sabıkalı mücrimlerin cerrahi müdahaleyle kısırlaştırılmaları, Almanlar ve Yahudiler arasında evliliğin ve hatta cinsel ilişkinin dâhi yasaklanması; ırkın korunması yolunda alınan basit önlemleren sadece birkaçıydı (Weindling,2015:110). Bütün bu tedbirler Alman milletini bedenen ve ruhen; temiz ve sağlam kılmayı amaçlamaktaydı (Ete,1941:111).

---

[66] Bu dönemde "Kana Karşı İşlenen Günah"a benzer birçok raman yazılmıştır/yazdırılmıştır. Bu romanlar genellikle Yahudilerin gizli amaçları doğrultusunda, üstün Aryan ırkının melezleştirilmesi konusunu işlemiştir. Örnek; Yahudi nihayet ortaya çıkar. Siyah saçlı genç Yahudi, onu saatlerce dikkatle izler. Yüzünde şaytani bir tebessüm belirir. Genç Alman kız tehlikenin farkında değildir. Yahudi, genç kızları ve kadınları baştan çıkarırken; kanın farklı ırktan insanlar arasında oluşturduğu engeli ortadan kaldırdığı için mutludur.

Almanya'da 14 Temmuz 1933 yılında kabul edilen "Genetik Yolla Geçen Hastalıkların Önlenmesi" başlıklı yasa, irsi (genetik) hastalık taşıyan kişilerin zorunlu olarak kısırlaştırılmasını öngörüyordu. Yasaya göre; irsi hastalık taşıyan kişiler ayrıntılı bir tıbbi muayeneden sonra kısırlaştırılabiliyordu. Kanunun işaret ettiği irsi hastalıklar şunlardı: "akıl hastalığı", "şizofreni", "cinnet", "irsi sar'a", "ileri derece alkol bağımlılığı", "anadan doğma körlük ve sağırlık", "önemli ve irsi şekil bozuklukları" (Akalın,1939:56). Yasa, Alman kadınların öjenik nedenler dışında kürtaj olmalarını da yasaklıyordu[67]. Bu yasa kapsamında Nazi iktidarı boyunca yaklaşık 360.000 kişinin kısırlaştırıldığı tahmin edilmektedir (Weindling, 1989:533).

Nazi yönetimi, sadece irsi hastalığı olanların kısırlaştırılmasını değil; Almanların ancak Âri ırktan biriyle evlenmelerini de zorunlu kılmıştır. Reichtag'ın 1935 Eylül'ünde Nasyonel Sosyalist Parti'nin yıllık toplantısının yapıldığı Nüremberg şehrinde toplanıp kabul ettiği "Alman Kanı ve Onurunun Korunması Yasası", Âri ırktan olan Alman vatandaşlarının, Âri olmayan biriyle evliliğini ve evlilik dışı ilişkisini yasaklamıştır. Yasa, Alman vatandaşı olmayı Alman kanından olmaya bağlamış, dinsel inançları önemli bulmamıştır. Buna göre; Almanlar yalnız ve yalnız Aryanlarla üreme faaliyetinde bulunabileceklerdi (Mazower,2003:112).

Bu yasanın uygulanmasına ilişkin verilen emirler, Nazi liderlerinin genetik isteklerini ortaya koyuyordu. Nasyonel Sosyalist Parti, evlilik konusu ile ilgili on maddelik bir emirname yayınlamıştır: 1-Alman olduğunu düşün, 2-Sıhhâtin yerinde olduğu takdirde evlen, 3-Vücûdunu iyi muhafaza et, 4-Fikrini ve ruhunu sağlam tut, 5-Alman olduğun için ancak bir Alman veya Nordik ırka mensup biriyle evlen, 6-Evleneceğin zaman müstakbel eşinin soyunu-ecdadını araştır, 7-Sağlık aynı zamanda dış güzelliğin de şartıdır, 8-Evleneceğin kişide evlilik ortaklığı ara, 9-Sağlam nesil sağlam temellere dayanan evliliklerle hayat bulur 10-Milletin sürüp gitmesi üç veya dördüncü çocuktan itibaren gerçekleşir (Hakimiyeti Milliye, 26.08.1934).

---

[67] 8 Şubat 1943'de Hans Schröder'in yayınladığı "Deutsche Zeitung" (Kara Utancın Mirası) başlıklı makalede, melezlerin kısırlaştırılması öneriliyordu. Schröder'e göre, 1919-1920 yıllarında Ren'in sol yakasını ve 1923'de Ruhr'u işgal altında tutan Fransız ordusunun Afrika kökenli siyah askerleri, Alman kadınlarıyla kurdukları ilişki sonucu arkalarında çok sayıda gayrîmeşru çocuk bırakmıştı. Schröder, bu melez çocukların kısırlaştırılmasını istiyordu. Nazi yönetimi kurduğu komisyon ile 1935'de bu kategoriye giren 145 çocuk tespit etti. Bu çocukların kısırlaştırılmaları bu tarihten sonra hep gündemde kaldı. 1935 Mart'ında 20 kişilik bir komisyon konuyu inceledi ve 18 Nisan 1937'de Führer, bu melez çocukların kısırlaştırılması yönünde herekete geçilmesi için İçişlari Bakanlığı'na emir verdi (Fontette,1991:91).

Nazi yönetimi, ırk ayrımıyla ilgili Nuremberg yasalarının çıkmasının ardından, tüm evlenmelerde çiftlere, kamu sağlığı bürolarından çocuklarının genetik olarak sağlıklı doğacağına ilişkin sertifika almaları zorunluluğunu getirmiştir. Böylelikle "ırkın sağlığına zarar verecek" evlilikler yasaklanmıştır (Weindling,1989:490-492).

Nazi öjenik politikası, 1 Eylül 1939'da tedavisi mümkün olmayan hastalara "ötenazi" uygulanması için verilen gizli bir emir ile "ölüm-imha" siyasetine dönüşmüştür. Bu gizli emir doğrultusunda, zihinsel ya da bedensel engeli olan kişiler "ötenazi" programına tabi tutulmuştur. Nazi iktidarı, bu programı kamuoyundan gizleyebilmek için, İçişleri Bakanlığı'nda görevli küçük bir birim oluşturmuştur. Bu birim, tedavisi mümkün olmayan şizofreni, epilepsi, cinsel ve her türlü ruhsal rahatsızlığı olan hastaların isimlerini hastahânelerden ve tedavi merkezlerinden gizlice alarak listeler oluşturmuş, daha sonra da bu hastaları ötenazi merkezlerine götürerek öldürmüştür. Bu işi organize eden birim, Berlin'deki Tiergarten Caddesi 4 numaralı adreste konuşlandığı için, programa "T-4" adı verilmiştir. 1940 yılı başında bu programa daha da ağırlık verilmiş, program kapsamında 80 bine yakın engelli ve hastanın öldürüldüğü tahmin edilmektedir (Proctor,1988:177-191).

Almanya'da 1940'a kadar, aşağı ırklara (özellikle Yahudilere) karşı alınan yaptırımlarla toplumsal yaşamın her alanı ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. II. Dünya Savaşı patlak verdiğinde artık "toplama kampları"[68] aşağı kabul edilen ırkların onurunu kırmaya, onları mümkün olduğu kadar aşağılamaya ve nihayet onları "gaz odalarına" ya da "krematoryumlara" (insanların yakıldığı fırınlara) göndermeye hizmet etmiştir. Nazi öjenik pratiği, dünyanın gördüğü en vahşi ırkçılık metotlarını içermiştir. Almanya'da aşağı kabul edilen ırkların önceden tasarlanarak sistemli şekilde "imha" edilmesi yoluna gidilmiştir (Fontette,1991:90-94).

Nazi Almanyası'nda, beden terbiyesi ve spor politikaları da nüfûsun sağlıklı kesimlerine yönelik pozitif tedbirlerden biri olarak kullanılmıştır. Nazi Almanyası'nda beden terbiyesi ve spor, ulusal gücün ve ulusal birliğin aracı olarak görülmüş; ulusu yeniden diriltmek ve geleceğin askerlerini hazırlamak gibi milliyetçi ve militarist amaçlara hizmet etmiştir. Beden terbiyesi ve spor, her vatandaş için milli bir vazifeye dönüştürülmüştür (Ateş,2012:54-55). Alman beden terbiyesi ve jimnastiğinin kurucusu

---

[68] Bu kamplar içinde en bilineni Auschwitz kampı idi (Fontette,1991:94).

Jahn, beden terbiyesinin herkes için bir vazife olduğunu, vatanın selametini, milletin geleceğini düşünen her Alman gencinin spor yapıp bedenini ve zihnini güçlendirmeye mecbur olduğunu; "millet", "vatan", "spor" kelimelerinin birbirinden ayrılamayacağını belirtmiştir. Jahn, Alman ulusunun Yortu günlerini zevk ve sefahâtle değil, şehir meydanlarında beden idmanları-gösterileri yapmakla geçirmesini tavsiye etmiştir (Tarcan,1932:62).

Stefan Kühl, "The Nazi Connection: Eugenics, American Racism, and German National Socialism" adlı eserinde, Alman öjenik pratiğini oluştururken Nazi liderlerinin büyük ölçüde ABD'den esinlendiğini ortaya koymaktadır. Kühl'e göre; Alman öjenik mevzuâtı, ABD, özellikle de Kalifornia Eyaleti örnek alınarak hazırlanmıştır. Öte yandan; Kühl eserinde yine Amerikan öjenistleri ile Alman öjenistleri arasında, iki savaş arası dönemde yakın bir bağ olduğunu ortaya koymaktadır. Kühl'ün ortaya koyduğu kayıtlara göre; Alman öjeniklerinin çoğu ABD'de eğitim almış ve Amerikan öjenik kuruluşlarının içinde yetişmiştir. Kühl, bu gerekçelerle Alman öjenik pratiğinin büyük ölçüde ABD etkisi altında geliştiğini iddia etmiştir (Kühl,2002:1-5).

2.7. Sovyet Rusya

Sovyetler Birliği'nde öjenik siyasetin öyküsü, Avrupa ülkelerinden oldukça farklıdır. Sovyet Rusya'da öjenik siyasetin tarihi kısa olmasına rağmen; Sovyet öjeniği, insan kaynağının nasıl daha iyi geliştirileceği konusunda benzersiz bir anlayış geliştirmiştir (Bardziński,2013:57).

Rusya'da öjenik araştırmaları, 1917 Devrimi'nin hemen öncesinde aralarında Nikolai Ivanovich Vavilov[69] (1887 - 1943), Nikolai Konstantinovich Koltsov[70] (1872 - 1940), Yuri Filipchenko[71] (1880 - 1930) ve Sergei Gavrilovich Navashin'in (1857 - 1930)

[69] Vavilov, "The All-Union Academy of Agricultural Sciences" ve "The All-Union Institute of Plant Breeding" olmak üzere iki genetik araştırma birimi kurmuş ve bunlara başkanlık etmiştir.

[70] Koltsov, Rus bilim tarihinin en seçkin bilim insanlarından biridir. 1917 Ekim Devrimi'nden sonra Moskova Üniversitesi bünyesinde "Institute of Experimental Biology"yi (Deneysel Biyoloji Enstitüsünü) kurmuş ve 22 yıl yönetmiştir. Koltsov, Moskova'nın tüm liseleri ve üniversitelerinde laboratuarlar kurulması ve genetiğin öğretilmesi için öncü olmuştur. Enstitüde, Koltsov insan, hayvan ve bitki genetiği üzerine çalışmalar yapmıştır. Aralarında" Nature" (Priroda) and the "Biological Journal" (Biologicheskiy Zhurnal) gibi, Rusya'nın en önemli dergilerinin yer aldığı sekiz derginin yayın hayatına başlamasına öncülük etmiştir.

[71] Rusya'nın bir başka genetik araştırma ve öğretim merkezi Petersburg Üniversitesi'nde A. Filipchenko tarafından faaliyete geçirilmiştir. A. Filipchenko, 1913 yılından itibaren Petersburg Üniversitesi'nde genetik öğretmeye başlamıştır. 1919 yılında üniversite bünyesinde "Department of Genetics and Experimental Zoology" (Genetik ve Deneysel Zooloji Bölümü) bölümünü kurmuştur. Bilimler Akademisi'nde (Academy

bulunduğu önemli genetikçilerin çalışmaları ile başlamıştır (Berg,1983:5). İmparatorluk döneminde insan kalıtımı, çeşitlilik ve evrim konularındaki araştırmalarla başlayan öjenik hareket, Bolşevik yönetimin ilk yıllarında hızla kurumsallaşmış ve bilimsel bir disiplin haline gelmiştir (Krementsov,2011:61). Öjenikle ilgili dernekler, araştırma kurumları ve dergiler bu dönemde ortaya çıkmıştır. "Russian Eugenics Society" (Rus Öjenik Topluluğu) 1920 yılında kurulmuştur. İlk öjenik araştırmalar Moskova, Petersburg ve Leningrad'da, genetik araştırmalar için kurulan merkezlerde gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde öjenik konusunda dergilerin ve yayınların sayısının arttığı gözlenmiştir. Öjenik dersler ve kurslar eğitim müfredâtına dâhil edilmiştir. Bu dönemde birçok taraftar ve araştırmacı kazanan öjenik düşünce, halk sağlığı ve sosyal politikalar üzerine canlı kamusal tartışmaların yapıldığı bir alan haline gelmiştir (Adams,1990:170-175).

Sovyet Rusya, 1920'li yıllarla sınırlı olan kısa öjenik tarihinde, kendini Batı tarzı öjenik siyaset anlayışından uzak tutmaya ve Sovyet sosyalist ideoloji ile uyumlu bir öjenik politika geliştirmeye çalışmıştır. Sovyetler Birliği'nde öjenik siyaset, ülkenin siyasi/ideolojik durumuyla uyumlu olarak; "Lamarckian" çizgide ve" sosyalizm"le uyumlu olarak gelişmiştir (Levine-Bashford, 2010:17:18). Sovyet öjenik siyaseti, her şeyden önce sterilizasyona ve negatif öjenik tedbirlerin tümüne karşı olmuştur. Sovyet Rusya'da öjenik unfit kişilerin toplumdan elenmesi yerine; fit vatandaşların sağlık durumlarının geliştirilmesi ve bu konuda onlara daha fazla yardım edilmesi konusu üzerine odaklanmıştır. Aile planlamasından ulusal planlamaya kadar, öjenik genellikle gelecek için faydalı görülmüştür (Bashford ve Levine,2010:10-12). Bolşeviklerin finansal ve kurumsal olarak öjeniği desteklemesinin sebebi, hem Bolşevik Parti'nin hemde öjenik düşüncenin hedeflerinin örtüşmesinden kaynaklanmıştır. Öjenik düşüncede beşeriyetin geliştirilmesi fikri, Bolşeviklerin ülkenin geleceğine ilişkin planları ile güçlü şekilde örtüşmüştür. Öjenik düşüncede olduğu gibi, Bolşevikler de toplumsal ilerlemeye ve insanlığın yeteneklerinin geliştirilebileceğine derinden inanmışlardır (Krementsov,2010:424).

1917 Devrimi sonrası Bolşevikler iktidara geldikleri zaman, büyük çoğunluğu feodal ya da yarı feodal yapı içinde yaşayan bir nüfûsla kaşılaşacaklarını biliyorlardı. Üstelik bu

---

of Sciences), "Doğa'nın Üretken Kaynakları Komisyonu"na (Commission for the Productive Resources of Nature) başkanlık etmiştir. 1921 yılında komisyonun bir parçası olan "Genetik ve Öjenik Bürosu"nu (Bureau of Eugenics and Genetics) kurmuştur. Filipchenko'nun ölümünden sonra, 1930'da Büro, SSCB Bilim Akademisi Genetik Enstitüsü (Institute of Genetics of the Academy of Sciences of the USSR) ismini almış ve Nikolai Vavilov kurumun başkanı olmuştur.

nüfûs on yıllar boyunca süren savaşlar sonucunda perişan olmuş bir nüfûstu. Açlık, kıtlık, salgın hastalıklar ülkenin en büyük sorunuydu. Kırsal kesimde yaşayan insanlar kadar, şehirlerdeki vatandaşlar da temel hijyen bilgisinden habersizdi. Böyle bir sosyo-ekonomik ortamda iktidarı ele geçiren Bolşevikler, öjenik yoluyla halkın sağlık seviyesini yükseltmeyi ve halk sağlığını bozan olumsuz sosyal koşulları düzeltmeyi amaçlıyorlardı. Öjenik yoluyla ülkenin beşeri sermayesi yeniden inşâ edilmeliydi. Bu açıdan, Sovyetler Birliği'nde 1920'li yıllarda öjenik bilimsel nüfûs politikası olarak sunulmuştur (Mottier,2009:3). Bolşeviklerin öjenik siyaseti temelde, ülkenin on yıllardır içinde olduğu savaşlar serisinin ve iç savaşın izlerini silmeyi, bozulmuş sıhhi koşulları iyileştirmeyi, halkın genel sağlık düzeyini iyileştirmeyi ve halk sağlığını tehdit eden kötü çevresel koşulları düzeltmeyi amaçlamıştır. Sovyet öjenik siyasetinin vurgusu; "sosyal şartların düzeltilmesi", "öjenik eğitim" ve "önleyici" tıp üzerine olmuştur (Bardziński,2013:61).

Ülkenin bu dönemdeki demografik yapısı, neden unfitlerin elenmesine yol açacak "sterilizasyon" ve "ayırma" gibi negatif tedbirler yerine; çevresel koşulların üzerinde durulduğunu açıklar niteliktedir (Bardziński,2013:61). 1920'lerde Rus toplumu, kültürel çeşitliliğin yanı sıra endişe-alarm verici bir demografiye sahipti. Uzun yıllar süren büyük savaşların yol açtığı büyük insan kaybı ve ardından Bolşevik Devrimi'nin ülke içinde yol açtığı büyük kıyım, Rusya'nın demografik durumunu ağırlaştırmıştı. Devrim sırasında Rusya'da iki milyona yakın insan ölmüştü. Bu dönemde Rusya'dan göç edenlerin sayısı bir milyon olarak tahmin ediliyordu. 1921-1922 yılları arasında yaşanan kıtlıkta beş milyona yakın insan hayatını kaybetmişti. Bu sefalet dolayısıyla zuhur eden sâri hastalıkların yaptığı tahribat ise; çok daha büyüktü (Şemsi,1933:29). 1917 Bolşevik Devrimi'nden sonraki ilk on yıl içinde öjenik, toplumun yeniden organizasyonu için rasyonel bir vizyon projesi olarak gündeme geldi. Sovyet devlet uzmanları-planlamacıları, öjenik politikaların Sovyetler Birliği'nin nispeten geri kalmış bölgelerini dönüştürmek için gerekli olduğunu kabul ettiler ve ülkedeki biyologlar, doktorlar ve fizik antropologlarla birlikte çalıştılar. Sovyet öjenik siyaseti büyük ölçüde geç emperyal dönemin iyi eğitimli uzmanları tarafından geliştirilmiştir.

Rus öjenik siyasetini, Batı öjenik siyasetinden ayıran temel özellik; çevresel faktörlere yaptığı vurgudur. Rus öjenik siyaseti halkın genel sağlık durumunu iyileştirmeyi ve halk sağlığını bozan sosyal/çevresel koşulları ortadan kaldırmayı, vatandaşlarını temel hijyen bilgisi ve sağlıklı yaşama ilkeleri ile tanıştırmayı amaçlamıştır. Rus öjenik siyaseti

suçlar, intihar, genetik kusurlar ve dejenerasyon sorunlarına karşı kamusal eğitim ile mücadele edilebileceğini savunmuştur. Dejenere çocukların eğitimi için uzmanlaşmış okulların kurulması yoluyla bu çocukların başarılı bir şekilde yeniden eğitilebileceğine olan inanç, Rus/Sovyet öjeniğinin ana temalarından biri olarak ortaya çıkmıştır. Bu anlayış; "Lamarckian" tezleri desteklemektedir. Bu anlayış; alkolizm, uyuşturucu madde kullanımı, suçlar, intihar, salgın hastalıklar, zihinsel ve bedensel engellere karşı eğitim, sosyal şartların düzeltilmasi ve çevresel koşulların iyileştirilmesi yoluyla mücadele edilebileceğini savunuyordu. Sovyet öjenik anlayışına göre; bir zamanlar yaşamaya layık görülmeyen kişileri yeniden sosyalleştirmek mümkündü (Krementsov,2010,415-416).

Sovyet öjenik siyasetinin en temel kavramı "fiz'kultura"dır. Bolşevikler halk sağlığını korumak ve geliştirmek amacıyla Sovyet fizik kültür sistemi "fizkul'tura"yı geliştirmişlerdir. "Fizkul'tura"nın amacı, halkın sağlığını korumaktı. Kişisel ve sosyal hijyen "fizkul'tura"nın ayrılmaz bir parçasıydı. En ucuz ve en basit şekilde insanlara sağlıklarını korumayı, yıkanmayı, egzersiz yapmayı, hareket etmeyi, rasyonel bir çalışma, dinlenme ve uyku programına uymayı; halka sağlığını korumak için doğanın proleter doktorları olan güneşi, havayı ve suyu doğru şekilde kullanmayı öğretiyordu. "Fizkul'tura" kişisel ve soyal hijyene ilişkin tedbirlerin yanında; beden terbiyesini, jimnastiği ve mücadele sporlarını da kapsıyordu. Halk sağlığını korumak için en basit ve en ucuz yol beden terbiyesi ve spordu (Akın,2004:98-101). Tarih boyunca kendini hem içerden hem de dışarıdan tehdit altında gören Rusya; "fiz'kultura" ile vatan savunması için gerekli insan kaynağını da hazırda tutmayı amaçlıyodu. Öte yandan "fiz'kultura"dan endüstriyel üretimde de yararlanılmak isteniyordu. İktisadi verimlilik için beden terbiyesi ve spor faaliyetleri hemen hemen tüm fabrikalarda uygulanıyordu. Sovyet planlama uzmanları, iş öncesi yapılan zorunlu fizik kültür hareketlerinin verimliliği artırdığını savunuyordu. Bu amaçla iş gününün başlangıcında ve öğle arasında, çeşitli fizik kültür hareketleri kitlesel olarak uygulanıyodu (Akın,2004:129-175).

Sovyet Rusya, Batı Avrupa'dan ithâl edilen öjenik kavramına büyük ilgi göstermiş, ancak yine de Batı'da uygulanan birçok öjenik pratiğe, özellikle de Kuzey Amerika ve Batı Avrupa ulusal hukuk sistemleri tarafından keskin şekilde benimsenen "ırkçılık" uygulamalarına ve "negatif öjenik tedbirlere" karşı şüpheyle yaklaşmıştır. Sovyet Rusya'da negatif öjenik tedbirler "burjuva öjenik programı" olarak ilan edilmiş ve "pozitif öjenik tedbirlere" ağırlık verilmiştir. Öjenik, ülke nüfûsunun bilimsel olarak geliştirilmesi üzerine

planlanmıştır. Sterilizasyon, ayırma vb. usullerle unfitlerin elenmesi yerine, fit olanların nasıl daha iyi hale getirileceği üzerine yoğunlaşılmıştır (Adams,1990:175-180). Sovyet uzmanları ABD, Almanya ve İskandinavya'da uygulanan sterilizason gibi negatif tedbirleri reddederek; öjenik siyaseti alkolizm ve uyuşturucu madde kullanımı ile mücadele, bulaşıcı hastalıklarla mücadele, suç ile mücadele, fahişelik ve dilencilik gibi sosyal hastalıkları tedavi etmek üzere kurgulamışlardır. Bu açıdan Sovyet Rusya'da negatif öjenik önlemler yerine; sosyal koşulların iyileştirilmesi, toplumun sağlık ve hijyen konusunda eğitilmesi ve koruyucu tıp hizmetleri üzerinde durulmuştur (Krementsov,2011:65-66).

Birçok Avrupa ülkesinde öjenik ve ırksal hijyen aynı anlama gelirken; Sovyetler Birliği'nde, ırk antropolojisi ile öjenik arasında oldukça net bir ayrım yapılmıştır. Sovyet Rusya'da ırk araştırmaları meşru bir araştırma alanı olarak kabul edilmiş, insan ırklarının varlığı kabul edilmiş ancak bu; "tarihsel materyalizm"in bir evresi olarak görülmüştür. Sovyet resmi ideolojisine göre; "komünizm" altında ırk ayrımı yoktu. İnsan ırkları sosyo-ekonomik şartların sonucu oluşmuştu ve tarihteki bir dönemi ifade ediyordu. Komünizm altında, uluslar ve sınıflar ile birlikte; ırk farklılıkları da ortadan kalkacak ve Sovyet insanı melez olacaktı. Tüm insanlar eşitti ve Sovyetler Birliği farklı insanların mutlu bir karışımı olacaktı.

Joseph Stalin'in 1930'ların başında Bolşevik siyasetin merkezi figürü haline gelmesiyle; Rusya'da öjenik fikirlere yönelik iklim değişmeye başlamıştır. Stalin tarafından başlatılan toplumsal ve kamusal yaşamın tüm boyutlarının siyasallaştırılması ve merkezileştirilmesi süreci, tüm bilim dalları gibi öjeniği de etkilemiş ve tüm bilim dallarını Marksist bir çizgiye tâbi kılmıştır Stalin'in güçlenmesi ve kültürel devrimin gerçekleşmesi ile birlikte; öjenik, "burjuva doktrini" olarak ilan edilmiş ve gözden düşmüştür (Adams,1990:181-182). 1930'da "Russian Eugenics Society" (Rus Öjenik Topluluğu) dağıtılmıştır. Bu tarihten sonra öjenikle ilgilenen bilim adamları çalışmalarını "tıbbi genetik" başlığı altında yürütmüşlerdir. 1930'ların sonunda, tıbbi genetiğinde faşist bir bilim olarak ilan edilmesiyle, öjenik tamamen etkinliğini kaybetmiştir (Krementsov,2011:61).

Rusya'da öjenik ve genetiğin etkinliğini kaybetmesi ile "Lysenkoizm"in yükselişi parelel olarak gerçekleşmiştir. "Lysenkoism", Trofim Lysenko[72] ve takipçileri tarafından yürütülen genetik karşıtı, tarım temelli bir kampanyaydı[73] (Roll-Hansen,2005,143). Kampanya, Joseph Stalin tarafından desteklenmiş ve bilimsel muhalifeti bastırmak için kullanılmıştır. Bu kapsamda, 3.000'in üzerinde ana akım biyolog görevinden uzaklaştırılmıştır. Nikolai Vavilov başta olmak üzere; birçok genetikçi ve biyolog cezaevine gönderilmiştir. Ülkede genetik alanındaki bilimsel araştırmalar, 1953'te Stalin'in ölümüne kadar yasaklanmıştır (Bardzinski,2013:62-63).

ABD eyaletlerinde ve çeşitli Avrupa ülkelerinde sterilizasyon politikalarının uygulandığı bir dönemde; Sovyet Rusya'da öjenik yasaklandığı için, öjenik konusunda Sovyet Rusya'nın durumu diğer Avrupa ülkelerinden oldukça farklıdır. Öjenik daha emekleme aşamasında yasaklandığından, Sovyet Rusya'daki öjenik hakkında değerlendirme yapmak zordur (Rudling,2014:42-43). Rus/Sovyet öjenik hareketinin tarihi, Çarlık Rusyası'nın son yıllarından 1930'ların başında, öjeniğin "burjuva bilimi-dokrtini" olarak ilan edildiği tarihe kadar devam eden kısa bir süreyi kapsar. Sovyet Rusya'da genetiğin yasaklanması, Sovyet öjenik hareketinin sonu olarak kabul edilir. Kısa bir tarihi olmasına rağmen, Sovyet öjenik siyaseti özgüldür. Sovyet Rusya, öjenik konusunda Batılı ülkelerin izledeği yolları takip etmemiştir. Sovyet öjeniği gelenekler, kurumlar ve ideoloji gibi; yerel ve ulusal koşullar tarafından şekillendirilmiştir (Bardziński,2013:57). Rusya ile Batı Avrupa arasındaki temel kültürel, sosyal ve ekonomik farklılıklar, öjeniğin neden Rusya'da Batı'daki konuma gelemeyeceğini açıklar niteliktedir (Berdiaev,1960,7).

2.8. İskandinav Ülkeleri

İki dünya savaşı arası dönemde İskandinav ülkeleri güçlü sosyal demokrat partileri, hızlı gelişen refah devleti anlayışlarıyla nispeten eşitlikçi toplumlar olarak karakterize ediliyorlardı. İskandinav ülkelerinde öjenik düzenlemeler 1920'li yılların ortalarından itibaren yasalaşmıştır. Bu yasalar, 1970'lerin ortalarına kadar yürürlükte kalmıştır. İskandinav ülkelerinde öjenik siyaset "Mendel çizgisi"nde gelişmiştir. İskandinav ülkeleri, öjenik araştırmalara devlet desteği vermiştir. İskandinav öjeniği, "sosyal refah devleti"nin

[72] Lysenko, "Soviet Union's Lenin All-Union Academy of Agricultural Sciences" de yöneticilik yapmış bir bilim adamıdır.
[73] Lysenkoism taraftarları çavdarın buğday, buğdayın arpa haline getirilebileceğini, yabani otların gıda tahıllarına dönüştürülebileceğini iddia ederek; tarımda ve üretimde olağanüstü gelişmeler vaat etmişler ama bu vaatler hiçbir dönem gerçekleşmemiştir (Bardzinski,2013:62-63).

ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmiştir (Björkman-Widmalm,2010:379-381). İskandinav ülkelerinde öjenik, sosyal refah devletinin inşâsı ile iç içe geçmiştir. Sterilizasyon uygulaması sosyal refah devleti anlayışının temel bir özelliği olarak sunulmuştur. Sosyal demokratlar, sterilizasyon yasalarının en büyük savunucusu olmuştur. Sosyal demokratlar, sistematik sterilizasyon yoluyla yoksullara yapılan yardımların ve unfitlerin bakıldığı kurumlardaki maliyetlerin kesileceğinden dolayı, ekonomik verimliliğin sağlanacağını savunmuşlardır. Sosyal demokratlar, sterlizasyonun devlet harcamalarında bir azalış maydana getirmek suretiyle ekonomik açıdan verimli olduğunu savunmuşlardır (Dikötter,1998:468).

Tarih boyunca İskandinav ülkelerinin etnik homojenliği, öjenik siyasetin niçin bu ülkelerde saf bir Nordik ırk yaratma hedefine hizmet ettiğini açıklar. Bu ülkeler tarih boyunca, İsveç ya da Danimarka tarafından domine edilen birlik içinde yönetilmiştir. Birliğin bir diğer faktörü ise; tüm ülkelerde devlet dini olarak kabul edilen "Protestanlık"tır. Lutheryan Kilise'nin başlangıçta, öjenik sterilizasyonla ilgili ahlâki şüpheleri olmuş ancak daha sonraki yıllarda kilise dikkat çekici şekilde sterilizasyon konusunda sessiz kalmıştır. Kilise, sterilizasyonu düşkün insanların acılarının hafifletilmasinin yolu olarak yorumlamıştır. İskandinav ülkerinde sterilizasyon kanunları ciddi bir muhalefetle karşılaşmadan yasalaşmıştır (Dikötter,1998:469).

İskandinav ülkelerinde, 20. yüzyılın başından itibaren suçlardaki ve zihinsel engelli insan sayısındaki artış; hafif/ılımlı öjenik tedbirlerin uygulanmasının gerekliliği konusunda siyasi yelpazede bir konsensüs oluşturmuştu (Dikötter,1998:469). İskandinav ülkelerinde öjenik düzenlemeler ilk olarak evlilik konusunda çıkarılmıştır. Öjenik bakımından çocuk yapmaya engel ağır irsi hastalığı olanlarla, bulaşıcı cinsel hastalık taşıyanların evliliği yasaklanmıştır. İsveç ve Norveç'te evlilik yasağı 1925 yılında, Danimarka'da ise; 1926 yılında kabul edilmiştir (Tiner,1938:62).

İskandinav ülkeleri, 1930'lu yıllarda demokratik hükümetlerin yönetimi altında sterilizasyon yasalarını yürürlüğe koyan ilk Avrupa ülkeleriydi. Dünyadaki ilk sterlizasyon yasası, 1907 yılında ABD'nin İndiana Eyaleti'nde kabul edilmişti. 1930'lara gelindiğinde ABD eyaletlerinin üçte ikisinde benzer yasalar kabul edilmiş bulunuyordu. Avrupa'da sterilizasyon yasalarının kabul edildiği ilk yer, 1928 yılında İsviçre'nin Vaud Kantonu idi.

Bunu 1929'da Danimarka, 1933'de Almanya, 1934'te İsveç ve Norveç ve 1935'de Finlandiya izlemiştir (Mottier,2009:6).

Danimarka, 1924'te İşçi Partisi'nin iktidara gelmesinden sonra, öjenik politikaları uygulamaya yönelik başlattığı resmi çabaların bir sonucu olarak; 1929'da sterilizasyon yasasını yürürlüğe koyan ilk İskandinav ülkesi olmuştur. Hükümet yetkililerinin, doktorların, psikiyatrların, akıl hastalılıkları ile ilgili kurumların çabalarıyla, diğer İskandinav ülkelerinde de Danimarka'ya benzer yasalar kabul edilmiştir. İsveç'te önce 1934, ardından da 1941'de sterilizasyon yasaları kabul edilmiştir. Norveç'te ise; 1934 yılında kabul edilen sterilizasyon yasası, 1942 yılında yenilenmiştir (Dikötter,1998:468).

Danimarka'da, "Sosyal Demokratlar"ın 1924 yılında iktidara gelmesi ile öjenik, politik bir mesele haline gelmiştir. Bu süreçte özellikle önce adalet bakanlığı sonra sağlık bakanlığı yapacak olan K.K. Steincke (1880-1962) çok etkili olmuştur. Danimarka'da sterilizasyon yasası, 1 Haziran 1929'da kabul edilmiştir. Yasa, tecavüz benzeri cinsel suçlar ile kurumlarda kalan akıl hastaları için sterilizasyona hükmetmiştir. Danimarka'da 1934 yılında, Sağlık bakanı K.K. Steincke'nin önerisiyle zihinsel hastalığı olan kişilerle ilgili yeni bir sterilizasyon yasasını kabul edilmiştir. Yasa, yaş şartı ve rıza aranmaksızın; zihinsel engelli kişilerin kısırlaştırılabileceğini hükme bağlamıştır. Danimarka'daki kısırlaştırma ameliyatlarının büyük kısmı, 1934 yılında kabul edilen yasa kapsamında gerçekleştirilmiştir. 1929 yasasının uygulandığı dönemde 88 kadın 20 erkek olmak üzere, 108 kişi kısırlaştırılmıştır. 1929 yılından, sterilizasyon yasasının yürürlükten kalktığı 1960'a kadar, 11 bine yakın kişinin kısırlaştırıldığı tahmin edilmektedir (Hansen,2005:85-87).

İsveç, sterilizasyon yasasının yürürlükte kaldığı süre içinde, gerek sterilize edilen kişi sayısının çokluğu (63 bine yakın) gerekse kurumsallaşma düzeyi açısından oldukça çarpıcı bir örnektir[74].

---

[74] İsveç'te öjeniğin gelişiminde genetik ve fizik antropoloji önemli bir rol oynamıştır. 1886 yılında kurulan "Svalof Deney İstasyonu" (Experimental Station of Svalof) İsveç'te Mendelizm'in gelişiminde odak noktası olmuştur. Bu süreçte ünlü öjenik savunucusu Herman Nilsson-Ehle çok etkili olmuştur. İsveç'te genetik alanında kurumsallaşma süreci, 1909'da Stockholm'de "İsveç Irksal Hijyen Topluluğu"nun (Swedish Society of Racial Hygiene), ardından da 1910 yılında Lund şehrinde "Mendel Topluluğu"nun kurulması ile devam etmiştir (Broberg andTydén,2005:98-100).

İsveç'te öjenik hareket, "dejenerasyon" sorununa karşı savaşmak için geliştirilen hijyenist hareketin bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. İsveç öjeniğinin en önemli özelliğini; İskandinav bir ırk ve onun erdemleri fikri oluşturmuştur. İsveç'te güçlü ırksal antropoloji ve biyoloji çalışmalarının sonucu olarak öjenik; "Nordik ırk" fikrine yönelmiştir. Parlâmentoda yer alan tüm siyasi partilerin desteği ve kralın onayı ile dünyanın ilk "Irk Biyoloji Enstitüsü", (Institute for Race Biology) 1922 yılında Uppsala kentinde kurulmuştur. Dönemin en ünlü öjenikçisi olarak bilinen Herman Lundborg[75] tarafından yönetilen enstitü, 1926 yılında çoğunluğunu ordu mensuplarının oluşturduğu 100.000 İsveçli'nin fiziksel özelliklerini ölçerek; İsveç ulusunun ırksal özelliklerinin haritasını çıkarmıştır. İsveç'te ırkların karışması/melezleşme ile ilgili endişeler, Lundborg'un çabalarıyla, 1930'lu yıllarda İskandinav adalarındaki Sami'lerin fiziksel özelliklerinin envanterinin çıkarılmasıyla daha da çeşitlenmiştir[76] (Broberg-Tyden, 2005:98-105). İsveç devlet kurumlarının toplumsal sorunları ırkçı bir bakış açısıyla açıklama çizgisi, İsveç Sosyal Refah Kurulu'nun (Swedish National Board on Social Welfare) 1940 yılında "Tatarları" İsveç ulusuna hem sosyal hem de biyolojik açıdan yük olarak nitelemesi ile devam etmiştir (Mottier,2009:10).

İsveç'te sterilizasyon yasası 1934 yılında kabul edilmiştir. Yasa, çocuk yetiştirme yeteneğine haiz olmayanları ve zihinsel hastalığı bulunanları; hastanın ya da vasisinin rızasına gerek olmaksızın sterilizasyona tabi kılmıştır. 1941 yılında kabul edilen ikinci sterlizasyon yasası ise, zihinsel hastalığa ilave olarak; yasanın uygulama alanını diğer kalıtsal hastalıkları ve "antisosyal davranışları" da içerecek şekilde genişletmiştir (Broberg-Tyden,2005:168).

İsveç'te 1934 yılında Sosyal Demokrat hükümet tarafından çıkarılan sterilizasyon yasasının kabulünden, sterlizasyon yasalarının yürürlükten kalktığı 1976 yılına kadar, öjenik gerekçelerle 63,000'e yakın insan sterilize edilmiştir. Bu sayının yaklaşık %95'lik kısmını kadınlar oluşturmuştur (Mottier,2009:6-7).

---

[75] Herman Lundborg ve John Runnström ülkenin güneyindeki kırsal alanlarda yaşayan aileleri etkileyen genetik hastalıklar üzerine yaptıkları araştırmalarında, bölgede Mendel Kanunları'na göre verâset eden epilepsi türünün olduğunu göstermişlerdir. Lundborg ve Runnström, I. Dünya Savaşından sonra "The Swedish Nation in Word and Picture" adlı kitabı yayınlamışlar ve İsveç'te yaşamış ırklar üzerine büyük bir sergi gerçekleştirmişlerdir (Lundborg and Runnström,1921).

[76] İsveç'te 1930'lu yıllarda, öjeniğin politik gündemin ön sırasında yer almasında Alva and Gunnar Myrdal'ın nüfûs konusu üzerine yazdıkları, "Crisis in the Population Question" adlı kitap çok etkili olmuştur. Kitap temel olarak; İsveç ulusunun sönmeye doğru gittiğini iddia etmiştir (Myrdal and Myrdal,1935).

İsveç'te sosyal refah devleti inşâ edilirken, sterilizasyon lehine üç argûman öne sürülmüştür: "ırkın dejenerasyonunu önlemek", "yoksulların ve zihinsel hastalığı olanların bakım masraflarının toplumun üretken kesimleri tarafından karşılanmasının önünü geçmek" ve "toplumun büyük çoğunluğunun çıkarlarını savunmak adına devletin müdahâle hakkı" (Koch,2006:306-207).

Diğer bir İskandinav ülkesi olan Norveç'te de öjenik hareket "Nordik ırk"ın üstünlüğü fikri çerçevesinde organize edilmiştir. Bu dönemde ünlü öjenikçi Jon Alfred Mjôn (1860-1939), psikiyatr Ragnar Vogt (1870-1943) ve Sosyal Demokrat Johan Scharffenberg (1869-1965), Norveç nüfûsunun kalitesini yükseltmek için teoriler geliştirmişlerdir (Roll-Hansen,2005:172).

Norveç'te sterilizasyon konusu, ilk kez ceza yasasını reforme etmek için 1922'de kurulan komisyon raporunda ortaya atılmıştır. Komisyon, 1932 yılında yayınladığı raporunda, yasal bir çerçeve içinde sterlizasyon uygulanmasını önermiştir. Norveç'te sterilizasyon yasası, 1934 yılında kabul edilmiştir. 1942 yılında, yeni bir sterlizasyon yasası çıkarılmıştır. Norveç'te 1934 yılından, sterilizasyon yasalarının yürürlükten kalktığı 1974 yılına kadar; yaklaşık olarak 40.000 kişinin sterilize edildiği tahmin edilmektedir (Dikötter,1998:469).

İskandinav ülkelerinde, öjenik bağlamında düşünülmüş politikalardan biri de beden terbiyesi ve spordur. İki dünya savaşı arası dönemde İskandinav ülkelerinde atletik, güçlü ve sportmen bir beden; ulusal gücün simgesi olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde nizami şekilde sıralanan bedenlerin siyasal, ekonomik ve askeri gücü temsil ettiğine inanılmıştır (Mazower,2003:209). İsveç'te beden terbiyesi ve spor politikalarının gelişiminde askeri, ekonomik ve öjenik kaygılar etkili olmuştur. İskandinav usûlü beden terbiyesi ve spor olarak tarihe geçen bu programın amacı; ulusun sağlığını korumak, toplumsal ahlâkı güvence altına almak, bedenin iş gücü verimliliğini arttırarak iktisadi fayda sağlamak ve bedeni disipline ederek savaşçı özelliklerini güçlendirmekti (Tarcan,1940:23).

Selim Sırrı'ya göre (1940:89); İskandinav/İsveç usûlü beden terbiyesinin gelişiminde, öjenik açıdan "alkolizm" ve "verem" etkili olmuştur. Bu dönemde İsveç nüfûsunu kemiren iki büyük mûsibet, "alkolizm" ve "verem"di. İsveç gibi dönemin en fazla alkol tüketen ülkesinde, beden terbiyesi ve spor, alkolizme karşı bir tedbir olarak

düşünülüyordu. Öte yandan; zayıf bedenleri etkisi altına alan vereme karşı da beden terbiyesi ve spor yoluyla mücadele ediliyordu.

Öjenik konusunda dünya devletlerindeki ulusal politika yörüngeleri, devlet oluşumlarındaki farklılıkların bir sonucu olarak geniş çeşitlilik göstermiştir. Nitekim İskandinav ülkelerinde öjenik siyaset; diğer ülkelerden tamamen farklı bir politik manazara içinde gelişmiştir. Danimarka'nın kısa dönemli istisnası dışında, İskandinav ülkeleri hiçbir zaman sömürge/koloni olmamıştır. Dahası, İskandinav ülkelerinin nüfûsu, yirminci yüzyılın ilk yıllarında ırksal açıdan oldukça homojendi. Bu yüzden İskandinav ülkelerinin tamamında ırksal hijyenin korunmasına yönelik kolektif bir kaygı vardı.

İskandinav ülkelerinde zihinsel ve bedensel engelliler, davranışları toplum tarafından toplumsal değerlere göre kabul edilemez bulunan alt sınıf üyeleri ve az sayıdaki yabancı ırk mensupları, öjenik düzenlemelerin hedefi haline gelmiştir. İskandinav ülkelerinde asosyal unsurlarla birlikte; zihinsel ve bedensel engeli olanların öjenik sterilizasyonu, sosyal demokratik refah devletini güçlendirmenin bir yolu olarak görülmüştür. Buna karşılık; güçlü bir refah devletinin varlığı, Ulusal Sağlık Kurulları'nın (National Board of Health) sorumluluğunda yürütülen sterilizasyon uygulanmasının keyfi olma riskine karşı da garanti olarak görülmüştür (Mottier,2009:9-11).

Broberg ve Hansen, Nazi Almanyası'ndaki öjenik uygulamalar ile İskandinavya'daki öjenik siyaset arasında doğrudan bir bağ kurulamayacağını iddia eder. Onlara göre; İskandinav öjeniği, sosyal refah devleti tarafından şekillendirilmiştir. Üstelik; İskandinav ülkelerinde öjenik, Almanya'da Nazilerin iktidarına son veren II. Dünya Savaşı'ndan sonra da devam etmiş ve öjenik yasalar 1970'li yılların ortalarına kadar yürürlükte kalmıştır (Spektorowski-Mizrachi,2004:351).

2.9. Latin Amerika Ülkeleri

Öjenik düşünce, Latin Amerika ülkelerinde 20. yüzyılın başında ortaya çıkmış ve hızla genişlemiştir[77]. Başlangıçta öjenik fikirler, ırk ve milliyetçilik konusundaki

---

[77] Latin Amerika ülkelerinde öjenik düşünce, 1910'lu yıllarda ortaya çıkmıştır. Latin Amerika'da, 1910'lu yıllarda öjenik toplulukların kurulduğu gözlenmiştir. 1914 yılında "Arjantin Öjenik Komitesi" (Argentine Eugenics Committee), 1918'de ise; "Arajantin Öjenik Topluluğu" (Argentine Eugenics Society) kurulmuştur. Yine 1918 yılında "Sao Paulo Öjenik Topluluğu" (São Paulo Eugenics Society) kurulmuştur. Latin Amarika'daki örgütsel faaliyet, 1921 Yılında "Arjantin Sosyal Korunma Ligi" (Argentina League of Social

tartışmalarda belirmiştir. İlerleme/gelişme hedefi doğrultusunda, karışık/melez ırk toplumlarının nasıl modernize edilebileceği ve biyolojik açıdan nasıl sağlamlaştırılacağı kaygısı, Latin Amerika entellektüellerinin temel tartışma konusu olmuştur. Bazı entellektüeller umutlarını "mestizo"nun hibrid canlılığına yerleştirirken[78], bazıları beyazın örtülü ya da açık üstünlüğünü savunmuştur[79]. Bu ikilemin yaklaşımları, ülkeden ülkeye farklılık göstermiştir (Stepan,1990:112).

Öjenik politikaların ve uygulamaların kapsamı ve hedefleri, bölgeden bölgeye değişmekle birlikte; genel olarak Latin Amerika ülkelerindeki öjenik siyaset, ABD, Nazi Almanyası ve İskandinav ülkelerindeki gibi aşırı değildi. Latin Amerika'da, Meksika'nın bir eyaleti dışında, zorunlu sterilizasyon ya da ötenazi politikalarına başvurulmamıştır. Latin Amerika öjenik siyaseti bulaşıcı hastalıklarla, özellikle cinsel yolla bulaşan hastalıklarla mücadele etmek ve ulusal sağlık göstergelerini iyileştirmek için tasarlanan

---

Prophylaxis), 1923'te "Brezilya Zihinsel Hijyen Ligi" (Brazilian Mental Hygiene League) ve 1929'da "Meksika Püerikültür Topluluğu"nun (Mexican Puericulture Society) kurulmasıyla 1920'lerde de devam etmiştir. 1931 yılında ise; "Meksika Öjenik Derneği" (Mexican Eugenics Society) kurulmuştur. 1932 yılında "Arjantin Biyotipoloji, Öjenik ve Sosyal Tıp Birliği" kurulmuştur. 1935 yılında, Latin Amarika'da küresel ölçekte bir organizasyon olan "Latin Öjenik Fedrasyonu" (Latin Federation of Eugenics) kurulmuştur. Fedarasyonun üyeleri Brazilya, Arjantin, Belçika, İtalya, Portekiz, Fransa, Meksika, Peru, Katalonya ve Romanya temsilcilerinden oluşmuştur. Federasyonun çalışmaları Latin Amerika'nın da ötesine geçmiş, 1937 yılında Paris'te uluslararası bir kongre gerçekleştirilmiştir. Federasyon, Latin öjenik modeline bağlı olduğunu iddia etsede, bu bağlılık üyeler-temsilciler bazında monolitik bir bağlılık değildi. Üyeler-temsilciler arasında üreme, göç ve cinsellik konularına yaklaşımda ciddi farklılıklar vardı. Üyelerin köklü Katolik geleneklerine ve Lamarackian kalıtım terosine bağlılığı aynı düzeyde değildi. Kimi üyeler Katolik geleneklerine ve Lamarkizm'e sıkı sıkıya bağlı iken, bazı üyelerde bu bağlar daha gevşekti.

[78] Meksika'da Andres Molina Enriquez 1909'da yayınladığı "Los Grandes Problemas Mexicanos" adlı eserinde, "mestizo" kavramını orta atmış ve bu kavramla ırkların-ataların karışmasından oluşmuş yeni bir insan tipini ifade etmiştir Enriquez "mestizo"yu, mestizaje Avrupalılar ile yerli ırkların karışmasının ideal kültürel ve biyolojik ürünü olarak tanımlamıştır (Stern,1999:187). 1930'lu yıllarda Brezilya'da determisnistik ırk teorileri Gilberto Freyre tarafından yazılan "Casa Grande & Senzala" ile birlikte güç kaybetmiştir. Freyre eserinde, Brezilya'da siyah, beyaz ve yerli ırkların uyum içinde karışabileceğini ileri sürmüştür. Gilberto Freyre, ırkların karışımından oluşan bir nüfûsun, sanayileşme amacını gerçekleştirmek konusunda, Brezilya'yı tropikal iklim ülkeleri içinde en yetenekli ülke haline getireceğini iddia etmiştir. Bu anlayışa göre; beyaz ırk kültürel ve entelektüel tüm yeteneklere sahipti, ancak bu ırk tropikal iklimlerde iş göremezdi. Siyah ırk ise; kültürel ve entellektüel yeteneklere sahip olmamasına rağmen, tropikal iklimlerde iş görme konusunda fiziksel üstünlüğe sahipti. Freyre'in öngördüğü ırkların karışmasından oluşacak melez Brezilya nüfûsu, beyaz ırkın kültürel ve entelektüel yetenekleri ile siyah ırkın tropikal iklimlerde iş görme konusundaki fiziksel yeteneğini birleştirecek ve Brezilya'yı sanayileşme ve kalkınma konusunda avantajlı kılacaktı ((Hochman, Lima Maio,2010:505-506).

[79] 1920'li ve 30'lu yıllarda özellikle Küba, Meksika ve Brezilya'da Mendel'in genlerin değişmezliği üzerine kurulu teorisini benimseyen ve göçmen kısıtlaması ve sterilizasyonu öneren öjenistler de vardı. Brezilya'da Renato Kehl, 1929'da yayınladığı "Licoés de Eugenia" adlı eserinde ırkların karışımını kınamış ve ırkların karışmasını engellemek için yasalar (anti-miscegenation marriage laws) önermiştir. Kehl, eserinde suçluların ve dejenere unsurların sterilizasyonunu da önermiştir. Kehl, ırkların karışmasını engelleyen evlilik yasalarını ve sterilizasyonu radikal ama Brezilya'nın gelişimi için uygulanması zorunlu bir strateji olarak ifade etmiştir (Hochman, Lima Maio,2010:499-500). Latin Amerika'da Mendel yöneliminin en önemli temsilcilerinden biri de Kübalı öjenik uzmanı Domingo Ramos'tur. Ramos, New York'taki Cold Spring Harbor'da "Eugenic Records Office"i yöneten Charles Davenport'la ve diğer ABD'li öjenistlerle yakın ilişki içindeydi. Ramos, Mendel çizgisinde gelişen ABD öjenik düşüncesini, Küba ve Latin Amerika'ya nakletmeye çalışıyordu (Schell:2010:478-479).

programların ayrılmaz bir bileşeniydi. Latin Amerika ülkelerinde öjenik başlı başına müstakil bir politika olarak görülmüyordu. Öjenik, kamu sağlığı politikalarının ve sosyal altyapı yatırımlarının bir parçası olarak görülüyordu. Öjeniğin ırkçı boyutu ise; daha çok 1920'li ve 30'lu yıllarda benimsenen göçmen kısıtlama yasarları ile ortaya çıkmıştır. İki dünya savaşı arası dönemde Latin Amerika ülkelerindeki öjenik siyaset, hem belirli sosyal grupları damgalayan dışlayıcı politikalara hem de farklı toplumsal kesimleri kapsayan sağlık ve sağlıklı yaşam kampanyalarına katkıda bulunmuştur (Turda-Gillette,2016:4-5).

Latin Amerika ülkelerinde 1920 ve 30'lu yıllar sadece siyasi ve ekonomik alanın değil, kültürel alanında yeniden tanımlanmasında önemli bir dönemdir. "Modern" bir ülke ideolojisinin inşâsı için yol arayışında, "bu ülke nedir?" sorusuna cevap aranmıştır. Doktorlar, eğitimciler, mühendisler, yazarlar, nihayet tüm entellektüeller bu soruya cevap arayışında, "kültürel/ulusal kimlik" temasını tutkuyla savunmuşlar ve özellikle iki noktanın altını çizmişlerdir: "ırk" ve "cinsellik". Yeni bir ulusun inşâ sürecinde ırk ve cinselliğin birbirine eklemlenmesi, öjenik politikaların odağında yer almıştır. "Aile", "evlilik", "eğitim" ve "göç" devletlerin müdahale edebilecekleri temel alanlar olarak ortaya çıkmıştır. Nüfûsun gelecekteki yapısı ile ilgili endişeler, Latin Amerika ülkelerinde göçün ve evliliğin kontrol edilmesine yol açmıştır. Bu süreçte, istenilen beyaz insan gruplarının göçü ve evliliği teşvik edilirken; ırklar arası evliliklerin ve istenmeyen insan gruplarının ülkelere göçünün engellenmesi yoluna gidilmiştir (Larson,1995:5-7).

İki dünya Savaşı arası dönemde Latin Amerika ülkeleri, modernleşmeye çalışan ülkeler görünümündeydi. Ülkeler, bu dönemde dışarıdan da ciddi oranda göç almaktaydı. Ülkelerin nüfûs yapısı ise; melez bir nitelik gösteriyordu. Kendi doğal kaynakları ve kendi ırksal yapısı ile uluslararası arenada kendine yer edinmeye çalışan Latin Amerika ülkelerinde, öjenik siyaset bu amaçlar için kurgulanmıştır. Ülkelerin sanayileşme ve güçlenme çabaları, öjeniği "insan sağlığı" ve "göç" konularına yöneltmiştir. Ülkelerin göç politikası beyazların göçünün teşviki, siyah ve sarı ırkın göçünün kısıtlanması yönünde gelişirken; kötü yaşam koşullarının düzeltilmesi, cinsel ve bulaşıcı hastalıklarla mücadele, anne ve çocuk sağlığı, püerikültür, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı ile mücadele üzerinde en çok mesai harcanan konuların başında gelmiştir (Stepan,1990:112).

Değişik ırktan insanların yaşadığı ülkeler konumunda olan Latin Amerika ülkelerinde öjenik, nüfûs sorunlarını kendi yöntemleri ile çözme aracı olarak

kurgulanmıştır. Devletler, ulusun yeniden yapılanma sürecinde merkezi bir nokta olarak biyolojik hayata yatırım yapmışlardır. Devletler bu süreçte ekonomik, askeri ve sosyal kaygılarla nüfûs ve bedenler üzerinde denetim sağlamaya çalışmışlardır. Latin Amerika ülkelerinde bu süreçte ulusun kaderi ve nüfûsun sağlığı konularında tıp bilimi önemli rol oynamıştır. Sosyal bedenin tıbbileştirilmesi sürecinde, müdahâleci ve otoriter bir duruş sergilenmiştir. Devlet kurumları ülkeleri modernleşme yolunda tutmak ve nüfûsun istenilen yönde yenilenmesini sağlamak amacıyla hijyenik ve sanitarianist öjenik politikalar geliştirmişlerdir. Bu sanitasyon[80] projesi evleri, okulları, kiliseyi, limanları ve gümrüğü kapsamış ve hiçbir ayrıntı göz ardı edilmemiştir. Beslenme, barınma, giyinme ve hijyen alışkanlıklarının yanı sıra göç de sanitasyon programının kapsamına alınmıştır. Kamusal mekanlarda uygulanan yüksek disiplin, çocukların erken okul yaşlarında hijyen eğitimi almasını gerektirmiştir (Stepan,1991:23-25).

Nancy Lays Stepan, Latin Amarika ülkelerindeki öjenik siyasete nagatif ya da pozitif tedbirler açısından bakmak yerine; ülkelerdeki uygulamaları ve politikaları bir konsepte oturtmak için çerçeve olarak "önleyici öjenik" (preventive eugenics) kavramını kullanmıştır. Stepan'a göre; "önleyici öjenik" insan sağlığına zarar verdiği düşünülern faktörleri çevreden temizleyerek; ulusun sağlığını geliştirmeye çalışıyordu. "Önleyici öjenik", Lamarckian teoriyi esas alıyordu ve halk sağlığı müdahâleleri açısından "nature" ve "nurture" arasında keskin sınırlar çizmiyordu. "Önleyici öjenik", verem ve frengi gibi enfeksiyon hastalıkları ve alkolizm ve uyuşturucu madde kullanımı gibi kötü çevresel koşulların düzeltilmesi için mücadele öngürüyordu (Stepan,1991:17-18).

Latin Amerika ülkelerinin çoğunda güçlü bir "püerikültür" geleneği vardı. Irk karışımı ve dejenerasyon konusundaki endişeler, Latin öjenik doktorlarının ilgisini gelecek nesillerin doğum, beslenme ve yetiştirilme konularına, dolayısıyla da anne ve çocuk sağlığına çevirmişti. Öjenik, bilimsel bakım normalarını ve standartlarını ortaya koyarak; bu alana müdâhele etmeyi amaçlamıştır. "Püerikültür" olarak bilinen bu yaklaşım, Latin öjenik biliminin ayırdedici özelliklerinden biridir. Püerikültüre yönelik çabalar, iki dünya savaşı arası dönemde Latin Amerika ülkelerinde oldukça popülerdi. 1916 yılından itibaren "Pan-American Çocuk Kongreleri" serisi düzenlenmeye başlanmıştır. Bu kongreler 20'li ve 30'lu yıllarda da devam etmiştir. 1927 yılında Uruguay'ın başkenti Montevideo'da "Uluslararası Çocukların Korunması Enstitüsü" (International Institute for the Protection

[80] Sağlıklı hale getirme-sağlıklı kılma.

of Childhood) kurulmuştur. Uruguay 1933 yılında "Çocuk Hijyeni Kanunu"nu (Children's Sanitary Code) parlâmentodan geçirmiştir. Venezuela'da 1936 yılında öjenik amaçlarla "Ulusal Püerikültür Servisi" (National Puericulture Service) hizmete sokulmuş ve püerikültür okul müfredâtına ders olarak girmiştir. "Ulusal Püerikültür Servisi"nden görevlendirilen uzmanlar aracılığıyla bu derslerin yürütülmesi sağlanmıştır. Meksika'da Halk Sağlığı Departmanı'nın "Okul Hijyen Servisi" (School Hygiene Service) çocuklar için oyun parkları kurmuş ve annelere ve geleceğin anne adaylarına "püerikültür" eğitimi vermiştir. Latin Amerika'da "püerikültür" ve "öjenik" ikiz kavramlar olarak kullanılmış ve karşılıklı olarak birbirlerini güçlendirici rol oynamışlardır. Meksika'da 1929 yılında "Meksika Püerikültür Topluluğu" (Mexican Puericulture Society), ürettiği fikirler ve personeli açısından "Meksika Öjenik Topluluğu"nun (Mexican Eugenics Society) (1931) kurulması için sıçrama tahtası olarak görev yapmıştır (Turda-Gillette,2016:41-45).

Latin Amerika'daki önleyici öjeniğin bir boyutunu da "evlilik öncesi muayene"ler oluşturmuştur. Öjenik, gelecekte ideal bir vatandaş yaratmanın temeli olarak; kadın bedeninin bir sonraki nesli doğuracak üreme aracı haline getirilmesini gerekli kılmıştır. Bu süreç verem, frengi ve bulaşıcı cinsel hastalıklarla mücadele için geliştirilen yasal mevzuâtın uygulanması ile gerçekleştirilmiştir. Cinsel ve bulaşıcı hastalıklarla ilgili kayıtları tutmak için resmi kurumlar oluşturulmuştur. Evlenecek çiftler için "evlilik öncesi tıbbı muayene" şartı getirilmiştir. Bu muayene sonucu alınacak belgeler; evlenecek çiftleri verem, frengi, belsoğukluğu gibi bulaşıcı hastalıklara karşı korumayı amaçlamıştır. 1930'ların başında Brezilya, Meksika[81], Panama ve Peru "evlilik öncesi tıbbi muayene" usûlünü ve "evlilik sertifikası" uygulamasını yasalaştırmıştır. Arjantin'de ise; öjenistlerin ve devlet adamlarının 1920'li ve 30'lu yıllardaki yoğun uğraşlarının sonucu olarak; "evlilik öncesi muayene" uygulaması 1936 yılında "Zührevi Hastalıklara Karşı Korunma Kanunu"na pasaj olarak eklenmiştir[82].

---

[81] Meksika'da 1917 yılında kabul edilen "Aile İlişkileri Yasası" (Law of Family Relations), evliliği öjenik bir eylem olarak tasvir etmiş ve evliliğe engel durumları açıklamıştır. Örneğin yasaya göre; sürekli sarhoşluk evliliğe engel bir durum olarak kabul edilmiştir. 1926 yılında ise; Sanitary Code (Sağlık-Hijyen Yasası) kabul edilmiştir. 1935 yılında ise; evlenecek çiftlere tıbbi muayeneden geçme şartı getirilmiştir. Yasa, evlenecek çiflerin, evlilik öncesi tıbbi muayeneden geçmelerini ve evlenmeye engel durumlarının olmadığını gösteren sağlık sertifikasını almalarını zorunlu hale getirmiştir. Meksika'da alkolizm uzun süre kamu sağlığı politikalarının odağında yer almış, sürekli-aşırı alkol kullanımının doğacak çocuklar üzerinde çeşitli fiziksel ve ruhsal hastalıklara yol açtığı üzerinde durulmuştur (Schell,2010:485-487).

[82] Arjantin'de öjenik siyaset daha çok pozitif öjenik tedbirler üzerine kurulmuş ve "püerikültür"ün etkisi altında gelişmiştir. 1930'larda Arjantin'de öjenik tartışmalar bebek ölümleri, azalan doğum oranları, aile yapısındaki değişiklikler etrafında dönmüştür. 1930'larda anne ve çocuk sağlığını korumayı amaçlayan

Latin Amerika ülkeleri içinde sterlizasyon yasası çıkarılan tek yer Meksika'nın Veracruz Eyaleti'dir. Veracruz, 1932 yılında kalıtsal hastalığı olanlarla; suç ilemeyi alışkanlık haline getirenleri sterilizasyona tâbi tutan yasayı kabul etmiştir. Veracruz, tubal ligasyonlar gibi "sert" öjenik yöntemleri uygulayan tek eyalettir. Veracruz'da sterilizasyon yasası, 1932 yılında Adalberto Tejeda yönetimi sırasında kabul edilmiştir. Bu yasa, ölümcül hastalıkları ve onların gelecek kuşaklar üzerindeki etkilerini hedef almış, aynı zamanda cinsel sağlığı ve üreme kontrolünü sağlamayı hadeflemiştir. Tejeda yönetimi, sterlizasyon yasasını uygulamak için ise, "Öjeni ve Hijyen Birimi"ni kurmuştur ancak tarihi kayıtlar eyalette yapılan kısırlaştırma oprasyonlarının sayısının çok az olduğunu ortaya koymaktadır (Stern,2011:431).

Latin Amerika'da öjeniğin en uç noktasını "göçmen kısıtlama yasaları" oluşturmuştur. Latin Amerika ülkelerinin göç politikası ırk üzerine inşâ edilmiştir. Göçmen kısıtlama yasalarına giden yol, Rio de Jeneiro ve Sao Paolo'daki doktorların salgın hastalıkların yörüngesini çizmesiyle başlamıştır. Doktorların raporuna göre; salgın hastalıkların sebebi göçmenlerdi. Doktorların bakış açısına göre; göç konusu ülke insan kaynağını yukarıya taşıyacak ırkların ülkeye kabulü çerçevesinde düzenlenmeliydi. Beyaz Avrupalı'ların ülkelere göçünün teşvik edilmesi, ulusun ve ülkenin ilerlemesine katkıda bulunacak bir unsur olarak görülüyordu. Buna karşılık Afrikalılar, Asyalılar ve Yahudiler disjenik/hastalıklı olarak kabul ediliyordu. Göçmenlerin sınıflandırılmasına ilişkin bu kriter, birçok ülkede işgücüne girecek göçmenlerin seçiminde hüküm sürüyordu. Bu anlayışın uzantısı olarak; iki dünya savaşı arası dönemde Latin Amerika ülkelerinde disgenik/hastalıklı sayılan insan gruplarına/ırklarına karşı göç kısıtlamaları getirilmiştir (Rodriguez,2006:52-57). Bunlardan bir kısmı Brezilya'nın 1937'de Yahudilere-Semit kökenli insanlara vize çıkarılmasını yasaklaması gibi düpetüz yasaklara ilişkinken; bazıları ise; Meksika'nın 1926 yılında Çingeneler ve ırk için fiziksel dejenerasyon tehlikesi oluşturanlara karşı koyduğu yasaklarda olduğu gibi gizli genelge niteliğindedir (Hockman, Lima ve Maio, 2010:501-505).

---

yasalar kabul edilmiştir. Bu yasalar bebek ölüm oranlarını azaltmayı ve daha yüksek doğum oranlarına ulaşmayı amaçlamıştır. Fuhşun sınırlarının daraltılması, alkolizm ve uyuşturucu madde kullanımı ile mücadele, cinsel hastalıklara karşı mücadele, enfeksiyon hastalıklarına karşı savaş, evlilik öncesi tıbbi muayene şartı; bu politikaların en önemlileridir. Arjantin'de "sterilizasyon", "iğdiş", "imha" gibi sert negatif önlemler hiçbir dönem yasalaşmamıştır. Vatikan'ın 1931'de "Casti Connubii" ile zorunlu sterlizasyon uygulamasını resmi olarak kınamasından sonra, nüfûsun çoğunluğunu Katoliklerin oluşturduğu Arjantin'de, zorunlu sterlizasyon gibi radikal öjenik önlemler iyice gözden düşmüştür (Rodrugiez,2006:247-249).

“Önleyici öjenik” bağlamında Latin Amerika ülkelerinde uygulanan bir diğer tedbir, “beden terbiyesi ve spor”dur. İki dünya savaşı arası dönemde, Latin Amerika ülkelerinde fiziksel ve zihinsel fitlik için kamu kurumları tarafından spor müsabaları düzenlenmiştir. Diğer taraftan; ulus için zararlı olduğu düşünülen nüfûsun fakir ve siyah katmanlarının eğlence-rekreasyon aktivitelerine karşı bir savaş başlatılmıştır. Bu savaş, Afrika kökenli insanların eğlence biçimi olan “capoeira”yı yasaklamaya kadar genişlemiştir (Jerry,2003:251-255).

Dünya genelindeki eğilime uygun olarak; II. Dünya Savaşı’ndan sonra Latin Amerika ülkelerinde de öjenik gücünü kaybetmiştir. Öjenik konusunda Nazi Almanyası’nın siyaseti geniş bir imha ile sonuçlandığı için, savaş sonrası öjenik politikalar Nazi uygulamaları olarak görülmüş; şiddet ve hoşgörüsüzlükle eşleştirilmiştir. Bu durum öjeniğin gözden düşmesine neden olmuş, ülkelerdeki destekçileri siyaset sahnesinden kaybolmuştur (Hochman, Lima veMaio,2010:505).

2.10. Orta ve Güneydoğu Avrupa Ülkeleri

İki dünya savaşı arası dönemde, Orta ve Güneydoğu Avrupa’da öjenik çok yaygın idi. Romanya, Avusturya, Macaristan, Yunanistan, Bulgaristan gibi devletlerin ortak özelliliği, ırka dayalı bir milliyetçiliğin hâkim olmasıydı (Durgun,2014:101).

Orta ve Güneydoğu Avrupa öjenik hareketleri İngiliz, Fransız ve Alman modellerinin birer taklidi değildir. Özellikle Alman öjenik modelinin tek olduğu ve Orta ve Güneydoğu Avrupa öjeniklerinin, onun kopyası olduğu tezi geçersizdir. Örneğin; zihinsel ve bedensel engeli olanların sterilizasyonunu içeren ilk öneri, diğer Avrupa öjenik hareketlerinden bağımsız olarak ilk defa; 1918 gibi erken bir tarihte Polonya’da gündeme gelmiştir (Gawin,2007:174). İsviçre’nin Vaud Kantonu 1928 yılında sterilizasyon yasasını kabul etmiştir (Mottier,2009:6). Estonya ise; 1937 yılında sterlizasyonu yasalaştırmıştır (Kalling,2007:256). Orta ve Güneydoğu Avrupa’da öjeniğin “ırkçılık”, “etnik milliyetçilik” ve “anti-semitizm”[83] bağlantısı varolmuştur. Bu durum, diğer Batı

[83] Dejenerasyon kavramı, iki dünya savaşı arası dönemde ırkçı antisemitizmin temel kavramı olmuştur. Dejenerasyon kavramı, Orta ve Güneydoğu Avrupa’da en temel kavramdı ve daha çok Yahudileri işaret ediyordu. Bu dönemde Orta ve Doğu Avrupa’da antisemitizm çok yaygın idi. Öjenistler tarafından savunulan yeni tıbbi önlemler ulusun saflaştırılması üzerine odaklanıyordu. Dejenere ve öteki olarak kategorize edilen Yahudilerin ayrılması ve ortadan kaldırılmasını öngörülüyordu. Örneğin; Romanya’da antisemitik söylemde Yahudilerin ayrılması (segregation) fikri, birçok kitapta yinelenmişti. Rumen öjenist Nicolae Paulescu (1869-

ülkelerindeki gelimelerle bağlantılı olmaktan çok; içerdeki yerel koşullara doğrudan bir yanıt niteliği taşımıştır.

İki dünya savaşı arası dönemde homojen ulus devlet fikri, Orta ve Güneydoğu Avrupa'da temel figürdü. Devlet şekli ulus devletti ve ulus, etnik çoğunluk ile tarif ve temsil ediliyordu. Biyolojik esaslar üzerine kurulu kalıtım kanunları, ulusun tanımlanmasında önemli işlev görüyordu. Buna bağlı olarak; "öjenik" ve "ırk milliyetçiliği" ulusun tanımlanmasında temel rolü üstlenmişti. Devlet, sadece ekonomik performans siyasal kurumlar ve altyapı yatırımlarına göre değil; sağlık politikasına göre de değerlendiriliyordu. Sağlık politikası ise; ulusun biyolojik sermayesini korumayı amaçlıyordu (Toprak,2012:58-59).

Orta ve Güneydoğu Avrupa'da "öjenik" ve "ırk milliyetçiliği", ulus devletin tanımını da etkilemişti. "Öjenik" ve "ırk milliyetçiliği", devleti biyolojik kanunlara göre yöneten koruyucu bir devlet haline getirmişti. Buna göre; devletin görevi ulusun biyolojik yasalarının korunmasıydı. Öjenik, güçlü bir ulus devlet olmanın en önemli steratejisi idi. Ulusun korunması ve öjenik arasında doğrudan ilişki kuruluyordu. Orta ve Güneydoğu Avrupa ülkelerindeki öjenik hareketlerin ana hedefi, yeni kurulan ulus devletlerin güçlendirilmesi idi. Örneğin; Romanya'da 1918'den sonra öjenik üzerine yazılmış ilk eser olan "Ulusun Hijyeni" (The Hygiene of the Nation) adlı kitabın alt başlığı "Öjenik" (Eugenics) idi. Yazar Iuliu Moldovan (1882-1966), öjenik ile ulusun korunması arasında doğrudan bir ilişki kuruyordu. İki dünya savaşı arası dönemde, Romanya'nın en büyük öjenikçisi konumunda olan Moldovan'a göre; bu iki kelime (ulus ve öjenik) aynı anlama geliyordu (Turda-Weindling, 2007:7-8).

Orta ve Güneydoğu Avrupa'da entellektüellerin çoğu, ulusun etnik kökeni ve ulusun geleceği hakkında ortak bir endişeyi paylaşıyordu. Onlara göre devlet; ulusun ırksal kalitesini korumak zorundaydı. İki dünya savaşı arası dönemin ünlü öjenistlerinden Rumen Petru Râmneantu'nun (1902–1981) 1943 yılında, Sibiu Tıp Fakültesi'nin açılış konuşmasının başlığı "Kan ve Vatan"dı (Blood and Homeland). İki dünya savaşı arası dönemde, siyasi olayları şekillendirmek ve ulusal kimliği inşa etmek için en güçlü formülasyon biyolojik kuramlardı. Bu kuramlarda millet yaşayan bir organizma olarak

---

1931) 1928 yılında "Yahudi Irkının Dejenerasyonu" (The Degeneration of the Jewish Race) adlı kitabında, dejenerasyon tehlikesine karşı Yahudilerin ülkeden ayrılmasını öneriyordu (Turda-Weindling, 2007:14-15).

tasvir ediliyordu. Dahası, ulusal birliğin temel unsurları ırksal kavramlarla tasvir ediliyordu. Özellikle köylüler, Orta ve Güneydoğu Avrupa ülkeleri için ulusun ırksal hazinesi olarak kabul ediliyordu (Turda-Weindling,2007:12-14).

Ulusun sağlığını geliştirmeyi amaçlayan modern tıp tekniklerine ek olarak "kan ve vatan" miti, yeni politik biyolojinin yaratılmasına yardım etmiştir. Bu siyasi/politik biyolojinin en radikal bileşeni kuşkusuz milletin yeniden inşâ edilmesi gerektiği üzerinde duran ırksal ilkelerdi. Bu biyolojinin amacı, milletin içinden değersiz ya da tehlikeli unsurları çıkartarak Hırvatlar, Rumenler, Macarlar ve diğer başkaları için seçilmiş ırk yaratmaktı. Rumen öjenist Iuliu Moldovan "Etnik Devlet "(The Ethnic State) adlı eserinde, ırkın hazinesinin-merkezinin varlığı konusundaki milliyetçi varsayımları öjenik biliminin sigortası olarak kabul ediyordu. Moldovan'a göre; bu hazinenin korunması ulusun geleceği açısından hayati önem taşımaktaydı. Macar öjenist ve ırk milliyetçisi Lajos Méhely (1862-1953) ise; 1934 yılında yayınladığı "Blood and Race" (Kan ve Irk) adlı eserinde, kalıtım kanunlarına göre belirlenmiş ırksal sınırların sıkı şekilde korunmasını öneriyordu. Méhely'ye göre; "kan", en önemli ulusal aidiyet sembolüydü (akt.Turda-Weindling,2007:13).

Öjenik düşünürler/uzmanlar, ulusun yeniden inşâ edilmesi projesinin bir parçası olarak yeni tıbbi öneriler sunmuşlardır. Onlara göre; bu program sadece üremede biyolojik yasalara elverişsiz olanları, soydan kusurlu olanları değil; aynı zamanda farklı etnik kökenden olanların da yaşamasını caydırıcı olmalıydı. Etnik azınlıklar, homojen ulus devlet resminin içinde yer almaya uygun değildi. I. Dünya Savaşı'ndan sonra ırk milliyetçileri ve öjenistler, etnik azınlıklar sorununu tartıştılar. Azınlıklar, diaspora ya da yaşadıkları bölgenin yabancıları olarak kabul edildiler. Ulusun dejenerasyonunu engellemek için genetik olarak aşağı olanlarla birlikte; ulus devlet için tehlike oluşturan unsurlarında çoğalmasının engellenmesini önerdiler. Bu bağlamda "doğum kontrol", "sterilizasyon" ve "azınlıkların göç ettirilmesi" gibi çeşitli tedbirleri dile getirdiler (Bucur,2010:399-401).

Orta ve Güneydoğu Avrupa'da öjenik siyaset, biyolojik olarak tanımlanmış ulusal aidiyet duygusunu gerçekleştirmek için kurgulanmıştır. İki dünya savaşı arası dönemde, siyasi olaylar ve ulusal kimlikler, biyolojik kuramlar üzerinden açıklanmıştır. Bu dönemde, ulus yaşayan bir organizma olarak düşünülmüştür. Ulusal birliğin temel unsuru, ırksal

özellikler olmuştur. Ulusal birlik, "etno-biyolojik" birlik olarak kabul edilmiştir. "Kan", ulusal aidiyetin sembolü olarak görülmüştür. Politik biyoloji ırksal prensipler üzerine kurulurken; amaç ulusu yeniden inşâ etmekti. Bu anlayışa göre; ulusun ırksal bir merkezi vardı ve ulusun geleceği için bu merkez (etnik çoğunluk) korunmalıydı. Etnik azınlıkların homojen ulus devlet resmi içinde yeri yoktu. Ulusun merkezini oluşturan etnik çoğunluk korunmalı, azınlıklar ise; "evlilik kısıtları-yasakları", "sterilizasyon", "ayırma" ve "göç ettirme" gibi yöntemlerle elenmeliydi (Bucur,2010: 401-407).

"Ultra milliyetçilik", Orta ve Güneydoğu Avrupa'da ortak kader ve kimlik duygusu yaratmak üzere her zaman mitsel ögelere başvurmuştur. Bunların başında "kan saflığı" gelir. Orta ve Güneydoğu Avrupa'daki para-faşist devletlerin ideolojisi, "palingenetik yeniden doğuş" ya da "yenilenme" efsanelerine dayanıyordu. Para-faşist devletler, organik bir bütün olarak gördükleri milletin ve onun ürettiği kültürün bütün özelliklerini yüceltmeleri anlamında "ultra-milliyetçi" bir siyasal ideolojiyi benimsiyorlardı (Mann,2015:312; Eatwell,2015:234). "Ultra milliyetçilik" özü itibariyle ırkçı idi. Biyolojik ve Sosyal Darwinist bir üstünlük anlayışı içinde, genetik ve kültürel olarak farklı olanlara karşı (Yahudiler[84], Çingeneler ve zenciler) ve milletin iç düşmanı olarak kabul edilen belirli gruplara karşı (zihinsel ve bedensel engelliler, fahişeler, dilenciler, alokolikler, evsizler, serseriler) düşmanlık besliyordu. Ulus devletlerin etnik açıdan saf olmaları gerektiğini savunan Orta ve Güneydoğu Avrupa ülkeleri, yabancıları ait oldukları yere gönderme ve ırklar arası evliliği engelleme eğilimi taşıyorlardı (Griffin,2015:201-202).

Öjenistler ve ırk milliyetçileri tarafından ortaya atılan biyolojik tanım, birçok ülkede temel norm olmuştur. II. Dünya Savaşı öncesinde biyolojik retorik, milliyetçi tonda yoğunlaşmıştır. Birincil öneme sahip ulusun potansiyelinin korunması için genetik sermaye yaşamalıydı. Disjenik grupların elenmesi için yönetemler önerilmiştir. Disjenik gruplar, sosyal ve etnik olarak biliniyordu. Ulusun korunması ve genetik hazinenin yaşaması için, sosyal ve etnik açıdan bilinen bu disjenik unsurlar ortadan kaldırılmalıydı (Turda-Weindling,2007:15).

[84] Orta ve Güneydoğu Avrupa'da bu dönemde ciddi bir Yahudi nüfûsu vardı. Yahudiler nüfûsun farklı bir parçasıydılar: farklı giyiniyorlar, farklı dua ediyorlar ve toplumdan uzak bir yaşam sürüyorlardı. Pek fazla asimile olan Yahudi yok idi. Üstelik Avusturya, Romanya ve Macaristan gibi ülkelerde Yahudiler toplumun varlıklı kesimini oluşturuyorlardı. Ticari ilişkileri onları zengin kılan temel faktördü. Gerek yaşam tarzı gerekse sınıfsal statüsü ile Yahudi azınlıklar, bulundukları milletlerin içinde tepki çekiyorlardı ve saldırıya son derece açıktılar. Hitler'in Kavgam adlı eserinde, savaş öncesi Viyana'da Yahudileri görmeye ne kadar sert bir tepki gösterdiğini anlattığı kısım Yahudiler için sırdan bir örnektir (Mosse,2015:150-151).

İki dünya savaşı arası dönemde, Avrupa ülkeleri içinde “ırksal seleksiyon” ve “sterilizasyon”u daha çok Nazi Almanya öjenik siyasetinin temsil ettiği, Orta ve Güneydoğu Avrupa ülkeleri için Nazi öjenik pratiklerinin model teşkil ettiği tezi geçersizdir. Örneğin; fiziksel ve zihinsel açıdan kusurlu olanların sterilizasyonu Nazi Almanyası’ndan bağımsız olarak ilk defa 1918 yılında Polonya’da önerilmiştir. Avrupa’da sterilizasyonu ilk yasalaştıran yer ise; 1928 yılında İsviçre’nin Vaud Kantonu’dur[85]. Bunu, 1929’da Danimarka, 1933’de Almanya, 1934’te İsveç ve Norveç, 1935’de Finlandiya ve 1937’de Estonya izlemiştir.

Öjeniğin tarihinde İsviçre önemli bir ülkedir. Sterilizasyon gibi birçok öjenik uygulamaya Avrupa’da İsviçre öncülük etmiştir. İsviçre’de federal bir sterilizasyon yasası hiçbir dönem kabul edilmemiştir. Kantonlar düzeyinde ise; sadece Vaud sterilizasyon yasasını kabul etmiştir. Vaud Kantonu’ndaki sterilizasyon yasasını hazırlayan ise; ünlü öjenist Auguste Forel’dir. Buna ilave olarak, Vaud Kantonu’nun 1931’li Ceza Kanunu, öjenik motivasyonlu kürtajlara izin veren bir madde içermiştir (Mottier,2009:6).

İsviçre, sadece sterlizasyon konusunda değil; diğer birçok öjenik tedbirin de Avrupa’ya tanıtılması konusunda önemli bir işleve sahipti. İsviçre’de 1912’de yürürlüğe giren “Medeni Kanun” Avrupa’da ilk defa öjenik hedeflerle motive edilmiş “evlilik kısıtlarını” kabul ediyordu. Bu federal yasanın 97. maddesi, “ayırt etme yeteneğinden yoksun olanlar” ve “zihinsel olarak hasta olanlar” için evliliği yasaklıyordu. Kanun evlenecek kişilerden nikâh öncesi zihinsel hastalığı olmadığına dair “sağlık sertifikası” isteniyordu (Mottier,2009:6-7).

İsviçre’de öjenik konusundaki en etkili topluluk “Pro Juventute” (Gençlik İçin) idi. Topluluk, 1926-1973 yılları arasında İsviçre’nin en büyük Çingene grubu olan “Jenitsch”lerin ortadan kaldırılması için büyük bir kampanya yürütmüştür. Bu kampanya devlet tarafından da finansal olarak desteklenmiştir (Gerodetti,2006:80-84; Wecker,2012:525-526).

İki dünya savaşı arası dönemde Avusturya’da da öjenik çok yaygın idi. Ancak ülke 1938 yılında Nazi Almanya’sı tarafından ilhak edilmiştir. Avusturya öjenistleri ülkenin

[85] Dünya’da sterilizasyon ilk olarak 1907 yılında ABD’nin Indiana Eyaleti’nde yasalaştı. 1930’lu yıllara gelindiğinde ABD Eyalerleri’nin neredeyse üçte ikisi, suçlular ve zihinsel hastalığı olan kişileri hedef alan benzer yasalara sahipti.

ilhak edilmesini, Avusturya'nın Almanya gibi 65 milyonluk bir ülke olmamasına ve buna bağlı olarak Alman ordusu karşısına güçlü bir ordu çıkaramamasına bağlamışlardır (Fenik,1941:117).

Avusturya'da öjenik tedbirler işgal sonrası 1938-1945 yılları arasında da devam etmiştir[86]. İlhak sonrası Alman Nazileri ile yakın ilişki içinde olan Avusturyalı Naziler, ırk teorisi ve öjenik ile ilgili benzer fikirleri desteklemişlerdir. Almanya'da 1933 yılında yürürlüğe giren "Genetik Hastalıkların Yayılmasının Engellenmesine Dair Kanun" (The Law for the Prevention of Genetically Diseased Offspring) 1940 yılında aynen Avusturya'ya getirilmiştir. Kanun uyarınca, kapsamlı bir "evlilik kısıtlaması" ve "sterilizasyon" programı yürütülmüştür (Turda,2010:408-410).

1918 öncesinde, Macaristan dünyadaki en aktif öjeni hareketlerinden birine sahipti. Ünlü Macar öjenikçi Géza von Hoffmann, Avrupa'da öjenik siyaset çok yaygın değilken; 1913 yılında yazdığı kapsamlı eserinde, Kuzey Amerika'daki sterilizasyon yasalarını ve diğer öjenik uygulamaları Avrupa'ya tanıtıyordu (Hoffmann,1921:285-296).

Macarsitan'da iki dünya savaşı arası dönemde öjenik kurumsallaştı. 1914 yılında Budapeşte'de "Öjenik Komitesi", (Eugenic Committee) ardından da 1917'de "Macar Irk Hijyen ve Nüfûs Politikası Derneği" (Hungarian Society for Racial Hygiene and Population Policy) kuruldu. İki dünya savaşı arası dönemde Macar öjenistleri modern kalıtım teorileri üzerine kurulu, yeni bir sosyal politika fikri üzerinde çalışıyorlardı. Macar öjenistleri, yeni kalıtım teorilerinin sağlık ve hijyen konularındaki yenilikçi etkilerinden faydalanarak ulusu yeniden inşâ etmenin planlarını yapıyorlardı (Turda,2007:200-206).

20. yüzyılın başında öjenik fikirler ilerici ve sol entelektüeller arasında da yaygındı. József Madzsar, Lajos Dienes ve Zsigmond Fülöp'ün öncülük ettiği bu grup, "Sosyal Bilimler Derneği" (Society of Social Sciences) ve "Yirminci Yüzyıl Dergisi" (Twentieth Century) etrafından toplanmıştı. Bu yazarlar için öjenik, ulusal ilerlemenin biyolojik olarak yorumlanmasına eşlik eden fikirlerle bağlantılıydı. Modern Macar Devleti'nin bu vizyonu,

[86] Öjenik konusunda dünyaca tanınan büyük isimler İsviçre kökenlidir. Avrupa'da sterilizasyon önerisini ilk defa dile getiren Agust Forel İsviçreli'dir. Forel 1904 yılında zihinsel hastalığı ve yetersizliği olanlar için sterlizasyonu önererek tartışmaların fitilini ateşlemiştir. Öte yandan öjenik konusunda dünyanın görmüş olduğu en önemli yasal düzenlemelerden biri olarak kabul edilen 1933 tarihli "Alman Irk Sağlığını Koruma Yasası"nın (German Law for the Protection of Hereditary Health) yaratıcısı olarak bilinen Ernst Rudin de İsviçre vatandaşıydı. Şizofreni kavramını ortaya atan ve öjeniğin psikolojik boyutu ile ilgili önemli çalışmaları olan düşünürler Hans Maier ve Eugen Bleuler de İsviçre vatandaşıydı (Mottier,2009:5).

ünlü sağlık reformcusu Henrik Pach tarafından da destekleniyordu. Modern Macaristan için sosyal ve biyolojik gelişme fikri, ülkede gittikçe daha çok kabul görmüştür. 1906 yılında "Pratik Öjenik" (Practical Eugenics), ünlü "Doktorlar Dergisi"ne (Physicians' Journal) ek olarak yayınlanmaya başlamıştır (Turda,2007:190).

1920'lerin başında Macar öjenik hareketi önde gelen öjenik uzmanlarını kaybettiği gibi, aynı zamanda milliyetçiliğin ve "anti-semitizm"in yükselmesi nedeniyle daha dar bir çizgiye girmiştir. Macar ırkı üzerine öjenik görüşler siyasi parti programlarında ve 1920'lerde kurulan öjenik toplulukların yayınlarında önemli bir yer işgal etmiştir. Macar ırkına ilişkin hükümlere parti programında yer veren ilk siyasi parti "Hıristiyan Sosyal ve Ekonomik Partisi" (Christian Social and Economic Party) olmuştur. Yine 1920'li yıllarda kurulan "Irkın Korunması İçin Macar Bilimsel Topluluğu" (Hungarian Scientific Society of Race Protection) ve "Macar Irkının Korunması Misyonu" (Mission for the Saving of the Hungarian Race) adlı öjenik topluluklar faaliyetlerinde ve yayınlarında Macar ırkına ilişkin öjenik önlemleri savunmuşlardır. Bu toplulukların amacı, Macar ırkının korunması olmuştur. Bu kuruluşlar, ailenin ve ırkın korunmasına dayanan toplumsal ve biyolojik iyileştirme söyleminin yaygınlaştırılmasına önemli katkılar sağlamışlardır (Pók,2007:380-382).

1931'de psikiyatrist László Benedek, öjenik propaganda, öjenik araştırmalar ve ırkın nicelik ve nitelik olarak geliştirilmesi üzerine çeşitli projelerin merkezi bir kuruluş tarafından yönetilmesini sağlamak amacıyla; "Central Institute of Hereditary Biology"nin kurulmasını önermiş ancak bu öneri reddedilmiştir. Benedek, yine 1931 yılında "Macar Sterilizasyon Yasa Tasarısı"nı (Hungarian Sterilization Bill) hazırlamış ancak tasarı "Halk Sağlığı Ulusal Konseyi" (National Council of Public Health) tarafından reddedilmiştir. Tihamér Tóth'un başını çektiği Katolik öjenistler Macaristan da negatif öjenik tedbirlerin, özellikle de sterilizasyonun uygulanmasına karşı çıkmışlardır. Macaristan'da sterilizasyon yasalaşamamış ancak diğer negatif öjenik tedbirler birer birer kabul edilmiştir. 1941 yılında "evlilik öncesi tıbbi muayene zorunluluğu" yasalaşmıştır. "Evlilik öncesi tıbbi muayene" Macar ailelerin korunması için zorunlu görülmüştür. "Macar Aile Birliğinin Korunması Topluluğu" (Hungarian Union for Family Protection) negatif öjenik tedbirlerin uygulamaya geçirilmesi için çok yoğun bir lobi faaliyeti yürütmüştür. Yine öjenik ve biyolojik araştırmaları ulusal bir enstitü aracılığıyla yürütmek amacıyla; "Macaristan Ulusal Biyoloji Enstitüsü" (Hungarian Institute of National Biology) 1940 yılında

Budapeşte'de kurulmuştur. "Macar Ulusal Biyoloji Enstitüsü", II. Dünya Savaşı'ndan sonra dağılmış ve bu dönemde Macar öjenik uzmanları "evlilik danışmanlığı" fikirini işlemişlerdir. Ülke 1950'lerin başında Sovyet işgaline maruz kalınca; öjenik burjuva bilimi olarak ilan edilmiş ve gözden düşmüştür (Turda,2013:587-591).

Romanya devleti henüz emekleme aşamasındayken; öjenik hareketin ilk işareti, Macaristan'ın I. Dünya Savaşı'nda yenilgisi sonrası Transilvanya'nın Romanya'ya devredildiği 1920'de gelmiştir. Daha önce Avusturya-Macaristan ordusunda görev yapmış, Rumen etnik kökenli hekimler ve biyologlar bir araya gelerek; Rumen öjeniğinin temellerini atmışlardır. Bunların arasında en tanınmış olanı Cluj Sosyal Hijyen Okulu'nun (Cluj School of Social Hygiene) kurucusu "Iuliu Moldovan"dır (1882-1966). Bu dönemde Romanya'da öjenik araştırmalar kesintsiz olarak devam etmiş ve Cluj Sosyal Hijyen Okulu'na hem rakip hem de destek olan başka okullar ortaya çıktmıştır. Bu okulların çoğu Lasi ve Bükreş tıp fakültelerinde ortaya çıkmıştır. Özellikle "Bükreş Okulu", Romanya öjeniği üzerinde çok etkili olmuştur[87]. Bu okulun başında bulunan Gheorghe Banu (1889-1957) Rumen öjeniği açısından önemli bir isimdir. Banu, bu dönemde Romanya'nın en önemli öjenik yayın organlarından olan "Sosyal Hijyen Dergisi"nin (Review for Social Hygiene) editörlüğünü yapmıştır (Bucur,2002:2-3).

Romanya'da 1930'da, Iuliu Moldovan sağlık bakanı olmuş ve kısa sürede kapsamlı tedbirler içeren bir program hazırlamıştır. Moldovan programında, öjenik sorumluluklar ve tehditler konusunda halkı eğitecek yeni bir personel sisteminin gerekliliği üzerinde durmuştur. Evlilik, üreme ve devlet hizmetlerine erişim gibi konularda daha sert yasalar uygulanmasını önermiştir. Örneğin; fuhuş konusu çok önemsenmiş ve cinsel hastalıkların yayılmasını engellemek için kanunlar çıkarılmıştır. 1930'ların başında Romanya'yı vuran "Büyük Buhran" nedeniyle, Moldovan'ın reformlarının çoğu kalıcı etkiye sahip olamamıştır. Devlet bütçesinin küçülmesi sonucu, merkezi yönetimden reformlar için gerekli kaynağı alamayan Moldovan'ın tasarladığı kapsamlı öjenik altyapıyı kurulamamıştır. Romanya'da 1930'ların sonuna doğru kısa bir süre Gheorghe Banu sağlık bakanı olmuş (1937-38), ancak öjenik siyasetin yönü faşist hareketin ırk ayrıcalığıyla daha yakın bağlantılı hale gelmiştir (Bucur,2002:3-5).

---

[87] Rumen öjenistleri, çalışmalarının büyük bölümünü "etnisite" konusuna ayırmışlardır. Transilvanya'nın etnik kökeni üzerine yapılan çalışmalar bunun tipik bir örneğidir. İki dünya savaşı arası dönemde, Rumenler Transilvanya üzerindeki iddialarını haklılaştırmak için daha çok kan grupları incelemeleri üzerinde durmuşlardır. Rumen öjenik uzmanlarının amacı, Transilvanya'da Rumen soyunun Macarlardan daha fazla olduğunu ispat etmek ve bu sayede Transilvanya'yı kesin olarak Romanya'ya bağlamaktı (Turda-Weindling,2007:14).

Romanya'daki "Başmelek Mikail Lejyonu" iki dünya savaşı arası dönemde Avrupa'daki dinsel faşist hareket olarak bilinir. Lejyon, Iasi'de 24 Haziran 1927'de Cornelıus Zealu Codreanu tarafından kurulmuştur. Condreanu, 13 Nisan 1930'da hareketin siyasal kanadı olan "Demir Muhafızlar"ı kurmıştur. Kısa süre içinde Lejyon ve Muhafızlar aynı hareketi ifade eden ve birbiri yerine kullanılan isimler halini almışlardır (Iordachi,2015:501). Köylü milliyetçiliğini benimseyen Romanya "Demir Muhafızları" ırkçı ve anti-semitistti (Mosse,2015:150). Bu dönemde Romanya'da öjenik siyaset Çingeneler ve Yahudilere yönelik propaganda üzerinden yürütülmüştür. 1930'ların sonunda ülkede Yahudiler ve Çingeneler Romanya'ya karşı en büyük ırksal tehdit olarak ilan edilmiştir. Güvenlik birimleri ve sağlık görevlileri, Çingenelerin ve Yahudilerin Romanya içindeki çalışma kamplarına yerleştirilmesinde beraber görev almışlardır (Thorne,2011:202).

Estonya'da sterilizasyon uygulaması 1936 yılında yasalaşmış ve 1 Nisan 1937'de zorunlu sterilizasyona dönüşmüştür. Estonya'da sterilizasyon yasası Ekim 1940'a kadar yürülükte kalmıştır. Estonya'da 1937-1940 yılları arasında çoğunluğu kadınlardan oluşan 41 kişi sterilize edilmiştir. Sterlizasyon yasası, 1941 yılında Naziler tarafından desteklenen Estonya yönetimi tarafından tekrar gündeme getirilmiş ve 1944 yılına kadar yürürlükte kalmıştır (Kalling,2007:256-257).

3. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ÖJENİK SİYASET

3.1. Türkiye'de Ulus İnşâ Süreci

19. yüzyıl, Fransız Devrimi'nin etkisiyle imparatorluklar için hayatta kalma mücadelesi şeklinde geçmiştir. Bu süreçte imparatorluk yapılarını modernize etmeyi başaranlar ayakta kalmaya devam ederken, Osmanlı gibi bu süreçte başarılı olamayanlar bünyelerinden farklı ulus devletler çıkarmışlardır.

Cumhuriyet'in kuruluşu ile birlikte; Türkiye'de de ulus inşâ edilme sürecine girilmiştir. Cumhuriyet yönetiminin amacı, Osmanlı'nın çok kültürlü ve çok milletli yapısının yerine, modern bir ulus devlet inşâ etmekti. Modern ulus devlet anlayışı, yeni milli bağlılıklar yaratarak her vatandaşla doğrudan ve tek elden iletişim kurmayı gerektiriyordu. Modern ulus devletin amacı, geleneksel-dini tüm bağlılıkları ortadan kaldırarak; ulusun kurucu ataları, kahramanları, dili, tarihi, kültürü, efsaneleri ile ulus için çağrışımları olan çeşitli simge ve semboller üzerinden yeni milli bağlılıklar oluşturmaktı.

Türkiye'de iki dünya savaşı arası dönemde ulus inşâ sürecinin iki aşaması olmuştur. Birinci aşamayı oluşturan 1920'li yıllarda Cumhuriyet yönetimi, Fransa III. Cumhuriyeti'ni örnek alarak "civic" bir uluslaşmayı hedeflemiştir. Ulus, Fransız geleneğine uygun olarak "siyasi-hukuki bir varlık" olarak tanımlanmıştır: "Türkiye Cumhuriyeti'ne bağlı olan ve Türk dilini, kültürünü ve milli idealini benimseyen herkes Türk"tür (Durgun,2014:75).

1920'li yılların ulus tanımlanmasında Durkheim sosyolojisi ana omurgayı oluşturmuştur. Türk ulusu; Emile Durkheim'in "dayanışma", "sınıfsız toplum" ve "kaynaşmış kitle" temaları ile betimlenmiştir. Emile Durkheim'in Türkiye'deki en önemli temsilcisi ise; Ziya Gökalp olmuştur (Durgun,2014:100-101).

Türkiye'de ulus inşa süreci; 1920'li yıllarda kurumsal yapılaşma ve hukukun laikleşmesi süreci ile başlamıştır. Cumhuriyet yönetimine göre; dini bir topluluğu modern millete dönüştürmenin yolu laiklikten geçiyordu. Türkiye'de ulus inşâ sürecinde dini-

geleneksel bağlılığı esas alan Osmanlı-İslam düşüncesinden kopuş[88]; laiklik ilkesi çerçevesinde sağlanmaya çalışılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ulus inşâ süreci, Osmanlı-İslam geçmişinin yerel, bölgesel ve dinsel bağlılıklarını reddeden bir anlayış üzerinden gelişmiştir. Cumhuriyet dönemi reformlarına bakıldığında, her türlü dini-geleneksel bağlılığın kaldırıldığı ve devletin "eğitim", "dil", "tarih" ve "kültür" politikalarının laik temeller üzerine oturtulduğu gözlenmektedir[89] (Durgun,2014:46-47).

1920'li yıllarda gerçekleştirilen kuramsal yapılanmanın ve yasal düzenlemelerin ardından; 1930'lu yıllarda Cumhuriyet'in ulus inşâ sürecinde köklü bir dönüşüme gidilmiştir. 1930'lu yıllar Türkiye'si, bir anlamda "kültür devrimi"ni yaşamıştır. Ulus inşa süreci de 1930'lu yıllardaki bu kültüralizmin etkisi altında kalmıştır. Cumhuriyet yönetimi kültür devrimi ile kendi ulusunu oluşturmak için, onu geçmişten koparmak, ona yeni değerler kazandırmak, yeni bağlılıklar oluşturmak istemiştir (Toprak,2012:368).

1929'da yaşanan Büyük Ekonomik Buhran, Türkiye'yi ulus inşâ sürecinde yeniden bir muhasebe yapmaya sevk etmiştir. Avrupa'da demokrasilerin kalesi parlâmentoların art arda kapanması, ekonomilerin çöküp ülkelerin içe kapanması; "Bolşevizm", "Faşizm", bir müddet sonra da "Nasyonel Sosyalizm"in ortaya çıkması, kendisine öykünülen Batı medeniyetine güvenin sarsılmasına yol açmıştır. Bu gelişmeler Cumhuriyet'in ulus inşâ sürecinde büyük bir kırılma teşkil etmiş ve bu tarihten itibaren Cumhuriyet yönetiminin

---

[88] Türkiye Cumhuriyeti'nin hangi yönlerden Osmanlı geçmişinden bir "kopuş", yeni bir "başlangıç"; hangi yönlerden onun bir "devamı" olduğuna ilişkin tartışmalar, çeşitli platformlarda bütün canlılığıyla devam etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu, elbette ki, "yeni ve taze" bir başlangıcı simgeliyordu. İlk kuruluş yıllarında yapılan inkılâplar ve düzenlemeler bu başlangıcın görünümleriydi. Diğer yandan; Cumhuriyet, selefi Osmanlı'dan pek çok unsuru da miras almıştır. Osmanlı aydın, bürokrat ve asker kadroları yüzyıldan fazla zamandır, deneme-yanılma yoluyla edindiği tecrübeler ve ideoloji birikimleri ile birlikte; Cumhuriyet'e intikâl etmiştir. Cumhuriyet'in belki de en büyük şansı, Osmanlı'dan parlâmenter sistem tecrübesi olan yetişmiş "elit bürokrat" kadroları devralmış olmasıdır. Yine bu kadrolarla beraber, devletin gücünün bürokrasinin tekelinde bulunduğuna dair, "bürokratik ve merkeziyetçi" devlet anlayışı da Cumhuriyet'e aktarılmıştır (Aslan,2008:354). Bu açıdan Osmanlı'dan Cumhuriyete geçişte hem bir kopuş hem de bir devamlılık olduğu söylenebilir (Durgun,2014).

[89] 1920 yılında, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışı ve ulusal egemenlik anlayışının benimsenmesi, 1921 ve 1924 "Teşikilat-ı Esasiye Kanunları" ile ulusal egemenliğin perçemlenmesi, 1922'de saltanatın ilgâsı, 1924'de hilâfetin ilgası, 1924'de Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile medrese eğitiminin kaldırılması, 1924'de Şeriye ve Evkâf Bakanlıkları'nın kaldırılması, 1925 yılında tekke zâviye ve türbelerin kapatılması, 1925 yılında fes, sarık ve benzeri giysilerin yasaklanması,1926 yılında İsviçre Medeni Kanunu ve Borçlar Kanunu ile İtalya Ceza Kanunu'nun kabul edilmesi, 1926'da Hicri takvimden Milâdi takvime geçilmesi, 1928 yılında Arap alfabesi kaldırılarak Türk harflerinin kabulü, 1928 yılında, 1924 Anayasasının 2, 16, 26 ve 38. maddeleri değiştirilerek, devletin dininin İslam olduğu, Meclisin görevleri arasında sayılan "Ahkâmı Şeriye'nin Tenfizi" gibi hükümlerin kaldırılması ve milletvekillerinin ve Cumhurbaşkanının yemin etme biçimlerinin ve eski metindeki "Vallah" yerine "namusum üzerine söz veriyorum" şeklinde sekülleştirilmesi; Cumhuriyet yöneticilerinin İslam'dan ve İslamileşmiş kültürden arındırılmış yeni bir ulus inşâ etme arayışında olduklarını göstermektedir. Tüm cumhuriyet devrimleri, o günkü adıyla inkîlapları, modern bir ulusun inşâsı yolunda geçmişle bağları koparmayı amaçlıyordu (Durgun,2014:71).

temel uğraş alanı "kültür" olmuştur. 1930'lu yıllarda gündeme gelen "kültür devrimi"nin zeminini "harf devrimi", "tarih tezi" ve "dil tezi" oluşturmuştur.

Hukuk ve siyaset alanında 1920'li yıllarda gündeme gelen laik anlayış, 1930'lu yıllarda bilim alanında da kendini göstermiştir. "Harf devrimi" ile Osmanlı-İslam geçmişi devre dışı bırakılırken, temelinde "arkeoloji" ve "antropoloji" çalışmalarının bulunduğu "tarih" ve "dil" çalışmaları ile de ulus inşâsında köken; Osmanlı- İslam geçmişi atlanarak Orta Asya'ya kaydırılmıştır[90] (Durgun,2014:105).

1930'lu yıllarda "antropoloji" ve" arkeoloji"[91] çalışmaları ile ortaya konulan "tarih" ve "dil" tezlerinin arka planında güçlü bir siyasi misyon vardı. Cumhuriyet yönetimi bir yandan içeride ulusal kimliği inşâ etmeye çalışırken; diğer taraftan bu dönemde Batı'da yaygın olan Türklerin sarı ırka dâhil olduğu tezini çürütmeye çalışıyordu (Toprak,2012:420).

İki dünya savaşı arası dönemde; Avrupa'da ırk tarihçiliği çok yaygın idi. Türkiye Milli Mücadele'yi kazanmıştı ama Batı'da hâlâ ikinci sınıf toplum muamelesi görüyordu[92]. Batı tarih kitaplarında, Anadolu insanı sarı ırka mensup olarak tarif ediliyordu. Sarı ırk ise; ırklar kategorisinde beyaz ırkın altında yer alıyordu. Dünyada kültür ve medeniyet namına ne varsa beyaz ırk tarafından yaratıldığını savunan bu anlayış, Türklerin Anadoludaki sahiplik hakkını da sorguluyordu. Bu dönemde ırklar, coğrafyaya göre de taksim edilmişti. Buna göre; Ural Dağları'nın batısı beyaz ırkın, doğusu sarı ırkın, Himalayalar'ın güneyi ise; siyah ırkın yurdu olarak kabul ediliyordu. Batı tarih kitaplarına göre; Türkler

---

[90] Geçmişe yönelik uygarlık inşâ süreci, Cumhuriyet görselliğine de yansıyordu. Atatürk; Türk türeyiş destanı Ergenekon'a gönderme yapıyordu. Kendisine atfedilen ünvanlar arasında, Türklerin Ergenekon'dan çıkışında yol gösteren kurdun adı, "Bozkurt" da bulunuyordu. Kurgulanan geçmişte, Kök Türklerin bayrağında bulunan kurt bir semboldü. Türklerin hakanlarının kurt soyundan geldiği yaygın bir inanışa dönüştürüldü. Hakanlar ve komutanlar bu tür bir sembolizmle anılmaya başlandı. Doğan çocuklara "Kurt", "Kurtbay", "Bozkurt", "Asena", "Börteçine" gibi isimler verildi. Pullarda bozkurt figürleri yer aldı. Osmanlı Bankası'nın çıkardığı ve 1931 yılında Merkez Bankası'na devredilen Cumhuriyet'in birinci tertip kâğıt paralarının 5 ve 10 liralıklarının bir yüzüne kurt resmi konuldu. Ankara Garı'nın girişinde iki büyük bozkurt amblemi yer aldı. Milli Türk Talebe Birliği'nin amblemi bozkurt oldu. Üniversite öğrencilerinin şapkalarının üzerine bozkurt amblemi yerleştirildi. Ulus Meydanı'ndaki Atatürk heykelinin kaidesinin dört bir yanı bozkurt başlı rölyeflerle süslendi. İzcilik yaygınlaştırılırken ilkokullardaki izci kollarına "yavrukurt" dendi (Toprak,2012:195).

[91] Türkiye'de "arkeoloji" de "antropoloji" gibi aynı dönemde gündeme gelmiştir. Türkiye'de arkeolojik çalışmalar, antropolojik bilgi sağlama açısından son derece önemli bir işlev görmüştür. Türkiye'de "antropoloji" ve "arkeoloji" birlikte gelişmiştir.

[92] Milli Mücadele'yi sonuçlandırmak, Batı'da Türkler konusunda tortulaşmış önyargıları gidermeye yetmemişti. Tek parti döneminde bu algının silinmesi için çok büyük çaba gösterildi. Her türlü araç kullanılarak Batı'ya uygar bir görünüm sunulmaya çalışıldı (Toprak,2012:194).

Anadolu'nun yerleşik sahibi değildi. I. Dünya Savaşı sırasında, Batı büyük güçlerinin Anadolu'yu paylaşma planları da bu anlayışı yansıtıyordu. Bu planlar, Anadolu'nun yerleşik halkları olarak Yunanlıları, Rumları ve Ermenileri görüyor, Türklerin tekrar Orta Asya içlerine sürülmesinden dem vuruyordu.

Türkiye'nin genetik bilginin gelişmediği bir dönemde, kemik yapısı üzerinde duran antropolojik araştırmalara yönelmesi, bir yandan içerde ulusal kimliği inşâ ederken; diğer taraftan dışarıdaki bu sarı ırk iddialarını çürütmeyi amaçlıyordu. Bir başka deyişle; Türkiye Cumhuriyeti temelini "arkeoloji" ve "antropoloji" araştırmalarının oluşturduğu "tarih" ve "dil" tezleri ile Batıya "biz de sizin gibi kültür yaratan bir milletiz" demeyi amaçlıyordu.

"Türk Tarih Tezi" ile Anadolu'nun Hititler, Sümerler gibi ilk uygarlıklarının Türk oldukları ileri sürülmüş ve Türkleri Anadolu tarihi içinde kökleştiren bir kuram oluşturulmuştur. Türklerin Anadolu'daki ezeli ve ebedi varlığı tescil edildiği gibi; Anadolu üzerindeki Yunan, Rum ve Ermeni iddiaları da asılsızlaştırılmıştır (Durgun,2014:78).

Devlet tarafından düzenlenen tarih kongreleri[93] ile ifade edilen "Türk Tarih Tezi", Türklerin büyük ve kadim bir ırk olduğunu, binlerce yıl önce yaşadıkları Orta Asya'da büyük bir medeniyet kurduklarını, bu coğrafya iklimsel değişikliklere uğrayınca bu kadim ırkın yurtlarını terk ederek tüm dünyaya yayıldığını; bu yayılma sırasında kurdukları büyük medeniyeti göç ettikleri coğrafyalara taşıdıklarını ileri sürüyordu. Buna göre; tüm coğrafyalarda medeniyetin başlangıcı kabul edilen neolitik uygarlığı kuran brakisefal Türklerdi. Türk ırkı göç ettiği bütün coğrafyalarda medeniyetin yaratıcısıydı. Buna göre; "Hitit", "Sümer", "Mısır" ve "Yunan" medeniyetlerinin yaratıcısı da brakisefal Türklerdi. Bu açıdan, Anadolu ilk çağlardan itibaren Türk yurduydu ve Türkler Anadolu'nun gerçek yerleşik sahipleriydi (Durgun,2014:79).

"Türk Tarih Tezi", tüm dünayaya medeniyetin Orta Asya'da yaşanan kuraklıktan dolayı göç etmek zorunda kalan Türkler tarafından yayıldığını iddia ediyordu. Cumhuriyet yönetimi, bu tezi Batılılaşmak politikasını meşrulaştırmak için de kullanacaktı. Buna göre; cumhuriyet yöneticileri için Batılılaşmak; gerçekte İslam-Osmanlı dönemi ile unutulan ulusal kimliğin yeniden keşfi ve yerli köklere dönüş sürecini ifade ediyordu. 1930'lu yıllarda devlet tarafından düzenlenen tarih kongreleri ile bu anlayış savunuluyordu.

---

[93] Bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti tarih alanında iki, dil alanında üç kongre düzenlemiştir.

Cumhuriyet'in tarih ve dil tezlerini tetikleyen "fizik antropoloji" aslında Nazi antropolojisine alternatifti. Antropolojiye göre; insan tipolojisinde iki tür kafa şekli vardı: "dolikosefal" ve "brakisefal". Nazi antropolijisine göre; Avrupa'da uygarlığı temsil eden dolikosefal Âri ırktı. Buna karşılık Fransa ve İsviçre'de ırkların saflığının değil, birbirine karışmış olmasının uygarlığı yükselttiğinden söz eden alternatif bir teori oluşturulmuştu. Bu görüşler en gelişmiş şekliyle Eugené Pittard[94] tarafından gündeme getirilmişti (Toprak,2012:466). Eugené Pittard, "Irklar ve Tarih" adlı eserinde, neolitik uygarlığın Asya kökenli brakisefaller tarafından göç yoluyla Avrupa'ya taşındığını savunuyordu. Pittard'a göre; Avrupa'ya uygarlığı temsil eden neolitik evreyi getirenler, Orta Asya'dan göç eden brakisefallerdi. Pittard eserinde, Anadolu insanını da brakisefal olarak tarif ediyor ve brakisefallerle dolikosefallerin karışımının uygarlığı yükselttiğini savunuyordu.

"Türk Tarih Tezi" büyük ölçüde Eugene Pittard'ın "Irklar ve Tarih"[95] adlı eserinden mülhemdir. Eugené Pittard'ın brakisefal göç tezi geliştirip, "Türk Tarih Tezi"ne dönüştürülmüştür. Türk "Tarih" ve "Dil" tezlerinin çıkış noktası; o günlerde bilim dünyasının üzerinde uzlaştığı, Orta Asya'nın neolitik yani Cilali taş ve madenler medeniyetinin beşiği olduğu kanaatidir. "Türk Tarih Tezi" ile Anadolu'dan geçip Avrupa'ya neolitik uygarlığı götürenlerin brakisefal Türkler olduğu iddia edilmiştir. Bunu diyebilmek için de Anadolu üzerinde yapılan antropolojik araştırmalarla Türk insanın kemik yapısının brakisefal olduğu ispat edilmeye çalışılmıştır.

"Türk Tarih Tezi"nin kanıtlanması işi ise; büyük bir devlet desteğiyle Atatürk'ün manevi kızı Afet İnan tarafından Cenevre Üniversitesi'nde Eugéne Pittard'ın danışmanlığında hazırlanan "Anadolu: Türk ırkının Yurdu" başlıklı doktora tezi ile

---

[94] Türkiyede ulus inşâ sürecinde, 1930'lu yıllarla birlikte "sosyoloji" yerini "antropolojiye" bırakırken; toplum mühendisliğinin kuramsal temelinde Emile Durkheim'ın yerini Eugéne Pittard almıştır. Eugéne Pittard, 1911 yılından beri Türkiye topraklarında antropolojik araştırmalar yürüten, Türkiye'yi çok yakından tanıyan İsviçreli antropologdur. Türkiye'de bulunduğu sürelerde, Atatürk ile birçok kez görüşmüştür. 1931 yılında çağdaş Türkiye'yi Avrupaya tanıtan "A Travers I'Asie-Mineure- Le Visage Nouveau de la Turquie" adlı bir kitap yazmış ve kitabında Türkiye'deki devrimlerden, özellikle de harf devriminden, övgüyle bahsetmiştir. Eugéne Pittard'ın bu eseri Reşat Nuri Güntekin tarafından "Anadolu" başlığıyla kısmen Türkçe'ye çevrilmiştir (Toprak,2012:101).

[95] Eugéne Pittard'ın 1924 ylında yayınladığı "Irklar ve Tarih" adlı kitabı, Atatürk'ün satır satır okuduğu bir kitaptır. Atatürk bu kitapta birçok satırın altını çizmiş ve sayfa kenarlarına notlar almıştır. Öyle ki; "Anıtkabir Derneği" tarafından çıkarılan 24 ciltlik "Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar" dizisinin 22.cildi neredeyse tamamen bu kitaba ayrılmıştır. Atatürk'ün kütüphanesindeki 3997 kitap arasında, bu kapsamda okunmuş başka bir kitap yoktur. Bu kitabın Atatürk üzerinde etkisi büyük olmuştur. Öyle ki; Atatürk, Eugéne Pittard ile birçok kez görüşmüş ve manevi kızı Afet İnan'ı doktorasını yapmak üzere Cenevre'ye, Eugéne Pittard'ın yanına göndermiştir. Afet İnan'ın Eugéne Pittard'ın danışmanlığında hazırladığı doktora tezi büyük ölçüde "Türk Tarih Tezi"nin ana hatlarını oluşturacaktır (Toprak,2012:101).

sağlanmıştır (Fransızca L'Anatolie, le pays de la "race" Turgue). Tez kapsamında Atatürk'ün bizzat direktifiyle, 1937 yılında tüm devlet kurumları seferber edilmiş ve dünyanın en büyük antropolojik anket çalışmalarından birine imza atılarak; Trakya'da ve Anadolu'da 64.000 insanın kafatası-kemik yapısı ölçülmüştür. Anket sonuçları, Anadolu'nun tarihöncesi dönemlerden beri Türklerin mensup olduğu beyaz ırkın Alpin koluyla meskûn olduğunu göstermiştir. Neolitik devirden Anadolu'nun eski sakinleri Hititler ve ondan sonra gelen Frigya, Lidya, Yunan, Roma, Bizans, Selçuk ve Osmanlı'ya kadar Anadolu'nun tüm tarihi devirlerine ilişkin kemik kalıntıları aynı antropolojik vasıfları göstermiştir. Bir başka deyişe; "Türk Tarih Tezi"nin iddiası ispatlanmıştır: "Bütün tarihi devrilerde Anadolu sekenesi Orta Asyadan gelen tek ve aynı ırka mensuptu. Bu ırk da beyaz ırkın Alpin koluna mensup "brakisefal Türkler"di" (Toprak,2012:115-116).

Türk "Dil" ve" Tarih" Tezleri, 1936'da "Üçüncü Türk Dil Kurultayı"nda, 1937'de Bükreş'te toplanan "17. Uluslararası Antropoloji ve Tarihöncesi Arkeoloji Kongresi"nin dilbilim seksiyonunda ve 1937'de "İkinci Türk tarih Kongresi"nde yerli ve yabancı tarih ve dil bilginlerinin incelemesine sunulmuştur. Bu tezler on yıl gibi kısa bir sürede, "antropoloji" ve tarihöncesi "arkeoloji" bilim dünyasında Anadolu halkı ve Türklerle ilgili önyargıların kırılmasını sağlamıştır. Türklerin kökenin sarı ırka mensup olduğuna yönelik genel kanı çürütülmüş ve bilim çevrelerinin geniş kesimi bu tezlerin anlamlı olduğu kanısında birleşmiştir. Öyle ki; dönemin antropoloji ve tarihöncesi arkeoloji alanında en saygın kongresi olan ve iki yılda bir yapılan "Uluslararası Prehistorik Arkeoloji ve Antropoloji Kongresi"nin on yedincisinde, büyük bir coşku ve bilim adamlarının oy birliğiyle; bir sonraki kongrenin 1939 yılında Türkiye'de yapılmasına karar verilmiştir[96] (Toprak,2012:469-470).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında gündeme gelen ırk sorunsalı etnik bir tabana oturmuyordu. Zira; Cumhuriyet kendisini nüfûs bağlamında türdeş görüyordu. En azından söylemde türdeşlik ön planda yer alıyordu. Etnik etmen, Şevket Aziz Kansu'nun çalışmalarında olmadığı gibi; diğer fizik antropoloji çalışmalarında da yoktu: Eugéne Pittard ve Muzaffer Süleyman Şenyürek de çalışmalarında etnik etmene yer vermiyordu (Toprak,2012:210).

---

[96] 1939'da Türkiye'de düzenlenecek olan "18. Uluslararası Antropoloji ve Tarihöncesi Arkeoloji Kongresi", II. Dünya Savaşı'nın çıkması sebebiyle toplanamamıştır. Ancak; Türkiye kongreye çok iyi ön hazırlık yapmış ve gönderilen bildirileri Türkçe'ye çevirerek kitap halinde yayınlamıştır.

Türkiye'deki ırk çalışmaları Ankara'nın Anadolu'ya tutunma, bu topraklarda yaşayan insanların geçmişine gönderme yaparak uygar kimliğini kanıtlama ve çağdaşlığa açılım özlemini ifade ediyordu. Bir başka deyişle; Türkiye Cumhuriyeti'nde 1930'lu yıllarda gündeme gelen ırk çalışmaları, iki dünya savaşı arası dönemde genç Cumhuriyet'in ayakta kalma ve kendisine yeni kurulan düzende sağlam bir konum elde etme çabasını yansıtıyordu. Türkiye Cumhuriyeti'nin "dışlayıcı" olmayan, "kapsayıcı" bir ırk sorunsalı olmuştur. Cumhuriyet yönetimi sadece fizik antropoloji ile ilgilenmiştir. Bu antropoloji anlayışı, dar bir alana sıkışmıştı ve etnolojik bilgiden uzaktı. Türkiye'deki fizik antropoloji anlayışı, kültürel edinimlere mesafeliydi; tarihin derinliklerinde, kemik yapılarıyla uğraşıyordu. Bu nedenle Türkiye'de 1930'lı yıllardaki ırk sorunu "etnik" bir temele dayanmıyordu. Nitekim 1937-1938 yılları arasında gerçekleştirilen en büyük anket "Türk", "Kürt", "Rum", "Ermeni" ayrımı yapmaksızın; ülkenin dört bir yanından geniş bir örneklem üzerinden yapılmıştı. Anket, etnik ırkla bağlantılı herhangi bir bilgi içermiyordu. İnsanlar "Türk", "Kürt", "Laz", "Çerkez" gibi etnik ayrıma uğramıyor; "brakisefal", "mezosefal" ve "dolikosefal" türü fiziki tasnif görüyordu. Brakisefal bir "Kürt" ya da "Laz", dolikosefal bir Türk'e oranla daha "mütekâmil"di. Kafatası ölçümleri ırkları ayırmak için güçlü bir araç olmasına karşın, Türkiye'de toplumsal bağlamda bir değer ifade etmiyordu. Bu tür bir tasnif ırkların üstünlüğü ya da geriliğini göstermiyordu. Son kertede; Cumhuriyet'in ırk sorunsalı defansifti. İçe değil, dışa dönüktü. Batı'daki önyargılara, kalıtımsal mitlere karşı direnişi simgeliyordu. Türklerin de Avrupalılar gibi uygar bir ırktan geldiğini iddia ediyordu (Toprak,2012:341).

3.2. Türkiye'de Ulus İnşâ Sürecinin Aracı Olarak Öjenik

1789 Fransız Devrimi sonucu ortaya çıkan modern ulus devletlerin amacı, yeni bir insan tipi yaratmaktı. Bir başka deyişle; eskinin kölelerini/serflerini yurttaşa, eski imparatorlukların tebâlarını da ulusa dönüştürmekti. Bu yüzden; 19. ve 20. yüzyıl Batı için modern ulus-devleti kurma ve onun ulusunu oluşturma süreci olarak geçmiştir. 19. ve 20. yüzyıl modern ulus devletlerin "eğitim", "sağlık", "bürokrasi", "ulaşım ve iletişim araçları", "teknoloji", "bilimler", "resmi dil" ve "ortak tarih" gibi araçları kullanarak; yönetimi altındaki tüm insanları ulus devletin yurttaşı haline getirmek için giriştiği politikalara sahne olmuştur. "Nüfûs", "sağlık", "aile", "beden terbiyesi ve spor" politikaları üzerinden şekillenen öjenik tedbirler de bu dönemde ulus inşâ sürecinin önemli bir aracı olarak gündeme gelmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti bir ulus devlet olarak örgütlenmişti. Bu açıdan eskinin tebâsı ile doğrudan ve tek elden etkileşim kurarak; onları yurttaşa dönüştürmek zorundaydı. Bu dönüşüm sürecinde devlet başta "eğitim", "hukuk", "bürokrasi", "askerlik" olmak üzere pek çok aracı kullanmıştır. Bu araçlardan birini de "öjenik" oluşturmuştur. Türkiye'de öjenik siyaset, 1930'lu yıllarda ulus inşâ sürecinin bir aracı olarak gündeme gelmiştir.

Türkiye'de ulus inşâ sürecinde 1930'lu yıllarda fizik antropoloji ana omurgayı oluştururken, fizik antropolojinin bir dalı olan öjenik de ulusal bedeni inşâ etmenin aracı olarak gündeme geliyordu. Türkiye'de öjenik düşünce, II. Meşrutiyet yıllarında ortaya çıkmakla birlikte; öjenik politikaların gündeme gelmesi 1930'lu yıllara rastlar. Bu siyaset anlayışının izlerini "nüfûsa", "sağlığa", "aileye" ve "beden terbiyesi ve spora" ilişkin politikalarda sürmek mümkündür. Bu düzenlemelerle şüphesiz modern bir ulusun-toplumun oluşturulması amaçlanmıştır.

"Modernite"nin Türkiye Cumhuriyeti'nde nasıl bir yol aldığını anlamak için Balkan Savaşları ile başlayan ve ancak 1923'te sona eren kurtuluş mücadelesi sürecinde, Türk Milleti'nin savaş koşullarına on yıl boyunca dayanmak zorunda kaldığını göz önünde bulundurmak gerekir. Bunu takip eden yirmi yıl ise; yeni bir kuşağın yaratılmasında "milliyetçilik" ile "modernleşme"nin beraber yürütüldüğü, bedenin artık toplumsal bir varlık olarak görülmeye başlandığı yeni bir rejimin tesisine sahne olmuştur.

Cumhuriyet bir "modernite" projesi olarak; dini-geleneksel toplumsal formasyonu modern bir millete dönüştürmeyi amaçlayan "toplum mühendisliği" uygulamalarına sahne olmuştur. "Modern Türkiye'yi kurmak" olarak adlandırılan bu projenin (Mardin, 1994: 206) nüfûs ve insan bedeni üzerindeki boyutu olarak; 1930'lu yıllarda gündeme gelen öjenik siyaset, toplumu yapılacak reformların nesnesi olarak değerlendiren "pozitivist" anlayışın ve hayatı devletler/uluslar arasında bir mücadele olarak gören "Sosyal Darwinist" düşüncesinin bir yansımasıdır. Bu anlayış "milli müdâfaa", "iktisadi kalkınma" ve "halk sağlığı"nın korunabilmesi için insan bedenine ve yaşamına hükmedilmesi gerektiğini savunmuştur (Alemdaroğlu,2008:415).

Modernleşen Türkiye'de nüfûs artan oranda devlet düzenlemelerinin nesnesi olmuştur. Nüfûsun sayısı, doğum oranı, sağlığı, kalitesi, ortalama yaşam süresi vb.

özelliklerininin nasıl rasyonelize edileceği ve bunun hangi araçlarla gerçekleştirileceği devletin temel uğraş alanı olmuştur. Bunun sebebi de ülke nüfûsunun durumuydu.

İstiklâl Savaşı sonrası Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu zaman Türkiye'nin nüfûsu tahminen 11-12 milyon civarındaydı[97]. Ülkenin nüfûsu on yıllar boyu süren büyük savaşlarda eriyip gitmişti. Üstelik kalan nüfûsta açlık, kıtlık, yoksulluk ve salgın hastalıkların pençesindeydi. Türkiye'nin nüfûs yoğunluğu, diğer Batı ülkelerinin nüfûs yoğunluğu ile karşılaştırıldığında, ülkenin boş olduğu görülüyordu. Bir başka deyişle; Türkiye nüfûsu ülkesini dolduramıyordu. Oysa; iki dünya savaşı arası dönemin siyaseti büyük ölçüde nüfûsa dayanıyordu. Milletlerin artmak ve üremek kabiliyetleri, milletlerin yaşama ve hatta başkalarına tahakküm kurma hakkı olarak ifade ediliyordu. İki dünya savaşı arası dönemde, Faşist İtalya[98], Nazi Almanyası[99] ve Japonya[100] nüfûs fazlalığından ülkesine sığamayarak etrafa taşmaya, bu arada da kendi nüfûsları içinde beden ve dimağ açısından kıymetsiz olanların tasfiyesine başlamıştı (Küfez,1941:62). Bu dönemde nüfûs fazlalığı yaşam hakkını genişleten bir sebep olarak ifade ediliyordu. İki dünya savaşı arası dönemde Almanya, İtalya ve Japonya bir taraftan "nüfûsumuz fazla, ülkemize sığamıyoruz; bize yeni hayat alanları lazım" diye istilâ-yayılma politikası yürütürken; diğer taraftan halkı nüfûs artışına teşvik için her türlü araca başvurmuşlardır.

İki dünya savaşı arası dönemde, totaliter denilen devletler istadikleri an istedikleri ülkeye saldırmak hakkını kendi rivayetlerine göre; milletlerinin artmak ve üremek kabiliyetlerinden almaktaydılar. Nüfûs yarışında geri kalan milletlerin yaşama hakkını kısmak ve o ülkelerin kaynaklarını kendi taşkın nüfûslarına yiyim yeri yapmak istiyorlardı. İkinci dünya savaşını körükleyen sebeplerden biri de buydu. Örneğin Mussolini'nin ilanı harp beyannamesine göre; bu harpler üreyen ve çoğalan milletlerin, üremeyen ve çoğalmayan milletlere karşı bir mücadelesiydi (1941:52). İki dünya savaşı arası dönemde

---

[97] 1927 yılında yapılan ilk nüfûs sayımında ülke nüfûsu 13.648.000 olarak sayıldığına göre; 1923 yılında tahminen ülke nüfûsu 11-12 milyondu.

[98] İtalya, iki dünya savaşı arası dönemde Afrika'da, Akdeniz Havzası'nda ve Balkanlarda'ki yayılma politikasını maruz hatta meşru göstermek için topraklarının az, nüfusûnun çok ve çoğalmakta olduğunu gündeme getirmiş, İtalya yarımadasının bu nüfûsu beslemeye yeterli gelmediğini iddia etmiştir. Bu dönemde İtalya'nın ülkesi, Fransa topraklarının yarısı kadardı. Oysa ki; İtalya'nın nüfûsu Fransa'nın nüfûsundan iki milyon daha fazlaydı (Togay,1941:241).

[99] Almanya'yı, Doğu ve Kuzey Avrupa'ya doğru yayılmaya iten, bu suretle Sovyet Rusya ile ihtilaf ve gerginliğe düşüren amil de 65 milyon Alman'a, Almanya ülkesi topraklarının yeterli gelmemesi iddiasıydı (Togay,1941:241).

[100] Japon ordusu'nu 1931'de, ABD ve Rusya ile çatışmaya varabilecek kadar büyük tehlikeleri göze alarak Çin kontrolündeki Mançurya'yı işgale sevk eden sebep, Japon nüfûsunun artık Japon adalarına sığmaması iddiasıydı (Togay,1941:240).

ancak çok üreyen milletlerin dünya üzerinde hür olarak yaşama hakkına sahip olduğuna inanılıyordu.

Nüfûs meselesine verilen önem, I. Dünya Savaşı'ndan sonra artmıştır. Bilim insanları ve devlet adamları tarafından nüfûs artışını teşvik konusunda bir fikir cereyanı uyandırılmış, devletler bundan mülhem olarak nüfûs siyasetlerine yeni bir istikamet vermişlerdir. Batı devletleri bir taraftan yurtlarının müdafaası için askeri hazırlık yaparken, diğer taraftan bu savaş vasıtasını kullanarak hayat sermayesi olan nüfûs artışını temin etmeye çalışmışlardır. Devletlerin nüfûs siyasası nüfûsun hem sayısına hem de kalitesine önem vermiş, bu yolla insan neslinin de ıslâhına doğru gidilmiştir. Devletlerin nüfûs ve sağlık politikaları evlenmeyi, çocuk sahibi olmayı, yaşamayı, beslenmeyi, barınmayı yeni esaslara bağlamıştır. Tüm bunların amacı ise; neslin hem "nicelik" hem de "nitelik" itibariyle (ruh, beden ve dimağ) daha sağlam, daha iyi yetişmesini temin etmekti (Ete,1941:101).

Tüm milletlerin nüfûs siyasasına bu kadar önem vermelerinin karşısında, Türkiye'nin de milli siyasetinin başında nüfûs meselesinin gelmesi doğaldır. Vatanın müdafaası ve yurdun imarı ve kalkınması için sayı ve kalite olarak yeterli bir nüfûsa ihtiyaç vardı. Onun için Cumhuriyet idaresinin dört elle sarıldığı ilk politika, nüfûs politikası olmuştur. Nüfûsun düzenli olarak sayılması ve nüfûsun sağlık koşullarının iyileştirilmesi, milletin bedenen sağlamlaştırılması, fikren ve ruhen yükseltilmesi genç cumhuriyetin öncelikli hedefi olmuştur. Bir taraftan nüfûs artışı teşvik edilirken; diğer taraftan halkın genel sağlık durumunu düzeltici önlemler alınmıştır. Evlenme ve doğum teşvik edilmiş; doğan çocukların yaşatılmasına ve salgın hastalıkların önlenmesine gayret edilmiştir. Toplum beslenme, barınma ve hijyen konularında bilimin ışığında bilgilendirilmiştir (Bilge,1941:118).

Türkiye'de öjenik siyaset, nüfûsu sayı (kemiyet) ve kalite (keyfiyet) olarak geliştirmenin aracı olarak gündeme gelmiştir. Türk Milleti'nin sürekli ve Türkiye Cumhuriyeti'nin güçlü olması için; Türkiye nüfûsunun artması ve ülkenin hiçbir yerini boş bırakmamak üzere her tarafını doldurması "milli dava" olarak kabul edilmiştir. Bu milli davanın temel ilkeleri de nüfûsta bilinçli bir artışı, ırkta seleksiyonu, nesilde ıslâhı, ahlâk ve irfanda ilerlemeyi sağlamak olarak belirlenmiştir (Akalın,1939:14).

Nüfûsu sayıca arttırmak ve sağlıklı hale getirmek, vatandaşları beden ve dimağ açısından verimli hale getirmek, ulusu her dönemde milli müdafaa ve iktisadi kalkınma hedefi çizgisinde tutmak; tüm yaşam alanlarının devlet tarafından planlı şekilde yönetilmesini gerektirmiştir. Devletin nüfûsun tüm yaşam alanlarını planlı şekilde yönetmesi için de nüfûsun yapısını bilmesi gerekmiştir. İşte bu alanda devletin ihtiyaç duyduğu tüm bilgiler, "nüfûs sayımları" vasıtasıyla sağlanmıştır. Nüfûs sayımları, devlete nüfûsun "doğum", "ölüm", "evlilik", "çocuk sayısı", "cinsiyet", "hastalıklar" vb. yapısı ile ilgili temel bilgileri vermiştir. Bu yüzden tıpkı nüfûs meselesi gibi; nüfûs sayımı da "milli bir dava"[101] olarak kabul edilmiş, nüfûs sayımına iştirak etmek ve doğru cevaplar vermek "milli bir ödev" olarak ilan edilmiştir. Nüfûs sayımları sadece nüfûsun niceliğini (sayı) değil; niteliğini de (okuryazarlık oranı, göç, kentleşme, hastalıklar gibi) belirlemede kritik bir rol oynamıştır. Bu açıdan, nüfûs sayımlarının hem uygulanacak öjenik politikaların aracı hem de uygulanan öjenik politikaların sonuçlarını göstermesi bakımından işlev gördüğü söylenebilir.

Türkiye Cumhuriyeti, nüfûs sayımı için 1926 yılında "İstatistik Umum Müdürlüğü"nü kururak ilk resmi hazırlığını yapmıştır. Kurumun müdürlüğüne Belçikalı istatistikçi Camille Jackquart getirilmiştir. Türkiye'de düzenli ve sistemli olarak istatistiksel veri toplamayı hedefleyen kurum, 28 Ekim 1927 tarihinde ilk nüfûs sayımını gerçekleştirmiştir. İkinci nüfûs sayımı 1935 yılında gerçekleştirilmiş, bundan sonra her beş yılda bir sayım yapılacağı karara bağlanmıştır.

Bu dönemde Türkiye'nin Avrupa'da nüfûs alanında izlenen politikaları ve bu alanda yapılan bilimsel çalışmaları yakından takip ettiği anlaşılmaktadır[102]. "Başvekâlet İstatistik

---

[101] Türkiye'de nüfûs sayımında doğan çocuklara "Sayım" adının verildiğinin dönemin gazetelerinde yer alması, ülkenin nüfûs sayım işini nasıl önemli gördüğünü ve bu işi "milli bir dava" olarak kabul ettiğini göstermektedir (Anadolu,21 Teşrinievvel,1935).

[102] Gaetano Zingali "Nüfûsun Kemiyet ve Keyfiyetçe İnkişâfı İçin İtalya'da Alınan Tedbirler", Çev. Yusuf Adil, 1932; Leon Rabinowicz, "Nüfûs Meselesi", çev. Aleaddin Cemil, 1930; Fernand Boverat "1931 Roma Beynelmilel Nüfûs Kongresi Mesaisinden: Avrupa Nüfûsunun İstikbâli" çev. M. Celal, 1932; François Marshall "Kanunların Nüfûs İnkişâfına Tesirleri; 1931 Roma Beynelmilel Nüfûs Kongresi Mesaisinden" çev. M. Celal, 1932; Bela Foldes, "Maddi ve İçtimai Vaziyetin Evlenme, Doğum ve Ölüm Üzerindeki Tesiri", çev. Selim Sabit, 1933; Camile Jacquart, "Erkek Çocuk Doğumları Üzerinde Harbin ve Sair Felaketli Hadiselerin Tesiri", çev. Enis Behiç, 1934; Charles Balas "Nüfûs İşlerinde Nereye Gidiliyor?" çev. Selim Sabit, 1934; Geza Kenedy "Harb ve Nüfûsun Artması", çev. Selim Sabit, 1934; Edward Byron, "Nüfûs Nazariyeleri", çev. A. Nefi, 1934; E.D.M. Lesoir, "Nüfûs Kütükleri", çev. Şevket Kaya, 1935; Eduard Herriot, "Nüfûs Meselesi ve Irkın Korunması" çev. Enis Behiç, 1936; Gaston Bouthoul, "Cihanda Nüfûs: Tarihi Büyük Vakalar ve Nüfûs: Nüfûs ve Teknik Terakki, Nüfus ve Ahlâki Terakki, Nüfûs ve İçtimai Terakki", çev. Selim Sabit, 1936; Aloys Kovacs, "Harbin Sebep Olduğu Doğum Azlığının Tesirleri", çev. Ekrem Şahenk, 1943; Robert Kuczinki ve Shiroshi Nasu "Zamanımızın Nüfûs Meseleleri", çev. Celal Aybar,

Umum Müdürlüğü" günün nüfûs meseleleri ve diğer ülkelerde izlenen nüfûs politikaları üzerine çeviri yayınlar yapmıştır. Bu dönemde Avrupa ülkelerinin nüfûs politikalarını yerinde incelemek üzere yurtdışına bürokratlar gönderilmiştir. Başta Yunanistan, İtalya ve Rusya olmak üzere; Avrupa ülkelerinin nüfûs politikaları ve nüfûs artış hızları yakından takip edilmiştir. Bu dönemde Türkiye'nin nüfûs durumu da Avrupa ülkeleri tarafından yakından takip edilmiştir.

3.3. Türkiye'de Öjenik Düşüncenin Gelişimi

Osmanlı İmparatorluğu'nda öjenik düşüncenin gelişimi, "Sosyal Darwinizm" ile yakından bağlantılıdır. 19. yüzyılda, hayatta kalma mücadelesi veren bir imparatorluğun aydınlarının temel kaygısı, "devletin nasıl kurtarılacağı?" sorunu idi. İlk başta; devleti kurtarmanın yolu olarak modernleşme görülmüş ve modernleşme Batılılaşma olarak algılanıp Batı'nın örnek alındığı politikalara yönelinmiştir. Batılılaşma politikaları özellikle "ordu", "bürokrasi" ve "eğitim" olmak üzere; üç temel alanda yoğunlaşmıştır. 19. yüzyılın sonlarına doğru "Sosyal Darwinist" fikirler devletin kurtuluş yolu olarak Osmanlı Aydınınları arasında dile getirilmeye başlanmıştır. "Sosyal Darwinist" düşüncenin uluslararası yaşamın da bir mücaedele olduğu, bu mücadelede zayıf ırkların ya da ulusların elenip, güçlü olanların seçileceği yönündeki tezi; Osmanlı modernleşme sürecinde temel kaygıları "devleti kurtarmak" olan Osmanlı aydınları için oldukça çekici olmuştur. Osmanlı aydınları "Sosyal Darwinizm"i yıkılmakta olan devleti ayakta tutacak ve terakki yoluna sokacak bilimsel çözüm önerisi olarak sunmuşlardır.

Türkiye'de öjenik düşüncenin izlerini, II. Meşrutiyet dönemindeki "Sosyal Darwinist" düşünceye kadar sürmek mümkündür. Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşme sürecinde Batı'ya gönderdiği öğrenciler aracılığıyla tanıştığı "Sosyal Darwinist" düşünce içinde, "Sosyal Darwinizm"i öjenik boyutta savunan düşünürler ortaya çıkmıştır. "Sosyal Darwinizm"in hayatın bir tür mücadele olduğu ve bu mücadelede zayıfların elenip, güçlü olanların hayatta kalabileceği şeklindeki önermesi, Osmanlı aydınları arasında kaçınılmaz bir gerçeklik olarak genel kabul görmüş ve bu kabûlün gerektirdiği uygulama ve politikalar tartışılmıştır. Bu bağlamda ilk olarak hayat mücadelesinde güçlü olabilmek için, ülkenin esas sermayesini teşkil eden insan kaynağının

1944; Bela Kenez, "Nüfûs Politikası Meseleleri" çev. Hakkı Ateş, 1944; Letinier Georges, "Günün Nüfûs Meseleleri", çev. Celal Aybar, 1946.

hem nicelik hem de nitelik açısından yeterli olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Türkiye'de "Sosyal Darwinist" düşüncenin öjenik boyutu bu şekilde ortaya çıkmıştır (Özaltay-Ertin,2009:64).

Devlet hasta ise; onu iyileştirecek olanlar da kendilerini içtimai tabip olarak gören doktorlardı. Osmanlı'da içtimai tabip rolünü benimsemiş ilk doktorlardan biri, Mekteb-i Tıbbiye kökenli Abdullah Cevdet'tir[103] (Mardin,2008:20). "Sosyal Darwinist" düşünce içinde, öjeniğin ilk izlerine Abdullah Cevdet'te rastlanmaktadır. Avrupa'nın büyük devletleri tarafından "hasta adam" olarak nitelenen ve Doğu sorunu kapsamında toprakları üzerinde paylaşma planları yapılan Osmanlı Devleti'nin kurtuluşunun "Batılılaşma" ile olacağını savunan Abdullah Cevdet'in; "İçtihad" adlı dergisinde "Sosyal Darwinizm"i öjenik boyutta savunduğu makaleleri vardır.

Abdullah Cevdet'in (1869-1932) toplumsal seçkinlerin biyolojik üstünlüğüne ilişkin görüşleri; Osmanlı tefekkür dünyasında öjenik düşünceye bir girizgâh niteliğindedir. Abdullah Cevdet, toplumsal ilerlemenin sağlanmasında biyolojik seçkinlerin önemi üzerinde durmuştur. Abdullah Cevdet, bir ırkın diğer ırklardan üstün olmasını ya da evrimin daha üst basamaklarında yer almasını; o ırk içinde yer alan biyolojik seçkinlerle açıklamıştır (Hanioğlu,1981:13-17). Abdullah Cevdet, Osmanlı'nın kalkınmasının ancak ülkenin biyolojik bir elit tarafından yönetilmesi sayesinde gerçekleşebileceğini savunmuştur.

Toplumun gelişiminin/tekâmülünün doğal seçilim mekanizmasıyla ortaya çıkarılmış biyolojik açıdan üstün seçkinler tarafından sağlanabileceğini savunan Abdullah Cevdet, bu aydınların yetiştirilebilmesi için kadınların cinsel konularda Darwin'in doğal seçilim kuramı çerçevesinde eğitilmesi gerektiğini savunmuştur. Abdullah Cevdet, toplumun tekâmülü için en faydalı yolun, kadınların biyolojik açıdan en güçlü erkekelerden çocuk sahibi olmalarından geçtiğini savunmuştur (Cevdet,1905b:89-90).

---

[103] Abdullah Cevdet (1869-1932) 1894 yılında Mekteb-i Tıbbiye'den mezun olmuştur. Öğrencilik yıllarında Mekteb-i Tıbbiye'den arkadaşı İbrahim Temo, İshak Sükûti, Mehmet Reşit ve Hikmet Emin ile birlikte, sonradan "İttihad ve Terakki Cemiyeti" adını alacak olan "İttihad-ı Osmani" adlı cemiyeti kurmuşlardır. Öğrencilik yıllarında siyasi faaliyetleri sebebiyle birçok defa tutuklanmıştır. Mezun olduktan sonra Haydarpaşa Hastanesi'nde ve Diyarbakır'da görev yapmıştır. 1897 yılında Paris'e giderek Jön Türkler'e katılmıştır. Çeşitli gazete ve dergilerde, II. Abdülhamid'in istibdat yönetimini eleştiren yazılar yazmıştır. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra, 1910 yılında İstanbul'a dönmüştür. İstanbul'da kendi matbaasını kurarak; "İçtihad" adlı dergisini çıkarmaya devam etmiştir. İşgal yıllarında sadrazam Damat Ferit Paşa hükümetinde kısa süre "Sıhhiye Genel Müdürlüğü" yapmıştır (Hanioğlu,1981:25-26; Gündüz,2008:10-11).

Abdullah Cevdet, makalelerinde “öjenik” kelimesini kullanmamakla birlikte; yazılarında işlediği verâset/katılım konularındaki görüşleri ile öjenik düşüncenin tezlerini yansıtmaktadır. Abdullah Cevdet’te öjenik düşüncenin izlerine özellikle “saltanat” aleyhine yazdığı yazılarda rastlanmaktadır. Abdullah Cevdet, saltanat makâmına yönelik eleştirilerini verâset/kalıtım kavramlarını kullanarak yapmıştır. Abdullah Cevdet, psikolojik özelliklerin kalıtım yoluyla gelecek kuşaklara aktarıldığı yönündeki öjenik tezden harekletle; psikolojik rahatsızlıkların gözlendiği Osmanlı Hânedanı’nda, tahta geçecek şehzadelerde psikolojik rahatsızlık bulunması tehlikesinin her zaman mevcut olduğunu savunmuştur (Abdullah Cevdet,1905a:85). Diğer taraftan; Abdullah Cevdet Osmanlı padişahlarının sağlıklı bir psikolojik yapıya sahip olmamalarını, annelerinin köle/cariye olmaları ile açıklamıştır. Ona göre; bir köleden/cariyeden doğan şehzadenin asil özellikler taşıması biyolojik olarak mümkün değildi (Abdullah Cevdet,1905b:86-87).

Osmanlı’nın kurtuluşunu Batılılaşma’da gören ve Batlılılaşma’yı da Batı’nın bilgi ve teknolojisine sahip olmak değil; Batı’nın kültürüne, düşünce yapısına sahip olmak olarak ifade eden Abdullah Cevdet, Batılışama’yı sağlamak için bu konuda işi Avrupa’dan insan getirilmesini önermeye kadar götürecektir.

Osmanlı İmparatorluğu’nda II. Meşrutiyet sonrası, öjenik kavramını kullanmadan öjenik konulara eğilen bir diğer yazar; yine Mekteb-i Tıbbiye kökenli Rıza Tevfik[104] (Bölükbaşı) tir (1869-1949). Rıza Tevfik “Nüfûs Meselesi ve Ehemmiyet-i Siyâsiye ve İçtimaiyesi” adlı makalesinde, nüfûsun artmasını ve sağlıklı olmasını terakki sürecinin vazgeçilmez özelliği olarak niteler. Rıza Tevfik makalesinde, nicelik ve nitelik açıdan yeterli bir nüfûsun terakki için zorunlu olduğunu belirtir. Rıza Tevfik makelesinde, nüfûsu olumsuz olarak etkileyen iki durum üzerinde durur: “savaş” ve “frengi”. Bunlar, öjenik düşüncenin de en önemli konularıdır. Rıza Tevfik’e göre; savaşlar hem birçok insanın ölümüne hem de ekonomik yıkıma yol açmaları sebebiyle toplumların tekâmülünü olumsuz yönde etkilerler. Diğer taraftan; frengi mikrobu da gelecek kuşakların hastalıklı doğmasına yol açarak nüfûsun yapısının bozulmasına yol açar. Rıza Tevfik, beden ve zihinsel açıdan sağlıklı bireylerin toplumsal tekâmül sürecinin itici gücü olduğunu savunur. Rıza Tevfik’e göre; bireyin fiziksel ve zihinsel ıslâhının sağlanabilmesi için yetenek ve

[104] Rıza Tevfik (Bölükbaşı), 1868 yılında Edirne’de doğmuştur. Galatasary İdadisi, Mekteb-i Mülkiye ve Mekteb-i Tıbbiye’de eğitim görmüştür. İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin önde gelen isimlerindendir. II. Meşrutiyet sonrası, İttihat ve Terakki’den Edirne mebusu seçilmiştir. Darülfünûn’da felsefe profesörü olarak görev yapmıştır.

sermaye lazımdır. Rıza Tevfik eserinde, çalışma hayatına giren kadınların uygun vasıtalarla çocuk yapmaktan kaçınmasını eleştirmekte, devlete çalışan kadınların çocuklarına bakılması amacıyla kreş ve yuvalar kurmasını önermektedir (Rıza Tevfik,1909:51).

Osmanlı İmparatorluğu'nda öjenik düşüncenin izlerini sürebileceğimiz bir diğer düşünür Hakkı Behiç (Beyiç) tir[105] (1886-1943). Hakkı Behiç, bir taraftan Batı'dan intikal eden "Sosyal Darwinist" düşünceyi tartışırken; diğer taraftan devleti çöküşten kurtarmak için gerekli gördüğü "toplumsal dayanışma" ve "toplumsal bağlılık" duygularını güçlendirmeye çalışır. Behiç, toplumdaki bağlılığın ve dayanışmanın güçlendirilmesi için ilk olarak evlilik kurumunu ele alır. Behiç'e göre; toplum üyelerinin dışarıdan evlilikler yapmayıp, birbirleri ile evlenmeleri kan bağını güçlendirecektir. Behiç'e göre; dışarıdan bir kan topluma karışırsa; toplumdaki birlik va bağlılık bozulma tehlikesine girecektir. Bu sebeple toplum üyeleri birbirine yakın olmalı, yabancı ırklardan uzak durmalıdır (Hakkı Behiç,1909:230-231).

Hakkı Behiç'te toplumun ırkçı bir korumacılıkla birarada tutulma çabası; ilk bakışta Almanya'daki ırkçı "Sosyal Darwinist" düşünce ile benzer görünse de Behiç'in ırkın korunması yönündeki çabası; diğer ırklara üstün gelmek düşüncesini yansıtmaz. Behiç'te ırkın korunması düşüncesi, farklılaşma yoluyla toplumun dağılmasını önlemeye yönelik bir çabayı ifade eder. Behiç'in kaygısı, çökmekte olan bir toplumu ayakta tutmak için birlik ve bağlılık unsurlarını güçlendirmektir.

Türkiye'de öjenik düşüncenin öncüllerinden biri de Besim Ömer (Akalın) dır[106] (1862-1940). Besim Ömer, "Tenâsül" (Besim Ömer,1892) ve "Sıhhatnümây-ı İzdivaç, yahud, Evleneceklerle Müteahhid ve Mücerred Olanlara Nasihât" (Akalın,1900) adlı eserlerinde öjenik kavramını kullanmadan verasete ilişkin hususları işlemiştir. Akalın,

---

[105] Hakkı Behiç (Beyiç) 1886 yılında İstanbul'da doğmuştur. Mülkiye Mektebi'ni bitirdikten (1905) sonra mülkiye müfettişliği yapmış, 1920'de TBMM'ye Denizli milletvekili olarak girmiş ve ilk TBMM hükümetinde Maliye ve Dahiliye vekilliği yapmıştır. 1920'de Türkiye Komünist Fırkası'nın genel sekreterliğine getirilmiş, partinin yayın organı olan "Yeni Gün Gazetesi"nin başyazarlığını yapmıştır.

[106] Besim Ömer (Akalın), 1862'de İstanbul'da doğmuştur. Kadın doğum uzmanıdır. Türkiye'de çağdaş doğum biliminin öncülerindendir. Ülkedeki ilk doğum kliniğini açan, doğum üzerine ilk çağdaş kitabı yayınlayan kişidir. "Ebelerin ebesi" adı ile anılır. Ebelik mesleğinin kurumsallaşmasına, ayrıca hemşirelik ve hastabakıcılık mesleğine büyük katkıları olmuştur. Türkiye'de ilk modern doğumevinin kurucusudur. "Veremle Mücadele Cemiyeti", "Türk Tıp Tarihi Kurumu", "Himaye-i Etfâl Cemiyeti" (bugünkü Çocuk Esirgeme Kurumu), "Süt Damlası", "Türk Hastabakıcılar Cemiyeti", "Hilâl-i Ahmer Cemiyeti (Kızılay) Kadınlar Kolu" gibi pek çok sivil toplum kuruluşunun kuruculuğunu ve yöneticiliğini yapmıştır. 1935 yılında Bilecik milletvekili olarak TBMM'ye girmiştir (Ülman, 2004).

dönemin genetik bilgisi uyarınca cinsel sağlık, irsi hastalıklar ve salgın hastalıklar üzerine eğilmiş ve bu durumların evliliğe ve çocuk sahibi olmaya olan etkisi üzerinde durmuştur. Besim Ömer eserlerinde, irsi hastalığı olanların, frengi, belsoğukluğu gibi cinsel hastalık taşıyanların, verem gibi bulaşıcı hastalıklara haiz olanların evlenmelerine; kendilerinden türeyecek çocuklarda hastalıklı olacağından dolayı karşı çıkmıştır. Besim Ömer, evlilikte doğacak çocukların sağlığının esas alınmasını istemektedir.

Türkiye'de öjenik kavramı ilk defa Doktor Münür Mazhar[107] (1891-1973) tarafından kullanılmıştır. Münür Mazhar, öjenik kavramını 1920 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğretmenler için çıkardığı "Tedrisat" adlı dergide "Ojenik: Irkın Islahı İlmi" başlıklı makalede kullanmıştır (Münür Mazhar,1920). Öjenik kavramının kullanıldığı ikinci metin, Osman Şerafettin Çelik'in[108] (1887-1945) Haydarpaşa Tıp Fakültesi Mecmuası'nda yayınladığı "Hıfzıssıhhâti Ensal" başlıklı makaledir (akt.Çambel,1946:31). Türkiye'de öjenik üzerine ilk çeviri ise; 1923 yılında Mustafa Rahmi (Balaban) tarafından "Islâh-ı Irk" başlığıyla, ünlü İngiliz öjenist Karl Pearson'dan yapılmıştır. Balaban, Pearson'ın İngiliz üniversitelerinde verdiği derslerin çevirisi niteliğinde olan kısa eserinin sunuş kısmında, öjeniğin henüz yeni bir bilim olduğunu belirtir ve bu yeni bilimi öjeniğin kurucusu Francis Galton'dan hareketle "ırkın irsi niteliklerini etkileyen ve nitelikleri geliştiren âmilleri arayan bilim" olarak tanımlar (Pierson,1923:3-4).

Türkiye'de öjenik üzerine üçüncü metin ise; doktor Tevfik Remzi[109] (Kazancıgil) (1894-1969) tarafından 1928'de "Hayat Mecmuası"nda yayınlanan "Türk Irkının Hıfzıssıhhası ve Milli Şuuru" adlı makaledir. Kazancıgil makalesinde öjenik kavramını "ırk hıfzıssıhhası" olarak çevirmiştir (Tevfik Remzi,1928:463-464). 1933 yılında ise; bu

---

[107] Münir Mazhar (Kamsoy), 1891'de İstanbul'da doğmuştur. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi anatomi profesörlerinden Dr. Mazhar Paşa'nın oğludur. Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunudur. Aynı fakültede siyasi tarih kürsüsü "müderris muaviniliği" yapmıştır. İsviçre'ye giderek, Cenevre Üniversitesi Sosyoloji Fakültesi'nde doktorasını yapmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra; İstanbul liselerinde Fransızca, Ankara liselerinde tarih öğretmenliği yapmıştır. 1942 yılında Dışişleri Bakanlığı sekreterliğine girmiştir. Sanat yaşamı da bulunan Münir Mazhar, Türk Müziğinin en büyük bestekârları arasında gösterilmektedir.

[108] Osman Şerafettin (Çelik), 1887'de Bulgaristan-Hasköy'de doğmuştur. 1909 yılında İstanbul Darûlfünûnu Tıp Fakültesi'ni bitirmiştir. Fransa'da Pasteur Enstitüsü'nde bir yıl, Berlin'de Koch Üniversitesi'nde dört yıl çalışarak "bakteriyoloji" uzmanı olmuştur. 1919 yılında Vakıf Gureba Hastahanesi'ne bakteriyoloji uzmanı olarak atanmış ve ölümüne kadar bu görevi sürdürmüştür.

[109] Tevfik Remzi (Kazancıgil), 1894'de İstanbul'da doğmuştur. 1918'de Darülfünun'un "Mektebi Tıbbiye" bölümünden mezun olmuştur. 1919-1924 yılları arasında Cenevre Üniversitesi'nde kadın doğum asistanlığı yapmıştır. 1924'de Türkiye'ye dönmüş ve Darülfünun'un Tıp Fakültesi Kadın Doğum Bölümü'ne doçent olarak atanmıştır. 1939-1969 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Kadın hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı Başkanlığı yapmıştır.

kez doğrudan "Eugenik" başlıklı makalesini, "Klinik" adlı tıp dergisinde yayınlamıştır. Kazancıgil makalesinde, öjenik kavramını "bir ırkın irsi vasıflarını ıslah ederek, bu ırsi vasıfları cemiyete azami derecede faydalı olacak şekle getirmeye çalışan bilim" olarak tanımlamıştır (Tevfik Remzi,1933:41).

Türkiye'nin öjenik kavramı ve ilk öjenik metinlerle tanışması, 1920'lerde gerçekleşmiştir. 1930'lar ise; öjenik düşüncenin yoğun olarak işlendiği ve öjenik tartışmaların yaşandığı yıllar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemdeki öjenik metinler ve öjenik tarışmalar yine çoğunluğu yönetici ve siyasetçi pozisyonunda bulunan hekimler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Öjeniğe bu yoğun ilgi, 17-19 Ekim 1938 tarihleri arasında toplanan 7. Milli Tıp Kurultayı'nın öjenik konusunda düzenlenmesine kadar gitmiştir.

Türkiye'de 1930'lu yıllarda en radikal öjenist ruh hastalıkları uzmanı Mazhar Osman (Uzman) dır[110] (1884-1951). Mazhar Osman öjenik üzerine eserlerinde, salgın hastalıklarla mücadele, mâli teşvikler gibi pozitif öjenik tedbirlerin yanında; evlilik öncesi muayene, kısırlaştırma gibi negatif öjenik tedbirlere de başvurulmasını önermektedir (Uzman,1935a:35-45).

Mazhar Osman, 1939 yılında "Cumhuriyet Halk Partisi Konfersanslar Serisi" kapsamında yayınlanan "Öjenik" adlı kitabında kavramı; "iyi nesil yetiştirme" olarak Türkçe'ye çevirmiş ve kavramdan hem müsbet hem de menfi cepheden yararlanılmasını önermiştir. Mazhar Osman'a göre; Türkiye Cumhuriyeti öjeniğin iki cepehesinden de işe sarılmaya mecburdur. "İzdivaç ve doğumu teşvik, evlenirken evlenme ehliyetinin raporla belgelenmesi gibi konularda devlet gerekli düzenlemeleri yapmıştır. Ancak Mazhar Osman'a göre; vatanın müdâfaası, refahı, imarı, ilerlemesi için çalışan sağlam kollara ihtiyaç vardı. Ülkeyi soyu bozuklarla doldurmak, darülacazeler, bimarhaneler ve hapisahaneler için nesil yetiştirmek istenmiyorsa; irsen hastalıklı ve sakat olanlara, soyu bozuk olanlara ve alkoliklere "siz yetersiniz, sizin artık çoğalmanıza gerek yok, sizden nesle fayda yok" denmeliydi. Sağlamlar da çoğalmaya teşvik hatta mecbur edilmeliydi" (Uzman,1939:4-5).

---

[110]Mazhar Osman (Uzman), 1884'de Batı Trakya'da (Sofulu) doğmuştur. Ruh ve sinir hastalıkları uzmanıdır. Türkiye'nin ilk modern ruh ve akıl sağlığı hastanesi olan, "Emraz-ı Akliye ve Asabiye Hastanesi"nin (Bu günkü adı Bakırköy Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Hastahanesi) kurucusudur. Türkiye'de akıl ve sinir hastalıklarını modern yöntemlerle tedavi eden ilk kişidir.

Mazhar Osman eserinde, sağlam bedenler ve düzgün kafaların bir toplumun sermayesi olduğunu; onlarla kazanılacağını, üretileceğini ve vatanın müdâfaa edileceğini oysa hasta bedenlerin, çarpık kafaların kuru kalabalıklar olduğunu belirtmektedir. Mazhar Osman'a göre; sağlam kişiler nefsinden, ailesinden önemli bir kısmı ayırıp bu kuru kalabalıkları besliyordu. Toplum müdâfaasından, refâhından onlar lehine feragat ediyordu. Devlet, bütçesinden bu işe yaramaz sakatları beslemek için büyük fedakârlıklarda bulunuyordu. Mazhar Osman'a göre; sırf devlet bütçesi içinden harcanan bu para bile çok korkunç bir durumdu. Mazhar Osman'a göre; bundan daha kötüsü de vardı: Bu sakat ve hasta kişilerin serbest hayatta oynadıkları roller... Dilencilik, dolandırıcılık, fuhuş, hırsızlık, yaralama ve katillik... Daha da önemlisi bunların aile hayatında ve üreme noktasında oynadıkları roller... Mazhar Osman'a göre; bu kişilerin evliliği, kendileri gibi birkaç sakat ve hastayı da cemiyete hediye edeceği için ulusu tereddiye sürükleyecekti. Bu yüzden Mazhar Osman, bu tür kişilerin evlenmesine ve çoğalmasına engel olmayı, buna karşılık sağlam ve sağlıklıların üremesine yardımcı olmayı öjenikten beklenen temel görev olarak nitelemekteydi (Uzman,1939:3-4).

Mazhar Osman gibi, öjenik siyasetin negatif ve pozitif yönünün birlikte ele alınmasını isteyen bir diğer hekim Besim Ömer (Akalın) dir. Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin en önemli politikasının nüfûs politikası olduğunu belirten Besim Ömer, ulusun büyümesi ve ilerlemesini, nüfûsun artmasına ve aynı zamanda ırkın ıslâhına (öjenizme) bağlamıştır (Akalın,1939:9). Besim Ömer, Türkiye nüfûsunun ülke toprağına göre toplu ve sık bir hale getirilmesi için çok çocuğa ihtiyaç olduğu gibi, bu çocukların vücud ve akılca sağlam olmasına da ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır (Akalın,1939:10).

Besim Ömer, ırkın ıslâhına çocuktan başlanmasını savunmuştur. Besim Ömer, nüfûsun biricik kaynağının çocuk olduğunu, nüfûsun çocuk sayesinde çoğaldığını; ancak bunun için doğanların sağlam ve gürbüz olması gerektiğini vurgulamıştır. Besim Ömer, Türkiye Cumhuriyeti'nin gelişmesini, doğan çocukların korunmasına ve gürbüzleştirilmesine bağlamıştır. Besim Ömer'e göre; bu yüzden öjenikte ilk adım çocuk yetiştirmeye, büyütmeye, bakmaya ait bilgileri içeren "püerikültür"dü. Ondan sonra "terbiye", "koruma", "hıfzıssıhha", "tedavi" ve "sosyal hekimlik" geliyordu (Akalın,1939:7-10).

Ülke nüfûsunun doğan çocuklarla değil; sağ kalanlarla çoğalacağını belirten Besim Ömer, yaşanılan muhiti iyileştirmeden, ekonomik şartları yoluna koymadan nüfûs üzerinde inkîlaba teşebbüsün; beyhûde bir çaba olduğunu belirtir. Besim Ömer'e göre; nüfûs işlerinde ilk önce umumi sıhhati düzeltmek, ekonomik durumu ıslâh etmek gerekiyordu (Akalın,1939:25). Diğer taraftan; sıtma, frengi, belsoğukluğu, trahom, tifo, kızıl gibi salgın hastalıklar ile alkol, eroin, kokain, heroin gibi zararlı madde kullanımına karşı da mücadele yürütülmesi gerekiyordu (Akalın,1939:42-45).

Öjenik tedbirlerin önce "püerikültür", "evlilik" ve "doğumu teşvik", "salgın hastalıklarla mücadele" ve "çevresel koşulların düzeltilmesi" yönünde uygulanmasını isteyen Besim Ömer; ne yapılırsa yapılsın, hangi tedavi yöntemi uygulanırsa uygulansın önüne geçilemeyecek olan bazı irsi hastalıklar ve sakatlıklara karşı ise "kısırlaştırmayı" önermekteydi (Akalın,1939:41). İrsi bir hastalığı ya da sakatlığı bulunanlar için öjenizmin "ayırma" ve "kısırlaştırma" olmak üzere iki yöntemi tavsiye ettiği belirten Besim Ömer; "ayırma" usûlüne bu kişilerin bütün hayatı süresince bir kurumda muhafaza edilmesinin devlet bütçesine çok fazla yük getireceği gerekçesiyle karşı çıkmaktadır (Akalın, 1939:46). Akalın'a göre; "evlilik öncesi tıbbi muayene" de öjenizm açısından çok önemli bir tedbirdir. Bu usûl faydalı ise de uygulanmasında sıkıntılar vardır. Çünkü toplum içinde evlilik dışı ilişkilerin önüne geçilemez. Bu şekilde serbest birleşmelerle kötü bir nesil devam edecek ve toplum içindeki malûl ve sakatların, sar'alıların, cani ve delilerin sayısı daha da artacaktır. Besim Ömer'e göre; ne evlilik muayenesi, ne ayırma usulu ne de diğer yönetemler bunu tam olarak sağlayamazdı. İrsi hastalık ve sakatlıkla malûl bulunan kişilerin toplum içinde çoğalmaması için alınacak en kesin tedbir "kısırlaştırma" ameliyatıydı (Akaln,1939:50).

1930'lu yıllarda Türkiye'nin tanımış olduğu bir diğer öjenist, ziraatçi ve veteriner Mahmut Şemsi (Kural)'dır[111]. Mahmut Şemsi, 1933 yılında yazmış olduğu "Harbin Istıfai Tesirleri ve Zabitlerimizin Neslimizin Islahındaki Ehemmiyetleri" adlı eserinde İngiliz öjenik siyaset tarzını benimsemektedir. Kural, İngiltere'nin devletlerarasında güç ve

[111] Mahmut Şemsi (Kural), 1894'de Selanikte doğmuştur. İstanbul Üniversitesi'nin fen kısmında bulunan "Ulum-i Tabiiyye" şubesinden mezun olmuştur. 1915-1917 yılları arasında Kadıköy ve Nişantaşı Liseleri'nde öğretmenlik yapmıştır. 1917 yılında Almanya'ya tahsile gönderilmiştir. 1920'de Bavyera Hükümeti'nin Weihenstephan Yüksek Ziraat Okulu'ndan diploma almış, sonra da 1923'de Münih Veteriner Fakültesi'nden mezun olmuştur. Bir yıl daha aynı fakültede kalarak (1924) doktor unvanını almıştır. Ankara'da açılan "Yüksek Ziraat Enstitüsü"nün bir kolu olan "Veteriner Fakültesi"nde "anatomi" kürsüsü baş asistanlığı ile akademik hayatına başlamış, 1938'de doçent, 1943'de profesör olmuştur (Dinçer,1967:6-7).

zenginlik sıralamasında birinci sırayı işgal etmesini ve 150 yıldır kesintisiz dünyaya hükmetmesini, Darwin ve Galton'un temelini kurdukları öjenik bilimini benimseyerek; derhal fiiliyat ve tatbikat sahasına geçirmelerine bağlamıştır (Mahmut Şemsi,1933:3).

Mahmut Şemsi eserinde öjeniği "ırk hıfzıssıhhası" olarak Türkçeye çevirmiştir. Öjeniğe pozitif öjenik tedbirler açısından yaklaşan Mahmut Şemsi, ülke içinde bedeni ve dimâği sıhhat itibariyle kıymetli olan zümredeki çocuk sayısının çoğaltılması üzerinde durmuştur. Mahmut Şemsi'ye göre; ırkın sıhhati devlet için en büyük kuvvet unsurudur ve ırk sağlığı ilmi (öjenik) bunu kesin şekilde ispat etmektedir. Milletleri en kısa sürede her alanda yükseltmenin sihirli formülünü "ırk sağlığı" ilmi vermektedir. Ülkelerde en büyük devlet adamlarının, askerlerin, aydınların, sanatkârların, ilmin ve fennin her şubesinden yüksek şahsiyetlerin yetiştirilmesini temin eden "ırk sağlığı" ilmidir. Mahmut Şemsi'ye göre, bir ırkın en yüksek meziyetlerini, en kıymetli karakterlerini, en büyük kabiliyetlerini tespit ve bunların gelecek nesle intikâlini temin eden yegâne kuvvet öjenizmdir (Mahmut Şemsi,1933:4-5).

Mahmut Şemsi'ye göre öjeniğin amacı, bir ırk içindeki bedenen ve dimâğen en güçlü, en zeki, en yetenekli, en sağlam iradeli kişileri tahsil, terbiye ve idman gibi çeşitli araçlardan yararlanarak meydana çıkarıp seçmek ve gelecek nesillerin bedenen ve dimağen güçlü olarak yetişmelerini temin etmek için ırkın böyle güzide şahıslarını etkili şekilde koruyarak, bunların döllerini ırk içinde olabildiğince çok üretmektir. Milletlerin kültürlerini yaratan ve devam ettiren kesim olarak gördüğü beden ve dimağ itibariyle kıymetli zümredeki çocuk sayısı üzerinde duran Mahmut Şemsi, bu zümrenin yeteri kadar çoğalmamasının yol açtığı felaketleri, Eski Yunan ve Roma medeniyetleri üzerinden anlatır. Mahmut Şemsi'ye göre; yüksek bir kültür yaratıp, sonra çökmüş olan eski devletler, örneğin; Eski Yunan ve Roma, kültürlerini yaratan ve onu idame ettiren bedenen ve dimağen kudretli şahısların yeterli sayıda çocuk yetiştirmemelerinden dolayı nesillerinin tükenmesi neticesinde yok olmuştur. Mahmut Şemsi'ye göre; kültürü yaratan zümre çökünce devletler de çökmüştür (Mahmut Şemsi,1933:7-9).

Son olarak savaşların öjenik etkisi üzerinde duran Mahmut Şemsi, eski savaşları seleksiyon açısından faydalı, modern savaşları ise zararlı görmektedir. Kural'a göre ilkel savaşlarda yaşama konusundaki rûhi istidât çok önemliydi. Bu rûhi istidâtın (yaşama arzusunun) zayıf olduğu kabileler darma dağın olurdu. Çünkü eski savaşlarda kaybeden her

şeyi kaybedip yok olurdu. Ülkesi, insanı, malları yani tüm varlığı işgal edilirdi. Eski savaşlar biyolojik açıdan incelendiğinde, yalnız aklen ve bedenen güçlü kabilelerin yayılmasına hizmet etmekle kalmaz; aynı zamanda daha güçlü, daha muharip, daha yürekli olanlar, geride daha çok çocuk bırakırdı. Çünkü eski savaşlarda kazanan her şeyi kazanır, kaybeden de her şeyi kaybederdi. Eski savaşlarda kazanan en kuvvetli ve en yürekliler, en fazla kadına sahip olurdu. Muharipler içinde daha kuvvetli olanların zevceleri daha fazla olduğundan, çocukları da fazla idi. Savaşların yol açtığı zayiat akıl ve bedence güçlü savaşçıların büyük miktarda yetiştirdikleri çocuklarla telafi edildikçe; ırk için daimi bir zayiat ve daimi bir tehlike meydana gelmezdi (Mahmut Şemsi,1933:22-23).

Mahmut Şemsi, zaman ilerledikçe savaşların niteliğinin değiştiğini belirtir. Zamanın modern savaşlarının milletin en kudretli unsurlarını imhâ etmek suretiyle ırkların istikballeri üzerine çok olumsuz şekilde etki ettiğini vurgular. Mahmut Şemsi'ye göre, savaş sahnesindeki askerler arasında en kuvvetli ve cesur olanlar en büyük tehlikelere maruz kalmaktadır. Dolayısıyla en fazla ölüm de bunlar arasında meydanda gelmektedir. Askeri muayenelerde, bedenen ve dimağen güçsüz olanlar geride bırakılmaktadır. Geride bırakılan bu insanlar yalnız düşman ateşinden korunmakla kalmaz; aynı zamanda evlenme ve çocuk yapma fırsatına da nail olur (Mahmut Şemsi,1933:23).

Öjenizmi sadece biyolojk ilerlemenin değil; her alanda ilerlemenin aracı olarak gören Mahmut Şemsi, bu konuda İngiltere örneğini verir. İngiltere'nin dünya siyasetinde 150 yıldır oynadığı lider rolünü, İngilizler'in bu ilmin meyvalarını herkesten önce toplamaya başlamış olmasıyla açıklar. Oysa İngiltere'de öjenik siyaset çok sınırlı düzeyde kalmıştır. İngiltere'de 1913 yılında çıkarılan "Mentally Deficiency Act" dışında önemli bir öjenik düzenleme olmamıştır. Üstelik Mahmut Şemsi'nin kitabını yazdığı yıllarda, İngiltere dünya siyasetindeki öncü rolünü büyük ölçüde kaybetmeye başlamıştı. Dünya siyasetinde yükselen yeni güç, ABD idi.

Mahmut Sadi Irmak[112] (1904-1990) ise; 1934 yılında yayınladığı "Verâset ve İçtimai, Terbiyevi Neticeleri" adlı eserinde öjeniği, "sosyal biyoloji" kavramı ile karşılar ve

---

[112] Sadi Irmak, 1904'de Konya'da doğmuştur. Devlet bursu ile Berlin Üniversitesinde "tıp" ve "biyoloji" eğitimi almış, 1929'da Türkiye'ye dönmüştür. Türkiye'ye dönünce Ankara Hükûmet Tabipliği ve Gazi Terbiye Enstitüsü biyoloji öğretmenliği yapmıştır. 1933 yılında İstanbul Tıp Fakültesi'nde "fizyoloji" profesörü olmuştur. 1943 yılında Konya'dan milletvekili seçilip TBMM'ye girmiştir. 7 Haziran 1945'te Türkiye'nin ilk çalışma bakanı olmuştur. 1974'de CHP'nin Milli Selamet Partisi (MSP) ile kurduğu

Mendel çizgisinde bir öjenik düşünceyi savunur. Irmak eserinde, verâsetin sadece biyoloji ve tıp alanında değil; sosyoloji alanında da çok önemli olduğunu belirtir. Irmak "verâset"i yeni toplum düzeninin yaratılmasında hayati derecede önemli görür (Irmak,1935:1-2).

Irmak, 1935 yılında yayınladığı "İçtimai Biologie" adlı eserinde ise; "nüfûs", "veraset", "terbiye", "soyun bozulması" ve "seleksiyon" konularını incelemiştir. Kıtlıklar, savaşlar, göç hareketleri ve salgın hastalıklar sonucu tüm dünyada menfii bir seleksiyonun yaşandığını belirten Irmak; evlilik konusunun veraset biliminin kurallarına göre düzenlenmesini istemektedir İnsanlarda ruhi inkişâfın cinsi inkişâfa bağlı olduğunu savunan Irmak, insanın fiziki özellikleri gibi yeteneklerinin de irsi olduğunu savunmuştur (Irmak,1935:11-15). Irmak'a göre; kabiliyet ve dehâyı alın terinden ibaret, kazanılması mümkün bir şey olarak telakki etmek imkânsızdı. Irmak'a göre; dehâ ve kabiliyetler gibi kabiliyetsizliğin, canilik ve fuhuş gibi eğilimlerin de irsi olduğuna dair deliller vardı. Irmak tezlerini desteklemek için Avrupa'nın önemli öjenistlerinin araştırmalarının sonuçlarını paylaşır. Irmak, Gottard'ın araştırmalarına dayanarak; aklı noksan olanların ebeveynlerinin üçte ikisinde de akıl noksanlığı tespit edildiğini belirtir. Yine ünlü Alman öjenist Lenz'in araştırmalarına dayanarak, irsi hamulesi kötü olan ailelerin çocuklarının üçte ikisinin en müsait terbiye şartları altında dâhi ıslah edilemediğini belirtir. Irmak eserinde; müzik, şiir, bilim ve teknik dehâlarının ailevi bir yatkınlık gösterdiklerini savunur (Irmak,1935:39-42).

Kabiliyet ve dehâyı irsiyet motifine bağlayan Irmak, bu vasıfları taşıyanların toplum içinde yeteri kadar çoğalmasını, toplumun geleceği açısından hayati bir konu olarak değerlendirir. Irmak'a göre; kültür yaratan kişilerin hiç değilse orta tabaka kadar doğurgan olması, bir milletin kültür sahasında bekası için birinci şarttır. Irmak'a göre; bir milletin çoğunluğunu oluşturan orta tip, bedenen ve dimağen hem ilerlemeye hem de gerilemeye müsaittir. Bir millet içinde seleksiyon "doğurganlık" meselesidir. Bir milleti teşkil eden muhtelif insan tiplerinden hangisi "doğurganlık" zaferini kazanırsa; milletin çoğunluğunu oluşturan orta tip o tarafa yönelir. Orta tipin bedenen ve dimağen gerilemesi, gayri tabilikler ve hastalıların çoğalması yoluyla soyun bozulmasına (tereddiye) yol açar. Irmak'a göre; bu gerileme o kadar bariz olabilir ki; milletin önemli ve karakteristik

---

koalisyon hükümetinin istifasından sonra; 17 Kasım 1974'te partiler üstü hükümeti kurmuş ve 31 Mart 1975'e değin başbakanlık yapmıştır.

vasıfları ortadan kalkabilir. Irmak, eski kültür milletlerinden Yunan[113], Roma, ve Mısır'ın çökmesini biyolojik tereddiye bağlar. Irmak'a göre; ortadan kaybolan şey bu milletlerin nüfûsu değil, o milletlere has kültürü doğuran ve nakleden unsurlardır (Irmak,1941:63-68).

Irmak'a göre; tüm toplumlarda aşağı tabaka içinde bedeni ve akli gayri tabilikler gösteren insan grupları vardır ki; bunların normal insanlarla evlenmeleri mümkün olmadığı için sürekli olarak kendi aralarında evlenmekte ve çoğalmaktadırlar. Irmak, bu gayri toplumsal unsurların çoğalmasının kendi haline bırakılmasını, millet ve devlet hayatında felaketin başlangıcı olarak değerlendirir (Irmak,1935:42).

Patalog Fatma Perihan Çambel[114] (1909-1987) ise; 1946 yılında yazdığı "Ögenik (Eugenics) Hakkında Düşünceler" adlı eserinde Türkiye'nin genetik ve öjenik araştırmalarda geri kaldığını, bunun giderilmesi için Ankara Hıfzıssıhha Okulu'nda genetik ve öjenik araştırmalar kürsüsünün kurulmasının hayati derecede önemli olduğunu belirtir (Çambel,1946:15).

Çambel eserinde, öjeniği "halk sağlığının korunması" (hıfzısıhha) anlamında kullanır. Çambel eserinde, İngiliz öjenik düşüncesini "hümanist" olarak nitelemekte ve övmekte, Nazi Almanyası'nı ise; gelecekte insanlığın gelişimine büyük katkıları olacak bu bilimi "ırkçı" cereyana alet ettiği gerekçesiyle eleştirmektedir (Çambel,1946:6).

Çambel'e göre; Türkiye'de teessüs etmiş araştırıcı ve tatbiki bir öjenik ilmi yoktu. Batı ülkeleri, insanlığın ilerlemesi yolunda bu bilimin önemini çok çabuk anlamış ve 20. yüzyılın başından itibaren genetik ve öjenik araştırmalar için özel kuruluşlar oluşturulmuş, üniversitelerde kürsüler tahsis edilmiş, genetik ve öjenik üzerine dersler verilmiş, bu alanlarda bilimsel yayın yapan dergiler oluşturulmuştu. Türkiye ise; bu alanlarda çok geri kalmıştı. Bu eksikliğin giderilmesi için Ankara'da açılacak bu okul çok önemliydi (Çambel,1946:7).

---

[113] Irmak, Sparta'nın çökmesini Sparta kültürünü yaratan sınıfların azalması sonucu, dışarıdan gelen irsi hamulesi kıymetsiz esir ve göçmen kütlesinin Sparta'ya girmesine ve bütün toplumsal mevkileri işgal etmesine bağlamıştır (Mahmut Sadi,1941:74).

[114] Fatma Perihan Çambel, 1909'da İstanbul'da doğmuştur. Atatürk'ün yakın arkadaşı Hasan Cemil Çambel'in kızıdır. 1934 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun olmuştur. Mezun olduktan sonra, İstanbul Üniversitesi'nde önce "patoloji" sonra da "iç hastalıkları uzmanı" olarak çalışmıştır.1938-1945 yılları arasında Vakıf Guraba Hastahanesi'nde, 1945-1948 yılları arasında ise; Ankara Numune Hastahanesi'nde "patolog" olarak çalışmıştır. 1948 sonrası ABD'ye giden Çambel, kanser üzerine yaptığı araştırmalar ile ünlenmiştir.

Akıl hastalıkları uzmanı Fahrettin Kerim Gökay[115] (1900-1987) ise; 1934 yılında Ülkü Halk Evleri Mecmuasında yayınlanan "Milli Nüfûs Siyaseti'nde (Eugenique) Meselesinin Mahiyeti" adlı makalesinde, inkişaf yolundaki Türkiye Cumhuriyeti'nin milli nüfûs politikasının öjenik esaslar doğrultusunda şekillendirilmesini istemektedir. Gökay, ülkenin esas sermayesi teşkil eden milleti tereddi tehlikesinden korumayı, daha birkaç misli nüfûsu bolluk içinde besleyebilecek olan ülkeyi, ruhen ve bedenen zinde bir nüfûs ile doldurmayı öjenik siyasetin temel amacı olarak belirler (Gökay,1934:206).

Gökay, sağlam bir nesil yetiştirmenin temelini anne ve babanın sağlam olması, bir başka deyişle; irsi hastalıklardan muaf olmasıyla açıklar. İrsi etkilerin yanında anne ve babaların; üreme hücrelerini bozan alkol, uyuşturucu madde kullanımı, frengi, belsoğukluğu, verem gibi tereddi amillerinden de uzak olmaları gerektiğini savunur. Bu açıdan Gökay'a göre, sağlam bir nesil yetiştirmenin birinci şartı irsi hastalıkla yüklü olmamak, ikinci şartı da üreme hücrelerinin bozan amillerden uzak durmaktır (Gökay,1940:11).

Fahrettin Kerim Gökay, öjenik açısından mesleği gereği özellikle akıl hastalıkları üzerinde durur. Gökay, akıl hastalıklarının irsi olduğunu ve bu hastalıklarla malûl olanların evlilikten men edilmesi gerektiğini savunur. Gökay, Türkiye Cumhuriyeti Medeni Kanunu ile akıl hastaları için getirilen evlenme yasağını öjenik açısından yerinde bir uygulama olarak değerlendirir. Gökay, Türkiye'de akıl hastaları için "kısırlaştırma" usûlüne; teşhislerde yanılma ihtimali ve bu konuda uzman birimlerin bulunmaması nedeniyle karşı çıkar. Gökay "kısırlaştırma" yerine "evlilik öncesi muayene" usûlünü önerir (Gökay,1938:6-7).

Gökay'ın öjenik açıdan dikkat çektiği bir başka konu, alkolizm ve uyuşturucu madde kullanımı ile mücadeledir. Gökay, alkol ve uyuşturucu madde kullanımının üreme hücrelerini etkilemek yoluyla irsi özellikleri bozduğunu ve tereddiye yol açtığını savunmuştur. Gökay'a göre; akıl hastalıklarının en büyük sebeplerinden biri alkoldür. Yine

[115] Fahrettin Kerim Gökay, 1900'de Eskişehir'de doğmuştur. Yüksek öğrenimini, İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi'nde tamamlamıştır. 1922-1924 yılları arasında Münih, Hamburg ve Viyana Üniversiteleri'nde uzmanlık eğitimi görmüştür. 1926'da Tıp Fakültesi Seririyat-ı Akliye'de (Asabiye Kliniği) doçent, 1933 Üniversite Reformu'nda profesör olmuştur. 1942'de ordinaryüslük ünvanını almıştır. Sağlık ve Maarif şûraları üyeliği, "Kızılay" ve "Yeşilay" Derneği başkanlığı yapmıştır. 1949'da İstanbul valiliği görevine getirilmiştir. Bu görevini, 1957'ye kadar sürdürmüştür. Bern Büyükelçiliği (1957-1960), İstanbul Milletvekilliği (1961-1965), Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı (1963) görevlerinde bulunmuştur. Türkiye Sosyal Psikiyatri Derneği'nin kuruculuğunu ve başkanlığını yapmıştır.

alkol sefâletin, hapishane ve tımarhanenin sermayesidir. Gökay'a göre; toplumu dejenerasyondan korumak için alkol ve uyuşturucu madde kullanımı ile mücadele öjenik açıdan çok önemlidir[116]. Gökay bu düşüncelerini eyleme de dökmüş, kendisi gibi ruh hastalıkları uzmanı olan Mazhar Osman'la (Uzman) birlikte 5 Mart 1920'de, İstanbul'da "Hilal-i Ahdar" (Yeşilay) Cemiyeti'nin kurucusu olmuştur.

Gökay, "ırk hıfzıssıhhası/sağlığı" açısından kadınların önemi üzerinde durur. Kadınların irsi yeteneğinin annelik ve ev hanımlığı olduğunu belirten Gökay, kadınların iş hayatından uzak durmasını ister. Gökay'a göre; iş hayatı kadınları daha fazla yorduğu için, annelik ve ev hanımlığı nitelikleri zarar görür. Çalışan kadınlarda bekârlık oranı fazla olduğu gibi; evlilerde de çocuk sayısı azdır. Gökay, Türkiye gibi çok nüfûsa ihtiyacı olan bir ülkede, kadınların çalışmamasını öğütler. Gökay'a göre; kadınlar evde kalmalı ve çocuklarının terbiyesi ile ilgilenmelidir (Gökay,1934:211).

Gökay'ın üzerinde durduğu bir başka konu ise; ırkların karışması (melezleşme) meselesidir. Gökay, melezleşmeyi ırk hıfzıssıhhası ve ırkın geleceği açısından tehlikeli bulur. Gökay, birbirine yabancı iki ırkın birleşmesi sonucu oluşan melez ırkı; bir bedende iki ruh taşıyan insana (şizofren insana) benzetir (Gökay,1934:210).

Türkiye'de antropolojinin kurucularından Şevket Aziz Kansu[117] (1903-1983) ise; 1939 yılında Ülkü Halkevleri Mecmuası'nda yayınladığı "Öjenik Problemleri" adlı makalesinde öjeniği "insan ırklarının çoğalmasına, korunmasına ve özellikle ıslâhına faydalı olan bilgilerin araştırılması ve uygulanması" olarak tanımlar. Türkiye'de antropoloji biliminin kurucularından olan Kansu, antropoloji biliminin öjenik ve genetiğin sonuçlarından faydalanması gerektiği üzerinde durur. Kansuya göre; öjenik insan grupları

---

[116] Fahrettin Kerim Gökay'ın alkolizmle mücadele ile ilgili eserleri: "Türkiye'de Alkolizm Problemi", Ankara,1935; "Akıl Hastalarında Irsiyet ve Alkolün Tesiri", II. Üniversite Haftası, Diyarbakır,1941; "Alkol ve Tereddi", Yeşilay Neşriyatı, No: İstanbul,1942; "Sağlık Düşmanı Keyif Verici Maddeler", Ankara, Milli eğitim Bakanlığı,1948; "Türkiye'de Uyuşturucu Zehirlere Karşı Savaş".

[117] Şevket Aziz Kansu, 1903'de Edirne'de doğmuştur. 1923'de İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun olmuştur. Cumhuriyet yönetiminin Avrupa'ya öğrenci gödermek için açtığı sınavı kazanarak; 1927-1929 yılları arasında "tıp" ve "antropoloji" ihtisası görmek üzere Paris'e gönderilmiştir. Yüksek öğrenimini Sorbonne Üniversitesi Yüksek Etüdler Okulu Broca Antropoloji laboratuarında, Prof. Dr. G. Papillaut'nın yanında yapmıştır. Türkiye'ye dönüşünde 1. sınıf iç hastalıkları uzmanı olmuştur. Tıp Fakültesi'nde açılan bir sınavla 1929'da antropoloji doçenti olmuş, Ankara'da toplanan I. Türk Tarih Kongresi'nden (2-11 Temmuz 1932) sonra; Atatürk tarafından "Türk Tarih Kurumu" asıl üyeliğine seçilmiştir. 1934'de profesör olmuştur. 1935'de Atatürk'ün isteği üzerine; Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne antropoloji profesörü olarak atanmıştır. 1944'de ordinaryüs profesör olmuştur. 1942-1944 yılları arasında bu fakültenin dekanlığını yapmış ve 1946 yılında kurulan Ankara Üniversitesi'nin ilk rektörü seçilmiştir. 28.4.1962 - 21.4.1973 tarihleri arasında Türk Tarih Kurumu başkanlığı yapmıştır.

arasındaki bünyevi ve fıtri farkları, genler yoluyla tayin etmenin ve insan gruplarını genetik farklara göre taksim etmenin yoludur. Kansu'ya göre; antropolog da az ya da çok mütecanis genler benzerliği gösteren fertler koleksiyonlarını araştırmak zorundadır (Kansu,1939:103-112).

Şevket Aziz Kansu, öjeniğe negatif tedbirler açısından yaklaşır. Çoğalmanın gelişi güzel olmaması gerektiği üzerinde duran Kansu, nüfûsun nitelikli unsurlarla çoğalması için irsi hastalığı olanlarla, bulaşıcı hastalık taşıyanların çoğalmaması gerektiğini savunur. Kansu, bu kişilerin çoğalmasının engellenmesi için "evlilik öncesi tıbbi muayene" ve "kısırlaştırma" üzerinde durur. Kansu makalesinde; ABD ve Almanya'da uygulanan kısırlaştırma yasalarının ayrıntılı analizini sunar (Kansu,1939:103-111).

Şevket Aziz Kansu; öjenik konusuna Türkiye'nin nüfûs durumu üzerinden yaklaşır. Ona göre; Türk topraklarının adamı, bu topraklar üzerinde çoğalmak bir yere; fışkırmalıdır. Türkiye'nin dünya siyasetinde hak ettiği yere ulaşabilmesi için, Türk insanı çabuk üremelidir. Ancak bu üreme tesâdüfi olmamalıdır. Türkiye nüfûsu sayı olarak artarken; kalite olarak da yükselmelidir. Kansu'nun sağlıklı bir çoğalma için nüfûs içindeki unfit unsurların kısırlaştırılması uygulamasına sıcak baktığı anlaşılmaktadır. Kansu'ya göre; Türkiye'nin nüfûs davası büyüktü. Bu biyolojik ve sosyo-antropolojik dava, esaslı bir teknik ve planla idare edilmeliydi (Kansu,1939:113).

Türkiye'de öjenik üzerine en kapsamlı ve sistematik eser, 1938 yılında bakteriyoloji uzmanı Server Kâmil Tokgöz[118] (1881-1943) tarafından yazılmıştır. Tokgöz, "Ojenism (Irk Islahı)" adını taşıyan eserinde negatif ve pozitif öjenik tedbirlerin ayrıntılı bir tanıtımını ve dünya ülkelerindeki öjenik uygulamaların dökümünü yapar. Tokgöz, öjeniği " insan ırklarının en güçlü ve en iyi sıfatlarla nitelenmiş unsurlarını ıslâh etmeye, çoğaltmaya ve korumaya yönelik bütün araçları kuramsal ve uygulamalı olarak inceleyen bilim" olarak tanımlar. Tokgöz'e göre; bu bilimi iyi tatbik eden devletlerin nüfûsu nicelik ve nitelik bakımından çok değerli olur (Tokgöz,1938:3).

---

[118] Server Kâmil Tokgöz, 1881'de İstanbul'da doğmuştur. 1902'de Mektebi Tıbbiye'den mezun olmuştur. Askeri tıbbiye bakteriyoloji muallim muavinliği ve çeşitli illerde askeri hastane bakteriyoloji uzmanlığı görevlerinde bulunmuştur. 1908'de devlet bursuyla Paris'e gönderilmiş ve iki yıl Pasteur Enstitüsü'nde ihtisas yapmıştır. 1910 yılında yurda döndüğünde, bakteriyolog ve ordu sağlık danışmanı olarak görev yapmıştır. I. Dünya Savaşı sırasında askeri hastane başhekimliği yapmıştır. Savaş sonrası 1933'e değin hıfzıssıhha profesörlüğü yapmıştır. Ankara Refik Saydam Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsü'nde müdür yardımcılığı ve müdürlük yapmıştır. 1943'de Denizli milletvekili seçilerek TBMM'ye girmiştir.

Tokgöz, öjenik işinde nüfûsun üç kısma ayrıldığını ve bu üçlü taksim üzerinden politika üretildiğini savunur. Birinci kısım dimağ, beden ve ahlâk bakımından seçilmiş zümredir ve bu zümre içinde yer alan insan sayısı çok azdır. İkinci kısım ise, öjenik açıdan orta kıymette değerlendirilen ve nüfûsun onda dokuzunu temsil eden kütledir. Üçüncü kısım ise; deliler, sar'alılar, dilsizler, körler, sağırlar, caniler, ayyaşlar, serseriler ve azgınlardan oluşan "kokojenik"[119] kesimdir. Bu kesim, toplumun onda birini oluşturur ve toplum için büyük endişe kaynağıdır. Tokgöz'e göre; öjenik hedefe nüfûsun kaliteli kesimlerinin çoğaltılması ile ulaşılır. Oysa; kokojenik kesim toplum içinde en fazla çoğalma eğilimi gösteren sınıftır. Bu yüzden öjenik hedeflere kalıtım/genetik üzerine araştırmalar yapmak, toplumun seçkin kesimlerinde doğumu teşvik etmek ve "kokojenik" kesimde doğumları azaltmak yoluyla ulaşılır (Tokgöz,1938:6-7).

Türkiye'de, Cumhuriyet döneminde öjenik düşünceyi benimseyen bir başka isim, ünlü spor adamı Selim Sırrı Tarcan'dır. Selim Sırrı Tarcan, beden terbiyesi ve spora öjenik açıdan yaklaşmıştır: "…Ferdin zayıflığı, umumun mukavemetini sarsar. Hasta, miskin, uyuşuk, tembel olanların bu durumu şahsi değildir. Onların çürüklüğünden bütün nesil zarar görür. Zayıflığın cinayet telakki edilmesinin sebebi budur. Nesli inkîrazdan kurtarmak istiyorsan, terbiye-i bedeniyyeye dört elle sarıl. Bunu, vatan için milli bir vazife telakki et… Hasta bir vücudun dimağı da hastadır" demiştir (Selim Sırrı,1926:4).

Türk sporunun kanaat önderlerinden olan Selim Sırrı Tarcan, beden terbiyesi ve sporu ileri derecede siyasal bir yaklaşımla ele almakta ve öjenik bir çerçevede kurgulamaktadır. Tarcan'a göre; beden terbiyesi ve sporun sağlık, uzun ömür, ırkın güzelleşmesi, insan neslinin ıslâhı, fert ve toplumun uyum ve mutluluğu ile doğrudan bağı vardı (Selim Sırrı, 1943: 19).

Öjenik düşüncenin yaygınlaşması ile birlikte; 19. ve 20. yüzyılda Batı'da örnekleri görülen öjenik romanların bir örneği de Reşat Nuri Güntekin[120] tarafından "Miskinler Tekkesi" adıyla Türkiye'de yazılmıştır. Reşat Nuri kitabında, dedesi oldukça tembel ve

---

[119] Kokojenik kelimesi, Yunanca "cacos" (kötü) ve "genesis" (doğmak, oluşmak, teşekkül etmek) kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır ki; bu anlamıyla "kötü teşekkül etmek", "kötü özelliklerle doğmak" anlamlarına gelir (Tokgöz,1938:7).

[120] Reşat Nuri; bu dönemde çalışmalarıyla Türkiye'deki ulus inşâ sürecini ve "Türk Tarih Tezi"ni doğrudan etkileyen ünlü antropolog Eugené Pittard'ın, Küçük Asya'yı Batı'ya tanıtan ve Atatürk devrimlerinden övgüyle söz eden "A Travers I'Asie Mineure - Le Visage Nouveau de la Turquie" adlı eserini "Anadolu" başlığıyla Türkçe'ye tercüme etmiştir.

miskin bir kazasker olan roman kahramınının (Kocabaş) konaklarda büyümesine ve iyi bir eğitim almasına rağmen; kötü irsi hamulenin etkisiyle nasıl dilenciliğe sürüklendiğini anlatır. Kitabında dilencinin evlat edindiği çocuk (İsmail) üzerinden terk edilmiş çocuklar sorununa da eğilen Reşat Nuri; iyi irsi hamuleye sahip olan İsmail'in tüm olumsuz koşullara rağmen Avrupa'da eğitim almış ünlü bir mühendis oluşunu hikâye eder. Reşat Nuri; eserinde irsiyetin muhite gâlip gelişini usta kalem darbeleriyle anlatır (Güntekin,1999).

Türkiye'de öjenik araştırma yapmak için bir kurum oluşturulamamıştır. Ancak 1930'lu yıllarda öjenik üzerine artan tartışmalara parelel olarak; öjenik konusu ile ilgilenen yönetici pozisyonundaki nüfûzlu doktorların da yoğun gayretiyle; öjenik üzerine doğrudan ve dolaylı konferanslar düzenlenmiştir. 1930'lu yıllarda düzenlenen "Ulusal Tıp Kurultayları" öjenik üzerine düzenlemiştir.

Türkiye'de öjenik konusu ilk olarak 1935 yılında düzenlenen, konusu "Alkolizma ve Toksikomani" olan 6. Ulusal Tıp Kurultayı'nda dolaylı olarak işlenmiştir. Kurultay'da Mazhar Osman Uzman, "Seriri Cepheden Alkolisma"; Nazım Şakir, "Alkolden Başka Zehirlerle Toksikomani (Uyuşturucu Maddelerle) Klinik Tedavi ve Mücadele" adlı bildirilerini sunmuşlar; Fahrettin Kerim Gökay ise; "Türkiye'de Alkolizm Problemi" adlı raporu sunmuştur. Yapılan sunumlarda alkolün üreme hücrelerini menfi yönde etkilemek yoluyla, neslin sağlığını olumsuz yönde etkilediği savunulmuş, alkolizm ve uyuşturucu madde kullanımı ile mücadele; neslin ıslâhı açısından zorunlu görülmüştür. Mazhar Osman, alkoliklerin çocuklarında fiziki ve rûhi sorunlar görüldüğünü; bunun yanında alkolizmin yoksulluk, sefâlet, cürüm gibi birçok kötülüğün sebebi olduğunu vurgulamıştır (Uzman,1935b:25).

"6. Ulusal Tıp Kurultayı"nda, bir sonraki kurultayın konusunu belirlemek için yapılan kapanış oturumunda yüzü aşkın imza ile öjenik konusu teklif edilmiştir. Öjenik teklifinde bulunanlar adına söz alan Fahrettin Kerim Gökay, öjenik meselesine verilen önemi şu sözlerle ifade etmiştir: "I. Kongreden beri müzakere edilen sıtma, verem, tegaddi, trahom, çocuk, maden suları, toksikomani gibi, aynı zamanda toplumsal önemi olan konular üzerine yazılan rapor ve yapılan sunumların memleketin sağlık politikasının hazırlanmasında göz önünde tutulduğunu sayın başbakan ve sayın bakan konuşmalarında belirttiler. Bundan dolayıdır ki; son zamanlarda uluslararası önem kazanan "ırk

hıfzıssıhhası", "öjenik" konusunu teklif ettik. Aziz milletimizin bedenen ve ruhen sağlam yetişmesi, kökünü tarihin derinliklerinden alan aziz ulusumuzun geçmişteki zindeliğine kavuşması için yapılan çalışmaların tespiti gibi derin esasları ihtiva eden öjenik meselesinin konulardan biri olması çok yerinde olur" (Gökay,1935:572-573).

Yapılan oylama sonucunda kurultay katılımcılarının en çok oyunu alan "öjenik" meselesi, bir sonraki kurultayın ana konularından biri olarak kabul edilmiştir. Öjenikten sonra en fazla oyu alan "mekteplerde beden terbiyesi" konusunun da öjenik ile ilişki olması, 1930'lu yıllarda "Türk Tıp Camiası"na damga vuran konunun öjenik olduğunu ortaya koyar. Türk Tıp Kurultayları'nda daima iki konunun tartışılması, birinin toplumsal; diğerinin de tamamen tıbbi bir konu olması teamülü gereği; "7. Ulusal Tıp Kurultayı"nın ikinci ana teması olarak, oylamada üçüncü olan grip konusu belirlenmiştir. Spor Hıfzısıhhası konusu, "8. Ulusal Tıp Kurultayı"nın ana temalarından biri olacaktır (Özaltay-Ertin,2009:65).

Türkiye'de öjenik konusu doğrudan 17-19 Ekim 1938 tarihleri arasında düzenlenen "7. Ulusal Tıp Kurultayı"nda tartışılmıştır[121]. Kurultay'ın açılış konuşmasını yapan sağlık bakanı ve kurultay başkanı Refik Saydam, öjenik kavramını "ırk hıfzıssıhhası" anlamında kullanmış ve öjeniğin önemini şu sözlerle ifade etmiştir: "Konuşacağımız konular itibariyle toplantının memleket hayat ve sıhhâti ile olan büyük alakasını hatırlatmak isterim. Bu defâki mevzûlardan biri, biliyorsunuz ki, "öjenik" yani "ırk hıfzıssıhhası"dır. Bu mevzuun son senelerde bütün dünyaca iktisap ettiği ehemmiyeti burada izâha lüzum görmüyorum. Bütün milletler ve hükümetler nesillerinin tekâmül ve tasfiyesi uğrunda maddi ve manevi büyük gayretler sarf etmekte ve çok çalışmaktadırlar. Bütün bu mesainin gayesi, yüksek kalitede nüfûs yetiştirmek ve bu nüfûsu, bedeni ve ruhi bakımdan en mütekâmil bir dereceye eriştirmek, daha açık bir sözle, sağlam ve gürbüz bir nesilden azâmi randıman almaktır" (Saydam,1939:6).

---

[121] Kurultay'da İhsan Hilmi Alantar, "Pediatri Köşesinden Öjenik"; Şükrü Hâzım Tiner, "Eugenik Bahsine Umumi Bir Bakış"; Ali Esat Birol, "Öjenik Tatbikatı"; Emil Gotsclich, "Öjenik Esası Üzerine Veraset İlmi Prensipleri"; Abdülkadir Noyan, "Öjenik Münakaşası"; Ahmet Münir Sarpyener, "Ortopedi Köşesinden Öjenik" adlı birer sunum yapmışlardır.

Refik Saydam'ın[122] (1881-1942) ifade ettiği "bedeni ve rûhi bakımdan sağlam ve gürbüz nesil" yetiştirmek konusunun, Türkiye'de öjenik düşüncenin temel motivasyonu olduğu söylenebilir. Kavram ağırlıklı olarak "ırk hıfzıssıhhası" olarak tercüme edilmiştir.

Kurultay'da "Pediatri Köşesinden Öjenik" adlı bir sunum gerçekleştiren pedegog İhsan Hilmi Alantar[123] (1888-1959), öjeniği Türkçeye "iyi mahsül" "iyi doğma" olarak tercüme etmiştir. Alantar, öjenik düşünce içindeki "kalıtım mı, çevre mi önceliklidir?" tartışmasına, hem kalıtımın hem de çevrenin öjenik açıdan önemli olduğu tezi ile katılır. Alantar, iyi doğum için öjenik açıdan ırkın, kalıtımın, terbiyenin, ekonomik ve sosyal durumun, ebeveynlerin hastalıklarının ve zehirlenmelerinin (alkol, firengi, nikotin, verem, kokain vb) ve hayat tarzının birlikte ele alınması gerektiğini savunur (Alantar,1939:3-4).

Alantar'a göre; "dünyaya gelen her çocukta kalıtım önemli bir sebep teşkil eder, fakat bununla beraber çevrenin de büyük önemi olduğu unutulmamalıdır. Herhangi bir kalıtımsal etkiyle dünyaya gelmiş mahsûlde, kalıtımın sebep olduğu alâmetler üzerinde çevrenin de etkili olacağı açıktır. Fakat çevrenin etki derecesi kalıtımın derecesine tâbidir. Örneğin; bazı kalıtım alametleri üzerine çevrenin hiçbir tesiri olamaz. Buna karşın terbiye (çevre) birçok alâmetler üzerine oldukça önemli etki icra eder. Öjenikte kalıtımın önemi açık olmakla birlikte; terbiyenin de etkisi inkâr edilemez" (Alantar,1939:4).

Kurultay'da "Eugenik Bahsine Umumi Bir Bakış" adlı bir sunum gerçekleştiren akıl hastalıkları uzmanı (nörolog) Şükrü Hâzım Tiner[124], doğada canlılar arasında bir hayat mücadelesi olduğunu; bu mücadele güçlülerin hayatta kalıp zayıfların elendiği bir ıstîfa (ayıklanma/seçilim) sürecinin günün medeni toplumlarında işlemediğini; eskiden hasta ve

[122] Refik Saydam, 1881'de İstanbul doğmuştur. 1905'de Askeri Tıbbiye'den mezun olmuştur. Mezuniyeti sonrası üç yıl Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nde çalışmıştır. 1910 yılında Almanya'ya giderek Berlin'de askeri tıp eğitimi görmüştür. 1920'de TBMM'ye Beyazıt milletvekili olarak girmiştir. İkinci dönemden başlayarak mebusluğunu İstanbul milletvekili olarak sürdürmüştür. Aynı yıl, Sağlık ve Sosyal Yardım (Sıhhat ve İçtimai Muavenet) bakanı olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk sağlık bakanı olan Refik Saydam, 14 yıl süren görevi boyunca Türkiye'de modern sağlık hizmetlerinin temellerini atmıştır. Atatürk'ün ölümünden sonra İçişleri Bakanlığı, CHP Genel Sekreterliği ve Kızılay başkanlığı yapmıştır.

[123] İhsan Hilmi Alantar, 1888'de İstanbul'da doğmuştur. "Pediatri" alanında uzmanlık eğitimini Almanya'da tamamlayarak ülkeye dönmüş ve 1923 yılında "Püerikültür" (çocuk bakımı) öğretmenliğine atanmıştır. 1933'de Üniversite Reformu ile İstanbul Üniversitesi'nin Çocuk Hastalıkları ve Bakımı Kürsüsü Başkanlığı'na getirilmiştir. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında, Türkiye'de çağdaş pediatrinin yerleşmesine önemli katkıda bulunmuştur. Türk Pediatri Kurumu'nun başkanlığını yapmıştır. 1921 yılında, Türkiye'nin ilk çocuk dispanserini açmıştır.

[124] Şükrü Hâzım Tiner, akıl hastalıkları uzmanıdır. Mazhar Osman Uzman'ın öğrencisidir. Emraz-ı Akliye ve Asabiye Hastahanesi'nin kurucularındandır. 1952-1955 yılları arasında Yeşilay Derneği'nin başkanlığını yapmıştır.

sakat doğanlar iklim, çevre ve hastalıklar sonucunda elenirken, artık bu kişilerin modern tıp teknikleri sayesinde yaşatılarak nesil yapabilecek hale getirildiğini, bu açıdan insan toplumlarında ıstıfa/seleksiyon değil; tersine seleksiyon olduğunu savunmuştur. Tiner, tersine ıstıfanın/seleksiyonun olduğu insan toplumlarında, bu durumun öjenik tedbirlerle giderilebileceğini belirtmiştir (Tiner,1938:3-4).

Tiner'e göre; toplumda var olan birçok kurum ve uygulama toplumdaki dengeleri çarpıtır ve ırkın yozlaşmasına neden olur. Bunların başında savaşlar gelir. Savaşlar yetenekli insanları, öjenikleri tüketir, disjenikler ise; askerliğe uygun bulunmayıp cepheye sevk edilmekdikleri için hayatta kalır. Üstelik gelecek yeni nesiller, geride kalan bu disjenikler tarafından oluşturulur. Bu kişiler evlenerek ve çocuk yaparak özelliklerinin gelecek kuşaklara da aktarılmasını sağlar. Başka bir deyişle toplumun iyi unsurları yok olur, kötü unsurları ise; hem hayatta kalır hem de çoğalır.

Tiner, uzun savaş yıllarının ardından ulusal yapıyı inşâ etme sürecine giren ve endüstrileşme sürecini hızlandırmaya çalışan Türkiye'de öjenik siyaseti, ihtiyaç duyulan insan kaynağını nicelik (sayı) ve nitelik (bedeni ve dimaği kalite) açısından sağlayacak araç olarak değerlendirmiştir (Tiner,1938:78).

Tüm dünya ülkeleri öjenik ile alâkadar iken, Türkiye'nin de öjenik tatbikâtına gerekli önemi vermesini isteyen Tiner, "sağlam ve gürbüz bir nüfûs, hayati öneme haiz olduğuna göre; sağlam ve değerlilerle doğumu artıracak tedbirleri mümkün olduğu kadar hızlı tatbike geçmeliyiz" diyecektir (Tiner,1938:78). Sunumunda Türkiye Cumhuriyeti'nin frengi, belsoğukluğu, sıtma gibi bulaşıcı hastalıklarla yaptığı mücadeleyi öven Tiner, yetişecek neslin sağlamlığı için, irsen geçtiği kesin olan hastalıkları taşıyanlar için "kısırlaştırma"ya gidilmesinin düşünülebileceğini belirtir (Tiner,1928:78).

Kurultay'da "Öjenik Tatbikatı" başlıklı sunumu ile Mendel çizgisinde öjenik düşünceyi benimseyen kadın hastalıkları ve doğum uzmanı Ali Esat Birol[125] (1901-1999) ise; son yıllarda yapılan araştırmalarda verâset faktörünün insanlarda irsi istidâtları ve kusurları nesilden nesile intikâl ettiren en mühim âmil olduğunun ortaya çıktığını, bu

[125] Ali Esat Birol, 1901'de İstanbul'da doğmuştur. 1925 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni bitirmiştir. Mezuniyeti sonrası Fransa ve Almanya'da incelemelerde bulunmuştur. 1931'de Gülhane Tıp Akademisi Kadın-Doğum Kliniği hocalığına atanmıştır. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Kadın-Doğum Kliniği'nin kurucusudur. 1955 yılında, İstanbul milletvekili olarak TBBM'ye girmiştir.

açıdan bir şahısta verâsetle intikâl eden irsi özelliklerin değiştirilmesinin mümkün olmadığını ancak; insanların üremesine rasyonel bir müdahâle olarak adlandırdığı "ırk hıfzıssıhhası" (öjenik) ile bir ırkın/ulusun irsi özelliklerinin düzeltilebileceğini savunur (Birol,1938:4-5).

Türkiye'nin nüfûs siyaseti açısından süratle çoğalmaya ne kadar şiddetle ihtiyacı varsa, kalite açısından yüksek, yurda faydalı vatandaşlara da o derece ihtiyacı olduğunu savunan Birol, bunun ancak rasyonel bir öjenik tatbikatı ile temin edilebileceğini savunur (Birol,1938:3). Birol, öjenik tatbikatında normal ve sağlam çiftlerin evlenmesine ve çocuk yapmasına pozitif öjenik tedbirle büyük hız verilerek süratle çoğalmaları teşvik edilirken; diğer taraftan ağır irsi hastalıklarla malûl olanlar için negatif öjenik tedbirlerle işe başlanmasını önermektedir: "şimdilik dejenere katillerin, şizofrenlerin, irsi ahmakların, psikopatların hapishane, tımarhane ve hastahanelerden çıkarken kısırlaştılmalarını mecburi yapmak ile iktifa etmeliyiz. Bunun haricinde kalan ve serbest bulunan ağır irsi hastalıkları ciddi ve daha organize bir evlenme muayenesi ile meydana çıkararak evlenmeden men etmek ve evli bulunanların da çocuk yapma ihtimâlinin önüne geçmek lazımdır" (Birol,1938:45).

Birol eserinde erkeklerde ve kadınlarda kısırlaştırma ameliyatlarının nasıl yapıldığını ayrıntılı olarak anlatmakta; dünyada kısırlaştırma uygulamasını benimseyen ABD, Almanya, İsviçre (Vaud Kantonu), İsveç, Norveç, Findlandiya ve Danimarka'daki sterilizasyon uygulamaları hakkında da bilgi vermektedir (Birol,1938:15-41).

"7. Ulusal Tıp Kurultayı" vesilesiyle; Türkiye'ye özel olarak davet edilen ünlü genetikçi Emil Gotsclich ise, kurultayın raportörlüğünü yapmıştır. Gotsclich "Öjenik Esası Üzerine Verâset İlmi Prensipleri" adlı raporunda, Mendel Kanunları ve irsi hastalıkların verâset şekli üzerine ayrıntılı bir sunum yapmıştır.

Gotsclich raporunda, cumhuriyet idaresinin modernlik yolunda büyük terakki adımları attığını; gerek dışarıdan gerekse içeriden kaynaklanan salgın ve hastalıklara karşı başarılı şekilde mücadele ettiğini belirtmiştir. Gotsclich raporunda dışarıdan gelen hastalıkların ve salgınların (kolera, veba, sıtma, verem) kaldırıldığını ve Türkiye'ye sirayet ihtimâllerinin tamamen ortadan kalktığını belirtmiştir. Gotsclich, on yıl öncesine kadar Anadolu'yu kasıp kavuran sıtma belasının alınan önlemler ve uygulanan başarılı politikalar

sayesinde tamamen bertaraf edildiğini ifade etmiştir. Gotsclich işçi ve çalışanların sağlığını dikkate alan ve birçok koruyucu madde ihtiva eden" İş Kanunu"nu da takdire şayan bulmuştur (Gotschlich,1938:3).

Gotsclich Türkiye'de sağlık alanındaki bu kalkınmanın sadece önleyici ve koruyucu sağlık hizmetlerine değil; aynı zamanda fizik egzersizler, beden terbiyesi ve spora da büyük önem verdiğini belirtmiştir (Gotschlich,1938:4).

İki dünya savaşı arası dönemde Türkiye'de beden terbiyesi ve spor ırkı sağlamlaştıran, neslin sıhhâtli ve gürbüz olmasını sağlayan bir hıfzıssıhha aracı olarak görülmüş ve öjeniğin bir parçası olarak ele alınmıştır. 1935 yılında "alkolizma ve toksikomani"nin, 1938'de "öjenik"in sırasıyla 6. ve 7. Ulusal Tıp Kurultayları'nın ana temalarını teşkil etmesi, ardından 1940 yılında yapılması planlanan 8. Kurultay'ın ana temasının "spor hıfzısıhhası ve spor hekimliği" olarak belirlenmesi, Türkiye'de 1930'lu yıllarda öjeniğin ne denli önemli bir konu olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. "8. Ulusal Tıp Kurultayı", II. Dünya Savaşı nedeniyle aynı gündemle ancak 1943 yılında toplanabilmiştir (8. Milli Tıp Kurultayı,1944).

1930'lu yıllarda Türkiye'de öjenik araştırma yapacak öjenik enstitüsü ve laboratuarların kurulması ve öjenik bir cemiyetin tesisinin öneminden bahsedilmiş ancak bu başarılamamıştır (Balaban,1928:7-12; Çambel,145-146). II. Dünya savaşı öncesi bir grup hekim öjenik bir cemiyet kurmak için teşebbüste bulunmuş ancak; cemiyet hayata geçirilememiştir. 1945 yılında Kamil İdil tarafından Ankara Hıfzısıhha Okulu'nun reformasyonu projesi çerçesinde, bir öjenik laboratuarı ve kürsüsü kurulması önerilmiş ancak; maddi ve idari gerekçelerle bu öneri kabul görmemiştir (Özaltay-Ertin,2009:68).

Türkiye'de öjenik eserler ve tartışmalarda kullanılan "ırk sağlığı", "ırk hıfzısıhhası" gibi kavramlarla esasında millet, nesil, soy gibi kavramlar karşılanmıştır. Irk kavramı Batı'dakinden farklı bir anlamda kullanılmış; saf ya da üstün bir ırk yaratma amacı güdülmemiştir. Öjenik üzerine yazılan eserlerde, Anadolu ve Rumeli'de farklı etnik unsurları barındıran bir toplumda saf bir ırktan söz etmenin mümkün olmadığı, dolayısıyla ırkçı bir hıfzısıhhadan (öjenikten) söz edilemeyeceği önemle vurgulanmıştır. Bununla

birlikte az sayıdaki eserde, ırklar arası evliliklerin ve melezleşmenin doğuracağı sorunlardan bahseden görüşlere rastlamak mümkündür[126].

Sonuç olarak Türkiye'de Sosyal Darwinist düşünce içinde öjeniğin izini sürmek mümkünse de; öjenik düşüncenin kesin olarak ortaya çıktığı ve tartışıldığı yıllar, 1930'lu yıllardır. Türkiye'de öjenik büyük ölçüde doktorlar tarafından geliştirilmiştir. Türkiye'de öjenik ile ilgilenen doktorların genel profiline bakıldığında[127], bunların sıradan doktorlar olmayıp; yöneticilik, milletvekilliği, bakanlık ve başbakanlık yapmış kişiler olduğu görülür. Öjenik ile ilgilenen hekimlerin yayınlarına bakıldığında; hekimlerin öjenik kavramını "ırk hıfzıssıhhası" (halk/millet sağlığı) anlamında kullandıkları görülür.

Batı'da öjenik düşünce, genetik ve öjenik araştırma yapmak üzere tesis edilen kuruluşlar üzerinden gelişirken; Türkiye'de öjenik araştırma yapmak için oluşturulmuş bir kurum olmadığı gibi, öjenik yayın alanında da bir neşriyat teşekkül etmemiştir. Türkiye'de öjenik bir bilim olarak ortaya çıkamamıştır. Öjenik metinlerin sayısı da Batı'yla kıyaslandığında oldukça az ve dağınık kalmıştır. Türkiye'de doktorlar sistematik bir öjenik düşünce geliştirememiştir.

3.4. Türkiye'de Öjenik Siyaset

3.4.1. Nüfûs Politikalarında Öjenik

3.4.1.1. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Ülke Nüfûsunun Durumu

Osmanlı Devleti'nin gerileme ve dağılma döneminden, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşana kadar geçen süreç içinde, Türkiye nüfûsu artış bir yana; hızlı bir azalış sürecine girmiştir. Üstelik bu azalış kaybedilen topraklar sonrası anavatana dönen büyük göçmen kitlesinin varlığına rağmen gerçekleşmiştir (Selek,1981:61). Bu duruma savaşlar ve isyanlar yanında; sıtma, kolera, tifo, verem gibi salgın hastalıkların ortaya çıkardığı yüksek ölüm oranları neden olmuştur.

---

[126] Bu tür eserler için bakınız: Sadi Irmak, "Millet Bünyesinin Hayati Meseleleri", Ankara, Ulusal Matbaası,1941, s.49-52, 73-77; Fahrettin Kerim Gökay, "Mili Nüfûs Siyasetinde (Eugenique) Meselesinin Mâhiyeti", Ülkü Halkevleri Mecmuası,1934, Cilt:3, sayı:15, s.210.

[127] Türkiye'de öjenik düşünce özellikle "psikiyatrlar", "kadın doğum uzmanları" ve "pedegoglar" tarafından işlenmiştir. Bunun yanında; "biyologlar" ve "botanikçiler" de öjenik ile ilgilenmişlerdir.

Türkiye nüfûsu 19. yüzyılda ve 20. yüzyıl başlarında gerileme eğilimi gösterirken, aynı dönemde Avrupa nüfûsunun artmış olduğu gözleniyordu. 1800 yılında 180 milyon olduğu kabul edilen Avrupa nüfûsu, 1925 yılında 460 milyonu bulmuş ve hemen hemen iki buçuk katı artmıştı. Söz konusu dönemde Almanya'nın nüfûsu 25 milyondan 65 milyona; İngiltere'nin nüfûsu 16 milyondan 49 milyona; Rusya'nın nüfûsu 38 milyondan 140 milyona; Fransa daha az artarak 27 milyondan 42 milyona çıkmıştı (Neumark,1941:185).

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda devraldığı nüfûs mirası, hem nicel hem de nitel açıdan olumsuz bir yapı arz ediyordu. 1912 yılında başlayan Balkan Savaşları'ndan 1922 yılına kadar neredeyse kesintisiz olarak on yıl savaş halinde bulunan Türkiye, bedenen ve dimağen en güçlü unsurlarını bu savaşlarda kaybettiği gibi; kalanlarda salgın hastalıkların, açlık, sefâlet ve yoksulluğun pençesindeydi. Ülke nüfûsu on yılı aşkın savaşlar sonucu kırılmıştı. Görkemli bir devir başarısız savaşlar, kaybedilmiş topraklar ve imparartorluğun çöküşüyle kapanmıştı. Türkiye nüfûsu, Osmanlı Devleti'nin son zamanlarından itibaren vatanın müdafaası uğrunda yapılan savaşlarla eriyip gitmişti. Türkiye tarihinin yakın dönemi bu durumu özetlemektedir: Arapların, Arnavutların, Bulgarların, Yunanların, Ermenilerin isyânı, Balkan Savaşları, Trablusgarp Savaşı, I. Dünya Savaşı ve İstiklâl Savaşı neticesinde Cumhuriyet kurulduğunda; ülkede koca imparatorluktan geriye on bir-on iki milyon insan kalmıştı. Yedi yüz altmış üç bin kilometre kare vatan toprağında sadece on bir-on iki milyon insan kalmıştı. Türkiye nüfûsu çoğu Batı ülkesinin nüfûsu ile karşılaştırıldığında, ülkenin hemen hemen boş olduğu görülüyordu. Üstelik bu azalış kaybedilen topraklar sonrası anavatana dönen büyük göçmen kitlesinin varlığına rağmen gerçekleşmişti.

1935 sayımına göre; Anadolu'da kilometreye 20.2 kişi düşüyordu. Bu dönemde Türkiye yüzölçümünün 1/6 sı kadar olan Bulgaristan'da kilometre başına 47 kişi, yine Türkiye yüzölçümünün 1/6'sı kadar olan Yunanistan'da kilometreye 52 kişi, Türkiye yüzölçümünün ¼'ü kadar olan Romanya'da kilometreye 64 kişi, Türkiye yüzölçümünün 1/3'ü kadar olan Polonya'da ise; kilometre başına 86 kişi isabet ediyordu.

1925 yılında Fransa 42 milyon, Almanya 65 milyon, İngiltere 49 milyon, İtalya 42 milyon nüfûsa sahipti. 1927 sayımına göre Türkiye'nin nüfûsu 13 milyon 648 bindi.

Justin McCarthy, 1911 ile 1922 yılları arasında Türk Milleti'nin dramatik azalışını şu şekilde tasvir eder: "Anadolu, tarihin en kötü nüfûs felaketlerinden birini yaşadı. 1914'ten 1922'ye, Anadolu halkının %30'u öldü. Doğu illerinin bazılarında, orada yaşayan insanların yarısı öldü, sağ kalanların yarısı da göçe mecbur kaldı. 1911 Eylül'ünden 1922 Eylül'üne kadar, Türk askeri beş savaşta çarpıştı: Trablusgarp, Birinci Balkan Savaşı, İkinci Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ve Bağımsızlık Savaşı. Bu 11 yıl içinde yalnız 22 ay barış yaşandı. Türk askerleri Avrupa'da, Afrika'da ve Asya'da ölüp gittiler. Bu savaşların yanı sıra; ortaya çıkan kıtlık ve yoksulluk Anadolu'nun bütün bölgelerinde ve nüfûsun her kesimi üzerinde etkisini gösterdi. Diğer ülkelerin hiçbiri, I. Dünya Savaşı sonrasında, Anadolu'nun çektiklerini çekmedi. İngiltere, Fransa ve Almanya'da "yitik kuşak"gerçek ve korkunç bir kayıp olmuştur. Ancak, İngiltere'nin ve Almanya'nın toplam nüfûsları, 1911 ile 1922 yılları arasında artmıştır; Fransa ise; sadece %1 oranında azalmıştır. Buna karşılık Anadolu nüfûsu %30'a yakın azalma göstermiştir (McCarthy,1998:120-124).

Falih Rıfkı Atay ise; bu zor yılları şu sözlerle ifade etmiştir: "Trakya ve Anadolu, 1911'den 1921'e kadar, tam on yıl, büyük küçük tüm devletlere karşı, üç kıta üstünde, beş harp için bütün gençlerini kurban vermiştir. İsyanları bu hesaba katmıyoruz. Yıllarca tarlalar boş kalmıştır; ocaklar tütmemiştir; Cumhuriyet kuruluncaya kadar, Anadolu'da sıtmaya ve hiçbir salgın hastalığa karşı mücadele edilememiştir" (Atay,1935:211).

Avrupa ülkelerine nispetle geniş bir coğrafya üzerinde kurulu Türkiye Cumhuriyeti'nin nüfûs azlığı, Anadolu üzerinde hak iddiasında olan devletlerin iştahını kabartmıştır. Venizelos I. Dünya Savaşı sonrası Batı Anadolu'yu işgâle gelirken; Türkiye'nin nüfûsunu 8 milyon olarak telaffuz etmiştir. Öte yandan İtalya'da Mussolini'nin 1922'de iktidara gelmesi ve izlediği siyaset Türkiye'yi tedirgin etmiştir. Mussolini, Akdeniz'den "bizim deniz" olarak bahsetmiş ve Roma'yı eski coğrafyasında yeniden canlandırmaktan dem vurmuştur. Mussolini, İtalya nüfûsunun fazla oluşunu ve gün geçtikçe artmakta oluşunu ileri sürerek; Balkanlar'da ve Afrika'da yayılma siyaseti izlemiştir. 1930'dan itibaren; İtalya'nın Türkiye'den toprak edinme isteğinin artması, Türkiye'nin güvensizliğinin daha da artmasına sebep olmuştur. Bundan dolayı Türkiye bir "Balkan Paktı" oluşturma çabası içine girmiş ve İtalya'ya karşı daha temkinli davranmaya başlamıştır. Diğer taraftan; Sovyet Rusya'nın da Kuzey Anadolu toprakları ve Boğazlar üzerindeki emelleri biliniyordu.

Bu gelişmelere parelel olarak; dönemin basın yayın organlarında, Avrupa ülkelerinin basın organlarında çıkan haberlere dayanılarak; özellikle İtalya'nın Anadolu topraklarında emelleri olduğu yönünde çeşitli haberler çıkıyordu. Dönemin Akşam gazetesi, İsviçre basınında yer alan bir haberi sütunlarına taşıyordu: "İktisâdi münasebetler ve nüfûs hareketleri sahasında vaziyet bu olunca, İtalyan hükümeti, gözlerini 43 milyonluk bir milletin müstakbel inkişâfını temin edebilecek memleketlere çevirmeye mecbur olacaktır. İtalya'nın elde edebileceği bu topraklar, iptidai maddeler için Habeşistan, nüfûsu yerleştirmek için de Anadolu kıyılarıdır" (Akşam, 6 Eylül 1935). Bunun yanında Fransa'da çıkan "Le Temps" gazetesiyle, aynı tür haberlerin Fransız kamuoyunda gündeme getirildigini görmekteyiz (Cumhuriyet, 7 Eylül 1935).

Siyasal sınırları çizilmiş ve bu sınırlar ötesinde her hangi bir hayalci maceraya girmeme niyetinde olan Türkiye Cumhuriyeti, hem içteki duygusal eğilimleri gerçek amaçlara yöneltmek; hem de ülkenin askeri, ekonomik ve sosyal alanlardaki kalkınmasını sağlayacak insan unsuruna sahip olmak; hem de dıştan kaynaklanan iddia ve kampanyalara karşı koyup, Türk yurdunu gelecekte olası tehlikelerden kurtarmak için, kısa zamanda olabildiğince artma esasına dayanan bir nüfûs politikası izlemek zorunda kalmıştır (Arı,1992:415). Mustafa Kemal Atatürk, "bu memleket o kadar geniştir ki, bu nüfûs, elbette bu memleketi işlemeye yetersizdir" diyerek durumun aciliyetini ortaya koymuştur (Atatürk,1997:115).

Banguoğlu, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki nüfûs durumunu ve pronatalist politikalara olan ihtiyacı çok iyi tasvir etmektedir; "bize tarihimizin uzun ve şanlı macerasından, yine geniş ve güzel, fakat harap olmuş bir anayurt kalmıştır; birde fakir düşmüş, bakımsız 12 buçuk milyon insan. Kurtuluş zaferi, asırlarca süren milli felaketlerimizin sonu oldugu gibi; asırlarca devam eden azalmamızın da sonudur. 30 Ağustos 1922 günü, bizim yeryüzünde en az olduğumuz gündür. O gün olmasaydı tükenmeye doğru gidecektik. O gün oldugu için, o günden bugüne artmaktayız" (Banguoğlu,1945:1).

Dağılan bir imparatorluğun ardından ortaya çıkmış Türkiye Cumhuriyeti'nin de temel kaygısı hayatta kalmaktı. Devletlerarası mücadelede hayatta kalmak güçlü olmayı gerektiriyordu ve bir devletin gücünü tayin eden en önemli unsur insan kaynağıydı. Bu yüzden yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti için pro-natalist politikalar kaçınılmazdı. Bu amaçla cumhuriyetin ilk yıllarında evlilik ve doğum teşvik edilmiş, sağlık hizmetlerinin

kurumsallaşmasına ve bütün yurttaşlara ulaştırılmasına büyük önem verilmiş, salgın hastalıklara karşı büyük bir mücadele yürütülmüş, anne ve çocuk sağlığı önemsenmiş, çok çocuk sahibi olmak özendirilmiş; yeni siyasal sınırlar dışında kalan Türklerin Türkiye'ye getirilmesine çabalanmış, ayrıca; sınır ötesi serüvenler reddedilerek Anadolu insanının gereksiz yere heba edilmesi önlenmiştir (Arı,1992:418).

3.4.1.2. Pronatalizm

Türkiye'nin nüfûs konusunda gerek nicelik gerekse nitelik açısından sahip olduğu kötü durumu düzeltmek, genç Cumhuriyet'in en önemli amacı olmuş[128], kısa sürede hızla artmayı sağlayacak bir nüfûs politikası yürürlüğe konmuş ve uygulanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nde nüfûs artışının sağlanmasının üç yolu üzerinde durulmuştur: "doğumları artırmak", "ölümleri azaltmak" ve "dışardan göçü teşvik etmek". Doğumları artırma politikası içerisinde, yasaklayıcı ve özendirici olmak üzere iki alan bulunmaktadır. Ölümleri azaltma politikasının temelini ise; sağlık ve sosyal hayatı iyileştirme teşkil eder. Salgın hastalıklarla mücadele de önemli bir mücadele alanıdır. Dışarıdan vatandaş getirme politikası içindeyse, gelen göçmenlerin yeni hayatlarına adaptasyonlarını sağlamak ve onları iskân etmek temel mücadele alanıdır. Nüfûsu arttırma mücadelesinde, devlet gerektiğinde yasal düzenlemeler yapmak, kurumlar oluşturmak ve halkı bilinçlendirmek yollarına başvurmuştur.

Başlangıçta nüfûsu çoğaltmak için uygulanan en önemli yöntem doğum ve salgın hastalıklarla mücadele yoluyla ölümleri azaltmak biçiminde belirmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında özellikle askeri, ekonomik ve siyasî nedenlerle nüfûsu arttırma tezi benimsenmiştir. Nüfûsun, siyasî, askeri ve ekonomik yönden bir güç unsuru olduğu üzerinde önemle durulmuştur[129]. Nüfûsu artırma görüşü savunulurken, nüfûsu yalnızca

---

[128] Bu dönemde Türkiye'yi pronatalist bir nüfûs politikası izlemeye sevk eden sebepleri şu şekilde sıralamak mümkündür: a) I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele döneminde önemli sayıda erkek nüfûs kaybı yaşanmış olması ve bu açığı kapatma endişesi. b) Başta İtalya olmak üzere; Rusya, Fransa, Almanya gibi Batılı ülkelerin nüfûsu arttırma lehinde güçlü kampanyalar sürdürmeleri. c) Osmanlı Devleti'nin son döneminde artan savaşlar ve sağlık alanında yeterli yatırımın yapılamamasından dolayı ölüm oranlarının çok artmış olması d) Savaş ve isyanların etkisinden bir türlü kurtulamayan Türkiye'nin nüfûsunu arttırma yöntemiyle ülkenin askerî ve siyasi alanda güç kazanacağı düşüncesi. e) Artacak nüfûsla Türkiye'de henüz işletilmeyen doğal kaynakların işletilebileceği ve Türkiye'nin dünyada hatırı sayılır bir ekonomik güç olacağına inanılması (Kaya,1941:12-13).

[129] Türkiye'de nüfûsun arttırılması ihtiyacı, sadece ülke içi şartların gündeme getirdiği bir zorunluluk değil; aynı zamanda dış politika açısından da önemli bir mesele olarak kabul edilmiştir. Yunanistan, İngiltere, Fransa ve İtalya'nın zayıf bir Türkiye görünümü yaratmak için izledikleri saldırgan ve düşmanca tavırlar, bu

nicelik yönünden çoğaltmanın değil, fakat niteliğini de geliştirmenin yararı üzerinde durulmuştur.

Cumhuriyet henüz kurulmadan, Atatürk 1 Mart 1922'de Büyük Millet Meclisi kürsüsünden yaptığı açış konuşmasında, ölümlerin azaltılması ve nüfûsun arttırılması amacından bahsetmektedir: "…Sağlık ve sosyal yardım konusunda izlediğimiz amaç şudur: Milletimizin sağlığının korunması ve kuvvetlendirilmesi, ölüm oranının azaltılması, nüfûsun arttırılması, sosyal hastalıkların ve bulaşıcı hastalıkların etkisiz bir duruma sokulması, böylece millet fertlerinin dinç ve çalışmaya yetenekli kusursuz vücût yapılarına sahip olarak yetiştirilmesi..." (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 2006: 311).

Ülke nüfûsunun arttırılması konusunda Atatürk, 1 Mart 1924 tarihli TBMM'yi açış konuşmasında da şunları söylemiştir: "…Nüfûsumuzun korunma ve arttırılma amacını önemle belirtirim. Genel sağlık için kural olarak göz önünde bulunan önlemler, sürekli olarak tamamlanmalı ve genişletilmelidir. Verimli ve üretken Türk milleti; sürekli ve fennî sağlık şartlarına sahip olunca; Türk vatanını hızla dolduracak ve şenlendirecek kuvvete sahip olacağına kimsenin şüphesi yoktur" (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 2006: 592).

Cumhuriyet Halk Partisi'nin nüfûsu artırma amacı, 9-16 Mayıs 1935 tarihleri arasında toplanan dördüncü büyük kurultayda, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya tarafından şu şekilde ifade edilmiştir: "en büyük felaket nüfûs kıtlığına uğramaktır. Bizim memlekette nüfûs durumu bugün muhtelif sebepler dolayısıyla layık olduğu ve lazım geldiği derecede değildir. Orta Anadolu'nun nüfûsu bu memleketin şark ve garp hudutlarının bekçisi gibidir. Her şeyden evvel nüfûsumuzun artması lazımdır" (CHP Dördüncü Büyük Kurultayı Görüşmeleri Tutulgası,1935:143-144). Kaya, nüfûsun ne kadar artması gerektiğini de şu şekilde açıklar: "bizim memleketimizin nüfûsunun kilometre kareye düşen insan sayısına göre; 50 ve 100'e çıkmaması için hiçbir sebep yoktur. Nüfûsu en çok büyütecek şey yerli halkın çoğalmasıdır. Yapılan tecrübelere göre; 25 senede bir yerli halk iki katı yapılabilir. 100 sene sonra da dört misli olabilir. Şimdiki nüfûsumuzu 18 milyon kabul edersek; demek ki 100 sene sonra 60-70 milyon olacaktır ve Türkiye buna layıktır" (CHP Dördüncü Büyük Kurultayı Görüşmeleri Tutulgası,1935:143).

---

devletlerin liderlerinin, Türkiye'nin nüfûsunun 10 milyonun altında olduğu ve Türklerin Anadolu'da azınlık durumunda olduklarına dâir saldırgan tarzdaki demeçleri, Türkiye'de ülke müdafaası yönünden nüfûsu önemli bir mesele hâline getirmiştir.

Cumhuriyet yönetiminin ideolojisini yapmak amacıyla yola koyulan Kadro Dergisi'nin başyazarı, Şevket Süreyya Aydemir, Cumhuriyet'in uyguladığı pronatalist politikaların zorunluluğunu "dünün idaresinden teslim aldığımız bugünkü Anadolu, bütün tarihinin, tarih devirlerinin en tenha ve en bakımsız Anadolusu'dur. Bütün medeni kabiliyetleri ihmâl edilmiş, ihtiyaçları azaltılmış, adeta medeniyet harici kılınmış on beş milyonluk bu memleket halkını, en kısa zamanda hiç değilse iki misline çıkartmazsak, yarının çok nüfûslu ve ileri teknikli milletleri karşısında bekâmızı tehlikeye atmış oluruz... Hülâsa Anadolu, bugün bize metruk gibi görünen yolunmuş tabiatı altında, yeni bir cennet hayatının bütün şartlarını saklayan bâkir bir ülkedir. Bu ülke, Türk Milleti'nin kalabalıklaşmasını ve çoğalmasını bekliyor. Hedefimiz ileri teknikli, tok, şen ve kalabalık bir Türk milletidir..." (Şevket Süreyya,1932:35.).

Çok nüfûs, tok nüfûs, şen ve zengin nüfûs; ileri teknikli, kalabalık bir Türk milleti! Cumhuriyet yönetiminin nüfûs politikasının temel sloganları olmuştur (Arı,1992:416). Gerçekten de Cumhuriyetin ilk yıllarında sağlık hizmetlerine verilen önem, özellikle anne ve çocuk sağlığı gibi konulara gösterilen ilgi; verem, trahom, frengi, sıtma savaşları; çok çocuk sahibi olmanın özendirilmesi; siyasal sınırlar dışında kalan Türk'lerin Türkiye'ye getirilme çabası bu yolda atılmış adımlardır (Banguoğlu,1945:2).

Besim Ömer Akalın ise; pronatalist politikaların amacını şu şekilde ifade ediyordu: "nüfûsumuz elli milyonu geçmeli ki toprağımıza sağlam yapışalım, yerleşelim, yurdumuzu ırkımıza layık bir şekilde müdafaa edelim. Artık modern hale getireceğimiz köylerimizde kasabalarımızda öyle çıkık karınlı, uçuk benizli, ne bugün ne de yarın hemen bir işe yaramayan zayıf çocuklar değil; çevik, dinç, gürbüz ve çok çocuk göreceğiz. İşte böyle mutlu bir günde ırkımızın ıstıfâsından (seleksiyonundan), neslimizin ıslâhından ve vatanımızın geleceğinden emin olacağız" (Akalın,1939:14).

"İstatistik Umum Müdürlüğü" tarafından 1936 yılında yayınlanan "Nüfûs Meselesi ve Nüfûs Sayımı Hakkında Fikirler" adlı eser; nüfûs konusunda kitaplarda, çeşitli dergilerde, gazete köşelerinde çıkan yazıları bir araya toplamıştır. Bu kitapta yazısı yer alan önemli devlet adamlarının, bilim adamlarının ve köşe yazarlarının hemen hemen tamamının nüfûsu arttırma olarak belirtilen resmi devlet politikasını benimsedikleri ve destekledikleri görülmektedir (Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü,1936).

Döneminin ideolojik bakış açısını açıkça ortaya koymuş olan “Ülkü Mecmuası”ndaki nüfûs konusu ile ilgili yazılan yazılara bakıldığında, bunların tamamına yakınında devletin sahip olduğu yüzölçümüne göre nüfûsunun çok az olduğu ve az olan bu nüfûsun hangi yollarla çoğaltılacağının tartışıldığı görülmektedir[130].

Kısa zamanda hızlı bir nüfûs artışını amaç edinen Türkiye Cumhuriyeti’nin bu gayesi, Cumhuriyet’in onuncu yılı için bestelenen “Onuncu Yıl Marşı”nda da bir kez daha dile getirilmiştir. Marşta şu mısra dikkat çekiyordu, “On yılda on beş milyon genç, yarattık her yaştan”.

Cumhuriyet’in ilk yıllarında nüfûsun az olması nedeniyle uygulanan pronatalist politikalar, 1960’lı yıllara kadar devam etmiştir. 1950’li yıllardaki hızlı nüfûs artışı sonrası, 1960’lı yıllarda Devlet Planlama Teşkilatı’nın da kurulmasıyla nüfûs alanında bir planlama dönemine gidilmiş ve bu kez nüfûs artış hızını yavaşlatıcı politikalar üzerinde durulmuştur.

3.4.1.3. Yasal Düzenlemeler

Türkiye Cumhuriyeti nüfûsu artırmak konusunda, 1926 yılından itibaren doğrudan ya da dolaylı olarak birçok yasal düzenleme yapmıştır. Bu düzenlemeler, “memur kanununda”, “medeni kanunda”, “ceza kanununda” “umumi hıfzısıhha kanununda”, “yol vergisi düzenlemesinde”, “gelir vergisi kanununda”, “toprak kanununda”, “iskân kanununda” ve “göç kanunlarında” açık şekilde gözlenmektedir. Türkiye’de benimsenen pronatalist nüfûs politikası çerçevesinde yapılan düzenlemeler şu şekilde özetlenebilir:

- Memur çocuklarının eğitimine devlet desteği (1926)
- Çok çocuk sahibi olan ailelerin yol vergisinden muaf tutulması (1929)
- Nüfûsu artırma politikası ile doğum evi kurmak, fakir vatandaşlara ücretsiz ilaç dağıtmak (1930)
- Altı ya da daha fazla çocuklu annelerin para ya da madalya ile ödüllendirilmesi (1930)
- Çok çocuklu ailelere vergi muafiyetinin getirilmesi (1931)

---

[130] Fahrettin Kerim (Gökay), “Milli Nüfûs Siyasetinde (Eugenique) Meselesinin Mâhiyeti” 1934, s. 206; Zeki N. Barker, “Yavrularımızın Değerini Bilelim”, 1935, s.206; Necip Ali Küçüka, “Çocuk Düşürme” 1936, s.26; Şevket Aziz Kansu, “Türk Topraklarının Adamı”,1934, s.81.

- Nüfus artışını istenilen seviyeye çıkartmak, anne ve bebek ölüm oranlarını düşürmek için alınması gerekli önlemleri araştırmak üzere "Nüfûs Komisyonu" kurulması (1932)
- Göçleri teşvik etmek amacıyla, göçmenlere gümrük muâfiyeti getirilmesi (1934)
- Yurt dışından gelen göçmenlerin ülke geneline dağıtımı ve yerleştirilmesi
- Ekonomik ilgi alanlarına göre, çok düşük faizli ve uzun dönemli krediler verilmesi
- Çok çocuklu ailelere hazineye ait topraklardan tarla bağışlanması (1936)
- Evlenme yaşının erkekler için 17, kadınlar için 15'e indirilmesi (1938)
- Düşük ve gebeliği önleyici ilaç ve araçların satılması, kullanılması ve bu konuda eğitim ve propaganda yapılmasının yasaklanması.

Pronatalist politikalar bağlamında ilk olarak 18 Mart 1926 tarihli ve 788 sayılı "Memurin Kanunu"nun 88. Maddesi ile çocuk sahibi olan memurların çocuklarının eğitimleri konusunda devlet desteği verildiği, çok çocuklu memurların da çocuk sayısı kadar desteklendiği görülmektedir (Güriz,1975:141-147). Kanunun 88. maddesine göre; devlet hizmetinde belli süre görev yapmış olan memurların çocuklarından ilkinin yarı, diğer çocuklar için ise; ücretin üçte biri alınarak yatılı okullara kabul edileceği hükme bağlanmıştır. Kanun, on yıl hizmet etmiş memurların ilk çocuğunun parasız, diğer çocuklarının yarı ücretle yatılı okullara kabul edileceğini kararlaştırarak; memurların çocuk sahibi olmalarını teşvik etmeyi amaçlamıştır (T.C. Sicilli Kavanini,1926:456).

Türkiye'de 12 Haziran 1929 tarih ve 1525 sayılı "Şose ve Köprüler Hakkındaki Kanun"un (Halk arasındaki adı yol vergisidir) 9. maddesi, 18 yaşından 60 yaşına kadar her erkeği yol vergisi mükellefiyetine tabi tutmuştur. Yol vergisi mükellefiyeti, bedenen çalışarak ya da çalışmak istemeyenler tarafından nakdi olarak ödenebiliyordu. Türkiye Cumhuriyeti, hayatta en az beş çocuğu bulunanları bu vergiden muaf tutmak suretiyle aileleri çok çocuk sahibi olmaya teşvik etmiştir.

27 Nisan 1938 tarihli çiftçilere toprak dağıtımını öngören "Arazi Talimatnâmesi"nin 4. maddesi de çiftçi ailelerin çok çocuk sahibi olmasını teşvik etmiştir. Buna göre "arazisi müsait olan yerlerde iki nüfûslu bir aileye iyi topraklardan en az 45, en çok 90 dekar toprak verilir. İkiden fazla her nüfûs için bu miktara iyi topraklardan en az 10, en çok 15 dekar ilave edilir ve orta kalitedeki topraklardan da en az 20, en çok 30 dekar ilave edilir. Bu

suretle her hane için verilecek arazi, kendi mevcutları ile beraber 184 dekarı geçmeyecektir".

Türkiye'de nüfûs artışını teşvik amacıyla; 1926 tarihli "Türk Ceza Kanunu" kasten çocuk düşürmek ve düşürtmeyi suç olarak belirlemiş ve bu fiilleri "ağır ceza" kapsamına almıştır. "Türk Ceza Kanunu"nda kürtaja ilişkin maddeleri içeren kısmın başlığı eski yasada "Kasten Çocuk Düşürmek ve Düşürtmek Cürümleri" iken, 1936'da bu kısmın başlığı "Irkın Tümlüğü ve Sağlığı Aleyhine Cürümler" olarak değiştirilmiştir.

Doğumları artırma ve kolaylaştırma görevi, 1930 yılında çıkarılan 1593 sayılı "Umumi Hıfzıssıhha Kanunu" ile Sağlık Bakanlığı'na verilmiş, bu kanunun 152. maddesi gebeliğe engel olacak ya da çocuk düşürmeye yarayacak her türlü araç ve gerecin ithâli, dağıtımı ve satışını yasaklamıştır. Aynı kanunun 156. maddesi ile de nüfûsu çoğaltmak amacıyla altı veya altıdan fazla çocuğu hayatta olan ailelere devletçe mükâfat verilmesi için "Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti"ne ek bütçe tahsis edilmiştir. Bu ailelere, eğer isterlerse maddi yardım yerine; madalya takılarak toplum içerisindeki saygınlıklarını arttırma imkânı da sağlanmıştır.

"Türk Medeni Kanunu" da nüfûs politikası açısından önemli maddeler içermiştir. Kanunda yer alan, evlenme yaşı ile ilgili madde bilhassa önem taşımaktadır[131]. Medeni Kanunun 88. maddesinde yer alan "erkek 18 ve kadın 17 yaşını tamamlamadıkça evlenemez" hükmü; 1938 yılında çıkarılan 3453 sayılı yasayla erkekler için 17, kadınlar için 15 olarak belirlenmiştir[132]. 3453 sayılı yasa ile evlilik yaşının indirilmesi, kadının doğurma sürecini uzattığı için; düzenleme nüfûsu arttırma politikası ile doğrudan ilişki içindedir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında evlilik kurumu özendirilmeye çalışılmıştır. Evlilik sürecine kullanılan evrâkın değerli sayılması ve devletin bu belgeden damga vergisi almasının evliliği güçleştirebileceğinden hareketle; Cumhuriyet yönetimi evlilik evrâkını değersiz ve kıymetsiz hale getirmiş, evrâk üzerindeki damga vergisini de kaldırmıştır (CHP 15. Yıl Kitabı:94-95).

---

[131] Ayrıntılı bilgi için bakınız: Türk Medeni Kanunu, Kanun no: 743, Düstur, VII, 3.tertip, s.237.
[132] "Türk Kanunu Medenisi'nin 88. Maddesini Tâdil Eden Kanun", Kanun No: 3453, Düstur, XIX, 3.Tertip, s.505.

Yine bu dönemde, Türkiye Cumhuriyeti'nin nüfûs siyasetine aykırı fikirler ihtiva ettiği iddia edilen "Gebe Kalmamak İçin Ne Yapmalı" adlı eser, devlet tarafından toplatılmıştır[133].

Bu dönemde çıkan gazete ve dergilerde nüfûsun artmasına yönelik halka telkinlerde bulunulduğu, özellikle "Halkevleri"nin yayın organı olan "Ülkü" dergisinin bu konuda ön plana çıktığı görülür[134]. Devletin yayın organı olarak da bilinen "Hakimiyet-i Milliye"[135] gazetesinde de bu yönde haberlerin çıktığı görülür. Bunun yanında, özellikle nüfûs sayımlarına yakın tarihlerde, yazılı basında nüfûs ile ilgili olarak birçok makalenin çıktığı görülmektedir. "Ulus", "Cumhuriyet", "Tanin" gibi ulusal basının yanında; "Anadolu", "Ahenk"[136] gibi yerel gazetelere bakıldığında, ülkenin her yerinde nüfûs işine büyük önem verildiği anlaşılmaktadır.

Türkiye'de iki dünya savaşı arası dönemde, nüfûsu arttırmaya yönelik olarak "bekârlık vergisi uygulaması 1920, 1921, 1929 ve 1930 yıllarında TBMM'nin gündemine gelmiş ancak hazırlanan tekliflerin hiçbiri yasalaşmamıştır. 15 Haziran 1938 tarihli TBMM oturumunda, Mecliste "Gelir Vergisi Kanunu" görüşülürken "bekârlık vergisi" yeniden gündeme gelmiş, Mecliste ve kamuoyunda yer alan yoğun tartışmalardan sonra, kabul edilen "Gelir Vergisi Kanunu"nun 90. maddesi ile bekârlık vergisi, "bekârlık zammı" başlığı altında yasalaşmıştır. Kanunun 90. maddesi gelir vergisi hesaplanırken bekâr mükellefler için % 5 ilave zam yapılacağını hükme bağlamıştır. Dar mükellefiyete tabi mükelleflerle, 25 yaşını doldurmamış kızlar ve 18 yaşından (eğitimine devam ediyorsa 25 yaşından) küçük erkekler ile malûller, dul ve yetim aylığı alanlar, çocuklu dullar ve evlenmesi yasal olarak yasak olanlar bu zamdan muaf tutulmuştur. Böylece Milli Mücadele'nin ilk günlerinden itibaren kısa aralıklarla sürekli gündeme getirilen "bekârlık vergisi", bu düzenleme ile "bekârlık zammı" adı altında yasalaşmıştır.

Burada değinilmesi gereken önemli konulardan biri de Türkiye Cumhuriyeti'nin nüfûsu artırma yolunda çok eşliliğe yaklaşımıdır. "Türk Medeni Kanunu" çok eşliliği açık şekilde yasaklamıştır. Kanun'da yer alan, "tekrar evlenmek isteyen kimse, vefât veya

---

[133] Ayrıntılı bilgi için bakınız: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Sayı: 4879, Dosya: 86-83 Fon Kodu: 30.18.1.1 Yer No: 23.16.1).

[134] Şevket Raşit Hatipoğlu, "Nüfûs Davamızın Gerçekleri ve Meseleleri", Ülkü, S. 15 (Mayıs 1942); Bela Kenez, Nüfûs Politikası Meseleleri**,** çev: H.A, İstatistik Umum Müdürlüğü Yayını., Ankara, 1944.

[135] Gazete daha sonra "Ulus" adını almıştır.

[136] "Anadolu" ve "Ahenk", bu dönemde İzmir bölgesinde çıkan yerel gazetelerdi.

boşanma ile evliliğin zail olduğunu ispata mecburdur" maddesi, toplumda var olan çok eşle evlenme geleneğinin önüne yasal bir set çekmiştir. Çok eşliliğin kabul edilmemesi, Türk hukuk devriminin ilkelerinden birisi olduğu için, bu konuda yasa yapıcı kararsızlık göstermemiştir (Adnan Güriz,1975:144).

Türkiye'de yukarıda açıklanan nüfûsu artırma gayretlerin olumlu sonuçları 1927 ve 1935 yıllarında yapılan nüfûs sayımları ile ortaya çıkmış, nüfûs kısa zamanda hızla çoğalmaya başlamış ve bundan sonra da hızla çoğalacağının sinyallerini vermiştir. Cumhuriyet kurulduğunda 11-12 milyon olarak tahmin edilen ülke nüfûsu, 1927 sayımı ile 13 milyon 648 bin; 1935 sayımı ile 16 milyon 157 bin olarak hesaplanmıştır. Türkiye 1927'den 1935'e kadar geçen süredeki nüfûs artış hızı ile Dünya'da Rusya'dan sonra ikinci en yüksek nüfûs artış hızına imza atmıştır. Nüfûsun bu kadar artmasının altında; pronatalist politikalardan daha çok; dışarıdan gelen göçmenlerin ve salgın hastalıklarla mücadele sonucu ölüm oranlarının düşürülmesinin ve çocuk ölümlerinin önüne geçilmesinin payı olduğu söylenebilir.

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra izlenen pronatalist politikalar 1960'lı yıllara kadar devam etmiştir. Cumhuriyet'in kuruluşundan sonraki yıllarda Türkiye'nin nüfûsu hızla artmış, 1960'lı yıllarda "Devlet Planlama Teşkilatı"nın kurulmasının da etkisiyle, bu politika terk edilerek anti-natalist politikalara (nüfûs artış hızını azaltıcı politikalara) geçilmiştir.

3.4.1.4. Püerikültüre İlişkin Tedbirler

Türkiye'de iki dünya savaşı arası dönemde uygulanan pronatalist politikaların en önemli ayağını "püerikültür" meselesi oluşturmuştur. Nüfûsun artması, doğumların artmasına ve doğan çocukların yaşamasına bağlı olduğundan; Cumhuriyet yönetiminin nüfûs politikaları içinde "püerikültür"e ilişkin tedbirler büyük ağırlık teşkil etmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında yüksek doğum oranlarına yüksek ölüm oranları eşlik ettiğinden; "püerikültür"" meselesi, hayati önemi olan bir konu olarak gündeme gelmiştir. Cumhuriyet yönetiminin en önemli hedeflerinden biri olan "sağlam ve gürbüz bir nesil yetiştirme projesi"nin esasını teşkil etmiştir.

Cumhuriyet yönetiminin çocuk davasının amacı, çocuk ölümlerini azaltmak ve gelecek neslin sağlıklı şekilde yetişmesini sağlamaktı. Bu dönemde Avrupa'da görülen doğum oranlarının azalması durumu, Türkiye için geçerli değildi. Anadolu kadını velûddu. Ancak; doğurduğu çocukların ancak yarısı ya da yarıya yakını hayatta kalabiliyordu. İki dünya savaşı arası dönemde, Türkiye çocuk ölüm oranlarında, Avrupa ülkeleri içinde başı çekiyordu. Ülkede doğan çocuk sayısı fazla olduğu gibi; ölen çocuk sayısı da fazlaydı. Anadolu'da 7-8 çocuk doğuran; ancak üçü, dördü, beşi yaşayan kadın profili çok yaygı idi. Çocuk ölümlerinin bu kadar fazla olmasının sebebi, salgın hastalıklar ile çocuk hijyeni ve bakım bilgisinin eksikliğiydi. Bu açıdan "püerikültür" meselesi, Cumhuriyet yönetimi için nüfûs davasının en önemli konularından biri olarak ortaya çıkmıştır. Öyle ki; bu meselenin ismi "çocuk davası", ulaşılmak istenen amaç da "sağlam ve gürbüz bir nesil yaratma projesi" olarak ifade edilmiştir.

Bu bağlamda Cumhuriyet'in en önemli politikalarından biri sağlık politikası olmuş ve "püerikültür" meselesine büyük önem verilmiştir. Nitekim bu politikalarla salgın hastalıkların önü büyük ölçüde kesilmiş, Anadolu'da bebek ve çocuk ölümlerinin oranı görece düşürülmüştür. Cumhuriyet idaresi bir taraftan doğumları teşvik ve doğumları kolaylaştırmak için birçok teşkilat ve organizasyon yaparken, diğer taraftan da doğan çocukların yaşaması ve sağlıklı kalabilmesi için gereken tedbirleri almıştır.

Cumhuriyet yönetimi nüfûs siyasetinde özellikle çocuk üzerinde durmuştur. Çıkarılan kanunlar yanında; İstanbul Üniversitesi'nde kurulan "püerikültür" kürsüsü, kız okullarına konulan "çocuk yetiştirme bilimi dersi", "çocuk bakım evleri", "Çocuk Esirgeme Kurumu" Cumhuriyet yönetiminin çocuğa ve gelecek nesillerin sağlığına verdiği önemin göstergesidir (Alemdaroğlu,2008:415).

Türkiye'de Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti'nin (Bugünkü Sağlık Bakanlığı) ilk vekillerinden olan Fuad Umay, çocuk davasına ayrı bir önem vermiş; 19 Mayıs 1921'de kurulan İcra Vekilleri Heyeti'nde Sıhhiye Vekili olarak görev yapmıştır. Umay, başta çocuk sağlığı, çocuk ve gençliğin korunması ile ilgili kanunların çıkarılmasında öncü olmuştur. Yine Fuad Umay öncülüğünde kurulun "Himaye-i Etfal Cemiyeti", Türkiye'de ilk defa çocuk haklarını ve çocukların korunmasını gündeme getirmiştir. Fuad Umay, iyi ve sağlıklı nesiller yetiştirme meselesini bir ülkü hâline getirerek; kendi tâbiri ile bu ülkünün adını "çocuk davası" koymuştur. Mustafa Kemal

Atatürk'te bu davaya verdiği önemi "sağlam ve gürbüz bir nesil Türkiye'nin mayasadır" sözüyle ifade etmiştir (Akın,2000:101).

Türkiye Cumhuriyeti'nin iç ve dış kaynaklı tehditlerden dolayı hızlı nüfûs artışına duyduğu ihtiyacı karşılamak için devlet bir taraftan resmi kurumları ve yasal düzenlemeleri ile nüfûs artışını sağlamaya çalışırken, diğer taraftan yarı resmi kurumlar ve gönüllü kuruluşlar vasıtasıyla da ciddi bir çalışma yürütmüş, bu yolla geniş halk kitlelerine ulaşmayı amaçlanmıştır. Bu kuruluşlar içinde çocuk davasıyla ilgilenen "Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti" (daha sonra adı Çocuk Esirgeme Kurumu oldu) ve "Süt Damlası" kurumu "püerikültür" alanında önemli işlere imza atmıştır.

Başlangıçta şehit ve gazi çocukları ile kimsesiz çocukların barınması ve iâşesini sağlamak üzere kurulan "Himaye-i Etfal Cemiyeti", daha sonra ülkenin nüfûs siyasetine uygun olarak; çocuk doğumlarını arttırmak ve ölüm oranlarını düşürmek yolunda da hizmette bulunmuş, özellikle gelecek kuşakların sağlığı ve eğitimi konularında rehber olmuştur. Bu anlamda Cemiyet, gerek anne sağlığını, gerekse çocuk sağlığını koruyucu çalışmalarıyla ön plana çıkmış; bünyesinde barındırdığı "Ana Kucağı", "Yetim Evleri" ve "Şefkat Yuvaları" gibi kuruluşlar vasıtasıyla kimsesiz ve yardıma muhtaç çocukların başta sağlık olmak üzere; her türlü ihtiyacını karşılamıştır. Daha sonraları "çocuk yuvası" olarak isimlendirilen bu kuruluşlar, Türkiye'de modern çocuk bakım yöntemlerinin ilk örneklerini vermişlerdir (Akbayrak,1988:32).

"Himaye-i Etfal Cemiyeti" bünyesinde çalışan anneler için "Ana kucağı" ve "Gündüz Bakım Evleri" (günümüzün kreşleri) oluşturmasının yanında, iş yerlerinde emzirme sığınakları ve emzirme odaları açılmıştır. Bu müesseselerin kurulmasındaki amaç, çocukların kontrollü gelişimi için çok önemli olan anne sütünün çocuklara düzenli olarak verilmesini sağlamaktı.

Sağlıklı nesil yetiştirmek, ailelerin bilinçlendirilmesinden geçmekteydi. Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin ailelere yönelik olarak yayınladığı "Gürbüz Türk Çocuğu Dergisi", çocuk hijyeni ve çocuk bakım bilgisini ailelere öğretmede bir rehber niteliğindeydi. Dergide, çocuk sağlığı ve çocuk bakımı ile ilgili çarpıcı bilgiler yanında, sağlıklı ve gürbüz çocuk fotoğraflarına da yer verilerek; aileler çocuk yetiştirme konusunda bilgilendiriliyor ve özendiriliyordu. Nitekim derginin ismi bu idealin bir sembolü olarak seçilmiş ve hedefi

her yönüyle "sağlıklı ve zinde bir Türk nesli" yetiştirmek olmuştur ("Gürbüz Türk Çocuğu", Hakimiyet-i Milliye, 9 Nisan 1927).

"Himaye-i Etfal Cemiyeti"nin "gürbüz Türk çocuğu yetiştirme projesi"nin bir ayağını da "Gürbüz Türk Çocuğu Dergisi" bünyesinde düzenlenen "Gürbüz Türk Çocuğu Müsabakaları" oluşturmuştur. "Gürbüz Türk Çocuğu Müsabakaları"nın düzenlemesinin gerisinde, güzel ve gürbüz çocukları sergilemek suretiyle gençleri evliliğe ve çocuk sahibi olmaya teşvik etmek, anne ve babalar arasında çocuk bakımı ve hijyenine dikkat bilinci uyandırmak ve çocuk doğurmaktan kaçınan annelerin da gönüllerine çocuk yapmak hevesini yerleştirmek düşüncesi yatmaktaydı.

Diğer taraftan; Besim Ömer Akalın'ın İstanbul'da kurduğu "Süt Damlası" kuruluşu da gürbüz Türk çocuğu yaratma projesine hizmet etmiştir. "Süt Damlası"nda yoksul annelere kundak, çocuk sepeti; yaşı ilerlemiş süt çocuklarına giyecek ve mama vermek gibi uygulamalara yer verilmiştir. Ayrıca bu tür işleri yürütecek ve takip edecek hayırsever kadınlardan oluşan bir "Anneler Birliği" de kurulmuştur.

Cumhuriyet yönetimi, çocuk davası kapsamında Tıp Fakültelerine "püerikültür" dersini ilave ettiği gibi[137]; Umumî Hıfzısıhha Kanunu'nun 169. maddesi ile "kız liselerinde ve orta tahsilli kız mekteplerinde, öğrencilere bilimsel çocuk bakım usûllerini teorik ve uygulamalı olarak öğretmek üzere; "püerikültür dersi" konulmasını hükme bağlanmıştır. Diğer taraftan; "üniversite haftaları" etkilikleri çerçevesinde, çocuk ve püerikiltür üzerine çok sayıda konferans verilmiştir[138]. Yine bu dönemde püerikültür üzerine ilk eserlerin yazıldığı görülmüştür[139].

---

[137] Almanya'da püerikültür eğitimi alan İhsan Hilmi Alantar, 1933'de Üniversite Reformu ile İstanbul Üniversitesi'nin "Çocuk Hastalıkları ve Bakımı Kürsüsü" (Püerikültür Kürsüsü olarak bilinir) başkanlığı görevine getirilmiştir.

[138] Bu konferanslardan bazıları: Şevket Salih Soysal, "Çocuk Hastalıkları", Elazığ 3. Üniversite Haftası 1942; Sezai Tümay, "Erken ve Cılız Doğan Peramatüre-Debillerin Beslenme ve Korunması", Samsun 4. Üniversite Haftası, 1943; Tevfik Remzi Kazancıgil, "Küçük Çocukların Korunması ve Kadın Hıfzısıhhası", Diyarbakır 4. Üniversite Haftası,1941; Şevket Salih Soysal, "Çocuk Terbiyesi ve Düzensizlikler", Elazığ 3. Üniversite Haftası,1942.

[139] İhsan Hilmi Alantar, "Püerikültür: Ferdi ve İçtimaî Çocuk Hıfzıssıhhası", İstanbul: Devlet Matbaası, 1931; Kamil İdil, "Ana ve Çocuğun Esirgenmesi", Ankara:Çankaya Matbaası, 1945; Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu; "Muhit ve Terbiye", İstanbul:Kenan Matbaası, 1943; Besim Ömer Akalın, "Türk Çocuğunu Nasıl Yaşatmalı?", İstanbul:Ahmet İhsan Basımevi, 1939; Kudsi Halkacı, "Püerikültür", İstanbul:Resimli Ay Matbaası, 1938.

3.4.1.5. Göç Politikası

Türkiye Cumhuriyeti'nin nüfûsu arttırmak için başvurduğu yöntemlerden biri de Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı vatandaşı olan, fakat Milli Mücadele sonrasında yeni sınırların dışında kalan soydaşların anavatana getirilmesi politikasıdır.

1923 yılında Cumhuriyet kurulduğunda, artık eski "Osmanlı Anadolu'su" yoktu. Çünkü 1912 ile 1922 yılları arasında Trakya ve Anadolu nüfûsunun % 30'u yok olmuştu. Ülke içindeki azınlıkların çoğunluğu ya savaş sırasında ya da mübadele ile yurtdışına göç etmişlerdi (Tekeli,1990:59).

Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki ve daha sonra İmparatorluğun diğer bölgelerindeki toprak kayıpları ile başlayan göç dalgası, 19. yüzyıl boyunca devam etmiş ve Osmanlı Devleti sadece toprak kaybetmekle kalmamış aynı zamanda, elden çıkan bu topraklardan gelen milyonlarca Türk göçmene de yer bulmak zorunda kalmıştır (Kazgan,1556). Birinci Dünya Savaşı'nın ardından gerçekleşen "İstiklal Savaşı" sonucunda, bu ülkede yüzyıllardır Türklerle barış içinde yaşayan yaklaşık bir milyon Rum, Yunan ordusuyla Anadolu'yu terk etmiştir. Bu durum Yunanistan'da da büyük ekonomik ve politik sorunlara neden olmuş, Yunan Hükümeti Türkiye'den gelen göçmenlere yerleşim alanı açabilmek amacıyla; Yunanistan'da yaşayan yaklaşık yarım milyon Türk'ü ülkeyi terk etmeye zorlamıştır. Türkiye'de kalan Rumlar da Yunanistan'a göç etmek istemişler, konuyla alakalı kişilerin hakları ve mübadele, Lozan Barış Konferansı boyunca tartışılmıştır. 30 Ocak 1923'de imzalanan "Türk-Yunan Nüfûs Mübadelesi Antlaşması"na göre; politik ve hukuki bakış açısıyla problem çözülmüş gibi görünmüştür. İstanbul'un merkezinde yaşayan Rumlar ve Yunanistan'ın Batı Trakya bölgesinde yaşayan Türkler mübadelenin dışında bırakılmış, diğer bölgelerde yaşayan yaklaşık bir buçuk milyon Rum ve beş yüz bine yakın Türk karşılıklı olarak yer değiştirmiştir (Arı,1995:15; Tekeli,1990:54).

Türkiye Cumhuriyeti mübadele ve göç konularını düzenlemek için bir bakan atamış ve aynı zamanda yasal bir mevzuat oluşturarak hazırlıklarını tamamlamıştır Bu bağlamda; 14 Haziran 1934 tarihinde 2510 sayılı "İskân Kanunu" çıkarılmıştır. Kanunun 3. maddesi ile Türkiye'ye yerleşmek maksadı ile ferdi ya da grup olarak gelmek isteyen kimselerin

kanun hükümlerine göre; Dâhiliye Vekaleti'nin (İçişleri Bakanlığı) emri ile kabul olunacağı hükme bağlanmıştır. Kanuna göre; Türk ırkından olup hükûmetten iskân yardımı istemeyen muhâcirlerin Türkiye içinde istedikleri yere yerleşmesi serbest bırakılmıştır. Hükûmetten iskân yardımı isteyenler ise; hükûmetin göstereceği yerlere yerleştirilmiştir.

İskân Kanunun 17. maddesinde ise; iskân edilecek aileler için, aile nüfûsları dikkate alınarak dağıtılacak topraklar için "toprak tevzi cetveli" yer almıştır. Bu cetvele göre; iki nüfûslu bir aile için iyi topraklardan en az 30, en çok 45; orta topraklardan en az 45, en çok 60; aşağı topraktan ise en az 60, en çok 90 dekar toprak verileceği hükme bağlanmıştır. Aynı maddenin B bendinde ise; ikiden fazla nüfûsu olan ailelere, fazla her nüfûs için her grup araziden 1/3 oranında ilave yapılacağı kararlaştırılmıştır.

2510 sayılı "İskân Kanunu"nun ilgili maddeleri ile Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra devlet, ülke nüfûsunu attırabilmek için yurtdışından Türkiye'ye gelmek isteyenlerin göçünü kolaylaştırmıştır. Ülke ekonomisinin tarıma bağlı olmasının bir gereği olarak da göçmenlere toprak dağıtılırken nüfûs faktörü göz önünde tutulmuş ve çok nüfûslu ailelere daha çok toprak verilerek, yurtdışından Türkiye'ye daha çok soydaşın getirilmesi amaçlanmıştır.

Türkiye'ye, Cumhuriyetin ilk yıllarında özellikle mübadele yolu ile gelen göçmenlerin (1923- 1924 Batı Trakya'dan) nüfûs artışında önemli bir rol oynadığı bir gerçektir. Türkiye'de "Kurtuluş Savaşı" sonrası 11-12 milyon olarak tahmin edilen nüfûsun, 1927 sayımında 13 buçuk milyon çıkmasında, Batı Trakya'dan gelen göçmenlerin büyük payı vardır. 1935'de yapılan nüfûs sayımında, 1927 sayımına göre yaklaşık 2.5 milyonluk bir artışın yaşanmasında, Balkanlardan ve Kafkaslardan gelen göçmenlerin yanında; Hatay'ın yaklaşık 400 bin nüfûsu ile anavatana katılması ve daha önce çeşitli sebeplerden dolayı nüfûs kütüklerine kayıt edilmemiş olan 400 bin civarındaki saklı nüfûsun kayıt altına alınmasının büyük payı vardır.

Türkiye'ye Balkanlardan gelen göç dalgası 1950-1951 yıllarında Bulgaristan'dan, 1954 sonrası ise; Yugoslavya'dan gelen göçmenlerle devam etmiştir. Özellikle 1950-1951 yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye 150 bin Türkmen göç etmiştir (Tanoğlu,1953:132).

3.4.2. Sağlık Politikalarında Öjenik

Anadolu halkının çok ciddi kayıplar verdiği bir dönem sonunda, nicel ve nitel yönden nüfûsun gelişmesini amaçlayan Türkiye Cumhuriyeti'nde, bu amaca ulaşmanın yolu büyük ölçüde sağlık politikasından geçiyordu. Cumhuriyetin ilk yıllarında yüksek ölüm oranları büyük ölçüde salgın hastalıklardan kaynaklandığından, salgın hastalıklarla mücadele ölüm oranlarını azaltmak suretiyle nüfûsun çoğalmasını sağlarken; diğer taraftan halkı verem, sıtma, frengi, belsoğukluğu, tifo, trahoma, kızıl gibi hastalıkların pançesinden kurtararak nüfûsun niteliğini yükseltiyordu.

Milli Mücadele sonrasında, Osmanlı İmparatorluğu'ndan geriye kalan 12 milyonluk nüfûsun bir buçuk milyonu sıtma, verem, frengi, trahoma gibi hastalıklarla mücadele etmekteydi. Nüfûsun yapısı hem nicelik hem de nitelik bakımından kötü durumdaydı. Mazhar Osman "Cümhuriyetin Sıhhât Siyaseti" başlıklı yazısında, uzun savaş yıllarından sonra evlerine dönebilen askerlerin çoğunun yuvalarına verem, tifüs gibi hastalıklarla dönebildiğini kaydediyordu (Mazhar Osman, 1933:35-45). Mazhar Osman'a göre; Cumhuriyet'in sahip olduğu 12 milyon nüfûs içinde 250 bin kişi sakattı, 1 milyon veremli, 250 bin frengili ve 250 bin de trahoma hastası mevcuttu. Sıhhiye Mecmuası'na göre; I. Dünya Savaşı sırasında 325.000 Türk evladı hayatını kaybetmiş, 400.000 kişi de yaralanmıştı. Pek çok aile için bu on yıldan geriye kalan; temel ihtiyaçlardan yoksunluk, hastalık, ölüm ya da kalıcı hasardı (Sıhhiye Mecmuası,1929).

Bunun için Cumhuriyet'in en önemli politikalarından biri sağlık politikası olmuştur. Sağlık sorunları, yeni kurulan ülkenin en önemli sorunu olarak addedilmiş ve inşa edilecek nüfûsun birincil önceliği haline gelmiştir. Uzun savaş yıllarını takip eden dönemde, gerek insan kaynağında savaşlardan dolayı açılan boşlukları doldurmak gerek insan kaynağını salgın hastalıklar ile akli ve bedeni arızalardan korunmak için; Cumhuriyet yönetimi milli sağlık teşkilatını organize etmeyi ve toplum sağlığını korumayı milli bir ülkü haline getirmiştir. Bu amaç uğrunda "Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti" (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) kurularak meydana getirilen teşkilat gittikçe genişletilmiştir (Yalım,1939:72). Bu dönemde devlet sosyal politika faaliyetlerini tam anlamıyla yürütebilecek bütçeye ve araçlara tek başına sahip olmadığından; yarı-resmi kuruluşlara ve gönüllü kuruşlara dayalı karmaşık bir sistem ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet yönetiminin, toplumsal beklenti ve ihtiyaçlara kısa sürede çözüm bulma isteği, sivil ve yarı resmî

kuruluşlar da devreye sokularak geniş halk kitlelerine ulaşılmasının yolu olarak görülmüştür. Kötü sosyal şartları düzeltmek, salgın hastalıklar ve alkol- uyuşturucu madde kullanımı ile mücadele etmek gibi amaçlarla kurulan “Kızılay”, “Yeşilay”, “Kadınları Esirgeme Derneği”, “Veremle Mücadele Derneği”, “Deri ve Zührevi Hastalıklarla Mücadele Derneği”, “Himaye-i Etfal Cemiyeti”, “Süt Damlası Derneği” gibi kuruluşlar bu dönemde çok önemli işlevler görmüşlerdir (Çambel,1946:25-26).

Türkiye Cumhuriyeti’nin iç ve dış şartlardan kaynaklanan tehditlere karşı koyabilmesinin ve askeri, ekonomik ve sosyal açıdan kalkınmasının yolu nüfûsun nicelik ve nitelik açıdan kapasitesini artırmaktan geçiyordu. Bu ise; halkın sağlığının korunması ve geliştirilmesine bağlıydı.

Türkiye Cumhuriyeti’nin öjenik açıdan sağlık alanında yürüttüğü politikaları “koruyucu sağlık hizmetleri”, “sosyal yardım”, “salgın hastalıklarla mücadele”, “cinsel hastalıklarla mücadele”, “alkol ve uyuşturucu madde kullanımı ile mücadele” ve “sağlık propagandası” başlıkları altında toplayabiliriz.

3.4.2.1. Koruyucu Sağlık Hizmetleri ve Sosyal Yardım

Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye’sinin izlemiş olduğu sağlık politikası tek tek bireylerin sağlığının korunmasından ziyade, toplumun sağlığının bir bütün olarak korunmasından yanaydı. Bunun sebebi ise; halk sağlığının ulusun ve devletin varlığını sürdürebilmesinin şartı olarak görülmesiydi. Bu açıdan; iki dünya savaşı arası dönem Türkiyesi’nde “nüfûs”, “sağlık” ve “milliyetçilik” siyasetleri birbiri içine girmiş ve birbirlerini besleyecek surette şekillenmiştir.

Türkiye’de iki dünya savaşı arası dönemde sağlık konusu nüfûs açısından ele alınmış, nicelik ve nitelik açısından yeterli bir nüfûsa erişmenin anahtarı olarak görülmüştür. Bu açıdan Cumhuriyet’in ilk yıllarında sağlık hizmetlerine ve yapılandırılmasına olağanüstü bir önem verilmiştir. Öyle ki; TBMM’nin ana meşguliyetlerinden birini sağlık hizmetleri ve yapılandırılması oluşturmuştur (Eren-Tanrıtanır,1998:10.) 23 Nisan 1920’de çalışmaya başlayan TBMM, çıkardığı yasalarla daha Cumhuriyet ilan edilmeden sağlık konusuna ne kadar önem verileceğini ortaya koymuştur. TBMM tarafından çıkarılan bir numaralı kanun vergi kanunudur; “vergi

verilmeden ulus da olunmaz, devlet de olunmaz ilkesi", iki numaralı kanun İhâneti Vataniye Kanunu; "ulusal birlik sağlanmadan ulus da olunmaz, devlet de olunmaz ilkesi", üç numaralı kanun Sıhhiye ve Muavenatı İçtimaiye Vekâleti'nin kuruluş kanunu; "ulusun sağlığı korunmadan ulus da olunmaz, devlet de olunmaz ilkesi"nin yaşama geçirilmesinden başka bir şey değildir.

Bu açıdan 1930'da yürürlüğe giren "Umumi Hıfzıssıhha Kanunu"nun 1. maddesi de sağlık hizmetlerinin devlet tarafından sahiplenildiğini şu ifadelerle açıklamıştır: "Memleketin sıhhi şartlarına ve milletin sıhhatine zarar veren bütün hastalıklar veya sair muzır amillerle mücadele etmek ve müstakbel neslin sıhhatli olarak yetişmesini temin ve halkı tıbbi ve içtimai muavenete mazhar eylemek umumi Devlet hizmetlerindendir" (Umumi Hıfzıssıhha Kanunu,1930).

Cumhuriyet yönetimi, bir an önce nüfûsunu artırmak durumundaydı. Ulusal varlığın korunmasında ve geliştirilmesinde sağlık alanındaki ilerlemeler çok önemliydi. 19. yüzyılda Avrupa'da görülen hızlı nüfûs artışının arkasında yatan sebeplerin başında, doğumların artması değil; ölüm olaylarının önüne geçilmesi yatıyordu. Sağlık alanındaki ilerlemeler sonrası, birçok hastalığın önüne geçilerek ölüm olaylarının en aza indirgenmesi sonucu Avrupa'da hızlı bir nüfûs artışı sağlanmıştı.

Genç Cumhuriyet Avrupa'daki bu gelişmenin farkındaydı. Nüfûs artışında sağlığa önem verilmesi gerektiğini biliyorlardı. Nüfûs sayımı ile ortaya konan rakamlar, Türkiye'de doğan çocuk sayısı bakımından endişeye gerek olmadığını gösteriyordu. Çünkü Türk kadınının doğum nispeti, başka ülkelerin doğum nispetlerinden çok daha fazlaydı[140]. Burada önemli olan doğanları yaşatabilmekti. Bunu yolu da koruyucu sağlık hizmetlerinden, bir başka deyişle hasta olmamaktan geçiyordu.

Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin bu hedefini şu sözlerle açıklamıştır: "sağlık ve sosyal yardım hususunda takip ettiğimiz gaye şudur: milletimizin sıhhatinin muhafaza ve takviyesi, ölümlerin azaltılması, nüfûsun artırılması, toplumsal ve

[140] Tokgöz-Köyden, 1936'da yayınladıkları eserlerinde "Türk ırkı bereketlidir, Türk kadını doğurgandır. Fakat ömründe yedi sekiz hatta daha çok çocuk doğurduğu halde; hiçbir çocuğu yaşamamış çok kadın var" diye yazıyordu. Kazım Nami Duru ise; gazetedeki yazısında, "Bir takım ileri memleketlerde nüfûs artımı, doğumun çokluğundan mı ileri gelir sanırsınız? Pek az ulusun kadınları, Türk kadınları kadar veluddur. Oralarda daha çok, çocuk ölümünün önüne geçildiği, doğan çocuklar iyi bakılıp yaşatıldığı için nüfûs artıyor. Bizimde buna ihtiyacımız var" diyerek, Türkiye'deki durumu açıklıyordu (Duru,1935).

bulaşıcı hastalıkların tesirsiz hale getirilmesi, bu suretle millet fertlerinin dinç ve çalışmaya kabiliyetli sağlam bir bedene sahip olarak yetiştirilmesi" (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri,1997:238).

"Çocuk dâvası milli bir dâvadır, doğanları yaşatmalıyız" parolasıyla, cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren, halk sağlığı işlerinin bir devlet işi olarak ele alınması ve bu amaçla "Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti"nin kurulması, Türkiye Cumhuriyeti'nin bu konuya verdiği önemi gösterir. Bu kurumun öncelikli hedefleri kuruluş kanununda şu şekilde belirtilmiştir: "ülkenin sağlık şartlarını düzenlemek ve milletin sağlığına zarar veren bütün hastalıklarla ve zararlı etkenlerle mücadele etmek, yeni neslin sağlıklı yetişmesine çalışmak, doğumu kolaylaştırmak, doğumdan önce ve sonra analara bakmak, ülkeye dışardan salgın ve mikroplu hastalıkların girmesinin önüne geçmek, ülke içindeki mikroplu salgın hastalıklarla ve ölüme neden olan diğer zararlı etkenlerle mücadele etmek, sağlıkla ilgili yayın ve telkin yapmak…(İnan,2000:411).

Cumhuriyetin ilanından sonraki ilk Sağlık Bakanı olan ve 14 yıl kesintisiz bu görevde kalan Dr. Refik Saydam 1937 yılına kadar süren bakanlığı süresince, Türkiye sağlık sisteminin kurulmasına öncülük etmiş ve hizmetlerin organizasyonuna önemli katkılarda bulunmuştur. Refik Saydam idaresindeki bakanlık, 1925 yılında çözümlenmesi zorunlu sağlık sorunlarını şöyle saptamıştır (Karabulut,2007:151-153): 1. Devletin sağlık örgütünü genişletmek. 2. Sağlam insanı korumak. 3. Koruyucu sağlık hizmetlerine ağırlık vermek. 4. Hekim, sağlık memuru ve ebe yetiştirmek. 5. Numune hastaneleri ile doğum ve bakım evleri açmak. 6. Sıtma, verem, trahom, frengi ve kuduz gibi önemli hastalıklarla savaş. 7. Sağlıkla ilgili yasaları hazırlamak. 8. Sağlık örgütünü köylere kadar götürmek. 9. Hıfzıssıhha Okulu[141] ve Hıfzıssıhha Enstitüleri kurmak (Karabulut,2007:151-153).

Türkiye'de yukarıda açıklanan planın maddeleri teker teker hayata geçirilirken, 1930 yılında çıkarılan 1593 sayılı "Umumi Hıfzısıhha Kanunu" ile dönemin en ileri sağlık yasalarından birine imza atılmıştır. Öyle ki; bu dönemde, Sovyetler Birliği hâriç, hiçbir Batı ülkesinde böyle kapsamlı bir genel bir sağlık yasası yoktu. Yasa, o denli toplumsal bir içerik taşıyordu ki; yasanın 15 maddesi doğrudan "koruyucu sağlık hizmetleri" ile ilgiliydi.

---

[141] Bu amaç doğrultusunda; 17 Mayıs 1928 tarihinde çıkartılan 1267 sayılı kanunla "Türkiye Cumhuriyeti Merkez Hıfzısıhha Müessesesi" kurulmuştur. Kurum bir taraftan ülkenin ihtiyaç duyduğu aşı, serum ihtiyacını karşılarken; diğer taraftan ulusun beslendiği gıda maddeleri ile suların numunelerini tahlilden geçirerek sağlığa faydaları ve zararları hususunda araştırmalar yapmıştır.

Kanunun 3. maddesi ile 15. maddesi, devletin doğumları arttırmak ve anne ile çocuk ölümlerini azaltmak hususundaki tedbirleri almakla yükümlü olduğunu açıkça belirtiyordu. Kanunun 152. maddesi ise; doğumu engelleyici veya çocuk düşürmeye yardımcı olan maddelerin kullanımını, reklamını ve ticaretini yasaklıyordu[142]. Kanunun 153. maddesinde "devletin resmî kurumlarında doğum yardımı ücretsizdir" denirken; 154. madde ile "hükûmet ve belediye tabipleri ile ebeler, fakir kadınların doğurmlarına ücretsiz yardıma mecbur" kılınmaktaydı. Kanunun 156. maddesi ise; hayatta altı veya altıdan daha fazla çocuğu olan kadınlara devletçe nakdi mükâfat verilmesi için her sene Sağlık Bakanlığı bütçesinden bir ödenek ayrılmasını hükme bağlıyordu[143].

Koruyucu sağlık hizmetlerine verilen önem, "Umumi Hıfzısıhha Kanunu" ile doruğa ulaşmıştır. 1930 yılında çıkarılan "Umumi Hıfzısıhha Kanunu" ile birlikte; tedavicilikten sıhhiyeciliğe doğru bir dönüşüm başlamıştır. Böylelikle hastalanan vatandaşların tedavisinden daha ziyade, vatandaşların sağlığının korunması öncelikli bir devlet politikası olmuştur. Buna paralel olarak; CHP'nin 1931 ve 1935 programlarında, halk sağlığı politikalarının koruyucu (prophylactic) ve doğumu teşvik edici (pronatalist) yanlarına öncelikli olarak vurgu yapılmıştır (Akın,2004:89-91). Refik Saydam, Ankara Hıfzıssıhha Mektebi'nin açılışı vesilesiyle yaptığı konuşmada, hekimin esas görevinin "hastalığı tedavi etmekten ziyade; insanlığın sağlığını korumak olduğunu" vurgulamıştır (Sıhhiye Mecmuası,1942).

CHP'nin, Cumhuriyetin 15. yılı vesilesiyle bastırmış olduğu kitapta, sağlık ve sosyal yardım konuları şu alt başlıklarda toplanmıştır: "salgın hastalıklara karşı savaş", "sosyal yardım", "tıbbi bakım merkezleri", "sağlık kadrosunun eğitimi", "merkez hıfzıssıhha kurumu", "barınma meseleleri" ve "sağlık propagandası" (Fişek,1991).

3.4.2.2. Salgın Hastalıklarla Mücadele

Ölümlerin azlatılması ve nüfûsun kalitesinin yükseltilmesi konusunda, Cumhuriyet yönetimi altında öncelikli olarak ülkenin her köşesinde kol gezen "sıtma", "frengi",

---

[142] Benzer düzenlemeler 1 Temmuz 1926 tarih ve 3038 sayılı "Türk Ceza Kanunu"nun bazı maddelerini değiştiren 11 Haziran 1936 tarihli kanunda da yer almıştır. Örneğin TCK'nin 468, 669, 470 ve 471. maddelerinde, "kendi isteği ve hareketi ile çocuk düşüren ya da başkasına düşürten hamile kadının ve buna yardımcı olanların ve aracı olanların cezalandırılacakları" belirtilmiştir.

[143] Kanuna göre; arzu edenlere nakdi mükâfat yerine geçecek bir madalya da verilebilecekti. Cumhuriyet yönetimi, kanunun yayınlandığı tarihte hayatta altı ve daha fazla çocuğu olan kadınlara bu mükâfatları vermiştir.

“belsoğukluğu”, “verem”, “trahom” ve “tifüs” gibi hastalıklarla ciddi surette mücadele edilmiştir.

İki dünya savaşı arası dönem Türkiye’sinde salgın hastalıklarla mücadele başka hiçbir sorunla karşılaştırılamayacak kadar öncelikliydi. Bu dönem Türkiye’de çağın da hastalığı olarak bilinen “verem” çok yaygın idi. Yine bu dönemde Anadolu’da çok yaygın olan bir diğer salgın “sıtma” idi. Öyle ki; sıtma nedeniyle tarladan ekinin toplanamadığı dönemler vardı. Asker arasında “tifüs”, “dizanteri” ve “kolera” çatışmalardan fazla ölüme yol açmıştı. “Frengi”, “cüzzam” ve “trahom” diğer yaygın bulaşıcı hastalıklardı. Çocuklar arasında da “kızıl”, “kızamık”, “boğmaca” ve “suçiçeği” yüksek oranda ölüme sebep oluyordu. Salgın hastalıkları ivedilikle ortadan kaldırmak Cumhuriyet’in sağlık politikasının öncelikli hedefi idi.

Türkiye nüfûsu üzerinde bu denli yıkıcı etkisi olan salgın hastalıklar konusunda, daha Cumhuriyet kurulmadan mücadeleye başlanmıştır. Bu mücadelede ilk önemli adım 7 Mart 1921 tarihinde, “Frenginin Meni ve Tahdidi Sirayeti Hakkında Kanun”un yasalaşması ile olmuştur. Frengi, genellikle cinsel birleşmelerle bulaşan, tedavi edilmediğinde inme, körlük, delilik vb. sonuçlara kadar varan, tohuma da geçerek vücutça ve akılca sakat bir soyun yetişmesine yol açan hastalık olarak tanınıyordu. Böyle ciddi bir hastalıkla mücadeleye daha milli mücadele devam ederken başlanmıştır. Yeni kurulmakta olan devlet, bir yandan düşmanla mücadele ederken, diğer yandan uzun yıllardır Türk Milleti’ni kemirmekte olan büyük bir hastalıkla mücadele etmiştir. Çıkarılan kanunun 1. maddesi, “her frengilinin istediği bir tabibe kendini tedavi ettirmeye ve tedavisi hakkında tabipten alacağı tasdik edilmiş belgeyi bulundurmaya mecbur olduğunu” hükme bağlamıştır. Kanunun 2. maddesi “her tabibin tedavi ettiği frengi vakasını yirmi dört saat içinde hükümet tabibine, hükümet tabibi bulunmayan yerlerde ise; belediye tabibine ihbar etmeye mecbur olduğunu” hükme bağlamıştır. Kanunun 6. maddesi “frengililerin resmi sıhhiye müesseselerinde ücretsiz tedavi edileceğini” belirtirken; 8. madde “frengili hasta bilerek hastalığının yayılmasına sebep olursa, altı aydan iki seneye kadar hapis veya yüz liradan beş yüz liraya kadar para cezası ile cezalandırılır” hükmüne yer vermiştir.

Bu dönemde sıtmaya[144] karşı da 1926 yılında çıkarılan “Sıtma Mücadelesi Kanunu” ile mücadele edilmiştir. Kanun “… bütün devlet teşkilatını sıtma mücadelesi faaliyetine iştirak ve muavenet etmekle yükümlü kılmış (madde 2); “…sıtma ile mücadele mıntıkası ilan edilen mahallelerde sıtma ilacının “Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti”nce ücretsiz dağıtılacağını hükme bağlamıştır (madde 3); Kanun yine “sivrisineklerin üremesine hizmet eden su birikintilerine sebebiyet vermeyi yasaklamış” (madde 4); “… mevcût olan havuz ve göletlerin ıslâh edilmesine hükmetmiştir” (madde 5). Bu tedbirlerin yanında, kanunun yürürlüğe girmesiyle beraber; iki sene içersinde tüm belediyelere lağım ve gider yapma zorunluluğu getirilmiştir. Kanuna uymayanlara para ve hapis cezası uygulanması hükme bağlanmıştır.

Yine bu dönemde halkı kasıp kavuran “verem”le mücadele etmek amacıyla “senatoryumlar” ve “verem savaş dispanserleri” kurulmuştur. Veremle savaş için kurulan “Veremle Mücadele Cemiyeti” gittikçe büyüyen bir organizasyon ve aktivite içinde büyük bir kampanya yürütmüştür. Vereme karşı doğrudan bir tedavi yöntemi olmadığı için; halka temiz hava, temiz gıda ve hijyen kurallarının önemi öğretilerek işe başlanmıştır. Veremle mücadele kapsamında, ülkenin her yerinde veremi tanıtıcı ve veremden nasıl korunulabileceğini anlatan toplantılar düzenlenmiş, broşürler basılmış, radyo konferansaları verilmiştir. Yine bu konuda “üniversiteler haftası” etkinlikleri kapsamında “veremle savaş konferansları” düzenlenmiştir[145].

Cumhuriyet yönetimi bu dönemde, çocuk ölümlerinin önüne geçmek için de büyük gayretler göstermiştir. Bu kapsamda kızıl, kızamık, boğmaca suçiçeği gibi bulaşıcı hastalıklara karşı aşı, serum ve diğer koruma usulleri ile mücadele edilmiştir.

1924 tarihli “Köy Kanunu” ile “salgın ve bulaşıcı hastalıkları günü gününe hükümete haber vermek” ve “köylünün salgın hastalıklara karşı aşılanmasını sağlamak” görevi bizzat muhtarlara verilmiştir.

---

[144] Sıtma; anofel türü sivrisineğin sokmasıyla insana geçen, daha sonra da insandan insana bulaşan; titreme, ateş ve ter nöbetleriyle kendini gösteren bir hastalıktır.

[145] Sedat Tavat, “Verem ve Vereme Karşı Savaş”, Elazığ, III: Üniversite Haftası, 1941; Tevfik Sağlam, “Tüberküloza Karşı Savaş”, Samsun 4. Üniversite Haftası, 1943.

3.4.2.3. Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanımı ile Mücadele

Sağlıklı ve gürbüz bir nesil yetiştirmeyi amaç edinen Türkiye Cumhuriyeti'nin, sağlık politikası kapsamında üzerinde önemle durduğu bir başka konuda "alkolizm ve uyuşturucu madde kullanımı ile mücadele" olmuştur.

Türkiye'de alkolizm ile mücadele tıpkı frengide olduğu gibi, Kurtuluş Savaşı yıllarında başlamıştır. Kurtuluş Savaşı yıllarında, üç yıl "Men-i Müskirat Yasası" (Alkol Yasağı Yasası) uygulanmıştır.

Türkiye'de uyuşturucu madde kullanımı ve alkolizm ile mücadele etmek, bunların zararlarını halka anlatmak ve konuda yayınlar yapmak üzere oluşturulan ilk cemiyet 5 Mart 1920 tarihinde kurulan "Yeşilay"dır. Alkol ve uyuşturucu madde kullanımı ile mücadelenin önemine atfen, her yıl mart ayının ilk haftasının "Yeşilay Haftası" olarak kutlanması karara bağlanmıştır. Cemiyet'in kuruluşunda, Mazhar Osman (Uzman) ve Fahrettin Kerim (Gökay) etkin rol oynamış; Mazhar Osman, uzun yıllar Yaşilay başkanlığı, Fahrettin Kerim'de genel sekreterlik yapmıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında uyuşturucu kullanımını ve üretimini denetim altında tutmak üzere devletin yasal düzenlemelere gittiği görülmüştür. Bu bağlamda 1928 yılında "Uyuşturucu Maddeler Hakkında Kanun" çıkartılmıştır. Bu kanunla uyuşturucu maddelerin ithal, ihraç ve imâl edilmesi ile memleket içinde satışı; Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti'ne bağlanmıştır. Ülke içinde afyon ekiminin bir geçim kaynağı olması nedeniyle, aynı kanun tasarısında ham afyonun ham vasfı değiştirilmediği takdirde; ekilmesi, hazırlanması ve ihrâcı kanun kapsamının dışında bırakılarak cezadan muaf tutulmuştur. Aksi durumda ise; afyonun ekiminin, hazırlanmasının, ithal, ihraç ve satışının yasak kapsamında olduğu belirtilmiştir.

Türkiye'de 6. Ulusal Tıp Kurultayı "toksikomani"[146] konusuna ayrılmıştır. Kurultayda söz alan Mazhar Osman Uzman ve Fahrettin Kerim Gökay, sunumlarında uyuşturucu maddelerin insan bedenine etkilerini ve zararlarını tıbbi açıdan açıklamışlardır. Sunumlarda, alkol ve uyuşturucu madde kullanımının doğrudan doğruya üreme hücrelerine

---

[146] "Toksikomani", uyuşturucu alışkanlığı demektir. Ağrı kesici ve mutluluk duygusu verici etki yaratan ve kullanımı bağımlılık oluşturabilen esrar, afyon, morfin, heroin ve benzeri maddeler uyuşturucu madde sınıfına girmektedir.

tesir etmek suretiyle; tohumun kalitesini bozduğu ve doğacak çocuklarda doğuştan körlük, sağırlık, organ yetmezliği, şekil bozukluğu, akıl eksikliği, sar'a gibi birçok soruna yol açtığı vurgulanmıştır. Mazhar Osman ve Fahrettin Kerim sunumlarında, alkolizm ve uyuşturucu madde kullanımı ile mücadele kapsamında alınabilecek önlemleri de belirtmişlerdir.

3.4.2.4. Sağlık Propagandası

Cumhuriyet yönetimi, sağlık politikası kapsamında halkı salgın hastalıklara karşı bilgilendirmek, halka temel hijyen bilgisini ve çocuk bakım bilgisini öğretmek amacıyla kapsamlı bir sağlık propagandası faaliyeti yürütmüştür. Bu kapsamda özellikle basit bir dil ile kaleme alınmış broşür, kitapçık gibi materyaller sıklıkla kullanılmıştır. Kimi zaman sayısı yüz binleri bulan bu malzemeler genellikle halk odaları, ordu, okullar, jandarma, polis, sanayi kurumları gibi mekânlar aracılığıyla halka iletilmiştir. (Sıhhiye Mecmuası,1942). Yine her hafta sağlık konusunda radyodan konuşmalar yapılmış, broşürler dağıtılmış, sağlıkla ilgili posterler olabildiğince kalabalık mekânlara asılmış, hijyene dâir filmler kent ve kasabalarda gösterilmiş, sağlık müzeleri oluşturulmuş ve sağlık sergileri düzenlenmiştir (C.H.P. 25 Yıl. Kitabı:1948).

Cumhuriyet yönetiminin sağlık propagandası kapsamında yararlandığı önemli bir araç, Avrupa'dan ve Amerika'dan getirtilen filmler olmuştur. CHP'nin kuruluşunun 15. yılı dolayısıyla çıkarılan kitaptan edindiğimiz bilgiye göre; yurtdışından getirtilen bu filmlerin sayısı, 1938 yılında 60 idi. Sinemalarda, ordu bünyesinde ve okullarda gösterilen bu filmlere ek olarak 150 adet sabit ve kısa film de köylerde gösteriliyordu. Filmler "hijyen", "frengi", "verem", "sıtma", "sinek", "süt", "difteri", "diş hijyeni", "spor", "soğuk" ve "güneş kürü" ile ilgiliydi (Cumhuriyet Halk Partisi 15. Yıl Kitabı,1938:334).

Cumhuriyet yönetiminin sağlık propagandasının bir diğer aracı renkli posterlerdi ve Halkevleri, okullar, istasyonlar, gümrükler, ordu, donanma ve tüm sağlık kurumlarına dağıtılıyordu. Diğer bir araç ise; toplam sayıları binleri bulan broşür ile risalelerdi. Bu broşür ve risaleler, Halkevleri vasıtasıyla vilayetlere ücretsiz olarak gönderiliyordu. Bunlar genellikle "zührevi hastalıklar", "çocuk ishâli", "tifüs," "çiçek", "trahom", "sıtma", "kızıl", "tifo", "kızamık", "diş hastalıkları", "okul çağındaki çocuklar ile anneleri için hijyen eğitimi" gibi konuları içeriyordu. Bu dönemde "sağlık müzesi" sayısında da artış

gözlemlenmiştir. “Genel sağlık toplantıları” vesilesiyle ülkenin her yerinde “sağlık sergileri” açılmıştır. Devlet radyosu da propaganda faaliyetlerinin önemli bir parçası olmuştur. Özellikle hijyen konusunda verilen konferansların sayısı oldukça fazladır. Bakanlık tarafından basılıp ek olarak dağıtılan teknik yayınlar da mevcuttur. Bakanlık iki ayda bir “Sıhhiye Mecmuası” adlı dergiyi çıkarmıştır. Her iki yılda bir de tıbbi organizasyon haritaları hazırlanmıştır (Cumhuriyet Halk Partisi 15. Yıl Kitabı,1938:334).

3.4.3. Beden Terbiyesi ve Spor Politikalarında Öjenik

Beden terbiyesi ve spor, milli kimliklerin inşâ edilmesinde ve ulusların modernleşme serüvenlerinde önemli bir yer tutar. Cumhuriyet yönetimi, beden terbiyesi ve spora, neslin ıslah edilmesinde ve modern yeni Türk insanın yaratılmasında önemli roller oynayacak bir araç gözüyle bakmıştır (Orhan,2011:85). Beden eğitimi ve spor; devletin bireyi tanımlamak, ulusu oluşturmak ve düzenlemek adına kullandığı araçlardan biri olmuştur. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren devlet; beden eğitimi ve spora faydacı saiklerle yaklaşmıştır. Cumhuriyet yönetimi beden terbiyesi ve spordan: “sağlam ve gürbüz bir nesil yetiştirmek”, “uysal, sağlıklı ve üretken bedenler yetiştirmek”, “savaşa hazırlık ve milli müdafaa”, “ulusun genel sağlık durumunu iyileştirmek”, “iktisadi verimliliği sağlamak” ve “zararlı alışkanlıklar ile mücadele etmek” açısından faydalar beklemiştir (Korkmaz,2007:86).

Türkiye'de beden terbiyesi ve spor, ulus inşâ sürecinin aracı olarak gündeme gelmiştir. Cumhuriyet yönetimi, inşâ edilen ulusun beden ve dimağ açısından sağlıklı vatandaşlardan oluşmasını istemiştir. Bu amacı Mustafa Kemal Atatürk “sağlam ve gürbüz bir nesil Türkiye Cumhuriyeti'nin mayasıdır” sözüyle ifade etmiştir. Bu açıdan; sağlam ve gürbüz bir nesil yetiştirmek, Türkiye Cumhuriyeti'nin esas amacını teşkil etmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet'i ve kazanımlarını yetişecek bu yeni nesle emanet etmiştir. Bu açıdan; Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren, beden eğitimi ve sporu bir program çerçevesinde ele almış ve beden eğitimi ve spor sadece okullarla sınırlı kalmayıp, gündelik yaşam pratiklerinin arasına da girmeye başlamıştır. 1930'lu yıllarda beden eğitimi ve spora verilen önem daha da belirgin hale gelmiş, devlet beden eğitimi ve spor alanına doğrudan müdahâle etmeye başlamıştır.

Cumhuriyet yönetimi, sporu hiçbir zaman salt bir eğlence ve yarışma etkinliği olarak algılamamış, eğitimin tüm alanlarında olduğu gibi; spor eğitimine de faydacı/pratik gerekçelerle değer vermiştir. “Bedenin terbiye edilmesi”, “zihnin disipline sokulması” ve “gençliğin karakterinin milli müdafaa ve iktisadi kalkınma hedefleri doğrultusunda yeniden şekillendirilmesi” devletin taşıdığı temel kaygılar olmuştur.

Beden eğitimi ve spor alanında, 1920’li yıllarda eğitimcilerin yetiştirilmesi için gerekli adımlar atılırken; 1930’lu yıllarda yapılan yasal düzenlemelerle her bir vatandaş beden terbiyesi yükümlülüğü altına alınmıştır.

3.4.3.1. 1920’li Yıllar: Beden Terbiyesi ve Sporda Kurumsallaşma Dönemi ve Öjenik Altyapı

Türkiye’de beden terbiyesi ve sporun kurumsallaşması, Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı’nın (TİCİ) 1922’de Ali Sami Yen başkanlığında kurulmasıyla başlamıştır[147]. İttifak, başlangıçta özerk olarak örgütlense de; 16 Ocak 1924 tarihinde Atatürk’ün başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu’nda alınan 170 sayılı kararla, “kamuya yararlı dernek” olarak kabul edilmiş, düzenli olarak devlet yardımı alması sağlanmıştır. Bu kararla özerkliğini kaybeden TİCİ, doğrudan Cumhuriyet yönetiminin kontrolü altında faaliyet göstermiştir.

Cumhuriyet yönetimi ile ilişki içerisine girdikten sonra TİCİ, tamamıyla pragmatist esaslara dayandırılmış ve böylelikle beden eğitimi ve spor yoluyla fizik ve dimağ açısından sağlıklı unsurlardan oluşan bir ulus yaratmanın etkili bir aracı olarak kullanılmıştır. Öyle ki; TİCİ’nin amaçları, öjenik hususları esas alarak “Türk ırkının çoğalmasını sağlamak”; “sağlıklı, kudretli ve çalışkan bir ulus oluşturmak”; “ulusu zararlı alışkanlıklara karşı korumak”; “ulusun gençlerinin ahlâklı ve sağlam seciyeli olarak yetişmesini sağlamak”; “ulusu savaşa ve ülke müdafaasına hazırlamak”; “Türklüğün uluslararası alanda propagandasını yapmak”; “milli hisleri teşvik etmek”; “beden eğitimi ve sporu kitleselleştirmek” olarak belirlenmiştir.

TİCİ’nin 28 Eylül-1 Ekim 1926 tarihleri arasında yapılan III. Genel Kongresi vesilesiyle Atatürk’ün gönderdiği beyanatta, beden terbiyesi ve sporun devlet için bir ırk

[147] Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı’nın kurucuları arasında Ali Sami Yen (ilk başkan), Burhan Felek, Ali Seyfi, Nasuhi Baştar, Yusuf Ziya Öniş, Cevat Rüştü, Cemal Faris gibi dönemin önemli spor adamları bulunuyordu (Doğu,2011:241-242).

meselesi olarak kabul edildiği ve ırkın ıslâhını amaç edindiği açıklanmıştır. Atatürk[148] beyanatında, İttifak üyelerinden bu hususları dikkate alan çalışmalara imza atmalarını beklemektedir: "Efendiler; gürbüz ve yavuz evlatlar isterim. Bunları yetiştirmek tedbirlerini ve mesûliyetlerini üzerinize almış adamlarsınız. Bu neticeyi göremezsem hakkınızdaki muhabbetim o zaman zâil olur" (TİCİ Üçüncü Umumi Kongresi Raporu,1926).

Cumhuriyet yönetimi, Türkiye'nin kalkınmasının ve uluslararası alanda hak ettiği yere erişebilmesinin yolunun güçlü beyinler ve sağlam bedenlerden geçtiğini düşünüyordu. Bu amaçla beden terbiyesi ve spor, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren hükümet programlarının ana hatlarından biri olmuştur. Öyle ki; 18 Ağustos 1923 tarihli hükümet programında; beden ve dimağ açısından milli güzidelerin yetiştirilmesi için gerekli olan her türlü desteğin devlet tarafından sağlanacağı, başarılı öğrencilerin devlet bursuyla yurtdışına eğitime gönderileceği, beden terbiyesi enstitüsünün kurularak faaliyete geçirileceği ve izcilik faaliyetlerine önem verileceği belirtilmiştir.

Cumhuriyet yönetimi beden terbiyesi ve sporu; Türkiye Cumhuriyeti'nin devamını sağlayacak sağlıklı ve güçlü nesilleri yetiştirecek araç olarak ele almıştır. Bu nedenle kuruluştan itibaren beden eğitimi ve spor, milli eğitimin bir parçası ve tamamlayıcısı olarak kurgulanmıştır.

Cumhuriyet yönetimi, bu amaçla yurt dışına öğrenciler göndermekle kalmayıp; yurt dışından da uzman eğitmenler getirtmiştir. Cumhuriyet yönetimi, Türk sporunun ilk öğreticilerinin yetiştirilmesi konusunda acele etmiştir. Beden eğitimi öğretmeni yetiştirecek okul tesis edilmeden önce "Çapa Muallim Mektebi"nde bir kurs açılmış ve bunun başına da Avrupa'da beden terbiyesi öğrenimi yapmış olan Selim Sırrı Bey (Tarcan) getirilmiştir. Kadın beden eğitimi öğretmeni yetiştirmek üzere de İsveç'ten iki kadın öğretim üyesi getirilmiş, bunlar da "Çapa Muallim Mektebi"ndeki özel kurslarda görev alarak kız öğrencileri yetiştirmişlerdir (Atabeyoğlu,1989:114-115). Cumhuriyet yönetimi,

---

[148] Atatürk, henüz kurulma aşamasından başlamak üzere; Türkiye Cumhuriyeti'nde beden eğitimi ve spora gerekli önemin verilmesi için pek çok girişimin bizzat içerisinde yer almıştır. Örneğin bu günkü spor sistemimizin de temelini teşkil eden "Beden Terbiyesi Kanunu", bizzat Atatürk'ün direktifleri ile şekillenmiştir.

öğretmen adayları arasında dokuz aylık kursta başarı gösterenleri ihtisasta bulunmak üzere Avrupa'ya göndermiştir[149].

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte; okullarda beden eğitimi derslerinin konulmasının gerekliliği üzerinde daha fazla durulmaya başlanmıştır. Bu çerçevede bu dersleri verecek eğitimcilerin yetiştirilmesi için "Terbiye-i Bedeniye Dar'ülmüallimi" kurulması ise; Cumhuriyetin ilan edilmeden önce (14 Ağustos 1923) hükümet programına girmiştir[150]. Nitekim sözü edilen kuruluş "Gazi Terbiye Enstitüsü" adı altında Ankara'da kurulmuştur. Avrupa'ya gönderilen gençlerin dönmesine yakın "Gazi Terbiye Enstitüsü"nün "Beden Eğitimi" bölümünü faaliyete geçirmek için Almanya'dan uzman Kurt Dainas ülkeye getirilmiştir. Avrupa'dan dönen gençlerle beraber ülkeye dâvet edilenler, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk beden eğitimi ve spor kadrosunu oluşturmuştur (Yücel,1993:125).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, beden eğitiminin önemli bir parçası olarak görülen "izcilik" faaliyetleri ön plana çıkmış ve izcilik kısa sürede tüm okullarda zorunlu hale getirilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Selim Sırrı (Tarcan) ve Mehmet Sami (Karayel), "İstanbul İzciler Birliği'ni" kurmuştur. Bu birliğe çok sayıda oymak bağlanmış ve birlik 1926 yılına kadar faal olmuştur. 1926 yılı Eylül ayında, Maarif Vekilliği bir tamimle bütün okullarda izci oymaklarının kurulmasını zorunlu hale getirmiş ve ertesi yıl Cumhuriyet bayramında, bütün yurttan gelen izciler bayram törenine katılmıştır. 12 Mayıs 1928 tarihinde ise; hükümet "Türkiye Gençlik Teşkilatının Türk Vatandaşlarına Hasrı Hakkında Kanunu"nu çıkararak, izciliği hem denetim altına almış hem de sistemli bir şekilde yürütülmesini sağlamıştır (Abalı,1974:116).

3.4.3.2. 1930'lu Yıllar: Öjenik Amaçlarla Beden Terbiyesi ve Sporun Kitleselleşmesi

1930'lu yıllar Cumhuriyet yönetiminin, beden terbiyesi ve spora öjenik amaçlarla yaklaşımının belirgin bir şekilde karşımıza çıktığı yıllardır. Milli fayda, halk sağlığı, doğurganlık, uzun ve kaliteli bir ömür Cumhuriyet yönetiminin beden terbiyesi ve spordan

---

[149] Bu program uyarınca, Vildan Aşir (Savaşır) ve Suat Hayri (Ürgüplü) ve Nizamettin Bey (Kırşan) beden eğitimi ihtisâsı görmek üzere; İsveç'e göndirilmiştir. Sonraki yıllarda Suat Hayri (Ürgüplü) başbakanlık, Vildan Aşir (Savaşır) ise; uzun yıllar "Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü" yapmıştır.

[150] 14 Ağustos 1923'de İcra Vekiller Heyeti Programı'nın 6. maddesi ile "beden eğitimi öğretmeni yetiştiren bir okulun açılacağı" ve "izcilik faaliyetlerine önem verileceği" ve "programla ilgili esasların uygulamaya konulacağı" belirtilmiştir.

beklediği öjenik faydalardır (Korkmaz,2007:98). Cumhuriyet yönetiminin hedefi son kertede sağlıklı, itaatkâr, kurucu ilke ve inkılâplara bağlı, eşit ve imtiyazsız bir toplum oluşturarak ulusal kimliği perçinlemekti.

Ulus-devlet nosyonu üzerinden gelişmek isteyen Türkiye Cumhuriyeti askeri, ekonomik ve sosyal açıdan bu gelişmeyi sağlamak için ihtiyaç duyduğu sağlam ve gürbüz nesilleri yetiştirmek üzere beden terbiyesi ve spordan faydalanmıştır. Cumhuriyetin beden terbiyesi ve spor politikası, bu "yeni adamı" yaratmak ve biçimlendirmek üzere kurgulanmıştır. 1930'lu yıllarda gündeme gelen "Türk Tarih Tezi" ve "Türk Dil Tezi" ile pek çok modern sporun yaratıcısının Türkler olduğunun iddia edilmesi, başlangıçta dernek/federayon tarzında örgütlenen spor teşkilatının zamanla devlet denetimi altına sokulması, tüm yurttaşlar için beden terbiyesi mükellefiyetinin getirilmesi, devlet denetiminde yapılan yaygın kamp uygulamaları bütün olarak bu amaca yöneliktir.

Beden terbiyesi ve spor politikalarının erken Cumhuriyet yıllarında temel amacı, bütün nüfûsun, özellikle de çocuk ve gençlerin salgın hastalıklar, yoksulluk, kötü beslenme ve diğer problemler yüzünden bozulmuş olan sağlığının düzeltilmesiydi. Cumhuriyet yönetimi ihtiyaç duyduğu sağlıklı, becerikli ve uysal Cumhuriyet yurttaşı tipini yaratmak için beden terbiyesi ve spor alanına doğrudan müdahale etmiş ve bu alanı rejimin temel prensipleri doğrultusunda şekillendirmeye çalışmıştır (Akın,2004:43-44).

Devletin spor yönetimine ağırlığını koyması, 1936 yılında "Türk Spor Kurumu"nun kurulmasıyla başlamış ve bunu 29 Haziran 1938 tarihinde 3530 sayılı yasayla "Spor Genel Müdürlüğü"nün kurulması izlemiştir. Bundan sonra Türk sporu, 3530 sayılı bu yasanın verdiği yetkiler doğrultusunda, Başbakanlığa bağlı bir "Devlet Kuruluşu" statüsüne kavuşmuştur.

CHP'nin 9 Mayıs 1935'te yapılan 4. Kurultayında onaylanan parti programının 50. maddesi "okullarda, devlet kurumlarında, özel kurum ve fabrikalarda bulunanların yaşlarına göre beden eğitimi ile uğraşmak yükümü altına alınacağını" belirtmiştir.

Beden terbiyesi ve sporun zorunlu bir devlet politikası haline gelmesi, TBMM'nin 1938 yılında kabul ettiği 3530 sayılı "Beden Terbiyesi Kanunu"yla gerçekleşmiştir. Bu kanun, ihtiyaç duyulan herkesin "milli savunma", "iktisadi kalkınma" ve "sağlık" için

"beden terbiyesi mükellefiyeti"ne tâbi olduğunu hükme bağlamıştır. Böylelikle okullarda, devlet kurumlarında ve özel kurum ve fabrikalarda bulunanlar, yaşlarına göre beden eğitimi ile uğraşmak yükümlülüğü altına alınmıştır.

Erken Cumhuriyet dönemi beden terbiyesi ve spor politikaları, siyasi elitin tahayyül ettiği "yeni adam"ı (yurttaşı) yaratma projesinin önemli bir parçasıydı. "Beden Terbiyesi Kanunu"nu meclise takdim eden başvekil Şükrü Kaya "yeni adamı" şöyle tarif ediyordu: "Bizim Atatürk rejiminin adamı güzel vücutlu, sağlam düşünceli, cesur, vâkur, hakkını ve fikrini her yerde müdafaa eden kişidir…" (Akt. Akın, 2004: 43-44).

Dolayısıyla; 1930'lu yıllarda beden terbiyesi ve spor, Cumhuriyet'in ihtiyaç duyduğu sağlam ve gürbüz nesilleri oluşturmak için formüle edilmiştir. Cumhuriyet yönetimi beden terbiyesi ve spora eğlence ve yarışma olarak değil, faydacı saiklerle yaklaşmıştır (Akın,2004:207-208). Beden terbiyesi ve sporun askeri başarıda, ekonomik kalkınmada ve yeni neslin yetiştirilmesinde kilit rol oynayacağına inanmıştır.

Cumhuriyet yönetimi uzun savaş yılları boyunca hem savaştan hem de açlık, kıtlık ve salgın hastalıklar yüzünden fakir düşmüş; sağlığını ve neşesini yitirmiş insan kaynağını yeniden diriltme yolunda beden terbiyesi ve sporun önemli faydalar sağlayacağına inanmıştır. Bu yüzden Cumhuriyet yönetimi, sporun değişik alanlarında az sayıda başarılı performans sporcusu yetiştirmek yerine; toplumun topyekûn olarak spora yönelmesini istemiştir[151].

Atatürk, Türkiye'de sporun kitleselleştirilmesi hedefini şu sözlerle ifade etmiştir: "Türk sporunu yönetenler, ulusun spor hayatını yükseltmeyi düşünürken; sadece gösteriş için spor müsabakaları kazanmak emeliyle bir spor programı çizmezler. Esas olan, bütün her yaştaki Türkler için beden terbiyesini sağlamaktadır"[152].

151 Cumhuriyet yönetimi, beden terbiyesi ve sporun değerini, vatan ve millet için sağlayacağı katkı ile ölçüyordu. Türkiye Cumhruiyeti beden terbiyesi ve spora "vatan savunması", "milli kalkınma", "halk sağlığı" ve "milli terbiyeyi sağlama" gibi pratik amaçlara sağladığı fayda açısından değer veriyordu.

152 Atatürk'ün ölümünü izleyen günlerde, dönemin sadece Avrupa'da değil; tüm dünyadaki en önemli günlük spor gazetesi olan Fransız "L'Auto", spora yaptığı katkılardan dolayı, Atatürk'ten övgüyle bahsetmiştir: "Dünyada ilk defa beden eğitimini mecburi kılan devlet adamı O oldu, Yalnız kâğıt üzerinde ve nutuklarda değil; bunu bilfiil yerine getirdi. Stadyumlar ve çeşitli spor merkezleri tesis ettirdi. "Halk Evleri"nin spor kollarını bizzat denetledi ve milletin mukadderatına hâkim olduğu günden itibaren; Türkiye'de spor gittikçe artan bir değer ve önem kazandı...".

Öte yandan Maarif Vekilliği (Milli Eğitim Bakanlığı) 1930 yılında çıkarttığı "Mekteplerde Talebe Spor Teşkilatı Hakkında Talimatnâme" ile ilk ve ortaokullarda tahsil gören öğrencilerin, okul haricindeki spor kulüplerine girmelerini ve okullar haricinde yapılan ferdi ve takım müsabakalarına katılmalarını yasaklamıştır (Yücel,1994:360). Dolayısıyla 1930'ların başında öğrencilerin spor kulüplerine devam etmesi yasaklanırken, 1930'ların ortasında tüm vatandaşlar için beden terbiyesi mükellefiyetinin getirilmesi, Cumhuriyet yönetiminin beden terbiyesi ve sporun kitleselleştirilmesi hedefini pratiğe dökmekteydi.

1938 yılında yasalaştırılan "beden terbiyesi mükellefiyeti", CHP'nin 1939 yılında açıklanan parti programında yurdu müdafaa etmenin (52. madde) iktisadi kalkınmayı sağlamanın ve sağlıklı vatandaş yetiştirmenin (madde 61) esası olarak gösterilmiştir. Günümüz Türkiye'sinin spor örgütünün temelini oluşturan "Beden Terbiyesi Kanunu", Atatürk'ün ölümünden hemen önce hazırlanmıştır. Bu kanunun hazırlanmasına Atatürk bizzat müdahil olmuş ve Atatürk'ün talimatları doğrultusunda hareket edilmiştir.

Cumhuriyet yönetiminin öjenik açısından devreye soktuğu bir başka uygulama "gençlik ve sağlık kampları"dır. Okulların yaz tatiline girdiği dönemde toplanan bu kamplar; sağlık açısından çok zayıf, fakir ve bakımsız çocukların açık havada bakım altında iyi beslenerek kuvvetlendirilmesini ve eğitilmiş, sağlam bir bünyeyle okullarına geri dönmesini amaçlamıştır (Kaya,2010:46).

"Sağlık ve gençlik kampları", temel olarak eğitim ve sağlık kazanma üzerineydi. Kamplara katılacak çocuklar seçilirken; öğrencinin başarılı ancak maddi durumunun yetersiz olmasına, zayıf bünyeli olmasına, yetersiz beslenmiş olmasına ve sağlık açısından riskli durumda bulunmasına dikkat ediliyordu. Kamplardaki doktorların ortaya çıkabilecek sağlık sorunları dışında en önemli görevleri, hastalıklı öğrencilerin, özellikle sıtmalı öğrencilerin tedavisiydi. Kamplarda çocuklara eğitim alanında temel sağlık ve hijyen bilgisi öğretilirken; beden terbiyesi ve spor etkinlikleri ile de sağlığın korunması öğretiliyordu. Kampa katılan her çocukla ilgili, başta kiloları olmak üzere; sağlıkları ve diğer özellikleri hakkındaki bilgiler kamp defterlerine not ediliyordu (Bulut,2007:116).

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde, birçok kurum eliyle yürütülen kamp çalışmaları içinde en bilineni "Kızılay Gençlik ve Sağlık Kampları"dır[153]. "Kızılay Gençlik ve Sağlık Kampları", bu kampçılık uygulamaları içinde en uzun soluklusu ve en örgütlüsüdür. Kızılay haricinde birçok kurum tarafından da kamplar açılmıştır: "Türk Hava Kurumu Kampları" (İnönü Kampı, Türk Kuşu Kampı), "izci kampları", "beden terbiyesi mükellefiyeti kampları", "okulların yaz tatili kampları", "askerî eğitim amaçlı lise ve üniversite kampları", "Halkevleri Spor Kulüpleri kampları", "Köy Enstitüleri kampları", "çocuk ve oyun kampları", "Gençlik ve Spor Müdürlüğü kampları"... (Bulut,2007:113). Bu kamplarında yapılan etkinlikler ve verilen eğitimlerle; çocukların ve gençlerin Cumhuriyetin ilke ve devrimlerine ve milli değerlere bağlı "sağlıklı" birer Cumhuriyet yurttaşı olarak yetiştirilmesi amaçlanmıştır.

3.4.3.3. Ulusal Bayramlar, Törenler ve Öjenik

Milli bayramlar ve törenler, iktidarın kamusal hayata egemen olmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu gösteriler vasıtasıyla toplum yeniden güç kazanmakta ve bir an için tek ve büyük bir beden haline dönüşmektedir. Bu açıdan milli bayram ve törenler hem sağlıklı ve güçlü nesiller yetiştirilmesinde hem de düzenlenen spor müsabakaları ve bayram kutlamaları aracılığıyla sağlıklı ve güçlü birey imajının idealize edilerek halka benimsetilmesinde önemli bir araçtır (Korkmaz,2007:117-118). Türkiye Cumhuriyeti'nde milli bayram olarak kutlanan "23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı" ile "19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı"nın; rejimin ilke ve devrimlerini gençlere benimsetme ve milli hisleri kuvvetlendirme işlevleri dışında, öjenik bir nitelik taşıdıkları da söylenebilir (Meşeci,2007:147).

Ulusal bayramlar, beden eğitimi ve spor şenlikleri, toplu cimnastik gösterileri, toplu kutlamalar, milli marş ve bayrak törenleri ve ant içme törenleri ulusun beden ve zihin güzelliğinin gözler önüne serildiği gösterilerdir.

Cumhuriyet döneminde, spor ile ilgili bir milli bayram günü kutlamasında ilk girişimin sahibi Selim Sırrı (Tarcan) dır. Selim Sırrı'nın yurtdışında tanıklık ettiği

---

[153] "Kızılay", Osmanlı Devleti'nin 11 Haziran 1868'de "Kızılhaç Komitesi"ne üye olmasının gereği olarak; 14 Nisan 1877'de "Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti" adıyla kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte, 1923 yılında "Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti" adını almıştır. 1935 yılında yapılan değişiklik ile adı "Türkiye Kızılay Cemiyeti" olmuş, 1947 yılında ise; günümüzdeki adı olan "Türkiye Kızılay Derneği" adını almıştır (Karal-Uluğtekin,2000).

kutlamalara duyduğu hayranlık, ülkemizdeki kutlamalara da önderlik etmesini sağlamıştır. Nitekim onun girişimi üzerine, Maarif Vekâleti "Cimnastik Şenlikleri"nin resmi bir şekilde kutlanmasını kabul etmiş ve 10 Mayıs 1928'de Ankara'da, 11 Mayıs'ta ise; İstanbul, İzmir ve diğer Anadolu şehirlerinde "Cimnastik Şenlikleri" kutlanmıştır (Güven,1999:33-34). 1928 yılından itibaren her Mayıs ayında toplu cimnastik gösterileri yapılması geleneği oluşmuş ve bu gelenek 19 Mayıs'ta kutlanan "Gençlik Spor ve Atayı Anma Programı"nın temelini oluşturmuştur. Atarürk'ün "Milli Mücadele"ye başlama günü olan 19 Mayıs (1919) günü TBMM tarafından 20 Haziran 1938'de alınan 3466 sayılı karar ile her yıl aynı gün kutlanmak üzere, "Gençlik ve Spor Bayramı" olarak ilan edilmiştir[154].

CHP Genel Sekreterliği tarafından yayınlanan genelgede, kutlamalarla ulaşılması gereken hedefler şu sözcüklerle ifade edilmiştir: "...19 Mayıs Spor ve Gençlik Bayramı adını vereceğimiz bu bayram, bütün millete güzel insan, hareketli insan, canlı insan, uyanık insan, dürüst insan, mert insan idealini aşılamak; hava, ışık, su ve dağ sevgisini edindirmek; temizlik, sağlamlık ve güzellik aşkını yerleştirmek ve artırmak için bir vesile olacaktır..." (Uzun,2010:117-118).

CHP, kutlamalarla ilgili yayınladığı talimatta belirttiği sloganların 19 Mayıs etkinlikleri kapsamındaki tanıtım, reklam ve yayınlarda yer almasını istemiştir. Talimatta yer alan sloganlardan bazıları şunlardır: "Dedikodu yapma spor yap", "Güzel insan iyi insandır"; "Spor gençliğin tılsımıdır"; "Genç bir baş ancak dinç omuzlar üzerinde durabilir"; "Yürü, koş, atla, güreş; pinekleme!"; "Güzelliğin temeli sağlıktır", "Temiz yürek, doğru söz, güzel vücut"; "Kendine bak"; "Her yaşta hareket"; "Gövde kafayı yaşatır, kafa gövdeyi işletir" (CHP Genel Sekreterliği 19 Mayıs Spor ve Gençlik Bayramı Kutlama Talimatı,1938:7-8).

3.4.3.4. Spor, Kadın, Güzellik Yarışmaları

Türkiye Cumhuriyeti'nde 1930'lu yıllarda gündeme gelen öjenik ideal, kadın bedeni ve güzellik yarışmaları üzerinde de belirgindir (Cantek-Yarar,2009:202), Modern kadın imgesi ile beden terbiyesi ve spor arasında kurulan ilişki, öjenik niteliklerin kadın bedeninde somutluk kazanması amacıyla kurgulanmıştır.

---

[154] Bu bayramın adı, 1981 yılında çıkarılan 2429 sayılı kanun ile "19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı" olarak değiştirilerek, bugün ki şeklini almıştır.

Dönemin spor ve magazin dergilerinde Türk kadınının spora yönlendirilmesi Batılı kadın sporcular referans gösterilerek, Hollywood yıldızlarının spora verdikleri önemi ve formlarını-güzelliklerini spora borçlu olduklarını dile getirdikleri röportajlar yayınlanarak sağlanmaya çalışılmıştır. Bu dergilerde ideal modern Türk kadını genel olarak: kilolarından kurtulmuş, sağlıklı, gürbüz, hareketli, sokağa çıkan, spor yapan, vücut bakımını ihmâl etmeyen ancak bunun yanında evine, ailesine ve çocuklarına karşı sorumluluklarını da ihmâl etmeyen profilde betimlenmiştir. Evi ve aileyi ihmâl ederek, bireysel hazların peşinde koşan kadın, dönemin yaygın yakıştırmasıyla, "tango" diye çağrılmış ve eleştirilmiştir. Genç Cumhuriyet'in ideal kadını "çevik", "sağlıklı" ve "kamusal alanda görünür" olan kadındır (Cantek-Yarar,2009:208-209),

Bu bağlamda Cumhuriyet'in ilk döneminde, güzellik yarışmaları ile spor arasında doğrudan bir bağ kurulmaya çalışılmıştır. 1930 yılında ilk kez yapılan güzellik yarışmasında birinci olan Mübeccel Hanım (Namık), bu birinciliği spora borçlu olduğunu belirtmiştir. Kadınların spor yapmalarının ayıp olduğu bir dönemde, güzelliğini spora borçlu olduğunu belirten Mübeccel Hanım (Namık), aşağıdaki sözleriyle Türk kadınını spor yapma konusunda teşvik etmiştir (Türk Spor,1930:8-9): "benim bugün birinci olmamı temin eden güzellik, sporla meydana gelmiştir. Spora merakım vardır ve açık hava en güzel şeydir. Küçük yaştan itibaren sporla meşgul bulunuyorum. Spor kulüplerinin hiçbirine mensup değilim, fakat daima sporla uğraşırım. Mektebin voleybol takımındayım. Evimizin bahçesi büyük olduğundan, burada koşar, atlar, arkadaşlarımla voleybol oynarım. Bütün bu spor hareketlerini bana sıhhat ve neşe verdiğine inandığım için yapmaktayım. Ben bütün genç kızlara spor yapmalarını tavsiye ediyorum. Spor insanı her türlü ziynet ve tuvaletten daha güzel yapabilir" (Türk Spor,1930:8-9).

Cumhuriyetin ilk yıllarında, kadınların spora özendirilmesi; öjenik hedefler doğrultusunda sağlıklı kadınlardan üreyecek sağlam ve gürbüz bir nesil amacına hizmet etmekteydi. Bu nesil, yeni ve genç Türk Milleti'nin ideal temsilcisi olacaktı. Üst üste savaşlar yaşamış bir toplumdan, sağlıklı, güzel ahlâklı ve disiplinli bir genç nesil yetiştirmenin aracı olarak görünen kadınların, spor yapması dönemin basını aracılığıyla da telkin edilmiştir (Gürsoy,1998:51).

Bu çerçevede dönemin önemli isimlerinden Ahmet Fetgeri (1930: 4), yıpranan halkın en kestirme ıslâh yolunun spor yapan kadınlardan geçtiğini belirtmiştir: "Memleket

kadınlığının vücûdunu sporla takviye etmesi, ırkımızın eski kudreti hayatiyesini bulması için en kestirme yoldur. Çünkü bütün cihânın tasdik ettiği en büyük hakikatlerden biri de gürbüz çocuğun kuvvetli ve sağlam anneden doğduğu keyfiyetidir".

Fetgeri eserinde, kadınların spor yapmasının neslin ıslâhı açısından önemini şu şekilde açıklamaktadır: "kadınları sağlam, kuvvetli ve sporcu olmayan bir milletin akıbeti, erkekleri sporda ne kadar çalışırlarsa çalışsınlar, gene şüphelidir. Sapa sağlam bir anneden doğmamış bir çocuk, bütün ömrünü ilaçlarla idame ettiren bir insan mevki ve vaziyetinden kurtulamaz. Hareketin, sporun kıymet ve ehemmiyetini anlamamış annelerle dolu bir memleketin çocukları da sporu, bir ihtiyaç şeklinde değil; münhasıran zevk ve hevesi, eğlenceyi tatmin için yapılan alelâde bir oyun şeklinde telakki etmek gafletinden kurtulamaz" (Fetgeri,1930: 5).

Selim Sırrı, 1932 yılında kaleme aldığı, "Beden Terbiyesi: Oyun, Cimnastik, Spor "(1932:431-432) adlı eserinde; "… Mekteplerimizde tatbik ettiğimiz beden terbiyesinin umumi gayesi, uzviyetin sıhhat ve ahengidir. Kadınların beden terbiyesine ihtiyacı erkeklerden daha fazladır. Biz de vatanı müdafaaya kâdir nesiller yetiştirecek Türk kadını hazırlıyoruz" demektedir. Böylelikle Selim Sırrı da kadının spor yapmasını oldukça pragmatist bir yaklaşımla ele alarak, kadınların spor etkinliklerine katılımına, sadece vatan savunmasında yararlı olacak çocukları doğurmaları bağlamında önem vermektedir.

Aslında Cumhuriyet rejimi bir yandan kadınları geleneksel değerlerinden sıyrılarak, bedenlerini ortaya koyacak spor etkinliklerine özendirirken, diğer yandan öjenist yaklaşımın getirdiği hassasiyetlerle kadınsı ve anaç yanların da muhafaza edilmesini istemiştir. Cumhuriyet yönetimi, Türk kadınının sağlıklı bir bedene sahip olmasını talep ederken; aile mefhûmunun korunması gerekliliğini de vurgulamıştır (BTUM, 1943).

3.4.4. Aile Politikalarında Öjenik

Türkiye Cumhuriyeti nüfûsun artması ve ıslâh edilmesi konusunda ilk önce "evlilik" ve "aile" üzerinde durmuştur. Türkiye "evlilik" ve "aile kurma" konusunda şu çizgiyi izlemiştir: vatandaşlar evlensin ki doğum artsın, doğan çocuğu yaşatmalı ki nüfûs artsın, kalıtsal hastalığı olanlarla, bulaşıcı hastalık taşıyanların evliliği engellensin ki; nesil ıslâh edilsin (Akalın,1939:14).

Bu amaçla; Cumhuriyet yönetimi evlilik yaşını aşağı çekmiş, evlilikleri kolaylaştırmak için evlilik kâğıtları üzerindeki vergiyi kaldırmış, kalıtsal hastalığı olanlarla bulaşıcı hastalık taşıyanların evlenmesini yasaklamış, bu kişilerin evliliğinin önüne geçmek için de "evlilik öncesi tıbbi muayene" usûlünü getirmiştir. Doğan çocukları korumak için de küçük çocuğu olan devlet memurlarının nakil işlerini düzenlemiştir.

Cumhuriyet yönetimi "evlilik" ve "aile kurma" işine gelecek nesillerin sağlığı açısından yaklaşarak, bu konuda öjenik bir yaklaşım sergilemiştir. Bu konuda Besim Ömer Akalın'ın sözleri oldukça açıklayıcıdır: "çocuklarını evlendirmek isteyen anne ve babalar, aile kurmak isteyen gençler, biliniz ki; evlilik bir seçme meselesidir. Bu seçim evleneceklerin sâadeti kadar, doğacak çocukların sıhhâti meselesidir. Evlilikte hedef, yetişecek neslin selâmetidir… Öjenik açısından evlenecekler birbirini nasıl seçmeli, seçmede neyi esas almalıdır? Sağlam ve gürbüz bir çocuk yetiştirmek için evlenecekler küçük ya da ileri yaşta olmamalıdır. Çok erken ve çok geç evlenmede doğum az olduğu gibi, çocuk ölümü de fazladır. Akraba arasında evlilikten kaçınılmalıdır. Akraba olan evlilerin çocuklarının biyolojik olarak kötü teşekkül etme, ruh ve akılca dejenere olma riski vardır… Evlenecekler, çocuk yetiştirecekler eş seçiminde eş adayına ait durumlardan başka; anne ve babalarının sıhhatlerini de dikkate almalıdır. Yalnız eşlerin değil; anne ve babanın hatta ataların hastalıklı durumu verâset yoluyla evlat ve torunları tehdit eder" (Akalın,1939:22).

Her ailenin kendisine özgü bedeni ve ruhi bazı özellikleri olduğu gibi, bu özellikler veraset yoluyla ırk adını verdiğimiz insan topluluğuna geçer. Bir toplumda evlilikler aileler arasında olmaktadır. Dolayısıyla ailelere ait özellikler verâset yoluya gelecek nesillere aktarılmaktadır. Çocuk varlığını, fiziki ve rûhi kabiliyetini anne-babadan ve ecdattan alır (Akalın,1939:35).

Türkiye Cumhuriyeti "evlilik" ve "aile kurma"yı bir devlet meselesi olarak kabul etmiş ve düzenlemiştir. Toplum ailelerden müteşekkildir. Aileler biraraya gelerek toplumu oluşturur. Yeni aileler ise; farklı ailelerin evlilik yoluyla birleşmesiyle kurulur. Bu evliliklerden doğacak çocuklar gelecek nesli oluşturacağından; Cumhuriyet yönetimi evlilik işinin evlenecek kişilerin şahsi insiyatifine bırakılamayacağına hükmetmiştir. Devlet 1920'li yıllardan itibaren hayata geçirdiği yasalarla bu kurumları düzenlemeyi amaçlamıştır. Türkiye'de kimlerin evlenebileceğini, kimlerin evlenemeyeceğini belirten

negatif öjenik düzenlemeler, 1926 tarihli "Medeni Kanun" ve 1930 yılında kabul edilen "Umumi Hıfzısıhha Kanunu"nda yer almıştır. Bu düzenlemelerle kalıtsal hastalığı olanların ve bulaşıcı hastalık taşıyanların evlenip çocuk sahibi olmasının önüne geçilmesi hedeflenirken; sağlam genlerden gelen vatandaşların evliliği ve çoçuk sahibi olması özendirilerek hastalıklardan azâde, sağlam ve gürbüz nesiller yetiştirilmesi amaçlanmıştır.

Bu bağlamda, ilk olarak 1926 yılında kabul edilen "Türk Medeni Kanunu" önce evlilik yaşı alt sınırı belirlenmiştir. Bu yaş kanunun 88. maddesi ile erkekler için 18, kadınlar için 17 olarak belirlenmiştir. Ancak 1938 yılında çıkarılan "Türk Medeni Kanunu'nun 88. Maddesini Tâdil Eden Kanun" ile evlilik yaşı alt sınırı erkekler için 17, kadınlar için 15 olmak üzere yeniden belirlenmiştir. Cumhuriyet yönetiminin evlilikte yaş sınırını indirmesinin gerisinde, hızlı şekide nüfûs artışını sağlama ihtiyacı yatmaktadır. Yine Türk Medeni Kanunu'nun 89. maddesi ile yalnız mümeyyiz olanların evlenmeye ehil olduğu; akıl hastalarının evlenemeyeceği hükme bağlamıştır.

1930 yılında kabul edilen 1593 sayılı "Umumi Hıfzısıhha Kanunu"nda da evlilik ve aileye ilişkin hükümler yer almıştır. Kanunu'nun 122. maddesi evlenecek çiftlerin evlenmeden önce "tıbbi muayeneye" tabi olduğunu hükme bağlamıştır. Aynı madde, bu muayenenin icrası ve teferruatı hakkında Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti'nce bir nizamnâme neşrolunacağını belirtmiştir. Böylece Türkiye Cumhuriyeti evlenecek çiftlerin sağlık durumlarını tespit etmek amacıyla da "evlilik öncesi tıbbi muayene" usulünü yasalaştırmıştır. 17. 08. 1931 tarihinde Bakanlar Kurulu'nun aldığı 11682 sayılı karar ile yürürlüğe konulan "Evlenme Muayenesi Hakkında Nizamnâme"de ise; evlilik öncesi muayenelerin nerede, nasıl ve kimler tarafından yapılacağını açıklamış, Nizamname'de öngörülen usûl ve esaslar doğrultusunda sağlık raporu alınmadan nikâh işleminin yapılamayacağı hükme bağlanmıştır.

"Umumi Hıfzısıhha Kanunu"nun 123. maddesi; "frengi", "bel soğukluğu", yumuşak şankr", "cüzzam" ve "akıl hastalığı"na müptela olanların evlenmesini yasaklamış, bu kişilerin tedavi görüp iyileştiğine, hastalığı karşı tarafa bulaştırma tehlikeleri ortadan kalktığına dair doktor raporu olmadan evlenemeyeceklerini hükme bağlanmıştır. Kanunun 124. maddesi ise; ilerlemiş düzeyde "verem"e müptela olanların nikâhının altı ay erteleneceğini, bu müddet zarfında hastalıkta iyileşme eseri görülmezse, bu sürenin altı ay daha uzatılacağını hükme bağlamıştır. Aynı kanun maddesi; altı aylık bu süreler dâhilinde

doktorların her iki tarafa, bu hastalığın tehlikesini ve evlenmenin marazatını bildirmeye mecbur olduklarını belirtmiştir.

Türkiye'de aile, evlilik, cinsel hijyen, çocuk ve verâset konularında ilk metinlerin yazarı olan Besim Ömer Akalın, Türkiye'de kabul edilen "evlilik öncesi tıbbi muayene" usulünü yerinde bir uygulama olarak görmekte ancak yeterli bulmamaktadır: "bazı hastalıklar vardır ki cinsel ilişki ile hemen bulaşır. Bu sebeple evlenmeden önce her iki tarafında sağlık muayenesinden geçirilmesi yerinde bir uygulamadır. Sağlam birinin ölünceye kadar dejenere kalacak biriyle birleşmesine engel olmak, devlete layık bir harekettir. Evlenmede koşulları belirlemek ve kuralları koymak devlete ait bir yetkidir. Her ülkede askerlik hizmetine başlayacak vatandaşlar önce doktorlardan müteşekkil bir heyet önünde sıhhat ve kuvvet bakımından muayene edilir. Hasta, sakat, kör, aklı noksan olanlar askere alınmamaktadır. Silah kullanmaya, koğuşları temizlemeye, hayvan bakmaya muktedir görülmeyen bu insanların, evlenmelerine de müsaade edilmemelidir. Böylelerinin serbestçe evlenerek çocuk yetiştirmeleri askere alınmalarından çok daha tehlikelidir. Bu yüzden evlenme konusunda bir inkîlap yapılmalıdır" (Akalın,1939:37).

Besim Ömer Akalın; evlilik konusunda inkîlap isteğiyle "kısırlaştırma" usulünü işaret etmektedir. Besim Ömer, dejanere kişilerin evlilik dışı ilişki ile de çocuk sahibi olabileceğini, bu yüzden bu kişilerin üremesinin önüne geçmek için en kesin yolun "kısırlaştırma" olduğunu savunmaktadır.

Türkiye'de kalıtsal hastalıklarla; frengi, belsoğukluğu, verem gibi bulaşıcı hastalıklara karşı "evlilik öncesi tıbbi muayene" usûlü ile mücadeleye çalışılmış; "kısırlaştırma", "ayırma" gibi radikal önlemler yasalaşmamıştır. Türkiyede akıl hastaları ve frengi, belsoğukluğu, cüzzam, yumuşak şankr ve verem hastalarının evlenmesini engelleyen kanuni düzenlemelerin, negatif öjenik tedbirler anlamında benimsenen tek örnek olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Kökeni Eski Yunan düşünürlerine kadar uzanan öjenik düşünce, 1883 yılında Francis Galton tarafından kavramsallaştırılmıştır. Galton öjenik kavramını, Darwin'in tezleri üzerine inşa etmiştir. Öjenik; Darwin'in doğadaki türler için öngördüğü "ayıklanma" kuramının, insan türü için de geçerli olduğu inancından doğmuştur. Darwin'in türlerde evrim sonucu değişimlerin elde edilebileceği ve bunların kalıtım yoluyla gelecek nesillere aktarılabileceği görüşünden hareket eden Galton, iyi doğma imkânlarını veren verasete ait faktörlerin incelenmesini ve insan türünün kendine bunlara göre bilinçli bir gelişim istikâmeti vermesini savunmuştur.

1883 yılında ortaya atılan öjenik, 1900'lü yılların başında genetik biliminin kurulmasıyla çok hızlı şekilde gelişmiştir. Öjenik politikalar 20. yüzyılın başından itibaren, özellikle de iki dünya savaşı arası dönemde, Avrupa ve Amerika kıtası ülkeleri başta olmak üzere, pek çok dünya ülkesinin aileye, nüfûsa, sağlığa, spora ve bedene ilişkin politikalarında uygulama alanı bulmuştur. Öjenik dönemin otoriter-totaliter devletlerinde olduğu kadar, dönemin demokrat sayılan ABD, İngiltere, Fransa, Kanada, İsviçre, İsveç gibi devletlerinde de etkili olmuştur.

19. ve 20. yüzyıllar modern ulus devletler için kendi ulusunu inşâ etme süreci olarak geçmiştir. Ulus devletler bu süreçte kendi ulusunu yaratabilmek için bütün araçları farklı formlarda kullanmışlardır. Öjenik de bu süreçte ulus inşâ sürecinin önemli bir aracı olarak ortaya çıkmıştır. Öjenik politikalar ile bir taraftan nüfûsun iyi ve kaliteli unsurlarının çoğalmasını, diğer taraftan hastalıklı ve üretken olmayan unsurlarının azalmasını temin etmeyi amaçlayan moden ulus devletler; bu amaca ulaşmak için evlilik kanunlarından, mali mevzuata, koruyucu sağlık hizmetlerinden kısırlaştırmaya, püerikültürden beden terbiyesine, kitle iletişim araçlarına ilişkin düzenlemelerden göç politikasına kadar uzanan bir dizi araçtan faydalanmıştır. İnşâ edilmekte olan ulus devletlerin amacı; sağlıklı, üretken ve uysal vatandaşlar yetiştirmek olunca aile, sağlık, spor, beden ve nüfûs politikalarıyla eklemlenmiş olan öjenik uygulamalar, 1900'lerin başından itibaren, özellikle de iki dünya savaşı arası dönemde bütün Batılı devletler tarafından üzerinde ciddi mesâi sarf edilen bir alan haline gelmiştir. Devletlerin nüfûs ve sağlık politikaları evlenmeyi, çocuk sahibi olmayı, yaşamayı, beslenmeyi, barınmayı yeni esaslara bağlamıştır.

Öjenik düşüncenin Darwin-Galton-Mendel yönünde gelişen “nature” çizgisi; birde Lamarck’ın “muhite intibak” kuramı üzerine inşâ edilen “nurture” çizgisi olmuştur. Öjenik düşünce içinde “Mendel” çizgisi, atalardan gelen özelliklerin kan yoluyla gelecek kuşaklara intikâl ettiğini; zekâ ve yetenekler gibi bazı hastalıkların da irsi olarak tevarüs ettiğini savunmuştur. İrsen intikâl eden beden ve ruh farikalarının sabit olduğu, kişilerin sonradan kazandığı özelliklerin ise, çocuklarına intikâl etmediği savunulmuştur. Lamarckian öjenik siyaset çizgisi ise; canlıların çevreyle etkileşim sonucunda yeni özellikler kazandıklarını ve bu özellikleri sonraki nesillere kalıtım yoluyla aktardıklarını savunmuştur. Lamarckian öjenik, bu açıdan, insan gruplarının ve ırklarının ayrıcalıklarının değişmez olduğu ve ırki özelliklerin eğitim, çevre vb. etkisiyle değiştirilemeyeceğini iddia eden ırkçı öjenik ile çatışma halinde olmuştur. Lamarckian öjenik çevresel koşulların iyileştirilmesi üzerine kurulmuştur. Lamarckian öjenik çizgisinin odağı “koruyucu sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması”, “salgın hastalıklarla mücadele”, “cinsel hastalıklarla mücadele”, “alkolizm ve uyuşturucu madde kullanımı ile mücadele”, “püerikültürün geliştirilmesi”, “anne sağlığı” ve “halkın bakım, beslenme, barınma ve hijyen şartlarının iyileştirilmesi” gibi çevresel koşullar olmuştur.

Dünya ülkeleri içinde ABD, Almanya, İngiltere ve İskandinav ülkelerinde öjenik siyaset “Galton-Mendel çizgisi”nde gelişirken, Fransa, Rusya, Türkiye ve Latin Amerika ülkelerinde “Lamarckian çizgi”de gelişmiştir. Galton-Mendel çizgisinde gelişen öjenik siyaset anlayışı, daha çok negatif öjenik tedbirler üzerinde dururken; Lamarckian çizgide gelişen öjenik öjenik siyaset anlayışı pozitif öjenik tedbirler yönünde gelişmiştir.

Öjenik düşüncenin, fiziksel ve zihinsel özelliklerin kalıtsal-genetik olduğu ve gelecek kuşaklara aktarıldığı varsayımının insan ırklarına göre genişletilmesi sonucu öjeniğin ırkçı boyutu ortaya çıkmıştır. İnsan ırklarının da kalıtımsal bir yapının ürünü olduğu, insan ırklarının ayrıcalıklarının da değişmez olduğu ve ırki özelliklerin gelecek kuşaklara aktarıldığı fikri; öjenik tedbirlerin ırkçı amaçları gerçekleştirmek için kullanılmasının önünü açmıştır. İki dünya savaşı arası dönemde, dünya ülkeleri arasında öjenik tedbirleri ırkçı amaçlarını gerçekleştirmek için kullanan ülkeler olduğu gibi, öjenik uygulamaların ırkçı boyut kazanmadığı ülkeler de olmuştur. Nazi Almanyası’nda öjenik geniş bir sterilizasyon, ötenazi ve imha politikasıyla Âri ırk yaratma hedefine hizmet etmiştir. ABD’de ise; göçmen kısıtlama yasaları ve evlilik kısıtları ile ırkların hiyerarşik

derecelendirilmesine gidilmiştir. İskandinav ülkelerinde ise öjenik, tarih boyunca sömürge olmamış adada, etnik homojenliği korumak üzere planlanmıştır.

Dünya ülkelerindeki öjenik siyaset incelendiğinde her ülkenin öjenik pratiğinin kendi yerel ve bölgesel koşulları başta olmak üzere; ülkenin amaçları, kaygıları, nüfûsunun durumu, kaynakları, jeopolitik konumu vb. pek çok faktörün etkisiyle şekillendiği ve bu açıdan her ülkenin öjenik pratiğinin özgün olduğu görülür. Öjenik siyaset konusunda ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya'nın ekol ülkeler olduğu, diğer dünya ülkelerinin öjenik siyasalarını bu ülkelerden birini model alarak oluşturduğu tezi geçersizdir.

Dünya ülkeleri içinde öjenik tedbirlerin uygulandığı ilk ülke ABD'dir. ABD'de öjenik devlet tarafından desteklenmiş ve yasal bir program çerçevesinde uygulanmıştır. ABD, öjenik yasalar açısından dünyanın en zengin örneklerinden birini teşkil etmiştir. ABD'de öjenik siyaset daha çok istenmeyenlere yönelik negatif öjenik tedbirler çerçevesinde gelişmiştir. ABD öjenik siyasetinin temel vurgusu, ırkçılık üzerine olmuştur. ABD'de, Kuzey Avrupa'nın beyazları (Nordik ırk) üstün ırk olarak kabul edilmiş, Orta ve Güneydoğu Avrupa'dan gelenlerle birlikte; Asyalılar ve Afrikalılar ırki açıdan düşük niteliklerle eşleştirilmiştir. Mendel çizgisinde gelişen ABD öjenik siyaseti, asil kan olarak nitelenen Kuzeyin beyazlarının çoğalmasını teşvik için her yola başvururken; diğer ırkların ABD'de çoğalmasını "evlilik kısıtları", "göçmen kısıtlama yasaları" ve "sterilizasyon yasaları" gibi sert negatif tedbirlerle sınırlamıştır. İlk olarak evlilik kanunlarına konulan öjenik kriterlerle başlayan süreç, "göçmen kısıtlama yasaları" ve "zorunlu kısırlaştırma yasaları" ile devam etmiştir. Evlilik yasaları doğuştan sağırlık, körlük, cinsel hastalık, bulaşıcı hastalık taşıyanların evliliğini yasakladığı kadar; ırklar arası evliliği de yasaklamıştır. "Göçmen kısıtlama yasaları" da büyük ölçüde ırkçı bir nitelik taşımış, göç kanunları ülkeye alınacak göçmenlere ırki niteliklerine göre kotalar getirmiştir. ABD öjenik siyaseti, açık olarak ırklar arası eşitsizliği ve Nordik ırkın diğer ırklara üstünlüğünü vurgulamıştır.

Öjenik düşüncenin doğduğu ülke olan İngiltere'de öjeniğe parlâmento ve hükümet desteği sınırlı düzeyde kalmıştır. İngiltere'de öjenik düşünce alanındaki zenginlik yasal-politik alana yansımamıştır. Devlet öjenik düzenlemelere mesafeli durmuştur. İngiltere'de öjenik politikalar Almanya, İsveç ve İsviçre gibi dönemin ülkeleriyle karşılaştırıldığında çok sönük kalmıştır. Liberal Britanya'da "evlilik kısıtlaması", "doğum kontrol" ve

"gönüllü sterilizasyon" gibi öjenik uygulamalar yasalaşmamıştır. İngiltere'de öjenik konusundaki tek ve en önemli düzenleme, 1913 yılında yasalaşan "Mentally Deficiency Act"tır. İngiltere'de "Mentally Deficiency Act" dışında öjenik düzenleme oluşmamıştır. İngiliz öjenik siyasetinin temel vurgusu "sınıf" üzerine olmuştur. İngiliz öjenik siyasetinin odak noktası, ülke içindeki ya da ülkeye göç edecek yabancı ırklar değil; ülke içindeki yerli alt sınıflar olmuştur. İngiltere'de öjenik modern, sanayileşmiş ve kentleşmiş bir ülkede işsizlik, fakirlik, alkolizm, madde bağımlılığı, hastalıklar ve suça müptelâlıkla anılan alt sınıfların çoğalmasını kontrol altına almak üzerine planlanmıştır.

Fransa'da öjenik siyaset 1800'lü yılların başından itibaren doğum oranlarının sürekli olarak düşmesi, ülkenin nüfûs artış hızının Almanya, İtalya ve İngiltere gibi dönemin güçlü Avrupa devletlerinin çok gerisinde kalmasına çözüm bulmak amacıyla kurgulanmıştır. Fransız öjenik siyaseti, hastalıkların ve yeteneklerin kan yoluyla geçtiğini savunan "Mendel çizgisi" yerine, kalıtımı geçmişteki ve gelecekteki çevresel koşulları da dikkate alarak açıklayan "Lamarck çizgisini" takip etmiştir. Bu çizgiye uygun olarak; Fransa'da öjenik "halk sağlığı" anlamında kullanılmış ve daha çok pozitif öjenik tedbirler çerçevesinde gelişmiştir. Fransız öjenik siyaseti nüfûsun nicelik ve nitelik olarak gerilemesi sorununa çözüm bulmak yönünde gelişmiştir. Pronatalist politikalar, püerikültür ve koruyucu sağlık hizmetleri; Fransız öjenik siyasetinin ana hatlarını oluşturmuştur. Fransız öjenik siyaseti kısırlaştırma, ayırma, imhâ gibi negatif tedbirleri benimsemediği gibi; ırkçı bir içeriğe de sahip olmamıştır. Fransa'da öjenik; millet sağlığını korumanın aracı olarak uygulanmıştır. Bu ülkede öjenik nüfûsu artırmak, ulusu hastalıklara karşı korumak, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı ile mücadele, çocuk ölümlerini engellemek, çocuk bakım bilgisini geliştirmek, ortalama yaşam süresini ve yaşam kalitesini artırmak gibi amaçlara hizmet etmiştir.

İki dünya savaşı arası dönemde en radikal öjenik politikalar ve pratikler Nazi Almanyası'nda ortaya çıkmıştır. Nazi Almanyası'nda öjeni saf ırk (Âri ırk) yetiştirmek amacına hizmet etmiştir. Bu ülkede öjeniğin ırk içindeki "yabancı unsurların soyunu kurutma", "yabancılarla evliliği yasaklama", "kitle halinde sürgünler", "toplama kampları" ve "seçici cinsel ilişki" gibi değişik versiyonları ortaya çıkmıştır. Nazi Almanyası'nda aşağı kabul edilen ırkların (özellikle Yahudiler ve Çingeneler) önceden tasarlanarak sistemli şekilde imha edilmesi yoluna gidilmiştir. II. Dünya Savaşı patlak verdiğinde, Nazi

öjenik politikası "toplama kampları", "gaz odaları" ve "krematoryumlar" gibi (insanların yakıldığı fırınlara) dünyanın gördüğü en vahşi ırkçılık metotlarını içermiştir.

Endüstrileşmeye geç başlamış ve I. Dünya Savaşı'ndan istediğini alamamış İtalya'da öjenik siyaset "sayı kuvvet demektir" parolasıyla "maximum doğum" ve "minimum ölüm" üzerine inşâ edilmiştir. Faşist İtalya öjenik siyaseti, "doğurganlığı" korunması ve yaşatılması gereken üstün İtalyan ırkının öz niteliği olarak sunmuştur. Yüksek doğum oranları; ulusun büyüklüğünün, gücünün, yaşama azminin ve bu azmi gelecek asırlarda devam ettirme isteğinin belirleyicisi olarak görülmüştür. İtalya'nın emperyalist politikalarının başarıya ulaşmasının ve dünya siyasetindeki eski konumunu geri kazanmasının güçlü ve kalabalık bir nüfûstan geçtiğine inanılmıştır. 1938-1943 yılları arasında çıkarılan "Irk Kanunları" (Leggi razziali) ile de doğrudan Yahudiler ve kolonilerin yerli halkları hedef alınmıştır. Nazi öjenik siyaseti Yahudileri kitle halinde katlederken, İtalyan faşistleri haklarını alma, dağıtma ve sürme yöntemlerini kullanmış; İtalyanlar ile koloni halkları arasında evliliği ve cinsel ilişkiyi (madamato) yasaklamıştır. Roma'nın dünya imparatorluğu idealinden devralınan büyük devlet iddiası ile palingenetik yeniden doğuşu (ölümsüz Roma ruhuyla aşılanmış yeni bir ırk yaratmayı) hedefleyen Faşist öjenik siyaseti, başından beri ırkçı öğeler içermiştir.

Dünya ülkelerinde öjenik politikaların en yoğun şekilde uygulandığı 1930'lu yıllarda, öjeniğin yasaklandığı Sovyet Rusya; 1920'li yıllarla sınırlı kısa öjenik tarihinde insan kaynağının nasıl daha iyi geliştirileceği konusunda benzersiz bir anlayış geliştirmiştir. 1917 Bolşevik Devrimi'nden sonraki ilk on yıl içinde, toplumun yeniden organizasyonu için rasyonel bir vizyon projesi olarak gündeme gelen öjenik siyaset, "Lamarckian çizgide" ve "sosyalizm"le uyumlu olarak gelişmiştir. Sovyet Rusya, Batı Avrupa'dan ithâl edilen öjenik kavramına büyük ilgi göstermiş, ancak yine de Batı'da uygulanan birçok öjenik pratiğe, özellikle de Kuzey Amerika ve Batı Avrupa ulusal hukuk sistemleri tarafından keskin şekilde benimsenen ırkçılık uygulamalarına ve negatif öjenik tedbirlere karşı şüpheyle yaklaşmıştır. Sovyet Rusya'da öjenik unfit kişilerin toplumdan elenmesi yerine; fit vatandaşların sağlık durumlarının geliştirilmesi ve bu konuda onlara daha fazla yardım edilmesi üzerine kurgulanmıştır. Aile planlamasından ulusal planlamaya kadar, öjenik genellikle gelecek için faydalı görülmüştür. Öjenik, ülke nüfûsunun bilimsel olarak geliştirilmesi üzerine planlanmıştır. Bolşevik öjenik siyaseti temelde, ülkenin on yıllardır içinde olduğu savaşlar serisinin ve iç savaşın izlerini silmeyi, bozulmuş sıhhi

koşulları iyileştirmeyi, halkın genel sağlık düzeyini iyileştirmeyi ve halk sağlığını tehdit eden kötü çevresel koşulları düzeltmeyi amaçlamıştır. Sovyet öjenik siyasetinin vurgusu; sosyal şartların düzeltilmesi, öjenik eğitim ve önleyici tıp üzerine olmuştur. Rus öjenik siyasetini Batı öjenik siyasetinden ayıran temel özellik; çevresel faktörlere yaptığı vurgudur. Rus öjenik siyaseti halkın genel sağlık durumunu iyileştirmeyi ve halk sağlığını bozan sosyal/çevresel koşulları ortadan kaldırmayı, vatandaşlarını temel hijyen bilgisi ve sağlıklı yaşama ilkeleri ile tanıştırmayı amaçlamıştır. Rus öjenik siyaseti suçlar, intihar, genetik kusurlar ve dejenerasyon sorunlarına karşı kamusal eğitim ile mücadele edilebileceğini savunmuştur.

İki dünya savaşı arası dönemde güçlü sosyal demokrat partileri, hızlı gelişen refah devleti anlayışlarıyla nispeten eşitlikçi toplumlar olarak karakterize edilen İskandinav ülkelerinde öjenik siyaset Mendel çizgisinde gelişmiş ve ciddi bir devlet desteği almıştır. İskandinav öjeniği "sosyal refah devleti"nin ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmiş, öjenik politikalar ile sosyal refah devletinin inşâsı iç içe geçmiştir. İskandinav öjeniğinin ayırıcı özelliği sterilizasyona yaptığı vurgudur. İskandinav ülkelerinde sterilizasyon, sosyal refah devleti anlayışının temel bir özelliği olarak sunulmuştur. Sosyal demokrat hükümetler, sterilizasyon yasalarının en büyük savunucusu olmuştur. Sterilizasyon yoksullara yapılan yardımları ve unfitlerin bakım masraflarını azaltmak suretiyle ekonomik verimliliği sağlayacak politika olarak görülmüştür. Bu bağlamda demokratik bir yönetim altında sırasıyla 1929'da Danimarka'da, 1934'te İsveç ve Norveç'te ve 1935'de Finlandiya'da sterilizasyon yasalaşmıştır. Tarih boyunca sömürge olmayan, daima İsveç ya da Danimarka tarafından domine edilen birlik içinde yönetilen İskandinav adasındaki etnik homojenlik, bu ülkelerde öjenik siyaseti ırksal hijyeni (Nordik ırkı) korumaya yöneltmiştir. Bu yüzden İskandinav ülkelerinde öjenik yasalar 1970'li yıllara kadar yürürlükte kalmıştır.

İki dünya Savaşı arası dönemde, melez nüfûs yapıları ve kendi doğal kaynakları ile modernleşmeye ve uluslararası alanda kendilerine yer edinmeye çalışan Latin Amerika ülkelerinde öjenik politikaların ve uygulamaların kapsamı ülkeden ülkeye değişmekle birlikte; genel olarak, Latin Amerika ülkelerindeki öjenik siyaset Amerika Birleşik Devletleri, Nazi Almanyası ve İskandinav ülkelerindeki gibi aşırı değildir. Meksika'nın Veracruz Eyaleti dışında, zorunlu sterilizasyon ya da ötenazi politikalarına başvuran ülke yoktur. Latin Amerika ülkelerindeki öjenik siyaset daha çok "önleyici öjenik" konsepti çerçevesinde kamu sağlığı politikalarının ve sosyal altyapı yatırımlarının bir parçası olarak

görülmüştür. Kötü yaşam koşullarının düzeltilmesi, cinsel ve bulaşıcı hastalıklarla mücadele, anne ve çocuk sağlığı, püerikültür, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı ile mücadele; üzerinde en çok mesai harcanan konuların başında gelmiştir. Latin Amerika'da öjeniğin en uç noktasını göçmen kısıtlama yasaları oluşturmuştur. Latin Amerika ülkelerindeki öjenik siyasetin ırkçı boyutu, 1920'li ve 30'lu yıllarda benimsenen göçmen kısıtlama yasarları ile ortaya çıkmıştır. Ülkelerin göç politikası beyazların göçünün teşviki, siyah ve sarı ırkın göçünün kısıtlanması yönünde gelişmiştir. Sonuç olarak; iki dünya savaşı arası dönemde Latin Amerika ülkelerindeki öjenik siyaset, hem belirli sosyal grupları damgalayan dışlayıcı politikalara hem de farklı toplumsal kesimleri kapsayan sağlık ve sağlıklı yaşam kampanyalarına katkıda bulunmuştur.

İki dünya savaşı arası dönemde öjenik siyasetin çok yaygın olduğu Orta ve Güneydoğu Avrupa ülkelerinde öjeniğin "ırkçılık", "etnik milliyetçilik" ve "anti-semitizm" bağlantısı varolmuştur. Bu durum, diğer Batı ülkelerindeki gelişmelerle bağlantılı olmaktan çok; içerdeki yerel koşullara doğrudan bir yanıt niteliği taşımıştır. Orta ve Güneydoğu Avrupa ülkelerindeki öjenik hareketlerin ana hedefi, yeni kurulan ulus devletlerin güçlendirilmesi olmuştur. Öjenik, güçlü bir ulus devlet olmanın en önemli steratejisi olarak kabul edilmiştir. Ulusun korunması ve öjenik arasında doğrudan ilişki kurulmuştur. Öjeniğin görevi, ulusun biyolojik yasalarının korunması olarak belirlenmiştir. Ulus ise; etnik çoğunluk ile tarif ve temsil edilmiştir. Etnik azınlıklara homojen ulus devlet resmi içinde yer verilmemiştir. Orta ve Güneydoğu Avrupa ülkelerinde öjenik siyaset ile ulusun merkezini oluşturan etnik çoğunluk korunmuş; azınlıklar ise; "evlilik kısıtları-yasakları", "sterilizasyon", "ayırma" ve "göç ettirme" gibi yöntemlerle elenmiştir. Milletin içinden değersiz ve tehlikeli unsurlar çıkarılarak; tek etnik kimlik üzerine kurulu ulus devletler yaratılmaya çalışılmıştır.

Orta ve Güneydoğu Avrupa'da öjenik ve ırk milliyetçiliği, ulus devletin tanımını da etkilemiştir. Öjenik ve ırk milliyetçiliği devleti biyolojik kanunlara göre yöneten koruyucu bir devlet haline getirmiştir. Orta ve Güneydoğu Avrupa'daki öjenik, biyolojik olarak tanımlanmış ulusal aidiyet duygusunu gerçekleştirmek üzere kurgulanmıştır. İki dünya savaşı arası dönemde, siyasi olaylar ve ulusal kimlikler biyolojik kuramlar üzerinden açıklanmıştır. Bu dönemde ulus yaşayan bir organizma olarak düşünülmüştür. Ulusal birliğin temel unsuru, ırksal özellikler olmuştur. Ulusal birlik, etno-biyolojik birlik olarak

kabul edilmiştir. Kan, ulusal aidiyetin sembolü olarak görülmüştür. Politik biyoloji ırksal prensipler üzerine kurulurken; amaç ulusu yeniden inşâ etmek olmuştur.

Türkiye'de öjenik düşünceye ait ilk izlere, II. Meşrutiyet dönemi "Sosyal Darwinist" düşünce içinde rastlansa da kavramın popüler hale geldiği yıllar, 1930'lu yıllardır. Türkiye'de öjenik araştırma yapmak için oluşturulmuş bir kurum ve öjenik alanında neşriyat yapan bir yayın organı olmamıştır. Türkiye'de öjenik düşünce, hekimler tarafından geliştirilen bir düşünce olarak ortaya çıkmıştır. Bu hekimlerin tamamına yakını öjeniği Türkçe'ye "ırk hıfzısıhhası" anlamında çevirmişlerdir. Ancak hekimler, "ırk" sözcüğünü Batı'daki modern ırk kavramı anlamında değil; "millet" anlamında kullanmışlardır. Bu dönemde Türkiye'de "millet" ve "ırk" aynı anlamda kullanılmıştır. Türkiye'de "millet" kavramı Osmanlı döneminde gayrimüslimleri tanımlamak için kullanıldığı için, Cumhuriyet döneminde uzun süre kullanımında sakınca olmuştur. Bu yüzden birçok yazar ırk kavramıyla aslında "millet"i nitelemiştir.

Türkiye'de ulus inşâ sürecinde; 1920'li yıllarda Durkheim sosyolojisini esas alan "civic" uluslaşma anlayışı, 1930'larda yerini fizik antrolojinin belirleyici olduğu kültüralizmin etkisine bırakınca; fizik antropolojinin bir dalı olan "öjenik" de ulus inşâ sürecinin aracı olarak gündeme gelmiştir. Türkiye'de öjenik 1930'lu yılların "nüfûs", "sağlık", "aile", "beden terbiyesi" ve "spor" politikalarında uygulama alanı bulmuştur. Öjeniğe ilişkin tedbirler "memur kanununda", "medeni kanunda", "ceza kanununda" "umumi hıfzısıhha kanununda", "yol vergisi düzenlemesinde", "gelir vergisi kanununda", "toprak kanununda", "iskân kanununda", "beden terbiyesi kanununda" ve "göç kanunlarında" açık şekilde gözlenmiştir.

Türkiye'de öjenik siyaset, Balkan Savaşları ile başlayan ve ancak 1922'de sona eren uzun kurtuluş mücadelesi sürecinin, insan kaynağı üzerinde oluşturduğu tahribatı yok etmek üzere kurgulanmıştır. Nüfûsu on yıllar boyu süren büyük savaşlarda eriyip giden, kalan nüfûsta açlık, kıtlık, yoksulluk ve salgın hastalıkların pençesinde olan, geniş yüzölçümüne rağmen 12 milyonluk nüfûsu ile ülkesini dolduramayan bir ülke konumunda olan Türkiye'de öjenik siyaset, nüfûsu sayı (kemiyet) ve kalite (keyfiyet) olarak geliştirmenin aracı olarak gündeme gelmiştir. Türk Milleti'nin sürekli ve Türkiye Cumhuriyeti'nin güçlü olması için; Türkiye nüfûsunun artması ve ülkenin hiçbir yerini boş bırakmamak üzere her tarafını doldurması "milli dava" olarak kabul edilmiştir. Bir taraftan

nüfûs artışı teşvik edilirken; diğer taraftan halkın genel sağlık durumunu düzeltici önlemler alınmıştır. Evlenme ve doğum teşvik edilmiş; doğan çocukların yaşatılmasına ve salgın hastalıkların önlenmesine gayret edilmiştir. Toplum beslenme, barınma, hijyen konularında bilimin ve fennin ışığında bilgilendirilmiştir.

Türkiye'de öjenik siyaset ırk/ulus sağlığını korumanın bir aracı olarak kurgulanmış ve daha çok pozitif tedbirler yönünde gelişmiştir. Bu açıdan Cumhuriyet yönetiminin öjenik siyaseti "evlilik ve doğumun teşviki", "püerikültür", "halk sağlığının korunması", "salgın hastalıklarla mücadele", "alkol ve uyuşturucu madde kullanımı ile mücadele", "beden terbiyesi ve spor yoluyla sağlıklı nesiller yetiştirme" yönünde gelişmiştir. Türkiye'de "kısırlaştırma", "hadım etme", "ötenazi" ve "ayırma" gibi negatif öjenik tedbirlere yer verilmemiştir. Bu konudaki tek istisna, akıl hastalarının ve bulaşıcı hastalık taşıyanların evlenmesini engellemek için kurgulanan "evlilik öncesi tıbbi muayene"dir.

Türkiye'deki öjenik siyaset anlayışı ırkçı/etnik bir içeriğe sahip olmamıştır. Türkiye, öjeniğin ırkçı boyutunu oluşturan "aşağı ve üstün ırk kuramlarını"," anti-semitizmi", "yabancı düşmanlığını", "göçmenlere yapılan ayrımcılığı", "seçilmiş kişiler arası cinsel birlikteliği", "yabancılarla evliliği engellemeyi" politika düzeyinde benimsememiştir.

Türkiye'nin iki dünya savaşı arası dönemdeki öjenik pratiği başta nüfûsun durumu olmak üzere; cumhuriyetin hedefleri, kaygıları, sosyal, siyasal, ekonomik ve askeri önceliklerine göre şekillenmiştir. Bu açıdan Türkiye belli bir ülkeyi taklit etmekten çok, kendi iç ve dış dinamiklerine göre bir öjenik siyaset takip etmiştir. Cumhuriyet'in ulus inşâ sürecinde karşılaştığı iç ve dış sorunlar, uygulanan öjenik politikaların yörüngesini çizmiştir. Türkiye Cumhuriyeti öjenik tedbirler ile içeride nüfûsu nicelik ve nitelik olarak geliştirmenin yollarını ararken; dışarıda Batı dünyasındaki Türklerle ilgili önyargıları kırmayı, Türk milletinin beden ve dimağ açısından mütekâmil bir millet olduğunu Batı dünyasına göstermeyi amaçlamıştır.

KAYNAKÇA

Abalı, A. (1974). *Cumhuriyetimizin 50. yılında gençlik ve spor*. Ankara: T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayını.

Abdullah, C. (1905b). Silsile-i saltanat meselesi. *İçtihad*, 6(1).

Abdullah, C. (1905a). Veraset-i saltanat. *İçtihad*, 6(1).

Adams-Mark B. (1990). *Eugenics in Russia.* The Wellborn Science Eugenics in Germany, France, Brazil and Russia, Ed. Mark B. Adams, Oxford University Press, New York.

Adams-Mark, B. (1990). *Eugenics in the history of science.* The Wellborn Science: Eugenics in Germany, France, Brazil, and Russia, Ed. Mark B. Adams, New York: Oxford University Press.

Ahmad, F. (1999). *Modern Türkiye'nin oluşumu.* İstanbul: Kaynak Yayınevi.

Akalın, B.Ö. (1886). S*ıhhatnümay-ı İzdivaç, yahud, evleneceklerle müteahhid ve mücerred olanlara nasihat.* İstanbul : Şirket-i Mürettibiye Matbaası.

Akalın, B.Ö. (1892). *Tenâsül*. İstanbul: Mahmudbey Matbaası.

Akbayrak, H. (1984). *Himaye-i Etfal Cemiyeti.* Tarih Toplum, İstanbul: İletişim Yayınevi.

Akın, V. (2000). *Bir devrin cemiyet adamı Doktor Fuad Umay (1885–1963).* Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.

Akın, Y. (2004). *Gürbüz ve yavuz evlatlar: Erken Cumhuriyet'te beden terbiyesi ve spor*. İstanbul: İletişim Yayınevi.

Akşin, S. (1992). *Atatürk Döneminde Demokrasi, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 47/1, 245-252.

Alantar, İ. H.(1939). *Pediyatri köşesinden Öjenik, Yedinci Milli Türk Tıp Kurultayı 17-19 Ekim 1938 Ankara*. İstanbul: Kader Matbaası.

Alemdaroğlu, A. (2008). *Öjeni düşüncesi*: *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, 4. Milleytçilik.* Ed. Tanıl Bora. İstanbul: İletişim Yayınevi.

Alkan, M. Ö. (2009). Osmanlı Darwinizmi. *Cogito*, 60(61), 1-26.

Anadolu, 21 Teşrinievvel, 1935, 1935.

Anderson, B. (1993). *Hayali cemaatler: Milliyetçiğin kökenleri ve yayılması*. Çev.: İskender Savaşır, İstanbul: Metis Yayınları.

Anfinsen, C. B. (1961). *The molecular basis of evolution*. New York: John Wiley and Sons.

Arı, K. (1992). Cumhuriyet Dönemi nüfus politikasını belirleyen temel unsurlar. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,* (8), 23.

Arı, K. (1995). *Büyük mübadele*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayını.

Aristotales (2005). *Politika*. Çev.: Mete Tunçay. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Aslan, T. (2008). İkinci Meşrutiyet düşüncesinin Cumhuriyet'e tesirleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 21.

Atabeyoğlu, C. (1989). *Atatürk ve spor*. Ankara: Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Yayın No: 90.

Atasayan, M. (1938). *Beşer ırklarının tasnifinde esaslar,* Cumhuriyet Halk Partisi Konfreransları, 1(17).

Atatürk, M.K. (1935). *TBMM Zabıt Ceridesi.* 25, 3.

Atatürk, M.K. (1937). TBMM Zabıt Ceridesi. 20, 3.

Atatürk, M.K. (1959). *TBMM Zabıt Ceridesi*. 18, 2.

Atatürk, M.K. (1970). TBMM Zabıt Ceridesi. 7, 3.

Atatürk'ün Sağlıkla İlgili Özdeyişleri ve Sözleri (1981). Ankara: SSYB. Yayınları.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (1989). C. I, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (2006). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I - III (1997). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, TTK Basımevi.

Atay, F.R. (1935). *Ülkü halkevleri mecmuası,* (6), 33.

Ateş-Yamak, S. (2012). *Asker evlatlar yetiştirmek.* İstanbul: İletişim Yayınevi.

Aybar, C. (1941). *Sayım neticelerinin tahlili, nüfus meselesi ve nüfus sayımı hakkında fikirler*. Ankara: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü.

Aydemir, Ş. S. (1932). Çok nüfuslu Anadolu. *Kadro*, 2(5).

Aydın, S. (1999). *Kimlik sorunu, ulusallık, Türk kimliği*. Ankara: Öteki Yayınevi.

Balas, C. (1934). *Nüfus işlerinde nereye gidiliyor?*. Çev: Aykut Selim Sabit, İstanbul: Başvekalet.

Balcıoğlu, İ. (2003). *Sporun sosyolojisi ve psikolojisi*. İstanbul: Bilge Yayıncılık.

Balibar, E. (2000). *Sınıf ırkçılığı, ırk, ulus, sınıf.* Ed. Balibar, E. & Wallerstein, I., Çev.: Nazlı Ökten, İstanbul: Metis Yayınları.

Banguoğlu, T. (1945). Çok nüfuslu Türkiye. *Ülkü Halkevleri Mecmuası,* (9), 98.

Bardziński, F. (2013). The concept of the new Soviet man as a Eugenic project: Eugenics in Soviet Russia after World War II. *Ethics in Progress*, 4(1), 57-58.

Barker, Z.N. (1935). Yavrularımızın değerini bilelim. *Ülkü Mecmuası,* (5), 27.

Barret, D. and Kruzman, C. (2004). Globalizind social movement theory: The case of Eugenics. *Theory and Society,* 33(5).

Bashford, A. and Levine, P. (2010). *Introduction: Eugenics and the modern world*. The Oxford Handbook of the History of Eugenics, Ed. Alison Bashford&Philippa Levine, Oxford University Press.

Berdiaev, N. (1960). *The origin of Russian communism.* Ann Arbor Paperbacks: University of Michigan Press.

Berg, R. L. (1983). *On the history of genetics in the Soviet Union: Science and politics.* The Insight of a Witness, Washington University: Lindell and Skinker Blvds.

Bernardini, G. (1977). The origins and development of racial anti-Semitism in Fascist Italy. *Journal of Modern History,* (49), 431-453.

Bernasconi, R. (2000). *Irk kavramını kim icat etti: Felsefi düşüncede ırk ve ırkçılık*. Çev.: Direk, Z., İstanbul: Metis Yayınları.

Beşiri, A. (2009). Ötanazi ve yaşam hakkı. *TBB Dergisi,* (86), 188-203.

Bilge, K. (1941). *Nüfus sayımı arefesinde, nüfus meselesi ve nüfus sayımı hakkında fikirler.* Ankara: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü.

Birol, A.E. (1938). *Öjenik tatbikatı, Yedinci Milli Türk Tıp Kurultayı 17-19 Ekim 1938 Ankara*. İstanbul: Kader Basımevi.

Björkman, M. and Widmalm, S. (2010). Selling Eugenics: The case of Sweden. *Notes and Records of Royal Society*, (64), 379-400.

Blacker, C. P. (1962). Voluntary sterilization. *The Last Sixty Years The Eugenics Review,* 54(1), 9-23.

Bland, L. and Hall, L. A. (2010). *Eugenics in Britain: The view from the metropole.* In Bashford, A., & Levine, P. (Eds.), The Oxford Handbook of the History of Eugenics. Oxford: Oxford University Press.

Boas, F. (1916). Eugenics. *The Scientific Monthly,* (3), 471-478.

Boverat, F. (1932). *Avrupa nüfusunun istikbali, 1931 Roma Beynelmilel Nüfus Kongresi Mesaisinden*. Çev: M. Celal, Ankara: Başvekalet.

Brigham, C. C. (1923). *A study of American intelligence.* Princeton: Princeton University Press.

Broberg, G. and Tydén, M. (2005). *Eugenics in Sweden: Efficient care, Eugenics and the welfare state: Norway, Sweden, Denmark, and Finland*. Ed. Gunnar Broberg, Nils Roll-Hansen.

BTUM (1943). *XX. Cumhuriyet yılında beden eğitimi ve spor*. Ankara: Çankaya Matbaası.

Bucur, M. (2010). Eugenics in Eastern Europe 1870s-1945. The Oxford Handbook Of The History of Eugenics. Ed. Alison Bashford Philippa Levine, Oxford: Oxford University Press.

Bucur, M. (2002). *Eugenics and modernization in interwar Romania.* Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.

Cantek, F. Ş. ve Yarar, B. (2009). Erken Cumhuriyet Dönemi dergi ve gazetelerinde spor ve kadın: 1928 – 1960. *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi,* (29), 201-218.

Cassata, F. (2013). *Building the new man: Eugenics, racial science and genetics in twentieth-century Italy*. Budapest: Central European University Press.

Cherrington, E. H. (1925). *Alcohol and hereditary, in the standard encyclopedia of the alcohol problem*. Westerville, Ohio: American Issue Publishing Company.

CHP Dördüncü Büyük Kurultayı Görüşmeleri Tutulgası (1935). 9-16 Mayıs 1935, Ulus Matbaası, Ankara.

Clapperton, J. H. (1885). *Scientific meliorism and the evolution of happiness*. Kegan Paul, Trench.

Connelly, M. (2008). *Fatal misconception: The struggle to control world population*. Cambridge: Harvard University Press.

Çalgüner, C.(1959). *Nüfus hareketleri*. Ankara: Ankara Üniversiyesi Yayını.

Çam, E. (2000). *Çağdaş devlet sistemleri*. İstanbul: Der Yayınları.

Çambel, P. (1946). *Eugenics hakkında düşünceler*. İstanbul: Kader Basımevi.

Darwin, C. (1996). *Özyaşam*. Çev.: Portakal, H., Charles Darwin, Yaşamı ve Mektupları' içinde, Ed: Francis Darwin. İstanbul: Düşün Yayıncılık.

Dikotter, F. (1998), Race culture: Recent perspectives on the history of Eugenics. *The American Historical Review*, 103(2), 467-478.

Dinçer, F. (1967). Prof. Dr. Mahmut Şemsi Kural emekliye ayrıldı. *Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*,11(1-2), 6-7.

Diner, S. J. (1998). A very different age: Americans of the progressive era. NY: New York Hill and Wang.

Doğan, A. (2012). *Osmanlı aydınları ve sosyal Darwinizm*. İstanbul: Küre Yayınları.

Doğu, G. (2011). *Spor yönetimi ve organizasyon temelleri, spor bilimlerine giriş*. Ed.: Mirzeoğlu, N., Ankara: Spor Yayınevi.

Dönmezer, S. (2004). *Atatürk inkılapları ve sosyal değişme, Atatürkçü Düşünce El Kitabı I*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Durgun, Ş. (2014). *Ulus inşâsı ve milliyetçilik*. Ankara: Binyıl Yayınevi.

Duru, K.N. (1935). Cumhuriyet, 3Teşrinievvel 1935.

Eatwell, R. (2015). *Kapsayıcı faşizmin doğası: Faşist minimum ve faşist kalıp, karşılaştırmalı faşizm çalışmaları*. Der.: Iordachı, C., Çev.: Ilgar, İ., İstanbul: İletişim Yayınevi.

Erdal, İ. (2011). Ülkü Mecmuasına göre Erken Cumhuriyet Dönemi nüfûs politikası (1923-1938). *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 48), 779-791.

Erdem, G. (1976). *Suçlamalar 2*. Ankara: Töre-Devlet Yayınevi.

Eren, N. (1982). *Refik Saydam'ın sağlık politikası ve temel sağlık hizmetleri*. Dr. Refik Saydam 1881-1942, Ölümünün 40. Yılı Anısına, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Yayını No: 495, Ankara.

Eren, N. ve Tanrıtanır, N. (1998). *Cumhuriyet ve sağlık*. Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları.

Ete, M. (1941). *Devletlerin yeni nüfus siyasetleri, nüfus meselesi ve nüfus sayımı hakkında fikirler*. Ankara: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü.

Fenik, M.F. (1941). *Nüfus sayımının faydaları, nüfus meselesi ve nüfus sayımı hakkında fikirler*. Ankara: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü.

Fetgeri, A. (1930). Kadınlar ve spor. *Türk Spor*, 2(10), 62.

Fetgeri, A. (1930). Kadınlarımız ve spor. *Türk Spor*, 2(8), 60.

Fisher, I. (1921). Impending problems of Eugenics. *Scientific Monthly*, 13(3), 214-231.

Fişek, N. (1991). Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinde sağlık politikaları. *Toplum ve Hekim*, (48), 2.

Fogarty, R. and Osborne, M. A. (2010). *Eugenics in France and Colonies*. The Oxford Handbook of the History of Eugenics, (eds.) Alison Bashford&Philippa Levine. Oxford: Oxford University Press.

Foldes, B. (1933). Maddi ve içtimai vaziyetin evlenme, doğum ve ölüm vakaları üzerindeki tesiri. Çev.: Sabit, S., İstanbul: Devlet Maatbası.

Fontette, F.D. (1991). *Irkçılık*. Çev.: Karyol, H., İstanbul: İletişim Yayınevi.

Friedrich, Z. and Brezinski, C. (1964). *Totaliter diktatörlük ve otokrasi*. Çev.: Onaran, O., Ankara: Türk Siyasi ilimler Derneği Yayınları.

Galton, F. (1883). *Inquiries into human faculty and its development*. London: Macmillan.

Galton, F. (1904). Eugenics: Its definition, scope, and aims. *The American Journal of Sociology*, 10(1), 1-5.

Galton, F. (1909). *Memories of my life*. New York: E. D. Dutton and Company.

Garver, K.L. and Garver, B. (1991). Eugenics: Past, present, and the future. *American Society of Human Genetics*, 49, 1109-1118.

Gawin, M. (2007). *Progressivism and Eugenic thinking in Poland 1905-1939*. Blood and Homeland: Eugenics and Racial Nationalism in Central and Southeast Europe, 1900–1940, Ed. Marius Turda and Paul J. Weindling, Budapest-New York: Central European University Press.

Gaxotte, P. (1962). *Fransız İhtilali tarihi*. Çev.: Tiryakioğlu, S., İstanbul: Varlık Yayınevi.

Geray, C. (1962). *Türkiye'den ve Türkiye'ye göçler ve göçmenlerin iskânı*. Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Enstitüsü.

Gerodetti, N. (2006). From science to social technology: Eugenics and politics in twentieth-century Switzerland. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 13(1), 59-88.

Gillette, A. (2001). *Racial theories in Fascist Italy*. London: Routledge.

Goddard, H.H. (1910). Four hundred feeble-minded children classified by the Binet Method. *Journal of Pysycho Aesthenics*.

Goddard, H.H. (1912). *The Kallikak Family: A study in the heredity of feeble mindedness.* New York: Macmillan.

Goddard, H.H. (1914). *Feeble-mindedness: Its causes and consequences*. New York: Macmillan.

Gotschlich, E. (1938). *Öjenik esası üzerine veraset ilmi prensipleri, Yedinci Milli Türk Tıp Kurultayı*. İstanbul: Kader Basımevi.

Gökay, F.K. (1933). *Cumhuriyet Devrinde sıhhi tekamül ve inkişafımız*. Ankara: Yeni Türk.

Gökay, F.K. (1934). Milli nüfus siyasetinde (Eugenique) meselesinin mahiyeti. *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, 3(15).

Gökay, F.K. (1935). *Türkiye'de alkolizm problemi, Altıncı Ulusal Türk Tıp Kurultayı*. Ankara: Kader Matbaası.

Gökay, F.K. (1938). *Kısırlaştırmanın rolü*. İstanbul: Kader Matbaası.

Gökay, F.K. (1940). *Irk hıfzısıhhasında ırsiyetin rolü ve nesli tereddiden korumanın çareleri, CHP Konferanslar Serisi 12. Kitap*. Ankara: Recep Ulusoğlu Basımevi.

Gökay, F.K. (1941). *Akıl hastalarında ırsiyet ve alkolün tesiri.* II. Üniversite Haftası, Diyarbakır.

Gökay, F.K. (1942). *Alkol ve tereddi*. İstanbul: Yeşilay Neşriyatı.

Gökay, F.K. (1948). *Sağlık düşmanı keyif verici maddeler*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Graham, L.R. (1977). Science and values: The Eugenics movement in Germany and Russia in the 1920s. *The American Historical Review*, 82(5), 1133-1164.

Griffin, R. (2007). *Tunnel visions and mysterious trees: Modernist projects of national and racial regeneration, 1880–1939, blood and homeland*. Eds.: Turda, M. and Weindling, P.J., Budapest: Central European University Press.

Griffin, R. (2014). *Faşizmin doğası*. Çev.: Selman, A., İstanbul: İletişim Yayınevi.

Griffin, R. (2015). *Faşizm: Genel giriş, karşılaştırmalı faşizm çalışmaları*. Der.: Iordachi, I., Çev.: Ilgar, İ., İstanbul: İletişim Yayınları.

Gündüz, M. (2008). *İçtihad'ın İçtihad'ı: Abdullah Cevdet'ten seçme yazılar*. Ankara: Lotus Yayınevi.

Güntekin, R.N. (1999). *Miskinler tekkesi*. Ankara: İnkîlap Yayınevi.

Gürbilek, N. (1989). İktidarın sağlığı. *Defter*, 8(2-3), 38-44.

Gürbüz Türk Çocuğu Müsabakası (1929). Gürbüz Türk Çocuğu, XXIX, Şubat 1929.

Güriz, A. (1975). *Türkiye'de nüfus politikası ve nüfus düzeni*. Ankara: Türkiye Kalkınma Vakfı Yayınları.

Gürsoy, N. (1998). *Sağlık, gençlik, güzellik, Üç Kuşak Cumhuriyet*. Ed.: Tanyeli, U., İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını.

Güven, Ö. (1996). Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde beden eğitimi ve spor öğretmeni yetiştiren okulların eğitimini hazırlayıcı çalışmalar. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 7(2), .

Güven, Ö. (1999). Osmanlı'dan Cumhuriyete gençlik ve spor bayramları. *Toplumsal Tarih*, (65), 33-38.

Hakimiyeti Milliye, 26.08.1934.

Hakkı, B. (1909). Cem'iyetti beşeriye nasıl muhafaza-ı hayat eder?. *Musavver Muhit*. 1(15).

Haller, M. (1963). *Eugenics: Hereditarian attitudes in American thought*. R. New Brunswick: Rutgers University Press.

Hanioğlu, Ş. (1981). *Doktor Abdullah Cevdet ve Dönemi*. İstanbul: Üçdal Neşriyat.

Hansen R. and King, (2001). Desmond Eugenic ideas, political ınterests, and policy variance: Immigration and sterilization policy in Britain and the U.S. *World Politics*, 53(2), 237-263.

Hansen, B.S. (2005). *Something rotten in the State of Denmark: Eugenics and the ascent of the welfare state, Eugenics and the welfare state: Norway, Sweden, Denmark, and Finland*. Ed.: Broberg, G., Nils Roll-Hansen.

Hansen, N.R. (2010). *Eugenics and the science of genetics*. In The Oxford Handbook of The History of Eugenics, Ed.: Bashford, A. & Levine, P., Oxford: Oxford University Press.

Harbi Umumide İnsan Zayihatı 1914-1918 (1929). Sıhhiye Mecmuası, 5.

Hassencahl, F. and Laughlin, H.H. (1970). *Expert Eugenics Agent for the House Committee on Immigration and Naturalization, 1921 to 1931*. : UMI Dissertation Services.

Himaye-i Etfal (1929). Halk, Yıl 1, Sayı 11.

Hitler, A. (1939). *Mein Kampf*, Trans.: James Murphy, Hurst & Blackett.

Hobsbawm, E. (1995). *The age of extremes: A historyof the world 1914-199,* Michael Joseph.

Hobsbawm, E. (1999). *İmparatorluk çağı*. Çev.: Aslan, V., Ankara: Dost Yayınları.

Hoffmann, G. (1921). Eugenics in the central empires since 1914. *Social Hygiene*, 7(3), 285–296.

Horn, D.G. (1994). *Social bodies: Science, reproduction and Italian modernity*. Princeton: Princeton University Press.

Hyman, H. (1963). *Mass media and political socialization tlıe role of patterns of communication, communication and political development*. Der.: Pye, L., Princeton: Princeton University Press.

Iordachi, C. (2015). *Karşılaştırmalı faşizm çalışmaları: Giriş, karşılaştırmalı faşizm çalışmaları*. Der.: Iordachı, C., Çev: Ilgar, İ., İstanbul: İletişim Yayınevi.

Irmak, M.S. (1935). *İçtimai biologie*. İstanbul: Sebat Matbaası.

Irmak, M.S. (1941). *Millet bünyesinin hayati meseleleri*. Ankara: Ulusal Matbaa.

Irmak, M.S.(1934). *Veraset ve içtimai terbiyevi neticeleri*. İstanbul: Kader Matbaası.

Irmak, S. (1940). *Milletlerin tereddi ve ıstıfası.* Ankara: CHP Konferansları Serisi, No:12.

İnan, A. (1971). *Mustafa Kemal Atatürk'ten yazdıklarım*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

İnan, A. (2000). *Medeni bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün el yazıları*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

İnkîlap Kürsüsünde İsmet Paşanın Dersi (1934). Ülkü. 3 (14), 81-87.

İnternet: Mottier, V. (2009). *Sexuality, politics and the state: A comparative analysis of Eugenic policy-making, Dixième Congrès de l'Association Française de Science Politique Sciences Po Grenoble 7-9 Septembre 2009.* www.congresafsp2009.fr/.../st16/st16mottier.pdf adresinden 09 Haziran 2017'de alınmıştır.

İtalyan Gençlik Teşkilatı (1939). *Beden Terbiyesi ve Spor*, 1(7), Ankara.

Jerry, D. (2003). *Diploma of whiteness: Race and social policy in Brazil 1917-1945*. Durham: Duke University Press.

Johnson, A. (1909). Race improvement by control of defectives (Negative Eugenics).*The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 34(1), 22-29.

Jones, B.C. (1963). Prohibition and Eugenics 1920-1933. *Journal of the History of Medicine and Allied Sciences*, (18), 158-172.

Jordan, D.S. (1913). The Eugenics Of war. *Eugenic Review*, 5(3), 197-213.

Kalling, K. (2007). *The self-perception of a small nation: the reception of Eugenics in interwar Estonia*. Blood and Homeland: Eugenics and Racial Nationalism in Central and Southeast Europe, 1900–1940, Ed.: Turda, M. and Weindling, P.J., Budapest-New York: Central European University Press.

Kallis, A.A. (2007). *Racial politics and biomedical totalitarianism in interwar Europe, blood and homeland*. Eds: Turda, M. and Weindling, P.J., Budapest: Central European University Press.

Kansu, Ş.A. (1934). Türk topraklarının adamı. *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, 4(24).

Kansu, Ş.A. (1939). Öjenik problemleri. *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, (72).

Karabulut, U. (2007). Cumhuriyetin ilk yıllarında sağlık hizmetlerine toplu bir bakış: Dr. Refik Saydam'ın Sağlık Bakanlığı ve hizmetleri (1925-1937). *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 6(15), 151-153.

Karal, S.A. ve Uluğtekin, M. (2000). *Hilâl-i Ahmer'den Kızılay'a, I. Kitap, Kızılay Yayını*. Ankara: Beyda Basımevi.

Kaya, A. (2010). *Türk siyasi tarihinde CHP'nin gençlik kolları*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Kaya, Ş. (1937). 19 Mayıs 1919'da ülkü. *Haziran*, 9(52), 241-246.

Kaya, Ş. (1941). Osmanlı harpleri ve nüfus meselesi. *Yedi Gün*, (17), 428

Kazancıgil, T.R. (1928). Türk ırkının hıfzıssıhhası ve milli şuuru. *Hayat Mecmuası*, 3(75).

Kazancıgil, T.R. (1933). Eugenik. *Klinik Tıbbi Gazete*, 1(1), 41-44.

Kazgan, G. (1970). Milli Türk Devletinin Kuruluşu ve Göçler: Türkiye Cumhuriyeti Ansiklopedisi, VI.

Kenez, B. (1944). *Nüfus politikası meseleleri*. Ankara: İstatistik Umum Müdürlügü Yayını.

Kershaw, I. (2015), *Hitler ve Nazizmin benzersizliği, karşılaştırmalı faşizm çalışmaları*. Der.: Iordachı, C., Çev: Ilgar, İ., İstanbul: İletişim Yayınevi.

Kev1es, D.J. (1979). Eugenics in the United States and Britain, 1890 to 1930: A comparative analysis. *Division Of The Humanities And Social Sciences California Institute Of Technology Humanities Working Paper,* (19).

Kevles, D.J. (1986). *In the name of Eugenics: Genetics and the uses of human herdeity*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.

Kevles, D.J. (2009). Eugenics, the genome, and human rights. *Medicine Studies*, 1(2), 85-93.

Keynes, J.M. (1946). Opening remarks: The Galton Lecture. *Eugenics Review*. 38(1), 39-40.

Klautke, E. (2007). *German, race psychology and its implementation in Central Europe: Egon von Eickstedt and Rudolf Hippius*: Blood and Homeland: Eugenics and Racial Nationalism in Central and Southeast Europe, 1900–1940, Ed.: Turda, M. and Weindling, P.J., Central European University Press.

Kline, W. (2010). *Eugenics in the United States*. The Oxford Handbook of the History of Eugenics, Eds.: Bashford, A. and Levine, P., Oxford: Oxford University Press.

Koch, L. (2006). Eugenic sterilisation in Scandinavia. *Journal of The European Legacy Toward New Paradigms*. 11(3), 299-309.

Korkmaz, Z. (2007). *Ankara 19 Mayıs Stadyumu'nu (Ankara Milli Stadı'nı) okumak: Erken Cumhuriyet Döneminde mekân, toplumsal yaşantı ve ideoloji ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Krementsov, N. (2010). *Eugenics in Russia and the Soviet Union*. The Oxford Handbook of the History of Eugenics, Ed.: Turda, M. and Weindling, P.J., Oxford: Oxford University Press.

Krementsov, N. (2011). From 'Beastly Philosophy' to medical genetics: Eugenics in Russia and the Soviet Union. *Annals of Science*, 68(1), 61-92.

Kural, M.Ş. (1933). *Harbin ıstıfai tesirleri ve zabitlerimizin neslimizin ıslahındaki ehemmiyetleri*. İstanbul: Akseki Matbaa.

Küçüka, N.A. (1936). Çocuk düşürme. *Ülkü Mecmuası*, 7(37).

Kühl, S. (2002). *The Nazi connection: Eugenics, American Racism, and German National Socialism*. New York: Oxford University Press.

Larson, E.J. (1995). *Sex, race and science: Eugenics in the Deep South*. Baltimore: MD. Johns Hopkins University Press.

Laughlin, H.H. (1934). *A report of the Special Committee on Immigration and Alien Insane submitting a study on immigration control*. New York: Chamber of Commerce of the State of New York.

Levine, R.A. and Campbell, D.T. (1972). *Ethnocentism: Theories of conflict, ethnic attitudes and group behaviour*. New York: Wiley.

Levy, R.S. (2005). Antisemitism: A historical encyclopedia of prejudice and persecution. ABC-CLIO.

Lewis, A.M. (1908). *Evolution social and organic*. Chicago: C. H. Kerr & Co.

Livingston, M.A. (2014). *The Fascists and the Jews of Italy: Mussolini's race laws, 1938–1943*. New York: Cambridge University Press.

Lombardo, P.A. (1985). Three generations, no imbeciles: New light on Buck v. Bell. *New York University Law Review*, (60), 30–61.

Lombardo, P.A. (1988). Miscegenation, Eugenics, and racism: Historical footnotes to loving v. Virginia. *Davis Law Review*, 21(2), 421-452.

Ludmerer, K. (1972). *Genetics and American society*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Lundborg, H.B. and Runnström, J.A.M. (1921). *The Swedish Nation in word and picture*. Stockholm: Hasse W. Tullberg Co.

Lynn, R. (2001). *Eugenics: A reassessment*. Westport: Praeger Publishers.

MacKenzie, D. (1976). Eugenics in Britain. *Social Studies of Science*, 6(3-4), 499-532.

Macnicol, J. (1989). Eugenics and the campaign for voluntary sterilization in Britain Between the Wars. *Social History Media*, 2(2), 147-169.

Maksudyan, N. (2007). *Türklüğü ölçmek: Bilimkurgusal antropoloji ve Türk milliyetçiliğinin ırkçı çehresi 1925-1939*. İstanbul: Metis Yayınevi.

Mann, M. (2015). *Faşistler, karşılaştırmalı faşizm çalışmaları*. Der.: Iordachi, C., Çev.: Ilgar, İ., İstanbul: İletişim Yayınevi.

Mardin, Ş. (2008). *Jön Türklerin siyasi fikirleri 1895-1908*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Marshall, F. (1932). *Kanunların nüfus inkişafına tesirleri, 1931 Roma Beynelmilel Nüfus Kongresi Mesaisinden*. Çev.: Celal, M., Ankara.

Mayo-Smith, R. (1888). Control of immigration I. *Political Science Quarterly*, 3(1), 46-77.

Mayr, E. (1982). *The growth of biological thought*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.

Mazhar, M. (1920). Ojenik: Irkın ıslahı ilmi. *Tedrisat Mecmuası*, 12(57), 852-857.

Mazower, M. (2003). *Karanlık kıta*. Çev.: Moralı, M., İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Mazumdar, P. (1980). The Eugenists and residuum: The problem of the urban poor. *Bulletin Of The History of Medicine*, 54), 204-215.

Mazumdar, P. (1992). *Eugenics, human genetics and human failings: The Eugenics society, its sources and its critics in Britain*. New York and London: Routledge.

McCarthy, J. (1998). *Müslümanlar ve azınlıklar, Osmanlı Anadolusunda nüfus ve imparatorlugun sonu*. Çev.: Umar, B., İstanbul: İnkılap Yayınevi.

Mcgue, M. and Gottesman, I.I. (2012). The nature-nurture controversy: A dialectıcal essay. *Cognitive Critique*.

McWhorter, L. (2009). *Racism and sexual oppression in Anglo-America: A genealogy*. Indiana: Indiana University Press.

Meşeci, F. (2007). *Cumhuriyet sonrası Türk eğitim sisteminde ritüeller: Kuramsal bir çalışma*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Ensttitüsü, İstanbul.

Miles, R. (2000). *Irkçılık*. Çev.: Yaman, S., İstanbul: Sarmal Yayınevi.

Milunsky, A. (1977). *Prenatal genetic diagnosis: Risks and needs, in Genetic Counseling: A Monograph of the Nat'l. Inst. of Child Health and Human Development*. Eds.: Lubs, H.A. and de la Cruz, F., New York: Raven Press.

Milza, P. (2016). *Faşizm üstüne yazılar, faşizm, ırkçılık, ayrımcılık yazıları*. Der.: Özbudun, S. ve Demirer, T., Ankara: Ütopya Yayınevi.

Mosse, G.L. (2015). *Genel bir faşizm teorisine doğru, karşılaştırmalı faşizm çalışmaları*. Der.: Iordachi, C., Çev.: Ilgar, İ., İstanbul: İletişim Yayınevi.

Mumcuoğlu, M. (1941). *Genel nüfus sayımı dolayısıyla, nüfus meselesi ve nüfus sayımı hakkında fikirler*. Ankara: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü.

Müderrisoğlu, A. (1990). *Kurtuluş Savaşının mali kaynakları*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Müller, F.M. (1888). *Biographies of words and the home of the aryas*. Longmans: Green and Co.

Myrdal, A. (1935). *Gunnar Crisis in the population question*. Stockholm: Albert Bonnier.

Neumark, F. (1941). *Nüfus sayımlarının ehemmiyeti, nüfus meselesi ve nüfus sayımı hakkında fikirler*. Ankara: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü.

Nietzsche, F. (2006). *Thus spoke zarathustra*. Trans.: Del Caro, A., USA: Cambridge University Press.

Noack, T. and Fangerau, (2007). Heiner, Eugenics, euthanasia, and aftermath. *International Journal of Mental Health,* 36(1), 112-124.

Noyan, A. (1938). *Öjenik münakaşası, Yedinci Milli Türk Tıp Kurultayı – Ankara 17-19 Ekim 1938*. İstanbul: Kader Basımevi.

Ordover, N. (2003). *American Eugenics: Race, queer anatomy, and the science of nationalism*. Minnesota: University Of Minnesota Press.

Orhan, İ. (2011). *Siyaset spor sermaye imparatorluğu*. İstanbul: Tarihçi Kitabevi.

Özaltay, B. ve Ertin, H. (2009). Sağlam ve gürbüz bir nesil yaratmak türk tıbbında ırk hıfzısıhhası meselesi. *Toplumsal Tarih*, (171),64-68.

Patten, S.N. (1912). Theories of progress. *American Economic Review*, 2(1), 61–68.

Paul, D.B. (1995). *Controlling human heredity, 1865 to the present*. New York: Humanity Books.

Paul, D.B. (2006). *Darwin, Social Darwinism and Eugenics*. Ed.: Hodge, J. and Radick, G., USA: Cambridge University Press.

Paul, D.B. and Moore, J. (2010). *The Darwinian context: Evolution and inheritance, in the Oxford Handbook of the History of Eugenics*. Oxford Handbooks, Eds.: Bashford, A. and Levine, P., New York: Oxford University Press.

Paul, J. (1973). *State Eugenic sterilization history: A brief overview, in Eugenic Sterilizatio*n. Ed.: Robitscher, J., Illinois: Charles C Thomas.

Pearl, R. (1912). The first international Eugenics Congress. *Science*, 36(926), 395-396.

Pearson, K. (1912). *The problem of practical Eugenics*. London: Dulau.

Peker, R. (1935). Partinin yeni programı için Kurultayda R. Peker'in söylevi *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, 5(28) .

Philp, M. (1991). *Michel Foucault, çağdaş temel kuramlar*. Ed.: Skinner, Q., Ankara: Vadi Yayınları.

Pickens, D.K. (1968). *Eugenics and the progressives*. Vanderbilt University Press.

Pierson, C. (2000). *Modern devlet*. Çev.: Hattatoğlu, D:, İstanbul: Çiviyazıları Yayınları.

Pierson, K. (1923). *Islah-ı ırk*. Çev.: Balaban, M.R., Ankara: Maarif Vekâleti.

Pilgrim, D. (2008). The Eugenic legacy in psychology and psychiatry. *International Journal of Social Psychiatry*, 54(3), 272-84.

Pittard, E. (1934). *Anadolu*. Çev.: Nuri, R., Ankara: Hakimiyet-i Milliye Matbaası.

Platon (2005). *Devlet*. Çev.: Eyüboğlu, S. ve Cimcoz, M.A., İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Pók, A. (2007). *The politics of hatred: Scapegoating in interwar Hungary, Blood and Homeland: Eugenics and Racial Nationalism in Central and Southeast Europe, 1900–1940*, Eds.: Turda, M. and Weindling, P.J., Budapest-New York: Central European University Press.

Popenoe, P. (1923). Eugenics in France. *Journal of Heredity*, 14(6), 275-276.

Problems in eugenics. Papers communicated to the first International Eugenics Congress held at the University of London, July 24th to 30th, 1912, Eugenics Education Society.

Proctor, R.N. (1988). *Racial hygiene: Medicine under the Nazis*. USA: Harvard University Press.

Promitzer, C., Trubeta, S. and Turda, M. (2011). *Introduction : Framing issues of health, hygiene and Eugenics in Southeastern Europe, in Health, Hygiene and Eugenics in Southeastern Europe to 1945*. Eds.: Promitzer, C., Trubeta, S. and Turda, M., Central European University Press.

Quataert, D. (1997). *The age of reforms, 1812-1914, an economic and social history of the Ottoman Empire içinde*. Ed.: İnalcık, H. ve Quataert, D., Cambridge ve New York: Cambridge University Press.

Quine, M.S. (1996). *Population politics in twentieth-century Europe: Fascist dictatorships and liberal democracies*. London and New York: Routledge.

Rabinowicz, L. (1930). *Nüfus meselesi*. Çev.: Cemil, A., Ankara: İktisat Matbaası.

Radical Politics, Public Health, and Latin America's Only Sterilization Law", Hispanic American Historical Review, 91:3, Duke University Press.

Reilly, P. (1991). *The surgical solution: A history of involuntary sterilization in the United States*. USA: Johns Hopkins University Press.

Rentoul, R.R. (1906). Proposed sterilization of certain mental degenerates. *American Journal of Sociology*, 12(3), 319-327.

Rifkin, J. (2001). *Darwin'in çöküşü*. Çev.: Köse, A., İstanbul: Ufuk Kitapları.

Rodogno, D. (2006). *Fascism's European empire: Italian occupation during the Second World War*. USA: Cambridge University Press.

Rodriguez, J. (2006). *Civilizing Argentina: Science, medicine, and the modern state.* USA: The University of North Carolina Press.

Roll-Hansen, N. (2005). Norwegian Eugenics: Sterilization as social reform. *Eugenics and the Welfare State: Norway, Sweden, Denmark, and Finland*. Ed.: Broberg, G. and Roll-Hansen, N., 170-213.

Roll-Hansen, N. (2005). The Lysenko Effect: Undermining the autonomy of science. *Endeavour*, 29(5), 143-147.

Rosental, P.A. (2012). Eugenics and social security in France before and after the Vichy Regime. *Journal of Modern European History*, 10(4), 540.562.

Roskin, M.G. (2009). *Çağdaş devlet sistemleri*. Çev.: Seçilmişoğlu, B., Ankara: Adres Yayınları.

Rudling, P.A. (2014). Eugenics and racial biology in Sweden and the USSR: Contacts across the Baltic Sea. *Canadian Bulletin of Medical History*, 31(1), 41-75.

Sabiha, Z. (1927). İstikbal davası. *Gürbüz Türk Çocuğu*, (19).

Sağlık Hizmetlerinde 50. Yıl (1973). Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Yayını, No:422, Ankara.

Saleeby, C.W. (1909). *Parenthood and race culture*. New York: Moffat Yard and Company.

Sander, O. (1999). *Siyasi tarih: İlkçağlardan 1918'e*. Ankara: İmge Kitabevi.

Sarıkaya, M. (2008). 1925 Prag Pedagoji Kongresi'nde Bir Türk: Selim Sırrı Tarcan. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,* (42), 301-310.

Sarıkaya, M. (2009). Gürbüz Türk Çocuğu Dergisinde çocuk sağlığı meselesi. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 151-164.

Sarıkaya, M. (2012). Gürbüz çocuk yarışmaları. *Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi*, 1(1), 201-224.

Saydam, R. (1939). *Açış Nutku, Yedinci Ulusal Türk Tıp Kurultayı*. İstanbul: Kader Basımevi.

Scheerenberger, R.C. (1983). A History Of Mental Retardation. Paul H. Brooks Publishing Co.

Schell, P.A. (2010). *Eugenics policy and practice in Cuba, Puerto Rico, and Mexico*. The Oxford Handbook of the History of Eugenics, Eds.: Bashford, A. and Levine, P., Oxford: Oxford University Press.

Schineider, W.H. (1982). Toward the improvement of the human race: The history of Eugenics in France. *The Journal of Modern History*, 54(2), 268-291.

Schineider, W.H. (1990). *The Eugenics movement in France 1890-1914*, The Wellborn Science Eugenics in Germany, France, Brazil and Russia. Ed.: Adams, M.B., New York: Oxford University Press.

Schneider, W.H. (1986). Puericulture, and the style of French Eugenics. *History and Philosophy of the Life Sciences*, 8(2), 265-277.

Selden, S. (2005). Transforming better babies into fitter families: archival resources and the history of the American Eugenics Movement, 1908–1930. *American Philosophical Society*, 149(2), 199–225.

Selek, S. (1981). *Anadolu ihtilâli*. İstanbul: Örgün Yayınevi.

Shorter, F.C. (1985). The population of Turkey after the War of Independence. *International Journal of Middle East Studies*, (17), 417-441.

Sıhhiye Mecmuası Fevkalade Nüshası (1942). Ankara: T. C. Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekaleti.

Smith, J.M. (1997). *Evrim kuramı*. Çev.: Portakal, H., İstanbul: Evrim Yayınevi.

Spektorowski, A. and Mizrachi, E. (2004). Eugenics and the welfare state in Sweden: The Politics of Social Margins and the Idea of a Productive Society. *Journal of Contemporary History*, 39(3), 333-352.

Spiro, J.P. (2009). *Defending the master race: Conservation, Eugenics, and the legacy of Madison Grant*. Canada: University of Vermont Press.

Stepan, N.L. (1990). *Eugenics in Brazil 1917-1940. The Wellborn Science Eugenics in Germany, France, Brazil and Russia*. Ed.: Adams, M.B., New York: Oxford University Press.

Stepan, N.L. (1991). *The hour of Eugenics: Race, gender, and nation in Latin America*. Ithaca and London: Cornell University Press.

Stern, A. (1999). *Eugenics beyond borders: Science and medicalization in Mexico and the U.S West 1900-1950*. Chicago: University of Chicago.

Stern, M.A. (2005). *Eugenic nation: Faults and frontiers of better breeding in modern America*. Berkeley: University of California Press.

Stern, M.A. (2005). Sterilized in the name of public health. *American Journal of Public Health*, 95(7), 1128-1138.

Stern, M.A. (2011). The Hour of Eugenics in Veracruz, Mexico.

Sternhell, Z. (2015). *Faşizm, karşılaştırmalı faşizm çalışmaları*. Der.: Iordachi, C., Çev.: Ilgar, İ., İstanbul: İletişim Yayınevi.

Stone, D. (2002). *Breeding Superman: Nietzche, race and The Eugenics Edwardian and interwar Britain*. Liverpool: Liverpool University Press.

Swain, S. and HilleL, M. (2010). *Child, nation, race and empire: Child rescue discourse, England, Canada and Australia, 1850-1915*. Manchester: Manchester University Press.

Şakir, N. (1935). *Alkolden başka zehirlerle toksikomani (uyuşturucu maddelerle) klinik tedavi ve mücadele, Altıncı Ulusal Türk Tıp Kurultayı*. Ankara: Kader Matbaası.

Şenel, A. (1993). *Irk ve ırkçılık düşüncesi*. İstanbul: Bilim ve Sanat, Yayınevi.

Tanoğlu, A. (1952-1953). Bulgaristan Türklerinin son göç hareketi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 14, 129-161.

Tarcan, S.S. (1926). *Sporcu neler bilmeli?*. İstanbul: İkbal Kütüphanesi.

Tarcan, S.S. (1932). *Beden terbiyesi: Oyun, cimnastik, spor*. İstanbul: Devlet Basımevi.

Tarcan, S.S. (1940). *Şimalin üç irfan diyarı: Finlandiya-İsveç-Danimarka*. İstanbul: Ülkü Basımevi.

Tekeli, İ. (1990). Osmanlı İmparatorluğundan günümüze nüfusun zorunlu yer değiştirmesi ve iskan sorunu. *Toplum ve Bilim*, (50).

Tevfik, R. (1909). Nüfus meselesi ve ehemmiyet-i siyâsiye ve içtimaiyesi. *Ulum-i İktisadiye ve İçtimaiye Mecmuası*, 1(1).

Thomson, J.A. (1915). The Second Galton Lecture: Eugenics and war. *Eugenic Review*, 7(1), 1-14.

Thorne, B.M. (2011). Assimilation, invisibility, and the Eugenic turn in the "Gypsy Question" in Romanian Society 1938–1942. *Romani Studies*, 21(2), 177-206.

Tiner, Ş.H. (1938). *Eugenik bahsine umumi bir bakış, Yedinci Milli Türk Tıp Kurultayı 17-19 Ekim 1938 Ankara*. İstanbul: Kader Basımevi.

Togay, M.F. (1941). *Nüfus sayımının politika bakımından önemi, nüfus meselesi ve nüfus sayımı hakkında fikirler*. Ankara: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü.

Tokgöz, A.İ. ve Köyden, K. (1936). *Dr. Besim Ömer Akalın*. Ankara: Ülkü Halkevleri Matbaası,

Tokgöz, S.K. (1938). *Öjenism (ırk ıslahı)*. Ankara: Sümer Basımevi.

Toprak, Z. (2012). *Darwin'den Dersim'e Cumhuriyet ve antropoloji*. İstanbul: Doğan Kitap.

Turda, M. (2010). Focus on Austria and Germany: New scholarship on Eugenics. *Social History of Medicine*, 23(2), 408-418.

Turda, M. (2010). *Modernism and Eugenics*. USA: Palgrave MacMillan.

Turda, M. (2013). In pursuit of Greater Hungary: Eugenic ideas of social and biological improvement, 1940-1941. *The Journal of Modern History*, 85(3), 558-591.

Turda, M. and Gillette, A. (2016). *Latin Eugenics in comparative perspectiv*e. London-NewYork: Bloomsbury Academic.

Turda, M. and Weindling, P.J. (2007). *Introduction: Eugenics, race and nation in Central and Southeast Europe, 1900–1940: A historiographic overview, Blood and Homeland*. Eds: Turda, M. and Weindling, P.J., Budapest: Central European University Press.

Turhan, T. (1926). Gürbüz Çocuk Nasıl Meydana Gelir?. *Gürbüz Türk Çocuğu,* II.

Türk Medeni Kanunu", Kanun no: 743, Düstur, VII, 3.Tertip.

Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti Nizamname-i Esasisi, 1925. Ankara: THEC.

Türkiye Kızılay Gençlik Kurumu Talimatnamesi (1943). Ankara: Sümer Matbaası.

TÜSİAD (1999). *Türkiye'nin fırsat penceresi demografik dönüşüm ve izdüşümleri*. İstanbul: TÜSİAD Yayınları.

Tyor, P. (1972). Segregation or surgery: The mentally retarded in America, 1850-1920. University Microfilms.

Ulus Gazetesi, 19 Mayıs 1937.

Umumi Hıfzıssıhha Kanunu. (1930). *TBMM Kavanin Mecmuası,* 8, 201.

Urbanowicz, C. (1990). *Charles Darwin*. USA: California State University.

Uzman, M. O. (1933). *Cumhuriyetin sıhhat siyaseti, Osman M. Sıhhat Almanakı*. İstanbul: Kader Matbaası.

Uzman, M. O. (1935b). *Serirî cepheden alkolisma, Altıncı Ulusal Türk Tıp Kurultayı*, Ankara: Kader Matbaası.

Uzman, M.O. (1935a). *Eugenic, idiş, kısır eyi çocuk yetiştirme hakkında iki konferans*. Ankara: Kader Matbaası.

Uzman, M.O. (1939). *Öjenik*. Ankara: C.H.P. Konferanslar Serisi Kitap.

Uzun, H. (2010). Milletin iradesiyle oluşan bir bayram: Atatürk'ü Anma 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı ve Atatürk döneminde kutlanışı. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 6(24), 109-125.

Ülman, Y. I.(2004). Osmanlıdan Cumhuriyete Geçiş Sürecinde Bir Aydın Portresi: Besim Ömer Akalın. *Müteferrika*.

Ünder, H. (2003). Türkiye'de sosyal Darwinizm düşüncesi. *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, 4, 427-437.

Üstel, F. (2005). *Makbul vatandaşın peşinde II. Meşrutiyet'ten bugüne vatandaşlık eğitim*i. İstanbul: İletişim Yayınları.

Vallois, H.V. (1975). *İnsan ırkları*. Çev.: Tunakan, S.,, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.

Wecker, Re. (2012). Eugenics in Switzerland before and after 1945 A Conntinuum?. *Journal of Modern European History*, 10(4), 519-539.

Weindling, P.J. (1989). *Health, race and German Politics between national unification and Nazism, 1870–1945*. USA: Cambridge University Press.

Weindling, P.J. (2015). *Victims and survivors of Nazi human experiments: Science and suffering in the Holocaust*. Bloomsbury Academic.

Weiss, S.F. (1990). *The race hygiene movement in Germany 1904-1935, The Wellborn Science Eugenics in Germany, France, Brazil and Russia*. Ed. Adams, M.B., New York: Oxford University Press.

Welshman, J. (1997). Eugenics and public health in Britain, 1900-1940: Scenes from provincial life. *Urban History*, 24(1).

Witkowski, J.A. (2008). *Charles Benedict Davenport, 1866-1944, in Davenport's Dream: 21st Century Reflections on Heredity and Eugenics*. Cold Spring Harbor Laboratory Press.

Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2003). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yalım, Z.G. (1940). Milli varlık bakımından sağlık. Ankara: CHP Konferanslar Serisi Kitap 13.

Yaman, K. (1938). *Gençlik kır konakları, Kızılay Gençlik Kurumu Neşriyatı*. İstanbul: Devlet Basımevi.

Yavaş, G. (2015). *İtalya Cumhuriyeti, çağdaş siyasal sistemler*. Ed.: Durgun, Ş. ve Aykaç, B., Ankara: Alter Yayıncılık.

Yerel, F.Ş. (1941). *Sayısını bilen ulus, nüfus meselesi ve nüfus sayımı hakkında fikirler*. Ankara: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü,.

Yılmaz, H. (2007). *Michel Foucault'un biyo-iktidar kavramı çerçevesinde Nazi dönemi propaganda belgesellerinin analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Young, T. (1980). *The Eugenics movement and the Eugenic idea in Britain 1900-1914: A historical study*. Phd Thesis, The London School Of Economics And Political Science.

Yücel, H. A. (1993). *Milli eğitimle ilgili söylev ve demeçler*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Yüceluğ, R. (1942). Türkiye'nin nüfus durumu. *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, 28(15).

Zingali, G. (1932). *Nüfusun kemiyet ve keyfiyetçe inkişafı için İtalya'da alınan tedbirler*. Çev.: Adil, Y., Ankara: İstatistik Umum Müdürlügü Yayını.

15. Yıl Kitabı, Cumhuriyet Halk Partisi.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı	: ERYÜCEL, Ertuğrul
Uyruğu	: T.C.
Doğum tarihi ve yeri	: 01/01/986 Çorum
Medeni hali	: Evli
Telefon	: 5423886678
e-mail	: ertugrul_eryucel@hotmail.com

Eğitim

Derece	**Eğitim Birimi**	**Mezuniyet tarihi**
Doktora	Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens.	2017
Yüksek Lisans	Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,	2011
Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,	2008

İş Deneyimi

Yıl	**Yer**	**Görev**
2008- halen	Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,	Arş. Görevlisi

Yabancı Dil

İngilizce



GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...